FJÄRDE UPPLAGAN

GUSTAF HELLSTRÖM

DAGDRÖMMAR

ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM

GUSTAF HELLSTRÖM

DAGDRÖMMAR

GUSTAF HELLSTRÖM

EN MAN UTAN HUMOR

I.

DAGDRÖMMAR

FJÄRDE UPPLAGAN

STOCKHOLM

ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1921

TILL

MÄRTA och SIGRID

I STÄLLET FÖR FÖRETAL.

När jag tänker på barndagarna, kan jag lätt förlika mig med den tanken att kroppen, och vardagssjälen också, ligger bara som ett hölje kring den allra innersta själen. Denna ligger där redan då färdig och lik sig som den blir i alla dagar, och medan kroppen och vardagssjälen ha sin myckna möda och sin lek, och växer, så ligger den andra där oberörd och väntar. Men från den fick ändå hela livet sin ton, ända från den första gråten och allt sen.

(*Hans Larsson:* Hemmabyarna.)

"Varför, frågar Oscar Levertin i en artikel om Hermann Hesse, blir historien om en ynglings läro- och vandringsår över huvud taget älsklingsmotivet i germansk och speciellt tysk romandiktning?" Och han svarar sig själv: "Helt säkert först och främst, därför att germanen i allmänhet icke träder ut i livet med den romanska mänskans tradition av umgängesvisdom och social instinkt — han är mer eller mindre en enstöring, för vilken bekantskapen med omvärlden tager form av en ofta stormig och smärtsam uppgörelse och blott efter bittra erfarenheter och äventyr kan han merendels anpassa sig efter givna samfundsordningar och förhållanden.

— Men en annan orsak gör nog också ungdomskrisernas historia till den germanska romanens favoritämne. Mänskornas upplevanden sluta tidigt i nordiska länder. Vid mannaålderns inbrott är tärningen redan kastad, livets kurs bestämd. Med revade segel far man in i den hamn, som heter 'en levnadsställning' och där äktenskapet ger en ytterligare förtöjning. Men från hemmet och spiselvrån, där han nu steker sina kastanjer och ser bränderna glöda ut, står ungdomskampen som den rätta romantiska tiden av känsla, händelse och spänning."

(*Oscar Levertin:* Samlade Skrifter, 16.)

I barnaåldern antager denna befrielsekamp det förlopp, att vi söka komma till tingens grund, underfund med tingen, bakom tingen. I samma ögonblick, som barnet övergår till yngling, förändrar kampen form: man söker nu icke mer få tag i tingen, utan i de tankar, som ligga förborgade i dem. Man uppfattar sig som ande i en andlig tillvaro och sätter sitt högsta mål i att utdestillera ur sig själv det rent andliga, den fulländade anden, samt ur tillvaron det väsentliga, väsendet, idéen, idealen. — — — Nu menar Stirner vidare, att dessa tvenne sålunda karaktäriserade faser i den enskilda mänskans liv noggrant motsvaras av tvenne stora epoker i mänskosläktets historia. Barndomen, det "realistiska" skedet, har sin motsvarighet i antiken, den förkristliga tiden; ungdomen, det "idealistiska" skedet, i den kristliga tiden — — —

(*Ola Hansson:* Tolkare och Siare, art. om Max Stirner.)

I.

ANTIKEN

Av det tiotal instinkter, med vilka den vite mannen enligt den moderna socialanalytiska psykologien är utrustad, står utan tvivel självmedvetenheten — kampen mellan känslan av ens egen betydelse och dess motsats, känslan av ens eget mindervärde — icke blott som den i individens liv tidigast framträdande utan också som den för hela hennes levnad utslagsgivande.

Att så är förhållandet bör vid närmare eftertanke knappast förvåna. Bakom känslan av ens egen betydelse ligger nämligen ingenting mer och ingenting mindre än ens medfödda förvissning om att man är — mänska, en individ, som i trots av sin egen mer eller mindre framträdande yttre betydelselöshet dock är olik alla andra individer, "en enastående och enhetlig tillvaro".

Ju närmare man lär känna en mänska, ju längre den period är, över vilken ens kunskap om henne sträcker sig, ju klarare framgår det för en, att hennes tillvaro innerst inne varit en kamp mellan känslan av hennes egen betydelse och de yttre och inre hinder, som hämmat den, tvingat den att söka sig andra vägar, hämmat den på nytt o. s. v. i en enda oavbruten brottning, till dess självmedvetenheten segrat eller genom en kompromiss slagit sig

till ro i en eller annan fåfänga eller — till sist — hissat resignationens vita flagga.

Och ändå! Hur stor känsla av ens egen betydelse gömmer sig ej bakom en mänskas resignation. Endast i den ton, med vilken man hör en person förklara: "Jag har resignerat", ligger det en triumfens undertryckta darrning, ett avståndstagande från den vulgära hopen, ett individens sista, stora, slutgiltiga manifesterande av sig själv som enastående och enhetlig tillvaro.

*

Redan långt innan Stellan Petréus gjort sig förtrogen med jagbegreppet, redan på den tid, då han ännu talade om sig själv i tredje person singularis, ägde han en klar och orubblig uppfattning om sin egen betydelse.

Varje dag, då han kom hem från sin promenad med gamla Kerstin och tamburdörren öppnats, blev han stående utanför tröskeln och ropade med gäll röst genom våningen:

— *Kommer han!*

Utanför föll den sena februarisnön i stora flingor, som smälte.

I kasernträdgården tvärs över gatan stodo granarna med tunga, vita grenar. Då och då föll ett snöflak till marken med ett dovt, mjukt ljud: grenen rätade åter upp sig, och för några sekunder skälvde den, som om den skakat av sig vätan från det fallna flaket.

Från kaserngården andra sidan granarna hördes det taktfasta trampet av marscherande fötter, höga kommandorop, en kort trumpetsignal och gnäggandet av en häst, som ensam leddes ut ur en av de långa, gulvita stallbyggnaderna.

Den dagen hade Stellan ej fått lov att gå ut. Han stod på en stol vid fönstret och talade i ett sträck till flingorna. Det hände ofta numera, att han måste hålla sig hemma för vädrets skull. Man hade plötsligen blivit så rädd om honom. Varför kunde han ej förstå.

Det var för resten så mycket, Stellan på den sista tiden fann hemlighetsfullt.

Till exempel hans mor.

Gamla Kerstin påstod, att hon var mycket sjuk. Alla gingo omkring allvarliga och talade med låg

röst. Till och med Ida ute i köket hade slutat upp att sjunga.

Han kunde inte riktigt förstå allt detta. Hans mor låg visserligen till sängs. Men det hade hon gjort så länge, ända sedan hon kom hem från lasarettet. Och på lasarettet tyckte han hon legat så länge han kunde minnas.

Men han kunde inte förstå, att hon var *riktigt* sjuk. Hon grät inte. Hon jämrade sig inte heller. Hon talade. Och ibland skrattade hon.

Någonting besynnerligt måste det i alla fall vara. Hennes ben voro *så* tjocka. Det fanns ingen, som hade så tjocka ben, som hon. Varken Kerstin eller ens Ida i köket. Han hade själv sett efter. Och de blevo tjockare för varje dag. Varje morgon, han kom in till sin mor, var hans första fråga: — Har di blitt tjockare, mamma?

Gamla Kerstin påstod, att det fanns vatten i dem. Ingen av de andra hade vatten i sina ben. Det var ej utan att han var stolt över dem. Han förstod att på grund av dem utmärkte sig hans mor framför alla andra. Men på samma gång var han också rädd för dem. När han någon gång fick se dem, tog han ett steg tillbaka från sängen, och en gång, då han fått *känna* på dem, hade han dragit handen undan, som om de kunnat göra honom illa.

Och så kom farbror doktorn varje dag. För en vecka sedan hade han stannat mycket länge. Då hade Stellan ej fått sticka näsan in i sjukrummet. Gamla Kerstin påstod, att doktorn skulle tappa hans mor. Stellan var från början emot företaget.

— Ja, men kan hon stiga upp sen? frågade han.

— Ja, svarade Kerstin.

Stellan lugnade sig en smula. Han blev stående utanför dörren och lyssnade för att höra, när hans mor föll i golvet. Men han hörde ej någon duns.

När han till sist släpptes in, låg hon alldeles som förr i sängen. Han vågade ingenting säga. Han hade fått tillsägelse att hålla sig *mycket* tyst. Han blev stående ett stycke från sjukbädden och sneglade på sin mor med ett finger i munnen. Slutligen drog han Kerstin i kjolen, ett sedan länge överenskommet tecken att hon skulle böja sig, så att han kunde viska i hennes öra:

— Ska hon inte stiga upp?

— Jo, jo, snart.

Men hon steg inte upp.

Från denna dag förlorade Stellan allt förtroende till farbror doktorn. Han upprördes också över detta sätt att få mänskor att stiga upp genom att helt enkelt tappa dem i golvet. Om gamla Kerstin skulle göra likadant med honom om mornarna — — —?

Det hade också kommit en fröken i huset. Hon hade en vit hatt på sig inne. Han skulle kalla henne syster. Han tyckte inte om henne. Han ville inte ha någon syster. Han ville vara ensam med pappa och mamma. Han var avundsjuk på henne. Hon fick jämt sitta inne hos hans mor. Och hon ville alltid köra ut honom i barnkammaren. Men han hade föresatt sig att hämnas på henne: en gång, då han blev riktigt stor, skulle han ta sin fars sabel och

hugga huvudet av henne. Ännu så länge fick han nöja sig med att bita henne i handen, då hon förde honom ur sjukrummet.

Allt detta med moderns påstådda sjukdom hade emellertid också sina stora fördelar och behag. Han kunde ej underlåta att känna, hur han vuxit i makt. Alla utom syster gjorde vad han ville. Han behövde bara skrika så högt, att hans mor hörde det. Och så fick han sin vilja fram.

Varje dag kom det också tanter på besök. De hade choklad och konfekt med sig åt honom. De togo honom i sitt knä, klappade och kysste honom och sade: — Nu blir mamma snart frisk igen.

Både när de kommo och gingo, bugade han sig mycket djupt för dem, så djupt, att de sade till hans mor: — Tänk en sådan snäll och artig kavaljer han redan är.

Efteråt gick Stellan ut i köket och sade:

— Jag är en snäll och artig kavaljer.

— Hin tro't, sade Ida.

Men då blev gamla Kerstin ond:

— Inte får hon säga sånt, när barnet hör det.

Men Ida svarade:

— Åja, vänta han. Världen tämjer honom nog.

— Det gör den *inte,* svarade han och gav henne en förkrossande blick. Han kunde inte tåla Ida. En gång hade han stulit sylt från henne så att det upptäckts. Hon hade funnit honom på en stol i skafferiet med hela ansiktet nedsmort.

*

Men nu var han ensam med sin mor i sjukrummet. Hon låg och läste tidningen. Syster hade gått ut för att hämta frisk luft. Gamla Kerstin höll till ute i köket, där hon tvättade strumpor.

Han stod på stolen vid fönstret och talade i ett sträck till flingorna och snöflaken, tankar, som blixtlikt flögo genom hans hjärna, snabba som drömmar, liksom de utplånade ögonblicket efter.

Till sist hade han ingenting mera att säga. Han såg på sin mor. Hon sov. Tidningen hade fallit ned över hennes ansikte. Han tänkte: Nu sover hon riktigt. Men för säkerhetens skull frågade han: — Mamma? Hon svarade inte. Han klättrade ned från stolen, sprang in i barnkammaren, tog på sig kask och sabel och drog gunghästen in i sjukrummet. Det fanns ingenstans det var så roligt att leka som där inne, därför att syster förbjudit det. Han klättrade upp på hästen, drog sabeln ur baljan och kommenderade: — Framåt masch!

Han lekte pappa. Det var den roligaste lek han visste. Hans far var det ståtligaste, han någonsin sett. Varje morgon låg Stellan i fönstret och såg honom komma ridande ut från kaserngrindarna. Ibland var han ensam. Ibland hade han många, många knektar bakom sig. Och ibland hade de också kanoner. Det var det underbaraste av allt. Stellans hjärta hoppade som hos en liten fågel. Mänskorna stannade och sågo på hans far. De stora kanonhjulen dånade mot stenläggningen. Stellan blev så ivrig att han började svänga med sabeln och ropa: — Framåt masch! Framåt masch! Då såg hans

far upp till fönstret, förde handen till mössan och hälsade allvarligt upp till honom. Stellan skrek ännu vildare: — Framåt masch! Framåt masch!

En gång hade han varit så hänförd över synen av sin far och de många kanonerna och han hade fäktat så ivrigt, att han föll ut genom fönstret från andra våningen och skulle ha slagit ihjäl sig om han inte fastnat i sladderspegeln nedanför. Men detta hade han ej något minne av. Han bara visste, att det hänt, därför att gamla Kerstin alltid måste hålla honom i benen, då han skulle hälsa på sin far.

*

Men nu var han själv pappa med många knektar bakom sig. Han sporrade hästen, ryckte i tyglarna och röt obegripliga ord. Hans mor sade ingenting. För resten hade han glömt, att hon fanns till. Han vände sig om i sadeln och svängde med sabeln. Nu var han långt, långt ute på det stora exercisfältet. Han hörde det dova dånet av kanonhjulen och hästarnas tramp mot fältets grästuvor. Hans ögon stodo stela. Hästen galopperade i vild fart.

Då hörde han tamburdörren öppnas. Det var hans far som kom. Sporrarna klirrade, sabeln skramlade i sitt koppel, då han satte den från sig i paraplystället.

Stellan klättrade ned från hästen, smög sig tyst mot dörren, gjorde givaktställning, skyldrade gevär och stod rak och stel, med blicken riktad rakt fram,

liksom vaktposten vid kaserngrindarna, då hans far gick förbi.

Då knäppte det i dörren. Hans far öppnade långsamt och försiktigt, förde handen till pannan i honnör och viskade: — Stå ledig!

Stellan gjorde på axel gevär, precis som hans far lärt honom.

Plötsligen for han samman som ett markens dödsskrämda villebråd. Hans far skrek till så, som han aldrig hört honom skrika förr, inte ens nere på kaserngården.

Det var ett skri Stellan ej förstod.

— Elsa, Elsa, ropade hans far, hör du mig, Elsa! Säg, att du hör mig — — —

Så slog rösten plötsligen om. Nu lät det, som om han grät:

— Å, Elsa, det är inte sant, det är inte sant, Elsa — — —

Stellan hade låtit sabeln falla. Men han var så skrämd, att hans fingrar ännu höllo krampaktigt om fästet. Han vågade ej röra sig. Han stod alldeles stilla och såg framför sig. Han förstod ingenting. Men han var så skrämd, att hans kropp skakade.

Hans far hade sjunkit ned på golvet vid sidan om sängen. Han höll om moderns hand, kysste den, vätte den med sina tårar, medan han snyftade:

— Elsa, Elsa, förlåt mig allt — — — Jag har alltid älskat dig, jag ska alltid älska dig, Elsa, Elsa — — —

Plötsligen rusade han upp, förbi Stellan, ut i våningen, ropande genom rummen, snyftande:

— Kerstin, Kerstin, i Guds namn, Kerstin — — —

Jungfrurna kommo springande in. Men med ens stannade de, ett stycke från sängen, som om någonting oöverstigligt hindrat dem att gå vidare. De slogo händerna samman och började gråta.

Stellan vågade ej se upp. Då och då ryckte han till av skräck, som om en elektrisk stöt gått genom hans kropp.

— Stackars, stackars unga frun, snyftade Kerstin. Stackars, stackars unga frun, som jag burit på mina armar och som jag ammat med mina fattiga bröst. Stackars, stac — — —

Hennes röst drunknade i tårar.

Stellan förstod ej vad hon sade. Men nu såg han på sin mor. Han betraktade henne med ett par snabba, rädda ögonkast. Hon låg och sov, med munnen alldeles vidöppen.

Inför denna vidöppna mun greps han av en outsäglig skrämsel. Med ett högt skri sprang han ur rummet. Han hade tappat sabeln. Men baljan slog honom om benen. Kasken föll av. Han ville springa och gömma sig. Men rummen hade med ens blivit så underligt stora. Och han kände sig så trött i benen. Han tyckte också att någon sprang bakom honom, för att hinna upp honom och rycka honom till sig. Och detta, denna, som förföljde honom, var hans mor. Hennes mun var alldeles vidöppen — — —

Då snavade han över sabelbaljan. Han föll all-

deles framstupa. Men han skrek ej. Han grät inte heller. Han *kunde* ej. Strupen var som sammansnörd. Och liksom om han förlorat förmågan att röra benen, som om han *glömt* att gå, kröp han med vitt spärrade ögon in under den stora salongssoffan. Han kröp så långt in han kunde komma, med ansiktet mot väggen och armarna för ögonen. Han skälvde av skräck.

Där fann honom gamla Kerstin efter att sökt och ropat på honom länge.

Han ville inte komma fram. Och då Ida lyft undan soffan från väggen och Kerstin höll honom i sina armar, skrek han högt:

— Inte se mamma! Inte se mamma!

*

Men de dagar som följde voro underbara. Det låg över dem någonting festligt och högtidligt. Mest påminde de om julafton, men en julafton, som aldrig tycktes ha något slut. Varje dag, varje stund på dagen medförde sin oerhörda spänning. Varje gång tamburklockan ringde hände något nytt och oväntat. Någon kom med blommor, bundna till väldiga, runda kransar, eller med paket. Svartklädda tanter gingo ut och in med choklad, karameller och presenter åt honom. Och så kom det främmande. Så gott som varenda dag följde Stellan med sin far till tåget: först kom farmor, så mormor och morfar och morbror från Göteborg och sedan farbröder och fastrar. De hade paket med

sig och många saker i sina koffertar, och så fort de kommit hem, stängde de sig inne med hans far, precis som på julafton.

Och i allt som hände, kände han att han var medelpunkten. Han gick från knä till knä, och när han tröttnade på ömhet och smekningar hade han sina leksaker och konfektpåsarna.

Så skedde det hittills märkvärdigaste av allt. Det kom flera karlar, som klädde lilla förmaket *alldeles vitt*, väggar och golv, allt. Och de fäste vita och röda blommor på väggarna och strödde vita och röda blommor på golvet. Något så vackert hade Stellan aldrig kunnat tänka sig. Han stod inne i lilla förmaket hela tiden karlarna arbetade. Han gjorde inga frågor, som han alltid annars brukade göra, när någonting oförklarligt skedde. Han endast såg, såg. Och ibland suckade han till djupt, av spänning och översvallande tillfredsställelse.

Till slut kom en stor gul kista med vita beslag. Den var mycket längre och vackrare än de koffertar, morfar och mormor haft med sig. Kerstin påstod, att i den skulle hans mor ligga. Hon påstod också, att hon skulle fara bort och vila sig länge efter sjukdomen. Det var den sista vilan, sade hon. När hans mor steg upp från den, skulle hon aldrig behöva vila mera. Stellan kunde knappast tro det.

— Aldrig, *riktigt* aldrig mera?

— Nej, aldrig.

Han såg på Kerstin länge... Han måste bestämt fråga någon annan. Till slut valde han farmor som den, han ansåg trovärdigare än till och med Kerstin.

Och farmor svarade likadant. Det var alltså ingenting annat att göra än att tro.

Stellan fick ej vara med inne, när hans mor kläddes till den sista vilan. Men han var inte otålig över att det tog så lång tid. Han förstod, att när hon skulle vila så länge, behövdes det särskilda anstalter.

Ja, det var underbara dagar, högtidliga och spännande. Det fanns endast en sak, som störde. Och det var hans mor. Under allt detta låg hon och sov. Han skulle ha velat väcka henne, så att hon kunnat vara med och se allt detta. Men hon låg i kistan i det vita rummet med blommorna och hon var själv klädd i vitt och hade blommor på täcket.

Han gick in till henne om mornarna, stannade vid dörren, bugade och sade: — Sov gott, lilla mamma. Han upprepade samma ceremoni om kvällarna, och då tyckte han det passade bättre att säga sov gott.

Men på samma gång var han också rädd för henne. Nu hade hon visserligen stängt munnen. Men hon var så förfärligt kall. Den första morgonen hade han gått fram till henne och klappat henne på kinden. Men han hade ögonblickligen dragit handen tillbaka. Hon hade bestämt inte tillräckligt på sig. Han funderade över detta länge och passade till slut på, då ingen märkte det, att hämta täcket från sin egen säng i barnkammaren.

Men då han kom släpande med det in i det vita rummet var mormor där.

— Men mitt älskade barn, vad tänker du göra?

— Mamma fryser.

Mormor försökte förklara, att hans mamma inte frös.

— *Ska* hon vara så kall då?

Mormor nickade.

— Jaså!

Han släpade täcket med sig ut igen, men då han kommit till dörren vände han sig om och blev stående en stund. Till slut frågade han:

— Ja, men mormor narras inte?

— Nej!

— Jaså!

*

Till slut kom det underbaraste av allt.

Själv var han klädd i en ny svart sjömanskostym med en vit halsduk under kragen. Hans far var i parad och Stellan beundrade honom mera än någonsin. Han hade det förgyllda skärpet om livet och képin med den långa svarta plymen låg ute på handskbordet i tamburen.

Det kom en massa farbröder också. Somliga hade parad liksom hans far. Andra voro bara i svart med höga, svarta hattar. Dem brydde sig Stellan inte om.

Och så kom en stor, besynnerlig vagn med silverfransar och hästar med svarta kläden och silver på. Och det kom också andra vagnar, droskor med svarta hästar.

Och så kom, ja, så kom själva regementsmusiken. *Den stannade utanför nere på gatan.* Det hade aldrig

hänt förr. Den hade marscherat förbi många, många gånger. Men *stannat* hade den aldrig. *Och också den var i parad.* För den glömde Stellan allt annat. Han hade gråtit förut, därför att han inte fick följa sin mor till sista vilan. Men nu blev han nöjd. Han satt i fönstret på farmors knä och såg på all ståten. Han pekade på musikanterna och talade till sig själv i ett sträck. Det fanns särskilt en av dem, han alltid beundrat mera än alla de andra. Det var en stor karl med en stor mustasch och han blåste i den allra största "trumpeten", som var så stor att den var större än Stellan själv. Och när han blåste i den kom det ett så hemskt ljud som när man ropade bo-o nere från källaren.

Inför den synen höll Stellan andan av spänning så länge, att han blev alldeles blodröd i ansiktet.

Plötsligen sade hans farmor:

— Men mitt kära barn, du är ju alldeles våt. Vi måste byta på dig.

Hon ville ta honom med sig in i barnkammaren. Men han grät och så fick han sitta kvar, till dess hans far kommenderat framåt marsch och alla farbröderna marscherade med hans mor till sista vilan.

Han höll sig lugn, så länge han ännu kunde höra musiken. Men så fort den försvunnit utom hörhåll, började han gråta.

Onda aningar stego upp inom honom. Han kände, att allt inte stod rätt till. Vad skulle de göra med hans mor? Varför kunde hon inte sova hemma i det vita rummet, som var så vackert? Var sista vilan ännu vackrare? Han ville följa med och se efter.

Han grät ej längre. Han skrek. Han blev våldsam och vildsint. Han rusade mot tamburdörren, sparkade på den och ropade:

— Öppna, öppna! Jag vill se, vad di gör mä mamma! Öppna, öppna!

Kerstin tog honom i sina armar — hans farmor orkade ej. Han bars fram och tillbaka genom rummen och sparkade och skrek.

Till slut sade hans farmor:

— Men vi måste byta på dig först.

Då tystnade han. Han kröp upp i farmors knä och lät henne byta på sig. När han var färdig — sov han, trött av dagens spänning, med huvudet på sin farmors knä.

*

De högtidliga festdagarna voro över. Det var som när julen är slut och granen kastas på gården. Allt det vita togs bort från det vita rummet. Stellan stod och såg på. Ej heller nu sade han något. Men hans hjärta blev allt tyngre och tyngre. Han grät: hjärtat kändes till sist så tungt att det var som om han måst släpa det med sig in i barnkammaren.

Släktingarna reste. Han och hans far följde dem till tåget och de vände ensamma tillbaka hem. Hans far tog så långa steg och gick så fort. Stellan halvsprang vid sidan om honom med sin hand i hans.

Endast farmor stannade kvar. Allt blev så tyst. Ibland togo hon och hans far honom i sina armar och gräto. Då grät också han. Då och då kommo

några tanter. Ibland hade de konfekt med sig. Men de stannade ej så länge som förr.

En dag for han med sin far och farmor i droska för att se den plats, där modern sov sin sista sömn. Det regnade. Men han var i alla fall stolt över att åka i droskan: den var som ett litet hus och den hade gardiner, man kunde rulla för fönsterna, så att det blev alldeles mörkt. Då var det, som om man åkt rakt genom natten. Hela vägen ut rullade han dem upp och ner. — Nu åker vi genom dag och nu åker vi genom natt, sade han.

Droskan stannade utanför ett par höga grindar med förgyllda spetsar, nästan likadana som kaserngrindarna. Han kände sig genast mera hemmastadd. Han till och med erfor en förnimmelse av trygghet för sin mors räkning: hon sov sin sista sömn på en kaserngård. Men det fanns ingen skyllerkur och ingen knekt, som stod på vakt och skyldrade gevär för hans far. Det fanns heller inga kanoner eller stallar, bara stenar, som stodo upprätt, och häckar och blommor och några träd.

Stellan gick mellan sin far och farmor och höll dem i handen.

De stannade till slut. Det var en stor kulle med en massa blommor. Kullen var mycket större än de andra, och blommorna voro flera. Det gladde honom.

Hans far sade:

— Här vilar — — —

Men så tystnade han. Han satte näsduken för munnen och Stellan kände hur hans hand darrade.

Hans farmor grät.

Det var en hel del frågor, han skulle ha velat göra. Han började:

— Men säg, pappa — — — Men säg, farmor — — —

Ingen av dem svarade.

Då började också han själv gråta.

Fadern tog honom i sina armar och bar honom tillbaka till grindarna och droskan. Han kände, hur hans far skakade och darrade, och han grät ännu mera.

Det var besynnerligt allt detta. Han funderade mycket på vad som hänt. Han frågade Kerstin och farmor, men kunde inte få ett svar, som tillfredsställde. Han började bli mer och mer övertygad om att de lurade honom på något sätt.

*

Hemma blev det allt tystare. Snart upphörde tanterna alldeles att komma. När det nu ringde på tamburdörren, var det mest karlar och pojkar, som lämnade ett kuvert. De högtidliga och spänningsfyllda dagarna hade gjort Stellan nyfiken. Varje gång det ringde frågade han:

— Vem var det som kom och vad hade de mä sig?

Kerstin svarade:

— En räkning.

— Till mig?

— Nej, inte till honom.

Till slut upphörde det alldeles att ringa på tamburklockan. Endast minnet stod kvar, det första minnet han hade av sitt liv, den första outplånliga känslan han hade av *livet självt,* någonting högtidligt och festligt med blommor och musik, i vilket han själv varit medelpunkten. Och så — i allt detta högtidliga och festliga, på ett underligt sätt vävt in däri — någonting oförklarligt, kallt, skrämmande — — —

Han var upptagen i ett sträck dagarna i ände. Redan klockan halv åtta på morgonen satt han i sängen och ropade:

— Kerstin! Kerrrstinnn! *Får* ja inte kaffe snart!

Ibland var han så ivrigt upptagen, att han glömde det nödvändigaste, innan det var för sent.

— Han är den värsta gris ja har sett, sade Kerstin, medan hon tvättade och bytte om på honom.

Dagarna voro fyllda av intensiv verksamhet och rörelse. Ibland var han så trött att han måste lägga sig och vila mitt på eftermiddagen.

Men de voro sig alla lika, likt frukter av samma slag, somliga rikare och saftigare, andra en smula kantstötta. Det fanns till och med de som hade mask i sig. Men till gengäld fanns det också de, som voro större och saftigare än alla andra: julen, hans födelsedag, och så den dag, då hans far kom hem med Lya. Lya var svart, med brunt bröst, ett stort huvud med spetsig, brun nos, djupa rynkor i pannan, krokiga framben med stora tassar och en lång kropp.

Hans far påstod, att det skulle bli en tax.

Men det allra märkligaste med den var, att den var Stellans.

— Ja, men ä den riktigt, *riktigt* min, pappa?

— Ja.

— Ja, men ä den alldeles, *alldeles* riktigt, *riktigt* min?

— Du hör ju vad jag har sagt.

— Ja, men ä den min så att jag kan göra med den vad ja vill?

— Ja, det vill säga, du ska vara snäll mot den.

— Ja, pappa.

Han satt med den i knät långa, långa stunder. Han var nära att kväva den i täcket, han stoppade om den för att den ej skulle frysa. Han släpade den med våld fram till mjölktallriken för att den ej skulle hungra eller törsta ihjäl. Han var så snäll mot den, att den efter några dagar sprang och gömde sig, så fort han närmade sig.

Lya gav honom många bekymmer. Den var hans, *riktigt* hans. Och ändå kunde han ej få den att göra, vad han ville. Den sprang sin väg, den slingrade sig från honom som en ål, den tjöt, den bet honom.

Lya beredde honom den första verkliga kampen med ett annat levande väsen. Här hjälpte det ej att tigga eller gråta sig till att få sin vilja fram. Aga endast förvärrade saken. Stellan jagade hundvalpen genom hela våningen. Han lockade på den i alla tonarter, medan hela hans väsen knöt sig i en förgrymmad känsla av äganderätt: *Du är min!*

Förhållandet mellan dem blev aldrig riktigt gott, aldrig som det borde vara. Man misstrodde varandra...

*

Utom Lya fick Stellan vid denna tid också något annat, som mycket upptog hans tankar: han fick en religion. Det var en gåva, som bragtes varje kväll med Mörkret, all religiös känslas stora stammoder. Hans religion fyllde honom med skräckinjagande syner, som kom honom att bäva, gråta och till sist skrika högt på hjälp.

Helst skulle han ha velat vara utan religion. Men gamla Kerstin påstod, att det inte fanns någon mänska på jorden, som var utan, inte ens hedningarna. Och för resten var det för sent att välja: han hade redan fått en.

Ingen kunde heller utlägga och förtydliga denna religion så som Kerstin. När skymningen föll på och han ätit sina två smörgåsar och druckit sitt glas mjölk, framkallade hon en stund Mörkrets alla makter.

Han satt på en pall vid hennes fötter, inkrupen i hennes många och vida kjolar, medan hon berättade om vättar och troll med små kroppar och stora näsor; om skogsråt, som var vackert framifrån, men ihåligt som ett baktråg, när hon vände ryggen till; om benranglet, som legat begravet under loggolvet hemma hos Kerstins far och som gjorde att slagorna slogo dem om öronen, när de började tröska alltför tidigt om vintermornarna, och om eldslågan, som en gång följt hennes far, alldeles

över hans mössa, då han en morgon varit för tidigt ute för att hämta unghästarna i ängen bakom Furet.

Stellan skälvde av rädsla. Han kröp ännu längre in i Kerstins kjolar och viskade:

— Mera! Berätta mera!

Det fanns också en Gud Fader. Också han hörde till religionen. Han fanns i himlen. Men han infann sig ett slag varje kväll, då Stellan gått till sängs och läste aftonbönen. Det var Gud Fader, som under natten skulle skydda honom mot vättar och troll, skogsrå och benrangel och eldslågan, som följt Kerstins far till ängen bakom Furet.

Av erfarenhet litade Stellan ej riktigt på Gud Fader. Hans förmåga att skydda var åtskilligt begränsad. Det kunde ibland hända, att Mörkrets makter infunno sig i alla fall under natten. Plötsligt vaknade Stellan och de voro där...

Då var Kerstin ett bättre skydd. Han behövde bara gråta. Då steg hon upp, tände lampan, satt vid hans säng ett slag och Mörkrets makter försvunno.

— Ja, men ä det alldeles säkert att de inte kommer tillbaka i natt?

— Nej, nu kommer de inte mera. Sov han nu!

Men ibland kunde det hända, att Kerstin inte hörde honom, när han grät. Hon hade inte gått och lagt sig utan var ännu ute i köket och sysslade med något. Då låg han stel av skräck. Skelettet steg upp ur golvet och ville ha tag i honom. Men det var inte ett riktigt skelett, inte ett sådant som legat

begravet under loggolvet. Det hade en vidöppen mun och var klätt i vitt som i ett nattlinne och med sin gapande mun sökte det sluka honom.

Han låg och skakade i sängen. Han kunde inte skrika. Det var, som om strupen snörts samman på honom.

Detta spöke infann sig ofta och han fruktade det mer än alla andra. Han frågade gamla Kerstin, om hon nånsin sett det, hon som sett allt. Hon förklarade, att hon själv aldrig haft att göra med det. Men det kunde nog finnas i alla fall: det fanns så många olika spöken.

För att skydda sig mot denna hemska vålnad kom emellertid Stellan på den idén att taga sällskap med sig i sängen: en docka, som Kerstin påstod en gång varit hans mors, en kanin och en gris, båda av porslin. De lågo alla tre vid sidan om honom på huvudkudden, så att han ögonblickligen kunde ta dem i sin famn, om kvinnan med det vidöppna gapet kom och Kerstin ej fanns inom hörhåll.

*

För resten brydde han sig ej så mycket om Gud Fader. Kerstin hade sagt, att han var god och snäll. Man behövde alltså inte vara rädd för honom. Han kunde ej göra en något ont.

Men Stellan kom så småningom att hysa en ej ringa tacksamhet mot honom. Det var nämligen Gud Fader, som gett honom bakugnen.

Saken förhöll sig så, att Kerstin bland många

andra böner varje kväll lät honom läsa en, som lydde:

"Fattigdom och rikedom giv mig icke, men låt mig min särskilda del av spis få."

Stellan stannade ibland framför spisen ute i köket och undrade vilken del han skulle få. Helst skulle han vilja bli ägare till bakugnen: ur den kom äppletårtan, sockerbullarna och småbröden.

Han frågade Kerstin, om hon trodde, att Gud fader skulle vilja ge honom bakugnen. Hon var av den meningen, att det skulle gå för sig, om han bad riktigt ordentligt.

Och det gjorde han, med den lyckliga påföljd, att han efter en tid började betrakta bakugnen som sin privata egendom.

Den hösten Stellan skulle börja i mamsellerna Beckströms småbarnskola, kom han tre veckor för sent.

Han och gamla Kerstin hade som vanligt varit uppe hos morfars på Särö och just som de gett sig in till Göteborg för att resa hem, blev Kerstin sjuk. Hans mormor hade ej tid eller lust att fara ned med honom till Skåne och så fick han vänta, till dess Kerstin kom på benen igen och kunde uthärda resans strapatser.

Och det tog tre veckor.

Tanken på skolan hade förmörkat sista delen av sommaren. Han både kände och visste, att han för alltid lämnade någonting bakom sig, vad nu detta var. Hans morfar hade ofta den sista tiden sagt till honom:

— Jaså, jaha! Jaså, du ska börja skolan i höst. Jaha, det blir en annan dans. Nu är det slut med sötebrödsdagarna.

För resten sökte han utfylla morfars dunkla uttalanden med de underrättelser, han kunde inhämta av sina Göteborgskusiner. Av Oscar, som var tretton år, hade han fått veta, att skolan var ett helsike.

— Dom klår en på fingrarna med rottingen, om man inte sitter stilla.

Oscar talade också om att man inte fick ha några

leksaker med sig i fickorna eller i blusen. Då blev det också stryk med rottingen. Ibland fick man också lägga fram fingrarna på bordet och visa att man tvättat dem. Annars blev det stryk.

Det var, vad Oscar sade.

Stellan frågade också sina två yngre kusiner, Alice och Jane, om det var sant. Först svarade de, att det var lögn alltsammans. Men sedan Oscar tagit dem avsides och haft ett enskilt samtal med dem, fick han dem att dela sin uppfattning.

— Joho, de va visst sant, vartenda ord, Oscar sa. Å om man inte kan läxorna får man sitta efter.

Det var svårt att veta vad man skulle tro. I alla fall hade morfar sagt, att det skulle bli en annan dans. Och morfar lurades inte. Han var konsul och satt i första kammaren efter jularna och kände kungen.

Men trots dessa mörka spådomar fanns det inom honom något, som längtade efter skolan. Han hade en bestämd förkänsla av att ett nytt skede skulle börja i hans liv, att han i och med detsamma skulle bli stor, att han skulle genomgå en förändring, synbar för alla, begåvas med en ny värdighet, ingen kunde ifrågasätta. Inte ens Ida i köket, hans bittraste motståndare, som aldrig gjorde, vad han bad henne om och som schasade honom ur köket, när han kom och bad om en kaka, inte ens hon skulle längre kunna behandla honom med samma straffbara ringaktning, när han väl en gång kom i skolan.

Och så var det också en annan sak: de nya kamraterna. Han undrade, hur de sågo ut, och framför

allt undrade han, vad de skulle säga om honom. Han gick i fantasien genom, hur han första dagen skulle möta dem. Visste de, vem han var? Visste de, att det var *han?*

Inför allt detta försonade han sig med tanken på att sötebrödsdagarna voro slut. Han tycktes rent instinktivt ha funnit sig i det faktum, att med en ny värdighet följer nya förpliktelser, sådana som att ej ha någonting med sig i fickorna och hålla händerna rena. Huvudsaken låg däri, att någonting var slut, att man för alltid lämnade någonting bakom sig, att man hade påtagliga tecken på att växa.

Det var väl ej precis denna form, hans funderingar togo sig. Men det var deras innehåll. Han hade kommit in i en period av sitt liv, han *aldrig* skulle lämna bakom sig: den, under vilken man längtar att i en ny skepnad eller annan dimension bli stor, riktigt stor. Skolan hade i ett enda slag förändrat hans uppfattning om framtiden. Den var ej längre en följd av julaftnar, födelse- och namnsdagar att längta till. Framtiden — — — ja, den var något annat, ett växande till något ständigt större, till en högre lycka, en högre makt, en större frihet.

Redan dagen innan han skulle börja, sade hans far vid frukostbordet:

— Ja, nu får du hålla dig hemma i eftermiddag, för då ska du och jag gå och köpa en skolväska.

Stellan såg på honom.

— Du vet väl, vad en skolväska är för något.

— Ja, de ä en sån som man har på ryggen.

Hans far nickade:

— Ja, och en sådan ska du ha. Och i den ska du ha böckerna.

Han kände redan hur han växte.

Han var tidigt uppe dagen efter, då husföreståndarinnan skulle följa honom till mamsellerna Beckström. Han sökte noga genom sina fickor för att vara riktigt säker på att inga leksaker lämnats kvar. Han skurade också händerna länge och omsorgsfullt med nagelborsten. Och gång på gång upprepade han för sig själv:

— Per Stellan Severin Petréus och min far ä löjtnant.

Han visste, att han skulle bli tillfrågad om vem han var.

Och så bar det i väg. Gamla Kerstin stod i tamburen med händerna sammanknäppta över magen och suckade:

— Ack ja! Ack ja! Herregud! Tiden går, tiden går. Nu ä han så gammal att han ska börja läsa. Ack ja! Ack ja!

Stellan var mycket tyst, högtidligt allvarlig.

Mamsellerna Beckströms skola låg vid Östra bulevarden. Andra sidan den fanns fattighusträdgården och andra sidan trädgården kanalen, i vilken Bäckahästen höll till för att locka alla barnen med sig i kanalen under rasterna. Barnen i mamsellerna Beckströms skola kallades av denna anledning bäckahästarna.

Då Stellan och hans tant denna morgon från Södra kaserngatan svängde in i bulevarden, såg han

redan på avstånd barnen. Det fanns en hel klunga av dem under kastanjerna. Han hörde dem väsnas och skrika. Hans allvarliga stämning steg, allt eftersom han närmade sig klungan. Hans hjärta började klappa våldsamt: nu, snart, skulle han se sina nya kamrater. Han höll sig rak i ryggen och såg rätt framför sig.

Då hände det märkliga: plötsligen slutade bäckahästarna upp att leka. De bara stirrade på honom. Stellan gjorde sig ännu stelare. Ja, här kommer jag! Han var belåten över den uppmärksamhet, han väckt. Det var precis som han tänkt sig.

Men lika plötsligt försvann all hans säkerhet. Han kände igen flera av dem. Han hade träffat dem på barnbjudningar och i parken, där han brukade leka, medan Kerstin satt och stickade strumpor under ett träd. *Och han var redan fiende med flera av dem.* Han hade slitit leksaker ur händerna på dem eller de på honom. Där stod en, som han brutit sönder en vagn för. Och där stod en annan, som han förra våren tagit en glaskula från, som var värd tio stenkulor: han hade stoppat den i fickan och sagt, att han inte visste, vart den tagit vägen.

Och nu stodo de alla här!

Han blev blodröd i ansiktet.

Till sist spratt han till, då hans tant ryckte honom i armen och sade:

— Hör du inte, vad jag säger! Hälsa nu vackert god dag på dina nya kamrater.

Tyngd av skuldkänsla gjorde Stellan en ödmjuk bugning.

— God dag, sade han med en röst, som stockade sig i halsen, medan han stirrade på den, från vilken han tagit glaskulan, som var värd tio stenkulor.

Men ingen svarade. De bara stirrade på honom. Hans kinder brände av skam, medan han från pojken med glaskulan såg på den, han brutit sönder en vagn för... Han *ville* inte se på just dessa två. Men han *måste*.

Då hände någonting ännu värre. En av flickorna tog en annan flicka om livet. De gingo ett par steg bort, stannade med armarna slingrade om halsen på varandra och viskade. Och den flickan, som tagit den andra om livet, hette Märta Gyllencrantz och hos henne — — —

Det svindlade för hans ögon och omedvetet tog han sin tants hand som skydd. Märta Gyllencrantz' far var också löjtnant och hos henne hade han varit på julgransplundring, och när de plundrat julgranen, hade Märtas mamma lagt konfekten i högar, och så var det en, som skulle vända ryggen mot högarna och en annan, som skulle peka på en hög och fråga: — Vem ska ha *den?* Det var en hög, Stellan önskade sig. Men han fick den inte. Då hade han börjat tjuta och skrika och gamla Kerstin hade måst ta honom in i ett annat rum och sagt: Fy skäm ut sig, han skulle blygas ögonen ur sig! och när han kom in igen till de andra barnen var det ingen, som ville tala med honom...

Och nu stod Märta Gyllencrantz och talade om allt detta för en annan flicka. Och en hel massa andra flickor gick fram till dem. Nu var det en

stor klunga, med huvudena tillsammans och armarna om varandras liv...

Stellan förstod ögonblickligen: *I en sådan skola kunde han inte gå!* Med kamrater, som inte voro nya, utan som visste allt detta om honom, kunde han inte vara tillsammans. Han *ville* inte.

— Ja, nu ska vi gå upp och anmäla dig för fröknarna, sade hans tant.

De gingo tvärs över gatan in genom en hög port. Han vände sig om och kastade en skygg blick tillbaka i bulevarden. Bäckahästarna hade samlat sig i grupper, de viskade med varandra och sågo på honom.

En klocka ringde någonstans. Han hörde bäckahästarna komma rusande över gatan fram mot porten och han sprang så fort han kunde in i närmaste trappuppgång, medan hans tant ropade:

— Inte så bråttom, följ med snällt!

Några av barnen hade redan kommit upp i trappan. Men när de sågo Stellan och hans tant, tystnade de och stannade.

*

Han stod inne i en liten salong, som luktade något han många år efteråt fick veta var lavendel. I salongen fanns en gammal gumma med glasögon, lång näsa och svart spetsmössa på det vita håret.

— Jaså, du kom i alla fall till sist.

Hon frågade honom inte vad han hette. *Hon visste alltså, vem han var.* En plötslig och ohygglig tanke slog honom med ens: då visste hon nog också

det där med vagnen och glaskulan och Märta Gyllencrantz' julgransplundring.

Nej, i en sådan skola *kunde* han inte gå. Han ville inte, inte, inte...

Mamsell Beckström klappade honom på huvudet. Han försökte väja undan för slaget.

— Men min lille gosse, du är väl inte *rädd* för mig? Det får du inte vara. Nu ska du kalla mig tant Emilie.

— Ja.

— Är du rädd för mig?

Han sneglade upp mot henne ett slag:

— Nä-ää — — —

Hans tant talade ännu en stund med tant Emilie. Och så sade hon adjö och gick.

Nu var han alldeles ensam. Han förstod, att vad som än hände, skulle han inte kunna ropa på hjälp. Gamla Kerstin kunde inte höra honom, inte hans pappa heller. *Ingen!*

Mamsell Beckström gick fram till ett skrivbord, öppnade en stor bok och skrev något i den.

— Det var ju Stellan du heter?

— Per Stellan Severin Petréus och min far är löjtnant.

Han såg på henne. Nu skrev hon upp det där om glaskulan och vagnen och Märta Gyllencrantz. Han kastade en snabb blick tillbaka mot dörren...

Men nu slog hon samman boken:

— Följ med mig nu!

Hon öppnade en dörr — där inne sutto alla bäcka-

hästarna med händerna på ryggen. De vände sig om och bara stirrade.

Han ryggade ett steg tillbaka...

— Kom med mig nu, sade tant Emilie.

Han följde efter henne fram till ett bord, som stod på en upphöjning med en svart tavla bakom. Vid bordet satt en gammal gumma, likadan som tant Emilie. Men hon hade en lång, gul käpp i ena handen. Oscar hade alltså haft rätt! Det var rottingen.

— Buga dig nu, Stellan, för tant Augusta.

Stellan bugade.

— Hälsa nu på dina kamrater.

Hon snurrade honom runt på klacken, så att han åter stod ansikte mot ansikte med pojken med glaskulan och den med vagnen och Märta Gyllencrantz.

Han bugade på nytt.

Men ingen svarade.

Då slog tant Augusta den gula käppen i bordet, så att Stellan hoppade till.

— Nå, svara, barn! Säg god dag, Stellan!

Då skreko alla barnen: — God dag, Stellan, så att han hoppade till igen. Och somliga av dem skrattade åt honom.

Stellan placerades allra längst nere i klassen. Han stoppade ögonblickligen händerna bakom ryggen utan att ha blivit tillsagd.

— Nej, se det var en riktigt snäll gosse, sade tant Augusta. Ser ni det, barn, honom behöver man inte säga till, hur han ska sitta.

Alla vände sig om och sågo på honom.

Då — — — ja, då hände det värsta av allt. Märta Gyllencrantz reste sig till hälften i bänken och viftade med handen:

— Tant, tant!

— Ja, vad är det?

— Jo, han ä inte snäll *alls!*

— Hur vet Märta det?

Nu stod Märta Gyllencrantz upp i bänken.

— Jo, han var på julgransplundring hos oss och då bar han sig så dumt åt.

Det hade blivit en våldsam rörelse och spänning i salen.

Men tant Augusta slog åter den gula käppen i bordet:

— Jag bryr mig inte om vad Stellan gjorde på julgransplundringen. Nu ska ni sitta alldeles stilla och uppmärksamma.

Stellan vågade ej ens vända på huvudet. Men i stället rullade han med ögonen för att se efter, var pojken med glaskulan och den med vagnen sutto för att komma underfund med om också de viftade med händerna.

Han satt så styv och stel, att det började värka i hans kropp, och när klockan till sist ringde var han så trött, att han skulle ha velat gå hem till Kerstin.

Men det blev ingen vila av. Då rasten började sade tant Augusta:

— Nu ska Stellan gå med de andra barnen ner i bulevarden och leka. Och Stellan får på *inga villkor* gå in på gården för där är det ett garveri

och man kan falla ner i karen. Det är ingen lekplats för barn. Och inte ner i fattighusträdgården heller. Kom nu ihåg det!

— Ja.

Stellan följde de andra bäckahästarna ut i bulevarden. En hel klunga ställde sig framför honom och stirrade på honom. Då blev han rädd på allvar. Han tog några steg baklänges, till dess han fick stöd mot en av de gamla kastanjerna. Mitt framför honom stod Märta Gyllencrantz med armen om en annan flickas liv. Och i klungan fanns också pojken med glaskulan.

Plötsligen var det någon som sade:

— Hör du, ä det sant, va Kalle säger, att du stal hans glaskula för honom.

Han svarade ej. Han hade aldrig *stulit* glaskulan. Han hade helt enkelt stoppat den i sin ficka för att lura Kalle, och så hade han glömt, att han hade den där. Men stulit den hade han aldrig gjort.

Allt detta skulle han ha velat svara. Men han kunde ej få ett ljud över sina läppar. Han rullade med ögonen, som om han väntade anfall bakifrån. Och utan att han själv visste det, började han göra grimaser — likt en apa, när den ser sig anfallen, i känslan av sin vanmakt, i ett instinktivt försök att göra sig så fruktansvärd och skräckinjagande som möjligt.

— Usch, såna fula gubbar han gör, sade en flicka.

— Han bär sig alltid dumt åt, svarade Märta Gyllencrantz. Och så tjuter han till på. Vi ska inte bry oss om honom, flickor.

Hon vandrade bort, flankerad av två väninnor.

I samma ögonblick kom en full buse raglande upp från fattighusträdgården. Han måste ha legat där nere och sovit ruset av sig bland potatisblasten. Det satt jordkokor på hans kläder. Han svor, grymtade, svängde med armarna och slog från sig, som om någon velat anfalla honom.

Flickorna gåvo till ett gällt skri och skingrades likt höns, som söka samla sig.

Pojkarna bildade en rörlig halvcirkel kring den druckne.

Stellan stod ensam kvar, med ryggen mot kastanjen. Han vred sakta huvudet åt höger. Vägen var fri — — — Där, långt borta, låg hans gata. Han kunde se grenarna från kasernträdgården hänga ut över trottoaren. Han vred huvudet åt vänster: pojkarna förföljde i halvcirkel den fulla busen. Ingen lade märke till honom.

Plötsligen satte han i väg hemåt. Han sprang som den, som springer för sitt liv. Han hade ej tid att se efter, om någon förföljde honom. Han stannade ej, förrän han stod flämtande utanför tamburdörren där hemma och sträckte sig upp för att nå ringklockan. Han ringde, som om han slagit brandalarm, andfådd av språngmarschen och spänningen. Hans hjärta slog ända upp i halsen på honom.

Inne i tamburen sjönk han ned i dess mörkaste vrå, på galoschhyllan.

— Stäng, stäng, flämtade han till Kerstin, innan di kommer — — —

*

Gamla Kerstin sökte trösta honom.

— Har di vatt stygga mot gossen?

Nu började Stellan gråta, av upplöst spänning, av medlidande med sig själv och så småningom också därför att han kände sig kunna ha fördel av att gråta.

— Ja-aa-aa, di har vatt så stygga, *så* styggg — — —

— Va har di gjort me en?

— Di har vatt *så* stygg — — — hick — — — ggga så-ååå!

Han pressade huvudet in i hennes mellangärde och snyftade ännu högre, för den slutliga effektens skull:

— Ja vill inte gå i den skolan. Di ä så stygga — — —

Han kisade upp på Kerstin för att se om snyftningarna varit höga nog för att göra intryck.

— Ja, det får han fråga löjtnanten om.

— Ja, men Kerstin *hör* ju, att di ä så stygga!

Men när hans far kom hem, blev det annat av. Det blev förhör på enskilt rum och inför lyckta dörrar. Ej ens Kerstin fick vara med, i synnerhet inte hon.

— Du har smitit från skolan?

— Pappa, jag har inte *smitit.* Jag bara sprang.

— Nå om vi nu ska rida på ord, varför sprang du då?

— Di var stygga mot mig.

— Vilka var stygga mot dig? Lärarinnorna eller kamraterna?

— Kamraterna. Di var så stygga mot mig.

— På vad sätt var de stygga?

Stellan kunde ej ge något svar på frågan. Till sist sade han:

— Kerstin vet att di var stygga mot mig.

— Hur vet hon det?

— Jag talade om det för henne.

Nu höjde hans far rösten:

— Hör du, min unga herre, nu svänger du dig inte mera. Svara på frågan: på vad sätt var de stygga mot dig? Har de slagit dig?

— Nä-ä-ää — — —

— Vad har de gjort då?

— Di tittade på mig *så-åå* — — —

— Tål du inte att titta på?

— Jo-o, men — — — och så sa Märta Gyllencrantz, att ja alltid bar mig dumt åt.

— Och så smet du?

— Ja smet inte, pappa, ja bara sprang.

Nu lät hans fars röst mycket allvarlig:

— Gunstig herrn menar alltså, att därför att Märta Gyllencrantz säger något som inte passar herrns små öron, så smiter man? Är det det, som är meningen?

Stellan svarade ej.

— Kom hit! Kom närmare!

Stellan närmade sig långsamt.

— *Kvickt, pojke!*

Nu röt hans far precis som på kaserngården.

Stellan raskade på. Och samtidigt började han snyfta.

— Är det det du menar, att när du hör någonting, som inte passar dig, så smiter du. Ja eller nej!

Nu grät han:

— Ja, men pappa, pap — — —

— Ja eller nej!

— Ja-a — men pap — — —

Hans fars röst blev ännu grötigare. Han var röd i ansiktet. Han talade som om han talat till en vuxen:

— Jag har väl aldrig hört på maken. Du är så förbannat bortskämd, att det inte är någon måtta på det. Här går du hemma som en liten kronprins och kommenderar och befaller. Tror du inte, jag känner till dina skavanker! Knäpp ner byxorna! Nu ska du ha smörj!

Stellan hade ofta hotats med aga. Men hittills hade han sluppit undan: Kerstin hade lagt sig emellan. Han såg ett slag bort mot dörren, som om han hoppats, att hon i sista ögonblicket skulle uppträda som en räddande ängel.

— Hör du vad jag säger, pojke! Ner med byxorna!

Han lydde order med darrande, fumliga fingrar.

— Kalsongerna också!

Han storgrät:

— Pappa, kära, snälla pappa, ja kan inte för strumpebanden.

— Kom får jag se!

Minuten efter voro kalsongerna nere. Han låg på sin fars knä.

Han skrek hela tiden:

— Lilla, älskad — — — de — — — pap — — — pap — — —

När det hela var undanstökat, sade hans far:

— Vill du gå i skolan nu?

— Ja.

— Är det riktigt säkert?

— Ja, snälla pappa — — —

— Då kan du gå in i barnkammaren och tvätta dig i ansiktet.

Han var alldeles våt om kinderna. Med byxor och kalsonger släpande kring benen hasade han sig så gott han kunde in i barnkammaren.

Där inne stod Kerstin. Hon sade ingenting. Men det brann bohusländskt bonde- och fiskarblod i hennes ådror. *Löjtnanten hade slagit gossen! Löjtnanten hade slagit salig fruns gosse!* Det skulle hon hämnas för. Inte nu, inte med samma. Men hon skulle nog få ett tillfälle. Men vad hon skulle göra den dag som i dag, var att gå ut på kyrkogården och *berätta allt på salig fruns grav.*

Hon fick Stellan på sitt knä, klappade och beklagade honom.

Men det egendomliga var, att all denna medkänsla, alla dessa smekningar ej gjorde något intryck på Stellan. Eller ännu mera: han tyckte inte om dem. Han liksom skämdes för dem. De plågade honom i hans nya värdighet. Någonting inom honom sade, att hans far haft rätt. Det var någonting inom honom, som *hårdnat.*

Det var pliktkänslan, som vuxit fram i hans inre under faderns trollspö — — —

*

Det dröjde ej heller så värst länge, innan han lärde sig, att man kan undvika sina fiender, Kalle med glaskulan, Jonne med vagnen och Märta Gyllencrantz, genom att i sin ordning göra sig vän med dem, som *också* voro deras fiender.

Efter denna princip valde han sina vänner. Urvalet skedde ingalunda medvetet. Det föll sig helt naturligt. Och därför kröntes det också med framgång i detta frondörernas eldorado, som heter barnavärlden.

En annan och betydligt svårare fråga är den: Hur skall man bära sig åt, när man gjort sig ovän också med dem, som äro fiender till dem, som äro ens fiender? Vad skall man göra, när man fått hela världen mot sig?

Skall man visa sig ödmjuk? Eller självsäker och trotsande? Eller helt enkelt likgiltig? Eller skall man — — —? Ty det finns ett fjärde alternativ. Men det är en lång historia och den sammanhänger på det intimaste med historien om den Underbara Hästen.

*

En dag efter middagen, en kort tid efter det pliktkänslan hos Stellan vaknat, satt han med sin far inne i skrivrummet.

Då kom gamla Kerstin in:

— Jo, löjtnanten, där ä en sån där svarting, di kallar italenare i köket. Han vill sälja såna där byråprydnader.

Innan hans far ännu hunnit svara, hade Stellan störtat ut i köket. Där, vid dörren, stod italienaren. Han var förfärligt svart och smutsig och såg farlig ut. Men på magen hade han en stor korg och i den

fanns det gubbar och gummor och så fanns det — — — Ja, det fanns en *häst!!!* Den var alldeles vit och så stor att den måste räcka Stellan ända upp till knäna. Den hade en lång, kråmande hals, som stack upp ur korgen.

Något så vackert hade Stellan aldrig förut sett. Av en eller annan anledning väckte gipshästen för första gången till våldsam hjärtklappning inom honom känslan för det sköna. Kanske var det färgen. Vitt är barnens älsklingsfärg: med den förbinder sig känslan av söndag och högtid och sommar. Och så berodde det också på, att detta vita föremål just var en häst. Det var det slags levande väsen, han älskade högst: med hästen förband sig ryttarinstinktens känsla av makt över något, som egentligen är mäktigare och starkare än en själv, någonting på samma gång jättelikt och underkuvat.

Han stod stum och såg på den en lång stund, medan hans hjärta bultade av den första estetiska hänförelsens tillbedjan. Han kände det, som om han skulle brista i gråt.

— Vänta, vänta, italenare, sade han och rusade in till sin far.

— Pappa, pappa, där ä en häst!

— Var är den hästen?

— I köket, pappa, skynda sig, skynda sig, innan han går sin väg!

— Vad pratar du för slag? En häst i köket!

— Ja, pappa, italenaren han — — — där ä — — — i korgen, pappa — — — en häst — — — den ä *vit*, pappa, skynda sig — — —

Orden snubblade fram över varandra.

Hans far såg på honom en stund och reste sig upp ur länstolen.

— Nå, vi får väl gå ut och se på'n då!

— Men kvickt, pappa, kvickt, kanske han har gått!

Stellan rusade före sin far ut i köket.

— Vänta, vänta, italenare, pappa kommer — — —

Hans far kom ut, såg på hästen, från hästen på Stellan... Och så *köpte han den!*

Stellan kunde ej tro sina ögon. Han kunde inte heller förstå italienaren, som ville sälja någonting så vackert. Han slog armarna om sin fars ben i glädje och tacksamhet, medan han snyftade:

— Tack, snälla, älskade pappa — — —

— Ja, det blir nog bra med det! Men var ska vi ställa den?

Det bröt ut ur honom i ett enda, flämtande andetag:

— I barnkammaren, pappa!

— Vi får väl se, om den kan stå där inne.

De gingo båda dit. Hans far placerade gipshästen på byrån.

— Tycker du den passar där?

Stellan kunde ej tala. Han bara nickade upprepade gånger.

— Nå, då får den väl stå där! Men du ska vara rädd om den.

Stellan nickade ännu mera, medan hans far gick

in till sitt. Han kröp upp i soffan mitt emot byrån och såg på hästen, där den stod på sina långa fina ben, med den kråmande halsen, det lilla fina huvudet och den långa svansen, som fladdrade, som om vinden susat i den.

Han suckade flera gånger djupt. Han tyckte det var som om allt blivit förändrat, nu sedan hästen stod på hans byrå. Inte bara det, att det var som om den lyst upp hela rummet, som om allting, till och med porslinsgrisen, kaninen och sparbössan underordnat sig den vita hästen, krympt samman inför den. Han tyckte också att det var, som om han själv hädanefter alltid skulle kunna vara snäll och lydig, som om han skulle med större lätthet kunna göra allt Kerstin bad honom om, nu, när han hade hästen. Tack vare den hade hela hans liv förändrats, fyllts av en glädje, han aldrig förut känt, tack vare den skulle allting hädanefter gå så mycket lättare . . .

Och han kallade hästen Edgar, därför att det på hans fars batteri fanns en trumpetarhäst med detta vackra namn.

Men utom det att vara vit och skön visade sig Edgar besitta en annan alldeles oväntad egenskap: den att skydda för spöken, att jaga bort kvinnan med den vidöppna munnen, i betydligt högre grad än dockan, kaninen och grisen, som han fortfarande, kanske mest av gammal vana, tog med sig i sängen och vilkas makt över mörkrets andar på den sista tiden i avsevärd mån förminskats.

Men redan första kvällen Edgar stod på byrån,

kände sig Stellan lugnare, och sedan han av sin far fått tillåtelse att om nätterna ha den stående på bordet vid sängen med den långa, kråmande halsen och det lilla fina huvudet vakande nästan alldeles över hans eget kände han sig lugn.

Det låg något symboliskt i detta: skönheten, som förjagar mörkrets makter, en symbolik, som dock undgick honom eller som han i varje fall ej gjorde sig reda för.

*

Den omflyttning, för vilken Edgar på detta sätt två gånger om dagen var utsatt för, visade sig emellertid ej vara nyttig.

En dag, då Stellan kom hem från skolan, fanns hästen varken på byrån eller på bordet vid sängen.

Han märkte det ögonblickligen han kom in i barnkammaren. Det var någonting, som fattades. Rummet hade liksom blivit mörkare. Någonting vitt, som hittills lyst upp det, hade försvunnit.

Han såg sig omkring. Det var Edgar. Edgar var borta.

Han störtade ut i köket till Kerstin.

— Var är Edgar? frågade han flämtande.

— Den har Ida slagit sönder, när hon flyttade den i da morse.

Han blev stående med vidöppen mun och bara såg på Kerstin. Han ville tala. Men det var, som om alltför många ord på en gång trängts i munnen på honom för att komma fram. Det blev ingenting annat än stamningar.

Till slut fick han fram:

— Var är Ida?

— Hon ä på torget mä fröken.

Han var ursinnig av sorg, förtvivlad av vrede. Åter igen ville han tala. Men det han ville säga var alltför mycket, alltför långt. På nytt blev det endast till stamningar.

Efter en lång stund brast det ur honom:

— Var ä Edgar?

— Den ligger i fönstret i serveringsrummet.

Stellan störtade ut. Där låg den. Benen voro borta, men svansen var hel. Edgar låg som ett vrak på ena sidan, för den långa svansens skull.

— Var ä benen? skrek han ut i köket.

— I soptunnan. Di ä alldeles förstörda.

Stellan såg länge på Edgar, innan han tog den i sin famn och bar den tillbaka in i barnkammaren.

Då hörde han sin pappa komma. Han störtade ut i tamburen:

— Pappa, pappa — — — Hon har — — — Edgar — — — Hon har slagit — — —

— Vilken hon?

— *Ida!!!* Hon har slagit sönder Edgar!

— Ja, det var ju tråkigt det.

Han såg på sin far med blicken hos en åklagare inför rätta:

— Ska pappa inte ge henne stryk?

— För att hon slagit sönder Edgar? Det tjänar ingenting till. Det hör till hennes yrke.

Stellan skakade på huvudet. Detta var inte rätt. Han skulle själv klå Ida, när hon kom hem från torget.

— Var är Edgar?

— Den ligger i soffan i barnkammaren. Kom själv och se, så ska pappa få se. De finns inga ben och benen ligger i soptunnan nere på gården och Kerstin säger, att di ä alldeles förstörda.

Han talade i ett sträck för att göra Idas sak så graverande som möjligt och på så sätt beveka sin far att ge henne stryk.

— Se nu själv, så får pappa se.

De stodo båda och betraktade den sönderslagna gipshästen i soffan.

Stellan pekade och stammade:

— Se, pappa, se — — — Va kan vi göra ve Edgar nu?

— Ja, säg det? Vad tycker du själv?

Stellan skakade på huvudet.

I samma ögonblick kom tanten in och sade att frukosten var serverad.

— Ä Ida kommen också?

— Nej, hon kommer efter med matkorgen.

Stellan kastade åter en blick på Edgar och följde dem in i matsalen. Men han hade ingen aptit. Han tänkte på vad som kunde göras åt Edgar.

Plötsligen fick han en idé, som kom hans hjärta att klappa våldsamt. Han greps av en ångestfull glädje, så stark att han blev blodröd i ansiktet. Om

han kunde få Edgar — — — Om den kunde bli hans, *riktigt* hans — — — så att han kunde säga om den: *Edgar är min.* Han vågade inte hoppas på det. Det var någonting alltför stort, någonting så oerhört eftersträvansvärt, att det låg utom möjlighetens gränser. *Edgar hans!* Riktigt hans! Tänk om han vågade be sin pappa! Han skulle vara så snäll i skolan. Han skulle göra allt, både vad pappa, Kerstin, tant och till och med Ida ville. Han såg skyggt på sin far. Var han ond i dag? Han såg inte ond ut. Skulle han våga — — —? Nej, det gick inte. Han skulle aldrig få Edgar — — —

Efter frukosten gick han in i barnkammaren, hämtade Edgar som ett slags lockbete och bar den in till sin far, som satt i en länstol med en cigarrett. Hans ansikte var dolt bakom en tidning.

Stellan lade Edgar från sig i soffan och började gå runt i rummet. Då och då kastade han en skygg och snabb blick på sin far. Hans kinder brände. Han kände sitt hjärta slå. Skulle han — — — Vågade han — — — Nej, inte nu, inte ännu — — — han ville inte fråga *just nu,* och få nej — — — Det var *skönt* att kunna tro, att kanske, *kanske* Edgar *kunde* bli hans. Han måste vänta och fråga.

Plötsligen stannade han mitt på golvet.

— Pappa, sade han, snälla pappa — — —

— Ja, vad är det du vill, kom det från tidningen.

Men han fortsatte ej. Han stod alldeles stilla och såg ned. Hans fingrar tvinnade sig om varandra.

Hans hjärta klappade hårt. Nej, han vågade inte. Inte ännu.

— Ska du inte snart knalla dig av i skolan?

— Jo-oo — — —

Han började åter gå av och an på golvet och stannade på nytt. Nej, nu *måste* han.

— Säg, pappa, snälla pappa — — —

Nu såg hans far över tidningen:

— Vad är det egentligen du vill? Du går omkring här som en äggsjuk höna.

Det gick plötsligen runt i Stellans huvud. Han sprang handlöst fram till sin far och gömde sitt ansikte mellan hans ben.

— Pappa, snälla pappa, viskade han.

— Kläm ut med vad du har på hjärtat!

— Pappa, säg, får jag — — —

— Kläm ut nu. En karl talar ur skägget.

Stellan tryckte huvudet ännu hårdare mot sin fars ben. Och snabbt, i ett enda flämtande andetag kommo orden:

— Får jag Edgar?

Han väntade andlöst på svaret, medan han fingrade på faderns guldrevärer.

— Vad ska du göra med den?

Stellan kände sig med ens så besynnerligt trött. Han hade begärt för mycket. Edgar skulle aldrig bli hans.

— Pappa, ja ska vara *så* rädd om den. Ja ska leka med den *så* vackert. Ja ska *aldrig* tappa den i golvet. Ja lovar, pappa — — —

— Ja, men där är ju bara huvet och kroppen kvar.

Stellan tog med båda händerna om sin fars ben så hårt han kunde. Han såg upp:

— Ja *lovar,* att ja ska vara så snäll mot den — — —

— Tja, ta den då!

Stellan dök åter ned med huvudet. Han tryckte sitt huvud mot faderns ben, hans händer smekte hans smorlädersstövlar i tacksamhet och ömhet. Han kunde ingenting säga. Han var alltför överväldigad.

Till slut reste han sig upp och gick bort till soffan, där Edgar låg. Men i samma ögonblick han höll den i sin famn, föll han i en hejdlös gråt.

— Men vad i Herrans namn gråter du för, pojke?

— Ja ä — — — ja ä så — — —

Mera kunde han inte säga.

*

Från den stund Edgar blivit hans, riktigt hans, skedde emellertid underverket. Den var ej längre en skön amulett med förmåga att i högre grad än dockan, grisen och kaninen kunna fördriva mörkrets makter. Den var ej heller en sönderslagen gipshäst med fyra tomma hål i bålen, där benen suttit. Den hade fått liv. Stellan inblåste i den en levande ande.

Den blev den Underbara Hästen.

Undret skedde ej ögonblickligen. Det tog några dagar, innan den stympade hästen framträdde i alla sina fullkomligheter. De så att säga smektes ur den, medan han satt och höll den i knät. De växte fram under all den omsorg, han slösade på den, all den

beundran, han skänkte den, alla de tankar, han sände den från skolan.

Och så, en dag, stod den där i all sin fullkomlighet, med alla en levande hästs behov och egenskaper. Den stod — eller rättare sagt låg på sidan — i en spilta, Stellan byggt av träklotsar ur en bygglåda mellan sängen och byrån. Den hade halm under sig, havre i krubban och den var bunden vid spiltan med ett grimskaft. Halmen och havren hade Stellan fått av majorens hästskötare nere på gården.

Ida klagade. Hade man sett på maken: släpa halm och havre upp i våningen! Var där inte tillräckligt mycket att städa utan det. Till och med Kerstin opponerade sig, men svagt. Saken hänsköts till hushållsfröken, som i sin ordning lade den inför den Yttersta Viljan. Löjtnant Petréus tog en överblick över anordningarna och framställde en del frågor.

— Men du har ju två gunghästar och så de där svarta hästarna med seldon och vagn. Duger inte de längre?

— Ja, men pappa, *förstår* inte pappa — — —

— Förstår vad?

— Jo, snälla pappa, *förstår* pappa inte — — —

Stellan vred sig. Han gjorde grimaser med ansiktet av svårighet att förklara, han tvinnade fingrarna om varandra:

— Ja, men *förstår* pappa inte — — —

— Jag får väl försöka. Du får väl ha spiltan där.

Stellan hann ej säga tack. Han störtade ut i köket till Ida. Redan innan han hunnit få upp dörren, ropade han:

— Ida, Ida, pappa har sagt att ja får lov å ha Edgar i barnkammaren.

— Va säger han! Öppna dörren, innan han kommenderar.

Nu hade Stellan fått upp dörren. Han skrek:

— Pappa har sagt — — —

— Jag hör! Jag hör! Han behöver inte skrika!

Varje dag Stellan kom hem från skolan satte han sig på golvet vid sidan om spiltan. Han talade med Edgar. Han klappade den på halsen. De gjorde långa ridturer tillsammans. Han släppte den på bete på salongsmattan, som var mjuk som gräs.

För den utomstående var hela hans förhållande till den stympade gipshästen en förvirrande blandning av den påtagligaste realism och den spindelvävstunnaste fantasi. Till och med hans far började bli intresserad av leken, av att följa dessa språng mellan de strängaste verklighetskrav och den mest finspunna inbillning. I egenskap av matematiker sökte han komma underfund med lagarna för dessa förvandlingar. Men de förblevo honom outgrundliga.

*

Stellan skulle ha levat fullkomligt lycklig med den Underbara Hästen, till dess andra ting fångat hans intresse, om han ej anförtrott sig åt Göran.

Han hade blivit särskilt god vän med denne Göran, därför att Göran var en bitter fiende till Kalle med glaskulan. Därmed är ej sagt, att förhållandet dem emellan alltid var det bästa. Olyckan låg däri, att Görans far var kapten, medan Stellans

endast var löjtnant. Görans far kunde alltså sätta Stellans far i arresten. Detta var smärtsamt i och för sig, eftersom Stellan hittills ansett sin far som världens mäktigaste man. Och bitterheten ökades ännu mera av den anledningen, att Göran vid uppkomna tvistigheter alltid avslutade dem med följande hotelse:

— Ja, men min pappa kan sätta din pappa i arresten.

På detta argument fanns ingenting att svara. Det var ofrånkomligt. Det fanns ingenting annat att göra än att ge Göran rätt. Han var den överlägsne — — —

Stellan hade talat med sin far om saken. Och han hade svarat:

— Ja, det är nog rätt, men när jag också blir kapten, kan Görans pappa inte sätta mig i arresten längre.

Detta hade Stellan inte tänkt på.

— Hur länge dröjer de till dess?

— Några år, tyvärr. Så vida ingen hinner dö undan eller gör konkurs eller det blir krig.

Nästa morgon sökte Stellan ögonblickligen upp Göran och underrättade honom om denna sakernas nya och lyckliga vändning. Göran hade ingenting att svara. De stodo en lång stund och sågo på varandra under tystnad. Till slut sade Stellan:

— Ja, där ser du själv.

Men hans triumf varade ej länge. Då han efter frukostlovet kom bulevarden fram mot skolan, möttes han av Göran, som ropade:

— Ja, men om min pappa blir major, då kan han sätta din pappa i arresten, för då ä din pappa bara kapten.

Stellan stannade:

— Vem har sagt det?

— Det har pappa själv sagt vid frukosten.

Stellan gick tyst och långsamt förbi Göran fram mot skolan. Han var svarslös. Skulle det aldrig bli något slut på dessa bittra förödmjukelser? Skulle han alltid behöva leva i denna underlägsenhet?

Han kände sig så hopplöst förödmjukad att han började plocka upp en handfull småsten för att Göran ej skulle se, hur förödmjukad han verkligen var.

Slutligen kastade han stenarna från sig, rätade upp sig och sade:

— *Ja, men du skulle se min häst!*

Ögonblicket efter stod Göran vid sidan om honom:

— Har du fått en ny häst?

Stellan nickade hemlighetsfullt. Och samtidigt rätade han upp sig till hela sin längd.

— Ä de en gunghäst?

— *En gunghäst!* Va skulle ja mä en ny gunghäst, ja som redan har en, som ä så fin! *Nä du!*

— Va ä de då för en häst då?

— Den ä vit, *alldeles vit.*

— Ja, men ä de — — —

— En sådan häst har du *aldrig* sett.

Men nu slog Göran från sig med båda händerna. Och så skrattade han skadeglatt:

— Ah, du bara ljuger. Dä ä inte din. Dä ä din pappas.

— Har pappa en vit häst! Vet du inte, hurdan häst pappa har? Den ä brun å hetter Lady Hamilton. Å min häst ä vit, alldeles vit. Å pappa ga den åt mig själv häromdan.

— Var ä den?

— Hemma.

— I majorens stall?

— I majorens stall! Va pratar du! Sa ja inte att den va hemma, va.

Nu kom Göran honom ända in på livet och lade sin arm på hans axel:

— Hör du, Stellan, får jag se på den?

Men Stellan drog sig undan hans vänlighet. Han var rak och stel i ryggen av triumfen:

— Nä du, dä får du visst inte, för du säger alltid, att din pappa ska sätta min pappa i arresten.

— Ja men, ja ska *aldrig* säga dä mera. Ja *svär* att ja *aldrig* — — —

I samma ögonblick ringde klockan. Stellan rusade över gatan in genom porten. Han hörde Göran ropa på honom att vänta, men han varken stannade eller svarade.

Flera gånger under lektionen vände sig Göran om och såg på honom, på samma gång misstroget, bönfallande och imponerat. Till slut slog tant Emilie pekpinnen i katedern och ropade:

— Göran! *Vill* du sitta stilla! Vad sitter du och vänder dig om för?

Göran räckte upp sin hand:

— Tant, tant — — —

— Vad är det?

— Dä ä Stellan.

— Vad är det med Stellan.

— Jo, Stellan, han har en häst — — —

— Vi bryr oss inte om Stellans häst. Sitter du inte stilla, får du gå i skamvrån bums.

Stellan hade blivit blodröd i ansiktet. Ända till dess Göran sträckte upp handen, hade han suttit och njutit av sin snabba triumf. Nu förstod han plötsligen, att hans behov att imponera på Göran fört honom in i förvecklingar, vilkas slut han endast dunkelt anade. För första gången *såg* han Edgar, såg den som den verkligen var. I ett enda slag hade den förlorat alla de fullkomligheter, hans ömhet smekt fram ur den. Den kunde inte ens stå på benen, därför att den inga hade.

Han kände sig underligt sorgsen. Han ångrade bittert, att han talat med Göran. Nu var det slut med Edgar.

Men bakom den stympade gipshästens skavanker reste sig med ens ett nytt och förfärande problem. Han såg också andra följder av att ha släppt hemligheten från sig: *Göran ville se hans häst!* Vad skulle han svara? Han kunde inte berätta, hur det i verkligheten stod till med den. Det var omöjligt! Vad skulle Göran tänka om honom? Hur skulle han bära sig åt?

Han kände sig plötsligen trött på *allt!* Tanken på att vara borta, alldeles borta, försvunnen från

allt, från Edgar och Göran och skolan började forma sig inom honom — — —

Klockan ringde. Han ville inte träffa Göran. Kanske om han höll sig undan att Göran skulle glömma bort det hela. Han sökte smita in på den förbjudna garverigården, men Göran var i hälarna på honom. Och med honom följde andra pojkar.

Frågorna strömmade ur Göran. Han var ej påträngande, snarare bönfallande. Han ville veta mera om hästen. Han lovade att han aldrig skulle säga, att hans far kunde sätta Stellans i arresten. Han skulle alltid vara snäll mot Stellan. Trodde inte Stellan det?

— Tror du att ja bara narras, va, när ja säger att ja aldrig, *aldrig* ska säga att pappa — — —

Stellan iakttog en hårdnackad tystnad. Till slut sade han, för att ej stå alldeles svarslös:

— Ja, men så säger du dä i alla fall. Dä gör du *visst* de!

Han började gråta, av rädsla, inför det perspektiv som allt tydligare öppnade sig för honom. Hur skulle han klara sig? Hur skulle han bära sig åt?

Men nu kom Göran fram till honom, lade ömt armen om hans hals och viskade i hans öra:

— Kom mä mig, så går vi för oss själva.

Han förde Stellan ut i portgången. De andra pojkarna stodo tysta och sågo på.

Bakom den stängda porthalvan, där det var som mörkast, stannade Göran:

— Hör du Stellan, ja lovar, att ja aldrig, ja *svär,* att ja aldrig ska säga dä där. Ja tycker om dig, ska du tro, Stellan.

Tårarna strömmade ännu ymnigare nerför Stellans kinder.

— Du ska få en kniv å mig, om ja får se din häst.

Han tog ur byxfickan upp en kniv med ett halvt blad och visade den för Stellan.

— Du ska få den här. Nä, titta på den! Titta!

Han höll den gamla kniven alldeles inpå Stellans näsa. Men Stellan vände sig bort från honom och bara grät.

Och så ringde klockan på nytt...

Hur skulle han klara sig? Hans tankar flögo omkring som skrämda fåglar. Hur skulle det sluta? Han fick en fråga. Han hade inte följt med och kunde inte svara. Tant Emilie slog med pekpinnen i bordet:

— Nu går Stellan och ställer sig i skamvrån *bums!* Marsch!

Han satte näsduken för ansiktet och under storgråt gick han bort och ställde sig i skamvrån.

— Nu får Stellan inte gråta. Tjuter du så där, får du gå ut!

Då reste sig Göran i bänken och viftade med handen.

— Vad är det nu med Göran? Jag har aldrig sett såna ungar som ni är i dag!

Göran viftade ännu ivrigare.

— Vad *är* det då?

— Jo, tant, Stellan han gråter för att ja vill se hans häst och för att ja har sagt att pappa kan sätta hans pappa i arresten.

Tant Emilie slog pekpinnen i katedern:

— Göran ska vara tyst! *Ögonblickligen!*

— Ja, men — — —

— Nu går Göran ut!

Göran försvann långsamt.

Spänningen i salen var oerhörd. Man vred och vände på sig.

— Stilla, stilla, barn!

Äntligen kom lektionen åter i gång.

Stellan lutade ryggen mot väggen. Han kände sig så oerhört trött. Och det värsta var, att han här, i skamvrån, hade det lugnare än när det skulle ringa till nästa rast. Då skulle Göran och de andra pojkarna skockas kring honom igen. Om han ändå var borta, alldeles borta, försvunnen — — —

Och klockan ringde till nästa rast.

Ute i trappan stod Göran för att ta emot honom. Han följde honom hack i häl ut i bulevarden och tog honom broderligt i ärmen:

— Du *ser* ju, att ja tycker om dig och hur ja vill hjälpa dig. Du ska både få kniven och tre karameller om ja får se din nya häst. Kniven ska du få nu och karamellerna ska du få på lördag. Säg, du, bara *ja!* Ingen å di andra. Bara ja, förstår du.

Stellan var obeveklig. Han bet tänderna samman och skakade på huvudet.

Men under nästa timme fick han en idé. Hemma hos kusinerna i Göteborg fanns det en gunghäst. Och den var, näst Edgar, det vackraste Stellan visste. Det vill säga: det var ingen riktig gunghäst. Den gick på hjul som en velociped och var klädd med skinn som en riktig häst. Och den hade pedaler

och mitt genom huvudet gick en styrstång. Skulle han säga att det var så Edgar såg ut? Och så kunde han kanske be sin far om en sådan häst. Han var *alldeles* säker på, att om han bad riktigt vackert, skulle hans far ge honom den. Och under tiden kunde han säga till Göran, att hästen gått sönder och var till lagnings. Det hade kusinernas häst en gång varit, då han var i Göteborg.

Det var, som om denna idé gjorde det en smula lättare för honom. Kanske han i alla fall skulle kunna klara sig — — —

Göran antastade honom på nytt, när de gingo hem från skolan. Nu var Stellan en smula mindre hemlighetsfull. Han antydde dunkelt för Göran och de pojkar, som följde med, om hästens allmänna formation och konstruktion. Pojkarnas entusiastiska nyfikenhet steg. Han erbjöds karameller, knivar med ett större eller mindre antal halva blad och en massa andra eftersträvansvärda ting, om de bara kunde få se hästen.

Men han svarade:

— Pappa ä så ond i da! Ja vågar inte.

De följde honom ända till hans egen port.

Stellan gick långsamt uppför trapporna. Det var inte roligt att gå hem längre. Han satt hopkrupen i soffan mitt emot spiltan och såg sorgset på Edgar. Den Underbara Hästen låg som ett vrak på sidan. Det kändes så tomt och ödsligt inom Stellan. Han hade förlorat något — — — Han hade förlorat Edgar. Och inför den förlusten föreföll allt detta med Göran och velocipedhästen som ingenting.

Han satt där med händerna slappa och orkeslösa i knät och stirrade på hästen. Vad skulle han hitta på nu, när han inte längre hade Edgar att leka med — — —?

Men ju längre han satt och såg på den stympade hästen, ju mera tyckte han att dess gamla fullkomligheter växte fram på nytt under all den sorgsna ömhet, han göt över den ur sitt hjärta.

Han tyckte, att om bara Göran kunde *förstå* detta, om han bara kunde *förklara* för Göran, vad Edgar verkligen var, så skulle han förstå — — — Om han bara *förstod, riktigt* förstod, skulle han kunna ta honom med sig hem och visa hästen.

Om han bara kunde tala *riktigt* med Göran — — —

I detta ögonblick föreföll det honom så enkelt. Han skulle säga: — Ser du, du förstår, att till en början sto Edgar där uppe på byrån och om nätterna där på bordet vid sängen. Och så slog Ida sönder den och jag fick den — — — Den var *riktigt* min. Förstår du inte — — —?

Skulle inte Göran kunna förstå detta — — —? Det var ju så enkelt — — — Och så slapp han att ljuga med det där om velocipedhästen eller be sin far om den. Nu var han säker på att hans far *aldrig* skulle ge honom en sådan häst. Om nu bara Göran kunde förstå — — — Och så kunde de leka tillsammans om eftermiddagarna med den och ha roligt. Göran kunde få komma hem varenda dag, om han ville...

Men nästa morgon stod Göran och väntade på

honom i bulevarden utanför skolan. När han fått syn på Stellan, sprang han mot honom, men på några meters avstånd stannade han. Också Stellan stannade. En lång stund blevo de stående och sågo på varandra likt två homeriska hjältar ögonblicket innan de, före sammandrabbningen, börja utslunga okvädinsord mot varandra.

— Ja har frågat mamma om din häst.

— Ja, dä kan du göra, om du vill. Va bryr ja mig om dä?

— Dä gör du *visst* det!

— Nå, vad sa hon då?

De stodo tysta en lång stund och mätte varandra med blickarna.

— Nå, vad sa hon då?

— Du sa ju, att du inte brydde dig om va mamma sa?

— Nä, dä gör ja *visst* inte.

— Jo, hon sa, att du bara skojar liksom din pappa.

— Va säger du! *Skojar min pappa!* Han som ä så ond så! Nä du, han skojar *aldrig!*

Göran teg. Stellan fortsatte sin väg, förbi Göran, i en halvcirkel.

Åter igen visste inte Göran, vad han skulle tro. Han sprang efter Stellan:

— Säg du, Stellan, du ska få tre karameller *två* lördagar å ra och den här kniven om ja får se din häst?

Han tog åter igen ur blusens innandöme fram kniven med det halva bladet.

Stellan betraktade den noga. Men det var endast som han låtsades. Han förstod, att nu var den kritiska stunden inne. Nu gällde det, om han skulle kunna få Göran *att förstå* — — — Han lämnade kniven tillbaka, tog Göran om halsen och förde honom avsides.

Och så började han — — —

Han berättade om Edgar. Han talade om den i de vackraste ordalag han kände. Men Göran förstod inte. Han gjorde den ena invändningen efter den andra. Det var hopplöst, det hela. Stellan insåg det. Det tjänade ingenting till att tala med honom. Göran blandade Edgar samman med velocipedhästen. Det var *den*, han ville veta mera om. Det var den han ville se. Edgar intresserade honom inte alls.

Förklaringen övergick till dispyt. Dispyten gällde värdet av gips. Stellan påstod, att gips var det vackraste och dyrbaraste som fanns. Göran däremot hade ingenting annat än förakt för gips.

Och så ringde klockan.

Två minuter efter det alla kommit på sina platser, inträffade katastrofen.

Göran sträckte upp handen:

— Tant, tant, får ja lov å fråga om gips ä dyrt?

— Nej, det är det inte.

— Ja, men Stellan säger, att dä ä dä dyraste, som finns och han har en häst som ä å gips och den ä dä märkvärdigaste som — — —

— Är det nu fråga om Stellans häst igen. Vi får väl klara upp saken. Stellan, vad är det för märkvärdigt med din häst?

Men Göran var idel iver. Han reste sig upp i bänken och svarade i stället:

— Ja och så säger han att den äter havre och ligger på halm precis som riktiga hästar å att ingen har en sådan häst.

— Tyst nu, Göran! Nu vill jag höra, vad Stellan har att säga om saken. Kom fram Stellan!

Stellan gick fram till katedern. Han var blodröd i ansiktet.

— Nå, tala om nu, vad det är för en häst.

— Den ä å gips.

— Men då äter den väl inte havre?

— Nä, men den sto på byrån, men så slog Ida sönder den och så har den inga ben — — —

— Nu ska Stellan gå och sätta sig och inte inbilla de andra barnen en massa smörja. Det är väl inte något märkvärdigt med en häst av gips, som inte har några ben.

Göran viftade på nytt med handen:

— Ja, men tant, han säger också, att han har en häst som ä hälften velsoped.

— Har du det, Stellan?

— Nej, men Jane å Alice i Göteborg — — —

— Vem är Jane och Alice?

— Dä ä mina kusiner.

— Men då är den ju inte din.

Stellan skakade på huvudet.

— Varför säger du då att den är din?

— Jo, Edgar — — —

— Vem är Edgar?

— Dä ä gipshästen, som Ida slog sönder — — —

— Vad har den med velocipedhästen att göra?

— Jo, men — — —

— Är velocipedhästen din då?

— Nä.

— Varför säger du det då? Vet du inte att det är osanning?

— Jo, men — — —

— Gå ögonblickligen och ställ sig i skamvrån!

Det var alldeles tyst, då han gick bort i hörnet. Han gick som en för alla tider förlorad mänska, med nedböjt huvud och skammens djupa rodnad på kinderna.

Kamraterna endast sågo på honom, tysta av häpnad och förakt.

*

När Stellan kom hem, hade Edgar försvunnit. Spiltan var borttagen, golvet sopat rent från halmen. Han betraktade länge den tomma platsen mellan byrån och sängen, som så länge hyst föremålet för hans ömhet och glädje. Han fann det ej ens onaturligt, att Edgar försvunnit. Det kändes snarare som en lättnad. Och han gjorde inga frågor.

Först senare på dagen berättade Kerstin, att löjtnanten gett Ida tillåtelse att ta bort hästen och spiltan. Taxen Lya hade varit uppe och burit sig illa åt i halmen...

Stellan mottog underrättelsen utan att yttra ett ord.

Avslöjandet av den torftiga verklighet, som visat sig ligga bakom den Underbara Hästen, hade den naturliga följden, att Stellan för en tid förlorade anseendet bland sina kamrater.

De voro visserligen alla, i större och mindre utsträckning, lögnare och fantasimänskor. Men också bland sådana existerar det en hederskodex. Man ljuger *utåt,* för vilt främmande mänskor. Eller också förhärligar och omskapar man *i sällskap och under gemensamt arbete och samförstånd* vardagens levande väsen och döda ting till sagolika gestalter. Men man ljuger icke *inåt:* man bygger ej upp en invecklad och rikt utsirad historia på egen hand och i all ensamhet för att sedan, plötsligt, bjuda ut den åt en kamrat med förhoppning att han skall sluka den helt.

Och det hade Stellan gjort.

I den etikettbundna värld, som är barnens, dömdes han därför strängt. Han hade förlorat förtroendet och därmed också sitt inflytande i de fluktuerande och fronderande kotterier, där han förut varit välsedd. Så fort han sökte göra sin uppfattning eller önskan gällande tystades han obarmhärtigt ned av opinionen med orden:

— Dä ska du säga, lögnhals, som ljög om hästen.

I stället för att söka återvinna sitt förtroende drog sig Stellan tillbaka. Och det betänkligaste i hans reträtt låg däri, att han ej kunde tillvita sina kamrater att ha begått någon orättvisa. Han kände sig ej kränkt. Tvärt om leddes han av en i djupaste mening social instinkt, vilken kortast kan uttryckas i de tankar, han själv — en smula vagt — formulerade till sitt eget försvar: Di säger, att ja ljuger, och dä har ja gjort och därför tycker ja inte om dom.

Han gick alltså tillbaka till sig själv och sina tennsoldater och gunghästen. Men de tillfredsställde honom ej mera. Hästar hade han fått avsmak för. Historien om Edgar hade visat honom faran av att förirra sig alltför långt in på fantasiens äventyrliga marker och samtidigt hade samvaron med kamraterna gett honom smak för blod, för levande varelser att umgås med.

Han började leka knekt, spände sabeln kring livet och satte kasken på huvudet. Men det var ej mycket han på egen hand kunde uträtta som soldat. Han kunde ej i längden exercera med sig själv, han kunde ej samtidigt vara löjtnant och soldat, kommendera och lyda. Meningslösheten i detta arrangemang slog honom genom sin hastigt inträdande, otroliga enformighet. Det enda han som ensam soldat kunde företaga sig utan att göra alltför starkt våld på verkligheten var att gå på post. Och det gjorde han. Han stod vakt framför klädskåpet i sin fars sängkammare. Ibland, för att skaffa sig omväxling, låtsade han, att det regnade. Då klämde

han in sig i skåpet bland kläderna och stod och kikade ut genom den öppna dörren, till dess han tröttnade på regnet.

Det var en enformig lek och slutade som oftast med att han blev sittande vid fönstret och såg ned på gatan. Han längtade åter ut till mänskorna och världen och kände sig ensam, övergiven, utstött.

*

Det var då, en dag, historien om Josef och hans bröder plötsligen slog ned i hans hjärta och som i ett blixtljus förklarade för honom hans egen ställning och dess djupa mening.

Det var en torsdag, den sista lektionen för dagen. Han hade rasten innan återigen obarmhärtigt klubbats ned under ett ödmjukt försök att komma i kontakt med tillvaron sådan den en gång, före historien med Edgar, gestaltat sig. Det hade varit fråga om vem som var starkast: Jonne eller Axel. I stället för att på ett praktiskt sätt slita tvisten hade saken efter en hel del gräl de tvistande emellan hänskjutits till de församlade. Stellan, som ej ännu tillfrågats, sade plötsligen: — Jonne kan lägga dig, Axel, i backen som ingenting. Han hade sagt detta för att göra sig god vän med Jonne, som för tillfället var en populär person. Han förvånade sig inte över att Axel kastade honom beskyllningen för lögnaktighet i ansiktet. Men det oväntade skedde: till och med Jonne sade:

— Vem bryr sig om va du säger, du som ljuger så.

Och så ringde klockan.

Han satt och kände sig ännu mera ensam och övergiven, medan tant Augusta läste ur bibliska berättelserna en historia om Josef och hans bröder.

Plötsligen spratt han till. Plötsligen förstod han. Han var Josef. Han var den yngste — vilket på sätt och vis var sant, eftersom han kommit tre veckor senare till skolan. Han var den förskjutne, den föraktade. Han satt kapprak och lyssnade till tant Augusta, som om hon varit gamla Kerstin, som berättat en splitter ny saga, men en saga sådan som han aldrig förut hört.

Nu förstod han. När tant Augusta kommit till slutet och började med förklaringen om den ringes upphöjelse och att man inte skulle förakta någon av dessa små, tyckte han den var onödig. Han förstod. Han var Josef.

Då han kom hem från skolan tog han ögonblickligen fast i Kerstin.

— Finns det en historia som hetter Josef å hans bröder?

Ja, de finns de visst de. Och de ä dagsens sanning för de står i Guds ord.

— Och den yngste ska bli upphöjd?

— Ja, de ä dagsens sanning, de ock, för va skulle en annars leva för, om de inte va sant, att den ringe ska bli upphöjd.

— Kan Kerstin den om Josef å hans bröder?

— Det kan ja väl, men den står å läsa i bibeln.

— Vill Kerstin läsa den för mig?

— Inte nu. Ja ska skala potatisen.

— Ja, men i kväll då, innan ja går å lägger mig?

— Ja, de ska ja göra.

Den kvällen och många kvällar efter denna fick Kerstin sätta på sig glasögonen och läsa historien om Josef, hans förnedring och upphöjelse. Stellan satt vid sidan om henne på soffan. Då och då bad han henne hålla upp ett ögonblick, medan han gick fram till fönstret, lyfte undan rullgardinen med hjortjakten på och såg upp på stjärnorna för att förvissa sig om att de verkligen nego för honom. Det hände aldrig att de nego riktigt, men varje kväll tyckte han att de blinkade åt honom. Och denna rörelse hos dem tillfredsställde honom.

Det hade med ens kommit ett ljus över tingen. Hans egen utstötthet var lätt att bära. En gång, en gång skulle de alla buga sig för honom, en gång skulle de alla komma och be honom om mat, Kalle med glaskulan, Jonne med vagnen, Göran, Märta Gyllencrantz, alla — — —

*

Och den dagen kom förrän han själv väntat sig. Saken var den att han en tre veckor efter hade sin födelsedag. En kväll frågade honom hans far:

— Ska du inte ha födelsedagskalas för dina kamrater i skolan?

Hans första tanke var: varför skulle jag bjuda dom, när di ä stygga mot mig?

Dagen efter kom han emellertid att i förbigående och utan någon som helst baktanke nämna om detta

förhållande, att det snart var hans födelsedag. Ryktet spreds snabbt, och till sin förvåning märkte han, hur kamraterna plötsligen började betrakta honom med andra ögon, tack vare den distinktion, som onekligen ligger i det faktum, att man inom kort firar minnet av sin födelse.

Han tänkte på saken och ju mera han tänkte, ju mera tilltalade honom faderns förslag om kalas. Han började förstå, att han därigenom plötsligt höll i sina händer ett vapen, med vilket han kunde vinna både tacksamhet, respekt och avund.

Men frågan var: vilka skulle han bjuda? Han vägde var och en av kamraterna på våg, framkallade i sitt med ens utomordentligt starka minne vars och ens syndaregister. Han utmålade i livliga och lockande färger under rasterna alla de godsaker, som skulle serveras på kalaset. Han mottog ansökningar från höger och vänster: — Säg, du, får ja bli bjuden på ditt kalas? Han lät supplikanten veta, vad denne gick för, innan han svarade ett öppet ja eller nej, eller ett: ja vet inte riktigt.

Han var förfärlig i sin makt, utdelade dödsdomar runt omkring sig, tog dem dagen efter tillbaka för att nästa dag åter fastställa dem. Ju närmare högtiden kom, ju större blev hans välde.

Till slut tog han ett par rådgivare: Göran, vilkens far kunde sätta hans egen i arresten, och Jonne med vagnen. De gingo under rasterna avsides, Stellan som den mest framstående i mitten, Göran och Jonne på var sin sida om honom med armarna på

hans axlar. Tillsammans gjorde de det slutliga urvalet.

Två dagar före födelsedagen drog emellertid Stellans far ett stort streck över alla hans planer. Han förklarade, att *alla* barnen skulle bjudas. Och tant Emilie och tant Augusta också.

Stellan stod tyst en stund. Han tyckte det var, som om kalaset med ens förlorat hela sin mening. Han ville diskutera frågan och inledde den därför med den första svårigheten:

— Ja, men pappa, hur ska ja bjuda dem?

— Hur du ska bjuda dem! I morgon bittida före lektionen ska du resa dig upp, buga för tanterna och säga: Pappa ber att få hälsa tanterna, om de vill göra Stellan den äran att komma och dricka kaffe hos honom på lördag på hans födelsedag klockan halv fyra.

Stellan såg på sin far med vidöppen mun. Skulle han säga allt det? Och för resten var det ju *han*, som gjorde en ära i att bjuda — — —

— Ja men, pappa — — —

— Har du förstått!

När hans far sagt: har du förstått, visste han av erfarenhet, att invändningar voro resultatlösa. Men invärtes var han upprörd.

— Och så skall du vända dig till kamraterna och be dem vara välkomna också, både pojkar och flickor.

— Ja men, pappa — — —

— Har du förstått!

— Ja, pappa!

*

Dagen efter insåg han till en grad han aldrig anat, hur rätt hans far haft.

Hans inbjudan väckte en uppmärksamhet, han aldrig kunnat drömma om. *Tanterna tackade och bådo hälsa löjtnanten så mycket.* Något sådant hade aldrig hänt så länge han gått i skolan. Och alla barnen tackade också på tant Emilies kommando. Med en mun ropade de: — Tack, Stellan!

Han blev blodröd i ansiktet. Detta var alltför överväldigande. Han kände sig plötsligt som förkrossad av tacksamhet.

Och med ens stod det klart för honom: han var Josef. Nu hade underverket skett. Nu var han Josef i Egypten. Nu kommo de, alla de andra, till honom och tackade — — —

Han satte sig ner på sin plats. Och ögonblicket efter steg det ur detta under, som så oväntat kommit i uppfyllelse, en annan känsla, alldeles ny, också den alldeles oväntad: plötsligen förnam han, att han *älskade* alla sina kamrater, till och med Kalle med glaskulan och Märta Gyllencrantz. Han satt där, på sin gamla vanliga plats, i denna skola, där han varit förnedrad och utstött. Men nu var han upphöjd och han älskade alla dem, som varit stygga mot honom — — —

— Nej, men Stellan, sade tant Emilie, sitter du och *gråter?*

Alla vände sig mot honom. Han fick näsduken ur blusfickan och dolde sitt ansikte.

Han snyftade i näsduken:

— Ja behöver — — — ja — — —

— Ja, spring ut då och skynda dig.

Han sprang mot dörren så fort han kunde...

Han blev stående i trappan. Hans tårar flöto så ymnigt, som om ett källsprång lossnat inom honom. Nu hade berättelsen om Josef gått i uppfyllelse. Nu bugade sig stjärnorna för honom och han älskade dem, älskade dem alla, Märta och Kalle och Göran — — — alla, alla — — —

*

Likheten mellan honom och Josef blev dagen efter ännu mera slående. Han stod vid ingången till salongen och tog mot sina gäster. En efter en kommo de, gratulerade och framlämnade gratulationskort. *Och de bugade.* Nu kommo de till Egyptens kornbodar, till saft och vatten, kakor och konfekt och en spettkaka, som hans farmor skickat från Lund. Och han kände ej något agg mot dem för allt det de gjort honom i det förflutna. Han bugade artigt tillbaka och sade till var och en:

— Välkommen!

Men han grät ej längre. Det låg någonting av en konungs förtroendeman över honom, när han bjöd sina gäster fram till kornbodarna:

— Var så god!

*

Stellans förnedringstid var slut. Den hade varit betydligt kortare än Josefs.

Redan på kvällen under födelsedagskalasets lopp invaldes han till medlem i föreningen "Svenska hjältar och riddersmän eller Sju rum och kök".

Egentligen var detta sällskap endast en avläggare, en junior club, av ett annat med samma namn, i vilket medlemmarna utgjordes av tredje- och fjärdeklassare i elementarskolan. Några av dessa hade emellertid yngre syskon, som i sin ordning bildade en filial av de storas förening.

Moderlogen hade till en början endast avsett att omfatta sådana personer, som voro av adlig börd eller vilkas fäder voro officerare. Då dessas antal emellertid visade sig alltför ringa, hade man på ett stormigt sammanträde beslutat inbjuda också sådana personer, vilkas föräldrar innehade en våning på minst sju rum och kök, jungfrukammaren ej inräknad.

Juniorklubben, som bildats efter detta mönster och upptagit dess fordringar på medlemskap, sammanträdde hos Anton Appeltofft på dennes vind. Antons far hade visserligen endast sex rum och kök, men man beslöt att räkna vinden som ett sjunde, i synnerhet som man utan den stod i förlägenhet för samlingslokal.

Stellan kände sig mycket högtidlig till mods den första gången. Han hade hittills aldrig varit medlem av någon förening, men i samma ögonblick han blivit invald, hade han en stark känsla av dess stora betydelse.

Den Appeltofftska vinden var mycket stor, rymlig och halvmörk: den upplystes nämligen på vardera

kortsidan endast av ett halvcirkelformigt fönster. På ett naturligt sätt delades den i mitten i två avdelningar av en stor skorsten. På dess ena sida fanns "våningen", bestående av gamla bord och stolar, en schäslong på tre ben och en soffa med brutet ryggstycke. Den andra avdelningen var kaserngård.

Det första Stellan fick göra var att gifta sig. Sven Bergclou tjänstgjorde som präst och Märta Gyllencrantz var bruden. Som brudslöja tjänstgjorde en gammal trädgardin. Efter vigseln blev det kalas i våningen, varefter man gick ut ett slag och exercerade, till dess Märta Gyllencrantz ropade: — Nu är punschen serverad, då man slog sig ned och pokulerade en liten smula.

Efter en stund fick Märta Gyllencrantz svåra plågor i magen. Hon jämrade sig och kved. Stellan förstod ej, men Sven Bergclou upplyste honom om att nu skulle Märta ha barn. Hon lades till sängs på schäslongen, höll sig för magen och jämrade sig alldeles förskräckligt. Då kom Anna Ekenstjerna till hjälp. Hon var barnmorska. Hon sade till alla riddersmännen, som de manliga medlemmarna kallades, att ge sig därifrån. Och åter igen gingo de ut på kaserngården.

Slutligen ropade Anna Ekenstjerna: — Nu är det färdigt, nu kan ni komma!

Riddersmännen återvände till våningen. På schäslongen satt Märta Gyllencrantz, Stellans brud, och vyssade en docka.

Stellan visste ej riktigt vad han skulle tycka om

leken. Den kallades för Pappa och Mamma. Den föreföll honom en smula ensidig. Själv hade han knappast haft något nöje av den: han hade helt enkelt varit ute på kaserngården ett slag och när han kom tillbaka var leken över.

Hans vördnad för föreningen gjorde emellertid att han ej protesterade. Och det visade sig också att hans omdöme varit förhastat. Vigselceremonien hade så att säga endast varit en upptagningsakt. Den upprepades ej varje dag. Tvärt om började föreningen allt mer tilltala honom. Man exercerade på kaserngården, nere på Appeltofftska gården eller gjorde fältmanöver på planen kring kyrkan iförda sablar, kaskar och gevär, medan hustrurna där hemma lagade mat och skötte hushållet. Föreningen förenade på ett lyckligt sätt hans längtan efter militarism och hemliv. Men omväxlingen inskränkte sig ej endast till exercisen och fältmarscherna. Den sträckte sig också till hemlivet. Då och då vigdes man nämligen på nytt till en annan brud.

Tyvärr upplöstes föreningen ej så långt efter det Stellan invalts till medlem. En gång, då Ebba Boman vigts vid Jonne med vagnen och skulle visa flickorna, hur det verkligen gick till att få en liten — hon hade dagen innan fått en lillebror — utstötte hon så höga skrin, att fru Appeltofft kom upp på vinden och frågade vad som stod på. Man måste förklara sig ... Fru Appeltofft blev indignerad över de opassande lekar nutidens barn kunde hitta på vid en ålder, då hon själv varit renhjärtad och oskuldsfull.

Hon förbjöd föreningen att längre vistas på hennes vind.

Medlemmarna skingrades med en dålig smak i munnen. Fru Appeltofft hade nämligen i sin sedliga indignation berättat historien ute i staden. Den spreds hastigt. Vigselceremonierna och förlossningsscenerna utsmyckades med uppdiktade detaljer. Medlemmarna i föreningen brännmärktes som individer med depraverade tendenser. Deras anseende var för lång tid framåt ohjälpligt förstört. Och även sedan tiden läkt detta som så många andra sår, satt löjet kvar som ett ärr.

Riddersmännen skingrades, av skamkänsla, av plötslig och påtvingad skuldmedvetenhet, i djup avsmak för sig själva, varandra och brudarna.

Det hus, i vilket Stellan bodde, bestod av två komplex. Det ena kallades Storehus, det andra Lillehus.

Tillsammans utgjorde de en bild av det moderna samhället.

Storehus var en rymlig, vitrappad bygglåda i tre våningar, som skulle ha tillfredsställt även de längst gående pretentioner på raka linjer och plana ytor.

I översta våningen bodde den gamle majoren, som samtidigt också var greve och hade en bror vid själva hovet. Majorens högröda ansikte pryddes av grånade, mustascher utborstade likt svansarna på ekorrar vintertiden. Dessutom bar han alltid ytterst smala, vit- och svartrutiga byxor. Hans egentliga sysselsättning bestod i att med en käpp eller genom att rycka i sina yviga mustascher jaga stadens barn och hundar från stadsparkens gräsmattor och blomsterrabatter. Det var som om han ägt parken. Och i själva verket var detta delvis också överensstämmande med verkliga förhållandet. Det var tack vare honom den blivit till en av de vackraste planteringarna i Sveriges småstäder. Det var tack vare honom svanorna simmade i dammen och de antika, i långa, svävande draperier höljda gipsgudinnorna

stodo vita och vårnymålade på de välklippta gräsmattorna med kastanjerna som fond.

I våningen under den barn- och hundhatande majoren-greven bodde Stellans far och på nedre botten, på var sin sida om porten, två ogifta löjtnanter. Löjtnanterna voro icke alltid desamma, men hur ofta de än förändrades till utseendet hade de alla det gemensamt, att de voro ogifta 1880-talslöjtnanter.

Lillehus vette åt smalgatan. Det var en våning lägre än Storehus, med små, kvadratiska fönster, grått till färgen, eftersom det aldrig nykalkades, men med kritvita fläckar, där den avfallna rappningen lagats. I Lillehus funnos bostäder om ett rum och kök, där arbetare från den mekaniska verkstaden trängt sig samman med sina barnrika familjer. I Storehus kallades denna befolkning rabulisterna. Utan att äga någon som helst kännedom om ordets betydelse förstod Stellan likväl från urminnes tider dess innebörd. Han behövde endast se rabulistbarnen, deras trasiga och lappade kläder för att mäta klyftan, som skilde honom och dem. Ja, han behövde inte ens se dem, endast höra dem, deras skrik och klapprandet av deras trätofflor mot stenläggningen.

Gården till Storehus var rymlig. Den kallades därför Storegård. På den fanns ett stall för majorens två hästar och ett vagnsstall för hans droska och jaktvagn.

En gång i tiden hade Stellan härskat suveränt på

Storegård. Det fanns inga andra barn på den än han. Han hade också varit god vän med majorens betjänt och kusk. Men det var länge sen, innan han börjat skolan.

Mellan Storegård och gården till Lillehus, som var liten och trång, låg en lång gång, på ena sidan begränsad av änkefru Björkmans flygel, på den andra av en rad vedbodar.

Denna förbindelseled på samma gång skrämde och lockade Stellan. Vid dess slut tog Lillegård vid. Där höllo rabulisterna till. Och det var de, som på samma gång skrämde och lockade honom. Ibland, när han var nere i stallet hos majorens kusk, kunde det hända, att ett ohyggligt väsen började på Lillegård. Trätofflorna slamrade mot kullerstenarna, det blev skrik och tjut, några fönster öppnades, så att rutorna klingade, gälla kvinnoröster skällde. Allra sist kom änkefru Björkmans röst. Den var högre och pipigare än alla de andras. Och så blev det tyst, alldeles tyst.

Ibland kunde det också hända, att rabulisterna gjorde visit in på Storegård. Det var när kusken gått sin väg och stängt stalldörrarna. Och eftersom Stellan aldrig vågade vara på gården, när kusken inte fanns inom räckhåll, såg han rabulisterna uppe från sitt barnkammarfönster.

Plötsligen samlades de, en fem, sex stycken i gången, i en lång rad. De voro i bara strumplästen, med händerna instuckna i trätofflorna. De sträckte på halsarna, viskade med varandra och gåvo varandra varningar med de toffelbeväpnade händerna.

Stellan följde dem med en blandning av spänning, beundran och harm.

Och så drogo de sig tillbaka.

Men inte alltid.

Inte när Köttlund sopat samman hästspillningen från stallet i en stor rund hög. Köttlund var en fattighusgubbe, som hjälpte kusken med hästspillningen. Han var döv, smutsig och halt. Han hade fört ett supigt leverne, påstod gamla Kerstin, och därför kommit på fattighuset.

När majorens kusk gått, kom Köttlund för att hämta spillningen. Ibland var han full. Då sjöng han eller också svor han, beroende på hur full han var.

Just som han sopat hästspillningen samman i en stor rund hög ett stycke från stalldörrarna och haltade in i stallet för att hämta dyngkärran och grepen, hände det — — —

Rabulisternas ledare kom smygande ur gången in på Storegård. Han balanserade sig fram på tå, med munnen öppen och tungan utanför läpparna. Han såg hemsk ut. Mitt emellan gången och gödselhögen stannade han och lyssnade mot stallet med huvudet på sned. Oftast drog han sig tillbaka med en skakning på huvudet.

Men ibland lyckades det. Gud vet, vad Köttlund hittade på så länge inne hos hästarna. Kanske hade han en flaska med sig. Då rabulisten lyssnat tillräckligt länge, störtade han plötsligen fram till gödselhögen, sparkade omkring i den och försvann tillbaka i gången.

Då Köttlund kom ut igen med kärran och grepen och såg förödelsen, blev han stående en lång stund. Så började han svära, haltade in på Lillegård under förfärliga hotelser och fann den folktom. Rabulisterna voro för länge sedan långt borta i smalgatan.

Stellan räknade dessa uppträden till de lyckligaste stunderna i sitt liv. Han satt vid barnkammarfönstret med återhållen andedräkt. Han knöt händerna samman av spänning och balanserade själv med tungan utanför munnen liksom rabulisten. Eller också talade han högt till sig själv, uppmuntrade honom med höga rop: — Gör det nu, nu! eller också varnade han honom: nej, nej, han kommer, han kommer! Från sitt fönster kunde nämligen Stellan se ett stycke in i stallet.

Efter en lyckad scen med Köttlund tänkte Stellan hela eftermiddagen på rabulisterna. Hur vågade de — — —? Och hur kunde de hitta på det? Han beundrade dem. Och han fruktade dem också, på grund av deras mod, styrka och uppfinningsrikedom. Nej, han skulle aldrig kunna göra det. Han skulle aldrig ha kunnat hitta på något sådant. Han erkände sin underlägsenhet. Och känslan var bitter, därför att han sedan tidernas morgon *visste,* att han stod över rabulisterna. Det förtröt honom också, att det var på Storegård, de utförde sina hjältedåd. Det var *på sin egen gård,* han nödgades beundra och frukta dem. Det var inte som det skulle vara. Det var inte rätt.

Men allt detta hörde till det förflutna. Sedan han kommit i skolan hade han nästan glömt rabulisterna.

De existerade för honom ungefär med samma styrka som mänskoätare för en person i Skåne: man vet att de finnas, men de äro så långt borta.

*

Någon tid efter upplösandet av föreningen "Svenska hjältar och riddersmän eller Sju rum och kök" tvingades emellertid Stellan att göra rabulisternas personliga bekantskap.

Gamla Kerstin flyttade över till Lillehus.

Det var en lång och pinsam historia. Den hör egentligen ej heller hit och skall för den skull berättas i allra största korthet.

Saken var den, att eftersom gamla Kerstin ammat "unga frun", som hon kallade Stellans mor, passat henne under hela hennes uppväxttid och vid hennes giftermål följt henne till hennes nya hem, ansåg hon det nu som en plikt mot den döda att upprätthålla traditionerna och bevaka den avlidnas rätt.

Det blev ständiga slitningar mellan henne och husföreståndarinnorna. Hon vägrade att lyda order och svarade: — Jag gör som unga frun brukade göra i tiden. Hon kallades in till löjtnanten och lyckades i sådana ordalag förklara, hur hela huset förföll, hur linnet ramponerades, hur porslinet krossades och hur det slösades till höger och vänster, att löjtnanten blev förtvivlad. Till en början trodde han henne. Då Kerstin framlämnade sitt ultimatum: antingen skulle husföreståndarinnan eller hon gå, blev det vid det förra. Kerstin kunde han ej göra

sig av med. Varken för Stellans eller sin egen skull. Kerstin gick kvar som vålnaden av ett kort och lyckligt äktenskap: nej, inte Kerstin.

Det hade redan varit tre husföreståndarinnor i hemmet. Ett halvår efter det den fjärde kommit, måste Kerstin flytta.

Det blev ett våldsamt uppträde.

Som de flesta andra bondkvinnor tog Kerstin till bibelorden, när hon blev djupt gripen. Hon ställde sig till domare över löjtnanten och förklarade bibliskt okonstlat, att han bedrev hor med den nya "mänskan" och att det var en evig skam på unga fruns grav.

Löjtnant Petréus blev blodröd i ansiktet. Han rusade upp ur länstolen vid rökbordet och skrek:

— Vad i helvete säger Kerstin?

— Ja säger som sant ä. De står i Bibeln: Du ska inte göra hor. Och det står ja vid. Guds och Bibelns ord ä goa nog för mig. Ja har själv gjort hor och vet vad de blir till. Välsignelse blir det *inte*. De bolare och horkarlar skall Gud döma, står det i Bibeln, och Bibeln ä go nog för mig. De ä en dödssynd. Och så sant ja lever skulle ja förstått bättre för ja va trettisex år gammal. Och han me, för han var fjärdingsman, och visste både lagen och Guds ord. Och barnet dog innan de blev döpt, för de va fött i synd och elände.

Löjtnant Petréus pekade på dörren:

— Ut härifrån! Genast! Hör hon vad jag säger! Genast!!

Gamla Kerstin gick lugnt mot dörren. Där vände hon sig om och sade:

— Ja, kör löjtnanten i väg mig, om han vill! Men kom ihåg, att han kör vad rättfärdigt och sant ä på dörren och de kan inte bli till nån välsignelse.

Därmed gick hon ut i köket.

Löjtnant Petréus gick av och an på golvet, till dess han tröttnade och åter slog sig ned i länstolen. De känslor, som rörde sig i hans inre skola här ej närmare beskrivas från en annan än den rent förståndsmässiga sidan.

Frågan var: vad skulle han göra med Kerstin? Han kunde ej helt enkelt köra henne på dörren. Hon hörde till familjen. Om han gav henne respass, skulle hon fara till svärföräldrarna i Göteborg. Och det gick inte för sig. Hon skulle berätta hela historien. Gumman Axelson skulle komma nedresande, ställa till skandal och ta Stellan med sig hem.

Och det ville han inte. Inte på några villkor.

Förhållandet var nämligen det, att löjtnant Petréus för tillfället befann sig i en ytterst invecklad situation. Han älskade två kvinnor. Den ena var husföreståndarinnan, fröken Jepson, den andra var hans avlidna hustru.

Deras äktenskap hade varit fullkomligt lyckligt, om också ej på ett synnerligen djupt sätt. De hade båda på det hela taget stått för varandra som ideal. Elsa hade ända sedan sitt tolfte år varit löjtnantsromantisk. Allra helst skulle hon ha velat gifta sig med en kavallerist. Men när ödet nu en gång fogade

det så, att det blev en artillerist i stället, framstod artilleriet ögonblickligen för henne som arméns betydelsefullaste vapen, och hennes stolthet över de ärorika anor, med vilka hennes mans regemente prunkade, var både stor och — när det behövdes — vältalig.

Men om hon själv varit fylld av en stark och levande löjtnantsromantik, hade hon också i sin egen person förkroppsligat officersfrusidealet. Hon hade varit vacker, mycket vacker till och med. Hon hade varit en ypperlig officersvärdinna, med en lagom blandning av inövad flirt och inlärd lössläppthet å ena sidan och å den andra en blond och blåögd hjärtats medfödda kyskhet. Han hade alltid varit stolt över henne och på samma gång djupt och innerligt tacksam över den ekonomiska ställning, hans äktenskap förskaffat honom, prästson och fattig löjtnant som han var.

Han hade en gång, då han låg på knä vid hennes dödsbädd, ännu oviss om hon kunde höra honom eller ej, lovat att alltid älska henne. Och det löftet hade han hållit. Han hade med vilja ej tagit någon "ståndsmässig" fröken i huset för att ej förälska sig. Och nu hade ödets blodiga ironi fogat det så, att han blivit allvarsamt förälskad i den fjärde i ordningen. Hon var varken vacker eller ung. Inte heller "regementsfähig". Hon var dotter till en hemmansägare. Gifte han sig med henne, skulle han bli fullständigt isolerad, om de helt enkelt inte sökte äta ut honom ur regementet.

Och för resten: vad skulle han leva på? Ty det

måste i sanningens intresse och i allra största förbigående påpekas att hans känslostrid ej helt och hållet utspelades på ideella känslomarker. Också finansfrågan spelade in. Han hade det bra. Gubben Axelson var generös; förhållandet mellan dem båda blev med varje år allt innerligare, allt eftersom svärföräldrarna kommo till klarhet över, att han ej endast gift sig för pengar utan av känslor så djupa, att han ännu åratal efter gick som änkling.

Men frågan var: vad skulle han göra med Kerstin? Det hela var så idiotiskt. Här hade en gammal gumma stått och beskjutit hans officersära till en grad som knappast någon annan än regementschefen skulle våga. Och med en sådan kränkning kunde han ej leva.

Han rådgjorde en kväll på mässen med två ogifta kamrater, hans närmaste vänner — tillsammans gingo de under benämningen de tre musketörerna.

Kapten Ekman, som under livets vedermödor redan hunnit bli skallig och som dessutom och med rätta skaffat sig anseende som en frikostig och godhjärtad Don Juan, löste i en handvändning det ytterligt invecklade problemet:

— Fan, karl, går aldrig prästsonen ur dig! Du kommer att tröttna fortare på Jepson än på gumman. Du ska behandla saken militäriskt. Du ska naturligtvis sätta båda två på reservstat.

Och det gjorde löjtnant Petréus. Både Kerstin och Jepson flyttades från hemmet. Jepson fick ett par rum ute i staden, i ett gammalt trähus, inne i en trädgård, där det endast bodde en gammal döv

och pensionerad lektor i latin. Kerstin däremot fick ett rum och kök inne på Lillegård för att vara så nära Stellan som möjligt. Han fick gå och hälsa på henne, eftersom hon vägrade att åter sätta sin fot i detta syndens näste, från vilket hon blivit utkörd.

Den ende, som ej kände sig fullt belåten med anordningen var Stellan. Hans första invändning var:

— Ska ja då ligga ensam om nätterna, för dä vill ja inte.

— Varför vill du inte det?

På detta svarade ej Stellan. Han skämdes över att vara mörkrädd och ville ej tala om den vita frun med det vidöppna gapet, som ännu kom och ställde sig vid hans säng.

Hans far lovade utan vidare frågor att den nya fröken skulle ligga inne hos honom.

Den andra invändningen var:

— Ja, men ska ja då behöva gå över Lillegård och hälsa på Kerstin, för dä vill ja inte.

— Varför vill du inte det?

— För där ä rabulisterna och de ä så stygga.

— Ja, det ordnar sig nog.

— Ja, men ä dä *riktigt* säkert, för då vill ja inte.

— Ja, det är riktigt säkert. Det blir nog råd med den saken.

*

Men saken blev aldrig ordnad på ett tillfredsställande sätt. Efter ett par gånger vägrade Ida helt enkelt att följa honom över till Lillegård. Detsamma, fastän på ett för Stellans stolthet betydligt mindre sårande sätt, gjorde den nya husfröken.

Den första dagen Stellan ensam skulle gå till Kerstin, ställde han sig mitt i den långa gången och ropade: — Kerstin! Kerstinnn!!! Därefter drog han sig skyndsamt tillbaka in på Storegård, och väntade till dess hon kom och hämtade honom.

Men två dagar efter vägrade Kerstin att gå ner. Skulle hon behöva gå och slita ut sina gamla ben, bara därför att han var en sådan kruka?

Nästa eftermiddag stod han åter i gången och ropade. Men hon kom inte. Hon visade sig inte ens i fönstret. Han retirerade in på Storegård, då Kerstin till slut ropade:

— Nå, raska på nu. Hur ska han kunna bli löjtnant, när han blir stor, som ä en sån stackare. Raska på nu! Han vet, var ja bor.

Stellan rörde sig ej ur fläcken.

Då öppnades ett fönster bakom honom. Han behövde ej vända sig om för att få klart för sig vem det var. Det var Ida. Hon ropade:

— Schas, unge! Kvickt! Annars kommer Köttlund och hugger en!

Då tog rädslan, källan till så många hjältedåd, överhanden. Han sprang. Han såg rakt framför sig och bara sprang. Plötsligen befann han sig mitt på Lillegård. Han tvärstannade av skräck. Där, några steg ifrån honom, stodo alla rabulisterna. De stir-

rade på honom. Han stod som förstenad, medan hjärtat bultade i halsen på honom.

Hur länge han stått så visste han inte. Plötsligen började han springa på nytt, rakt mot Kerstins dörr. Han snubblade i trappan, och de sista fyra trappstegen kravlade han sig upp på alla fyra.

Kerstin hade redan öppnat dörren, och han rusade förbi henne och kröp upp i soffan.

— Nå, där ser han. De biter en inte.

Han kunde inte svara för hjärtklappningens skull.

Först långt efter frågade han:

— Skrek ja?

— Skrek? När skulle han ha skrikit?

*

Efter några dagar var han god vän med rabulisterna. I det sätt, på vilket han öppnade bekantskapen, leddes han av en som det visade sig säker och resultatrik instinkt, ehuru det djupa motivet ej legat i begäret att reta rabulisternas nyfikenhet eller väcka tacksamhet utan helt enkelt i behovet att imponera.

Han tog en av sina leksaker med sig in på Lillegård — det råkade vara en av hästarna med seldon — ställde den från sig mitt på stenläggningen och blev själv stående vid sidan om. Rabulisterna betraktade först honom, sedan den lilla hästen med seldonet. Ingen sade något. Så gick han sakta mot Kerstins trappuppgång, medan han lämnade hästen på gården, och efter att ha knackat på hennes dörr

och släppts in, gick han fram till fönstret för att undersöka effekten.

Rabulisterna hade närmat sig hästen, böjde sig över den och sågo därefter upp mot Kerstins köksfönster.

Stellan nickade åt dem, till tecken att han var vänligt sinnad. Men de tvekade ännu. Då öppnade han fönstret och ropade:

— Ni får leka mä den!

De sågo på honom och varandra.

Efter en stund öppnade Stellan åter fönstret och citerade Kerstins ord från dagen förut:

— Han bits inte.

Efter ytterligare en stund kunde han konstatera, att de lekte med hästen. Då först gick han ner.

— Tycker ni den ä vacker?

De bara mumlade någonting till svar.

— Ja har mycke vackrare leksaker hemma.

De sågo på honom...

— Tror ni inte?

Ingen svarade.

— Ja ska visa er en annan da.

Därmed tog han hästen och gick tillbaka upp till Kerstin. Han blev sittande i fönstret och betraktade rabulisterna. Han var inte rädd för dem längre.

Och så blevo de vänner. Då och då tog han med sig en leksak, men han valde alltid med omsorg, en av de äldsta eller någon, han själv tröttnat på. Rabulisterna å sin sida behandlade honom med en aktning, som gladde honom. De tycktes förstå, att han var bättre än de. De lyssnade till vad han hade

att säga. Han skröt för dem en smula om sina leksaker och hur han hade det om somrarna på Särö. Bara för att komma dit tog det en hel natt, om man åkte hemifrån på eftermiddagen och en dag, om man åkte på dagen. Och nere vid bryggan låg ett hav, som var så stort, att det inte tog slut förrän man kom till Amerika. Rabulisterna gåvo varandra snedblickar, när han berättade allt detta: de visste inte riktigt vad de skulle tro.

Stellan talade upp sig:

— Å om ni inte tror va ja säger, så kan ni själv fråga morfar.

Men det var det ingen som ville.

Stellan tyckte allt bättre om rabulisterna. Dels visste de ingenting om den ledsamma och förödmjukande historien om Svenska hjältar och riddersmän eller om den Underbara Hästen. Dels voro de villiga att leka knekt. Och nu var det ej längre som i Svenska hjältar och riddersmän att han fick stå som en annan knekt i ledet: han var själv löjtnant och kommenderade, iklädd sabel och kask. Till en början voro de ej mycket hågade för leken. Agust, som var den äldste och åtta år gammal, förklarade till och med att det var en skitlek. Men sedan Stellan tömt sitt förråd på sablar och kaskar och annan krigsrustning och dessutom gjort Agust till sergeant, visade sig all fara för myteri undanröjd. Medan Agust kommenderade och skrek, stod Stellan i den finaste utrustningen, som bestod i en bröstplåt, och såg på — som en riktig löjtnant på kaserngården.

Han var fullt lycklig.

Han och rabulisterna blevo en dag så goda vänner, att de bjödo honom följa med sig in i vedboden. Där visade de honom mannens stolthet, var och en av dem. Och så sade de:

— Får vi nu se din?

Stellan tvekade. Men då de förklarade detta vara ett av de svåraste etikettsbrott en mänska kunde begå, gjorde han dem till viljes.

Det var endast Agust som yttrade sig om synen. Han sade:

— Va den ä liten!

Under tiden stodo de kvinnliga rabulisterna ute på Lillegård, viskade indignerat med varandra och ropade till slut i korus:

— Vi ska tala om det för mor.

Till slut ropade de så högt att en av rabulistkvinnorna öppnade ett fönster och frågade, vad som stod på. Men då svarade flickorna:

— Ingenting.

Efter en stund kommo rabulisterna och Stellan ut ur vedboden. Agust visslade...

*

Det var endast en lek, Stellan ej fick vara med om: det var, då rabulisterna skulle äckla Köttlund. Därtill ansågs han ej värdig. Han hade kängor — — — inte fan kunde han — — — han var inte rapp nog i vändningarna — — — det skulle gå mä en sju djävra vänster — — — nej, kan kunde

inte få vara med. Han fick inte ens vara nere på gården, då expeditionen skulle börja. De skickade upp honom till gamla Kerstin. Där kunde han få sitta i fönstret och se ut i gången, om han ville. Det hjälpte ej att opponera eller locka med nya leksaker. Om *han* skulle vara med, vägrade de helt enkelt att äckla Köttlund.

Stellan kände sig förödmjukad. Han till och med skämdes. Han insåg, att denna expedition mot Köttlund utgjorde det verkliga provet på tapperhet och mod. Det där att gå omkring och kommendera var i alla fall bara en lek. Men Köttlund förkroppsligade allvaret, modet, snabbheten.

Till slut tog skamkänslan ut sin rätt. Han förklarade, att han *ensam* skulle äckla Köttlund.

— Inte fan, skrek Agust. Du ä inte rapp nog i vänningarna. Dä ska gå mä en sju djävra vänster.

— Jo, dä kan ja *visst* dä!

En tid kunde han leva på löftet och försäkringarna. Men en dag kom Agust rusande från smalgatan in på Lillegård och sade:

— Nu ä Köttlund full. Ska du äckla honom nu?

— Hur vet du han ä full?

— Ja så honom på gatan. Han kommer in på Storegård nu.

Stellan nickade. Han tog av sig skorna och bad Agust hålla dem. Agust gav honom några sista råd och upplysningar:

— Du ska va rapp i vänningarna. Dä där ska gå mä en sju djävra vänster.

Stellan nickade på nytt och smög sig in i gången.

Rabulisterna följde ej med. De hade inte förtroende för honom.

Där låg gödselhögen, samlad, rund och hög. Stellan lyssnade in mot stallet. Han kände sig knappast rädd längre. Han kände bara pulsarna bulta i sitt huvud.

— Gör dä nu, viskade Agust. Gör dä nu!

Stellan kastade sig huvudstupa in på gården, upp i gödselhögen och började sparka.

Plötsligen blev han stående alldeles orörlig. Med en förfärlig svordom kom Köttlund haltande och springande ur stallet. Han hade kvasten i ena handen.

Stellan rörde sig ej. Han kunde *inte*. Han stod alldeles stilla och bara stirrade på Köttlund, som närmade sig i haltande språngmarsch.

Storegårds köksfönster öppnades inför Köttlunds dundrande eder. Stellan hörde Idas röst:

— Dä ä rätt, Lund, ge en duktigt mä stryk! Dä ä just va han behöver. Han ä så högfärdig och elak, så dä ä en synd och skam åt'et! Klå en bara!

Nu var Köttlund alldeles inpå honom:

— Jaså, dä ä du, din lilla djävel! Jaså, dä ä du, din lilla söta satan! Ja har unrat å unrat — — — Jaså, din lilla söta guds ängel!

Stellan föll vanmäktig ned på gödselhögen, innan Köttlund ännu rört honom. Han tog mot slagen från kvastspettet utan att skrika, utan att jämra sig.

I samma ögonblick kom majorens betjänt ur sin bostad. Han hade på sig den blå fracken med de gula knapparna.

— Sluta, skrek han, sluta, fyllehund! Va tar han sig till! Slår han löjtnantens gosse!

Köttlund släppte taget om Stellans nacke. Stellan kravlade sig ned från gödselhögen och störtade genom gången in på Lillegård.

Den var tom. Mitt på stenläggningen stodo hans kängor. Han plockade upp dem, kastade sig in i Kerstins uppgång, flög uppför trappan och bankade på dörren.

— Men var i Herrans namn har han vatt? Han har väl inte legat och vältrat sig i dyngan heller?

Han var alltför andfådd för att svara och gick förbi henne för att kasta sig på soffan.

— Nä, där får han inte va med all dyngan. Klä av sin mä samma.

Kerstin drog av honom kläderna, piskade dem utanför fönstret och hängde dem sedan på ett streck till vädring.

Till slut kunde han berätta. Han bad Kerstin gå upp till Ida och be henne inte sladdra. Själv satt han insvept i en filt vid fönstret och såg ned på Lillegård.

Efter en stund kommo rabulisterna tillbaka. De stucko fram huvudena innanför porten, sakta och försiktigt. De sågo upp mot Kerstins fönster, och då de fingo syn på Stellan, vinkade de åt honom att komma ned. Men han skakade på huvudet och pekade på sina kläder. Då kommo de längre in på gården och gjorde ett nytt tecken åt honom att öppna fönstret. Och det gjorde han.

Det var Agust som förde rabulisternas talan:

— Sa jag dig inte, att du inte va rapp nog i vänningarna, va? Dä där ska gå med en sju djävra vänster.

Stellan stängde fönstret. Men efter en stunds betänketid öppnade han det på nytt och svarade:

— Ja, men ja vågade i alla fall.

Kerstin kom så småningom tillbaka från sin expedition till Ida.

— Va sa hon?

— Hon sa, att han inte fått nog.

— Men hon sladdrar inte?

— Nä.

— Ja, men ä dä riktigt säkert?

— Hör han inte vad jag säger!

Nu kände sig Stellan fullt tillfredsställd med sig själv.

Hans mod hade ej heller undgått att göra ett visst intryck på rabulisterna. De diskuterade ofta saken. Eller rättare: det var Stellan, som ej tröttnade att bringa den på tal. Man lyckades aldrig komma till någon gemensam slutgiltig uppfattning i saken. Diskussionen upphörde alltid med samma stående argument. Stellan sade:

— Ja, men ja vågade i alla fall.

Varpå Agust svarade:

— Ja, men du gjorde dä inte.

Men också i denna kritik låg det ett ej så litet erkännande. Och tack vare sitt mod och sina leksaker befäste Stellan sin ställning bland rabulisterna som oomstridd hövding och löjtnant.

Hans hövdingsmaner följde honom också till

manisellerna Beckströms skola. Det hade kommit en befallande ton i hans röst, som ingen kunde misstaga sig på, ej ens Göran. En gång, då han åter igen hotade Stellan med att hans far kunde sätta Stellans far i arresten, fick han till svar:

— Va tror du inte ja skiter i det!

Ett sådant språk kunde ej undgå att medföra respekt.

*

Det året inföll den första maj på en onsdag.

Redan på fredagen veckan innan hade rabulisternas hustrur stortvätt vid pumpen. Det dracks kaffe på gården och tungorna gingo i takt med klappträna. Man lånade givmilt såpa av varandra i utbyte mot socker. Vattnet forsade i rännstenen, som gick tvärs över gården ut på gatan. Och i rännstenen gingo rabulistbarnen och Stellan barfota.

Så hängdes tvätten upp på klädstrecken. Hela gården var full av skjortor, kalsonger, byxor, särkar och strumpor. Somligt var lappat. Annat var det hål i. Tvätten fick hänga i flera dagar. Rätt som det var kom en aprilskur. Då blev det väsen i trapporna. Rabulistkvinnorna kommo rusande ned på gården och sökte rädda kläderna. Men skurarna kommo så häftigt, att varje gång mer än hälften blev hängande kvar.

Det var ett elände.

Stellan satt för det mesta i Kerstins fönster om eftermiddagarna och tittade på. Rabulisternas mödrar hade förbjudit dem att leka på gården, så länge

tvätten var uppe. Den hängde för resten så lågt, a
man måste krypa under den för att komma fra

Stellan satt och såg på allt detta med en underl
känsla i bröstet. Det var som om han blivit avsa
detroniserad. Rabulisterna hade blivit så viktig
Den första maj skulle det bli demonstration, p
stodo de.

Äntligen blev gården fri. Men leken kom ej ri
tigt i gång. Rabulisterna talade inte om något ann
än demonstrationen.

— På nästa onsdag, då ska du få se, sade Agu
Då ska de bli demstration.

Stellan såg på honom.

— Sån djäver, han vet inte va demstration
Har ni sett en sån djäver!

Stellan kände sig stött och samtidigt ängslad
han: här höll makten på att glida honom ur hä
derna.

— Vet du inte att på onsdag ä dä första maj?

Men nu rätade Stellan upp sig:

— Dä vet ja visst dä.

— Sån djäver, han ljuger. Dä visste du inte.

— Dä visste ja visst dä.

— Men du visste inte att dä ska bli demstratio

— Dä visste ja visst dä.

— Men dä visste du inte häromdan.

— Dä visste ja visst dä.

— Ja, men dä visste du inte förra gången dä v
första maj.

— Dä visste ja visst dä.

Men nu kastade Agust sin mössa i luften o

skrattade, så han skrek, medan han dansade runt av glädje:

— Sån djäver som han lögnar.

Och så gick Agust ända in på livet på Stellan och sade:

— För sista gången dä va första maj va dä ingen demstration! Dä här ä den första i stan. Förstår du, lögnhals.

Stellan svängde runt på klacken för att hämta sig. När helomvändningen var fullbordad, sade han:

— Dä visste ja visst dä!

— Va visste du? Att dä va demstration?

— Nä du, där ljuger du. Ja visste att dä *inte* va demstration.

— Men varför sa du då att du visste att dä va demstration?

— Dä sa ja bara för att skojas.

Agust stötte sin granne i armbågen:

— Sån djäver!

Och så blev det tyst en stund. Det låg fientlighet i luften. Man betraktade varandra med snabba snedblickar.

Till slut sade Agust:

— Men vet du va en demstration ä?

— Dä vet ja visst dä.

— Säg dä då?

— Dä vill ja visst inte.

Nu började rabulisterna känna sig en smula osäkra. Kanske han i alla fall visste det? Agust försökte lura ut, hur långt hans kunskap sträckte sig:

— Visste du att dä ska bli fanor?

— Dä visste ja visst dä.

— Ja, men visste du att dä skulle bli tal på excisfältet för oss sossalister?

— Dä visste ja visst dä.

— Ja, men visste du att dä skulle bli musik?

— Dä visste ja visst dä. Dä ska bli regementsmusik.

Rabulisterna sågo på varandra.

— Vem har sagt dä?

— Dä har pappa sagt.

Men nu hoppade Agust jämfota av glädje. Till slut måste han göra vallstupstående mot väggen för att få utlopp åt sin glädje. Han följdes av de tre yngre manliga rabulisterna, och en stund stodo de alla fyra upp och ner i luften.

När Agust hämtat sig gick han åter fram till Stellan och sade:

— En sån djäver! Koss i Jisse nam! Regementsmusik säger den lögnhalsen! Regementsmusik! Nä du! Dä ska bli sossalistmusik.

Det blev tyst. En stund betraktade de Stellan med ett äckelblandat förakt. De två äldsta pojkarna drogo sig bort i ett hörn på gården och viskade. Resten följde efter. Någonting viktigt avhandlades, medan de då och då vände sig om och sågo på Stellan. Efter en stund promenerade de alla högtidligt ut på smalgatan.

Han var ensam. En lång stund blev han stående alldeles orörlig. Han kände sig som en avsatt hövding.

Så gick han sakta över den folktomma gården bort mot Kerstins trappuppgång. Hon satt i vävstolen.

— Kerstin? frågade han.

Men hon hörde inte.

— Kerrrstinnn, hör hon inte!

Kerstin höll in skytteln:

— Va ä de han vill?

— Va ä demstration?

— De får han fråga sin pappa om.

— Ja, men pojkarna säger dä ska bli demstration.

— Ack ja, ack ja. Kerstin vaggade på huvudet.

— Ä dä sant?

— De ä väl de, Gud nåde oss.

— Ja, men va ä dä för något?

— Ja, inte vet ja. De fanns inte på min tid. På min tid fruktade mänskorna Gud och höll hans bud.

— Ja, men de säger dä ska bli musik också?

— De ska väl de, de ska väl de. På min tid gick man i kyrkan och hörde orgeln spela.

Stellan gjorde ej flera frågor. Han kröp upp i soffhörnet och satt alldeles tyst. Men hans hjärna arbetade.

På kvällen, då han gick in till sin far för att säga god natt, frågade han:

— Säg, pappa — — —

— Tja, vad är det?

— Säg pappa, va ä demstration?

— Demonstration? Var har du fått det ifrån?

— Från pojkarna?

— Vilka pojkar?

— I skolan. Men säg pappa, va ä dä?

— Demonstration. Vad det är? Jo, det ska jag säga dig. Det är idioti och uppror och skulle förbjudas.

Stellan nickade.

— Men ska dä bli fanor och musik också?

— Tja, det ska det nog bli.

— Ska dä bli regementsmusik?

— Är du alldeles förbannad pojke! Vem har sagt det?

— Ja trodde dä.

— Du tror så mycke.

— Jaså! Tack, snälla pappa! God natt, snälla pappa!

*

Då han dagen efter som vanligt sökte upp rabulistbarnen på Lillegård möttes han av en högtidlighet, vars like han förut aldrig känt. De knappast hälsade på honom.

— Ska vi inte leka knekt ett slag, Agust, frågade han ödmjukt.

Agust placerade händerna på ryggen och svarade med ett kort:

— Nä.

Också Stellan lade händerna på ryggen och såg upp i luften, som om han betraktat molnen.

Agust tog sin yngre bror avsides ett slag, viskade med honom och kom slutligen tillbaka. Så sade han mycket högtidligt:

— *Vi ska va mä på demstrationen.*

Stellan såg på honom, bara stirrade.

Agust var tydligen inte nöjd med effekten eller också missförstod han denna gapande tystnad. Han vände sig till de andra:

— Ä de inte sant va ja säger?

— Jo då!

— Å vi ska ha röa bann på oss också. Demstrationsmärken.

Stellan bara stirrade.

— Tror du inte va ja säger?

Stellan var alltför överväldigad för att vare sig kunna tala eller jakande nicka på huvudet.

Agust lämnade dem, sprang in i sin trappuppgång, uppför trappan. Han var försvunnen en stund, då ett fönster öppnades. Det var han. Och i sin hand hade han något rött.

— Tror du mig nu då?

Stellan såg på de röda banden. Han var stum, förkrossad av sinnesrörelse. De yngre rabulistbarnen stodo mitt emot honom, höga och högtidliga. Ej heller de sade något.

Det arbetade våldsamt i Stellans bröst. Helst skulle han ha velat gråta, skrika, rulla sig på stenläggningen i känslan av sin egen maktlöshet. Han *måste* tro det. Det var ofattligt. De skulle gå med i demstrationen. Och där skulle vara fanor och musik, precis som i vaktparaden och de skulle få marschera med.

Och *han* skulle inte få vara med. Han som marscherade mycke bättre än rabulisterna och som

kunde alla kommandoorden och visste precis, hur man skulle hålla handen vid mösskärmen, när man hälsade ... *Han* skulle inte få lov att vara med.

Han förstod, på ett dunkelt sätt, att här kunde inte ens hans far befalla, att han skulle få vara med. Han var maktlös också han.

Han tänkte på Kerstin. Det stod plötsligen för honom, att kanske hon kunde göra något åt saken. Han rusade upp till henne:

— Kerstin, säg får ja lov och va mä om demstrationen.

Kerstin såg på honom över sina glasögon:

— Ä han från vettet. De ä inte för såna som han.

Stellan blev ursinnig. Han slog omkring sig med armarna och stampade i golvet:

— Ja, men ja vill. *Ja vill!*

Nu tog Kerstin av sig glasögonen och såg på honom:

— Va skulle hans salig mor säga, om hon så honom nu?

Stellan gick mot dörren. Där vände han sig om och sade:

— Håll käft, käring!

Därmed stängde han dörren.

Lillegård var tom. Han gick hem till sig, kröp upp i soffhörnet i barnkammaren och grät. Men det var ej heller någon riktig gråt. Det var långa djupa snyftningar, som skakade hans kropp. Han skulle inte få lov att vara med, han som marscherade mycke bättre än rabulisterna. Han kände sig så maktlös, så hopplöst övergiven ...

*

Hela tiden i skolan dagen efter tänkte han bara på detta enda: hur skulle han få lov att vara med och gå i demstration med fanor och musik liksom rabulisterna?

Plötsligen, den sista timmen, fick han en idé. Han skulle be rabulistpojkarna. När klockan ringde, rusade han mot dörren, utan att som de andra sakta resa sig upp och buga.

Han fick till straff sitta kvar fem minuter.

Han sprang hem, som om det gällt livet och störtade direkt in på Lillegård. Den var tom. Rabulisterna hade inte kommit hem från skolan ännu. Han satte sig att vänta på tröskeln till Kerstins trappuppgång. Men han hade ingen ro. Gång på gång gick han ut på gatan för att se, om inte rabulisterna syntes.

Till slut kommo de, hela raden.

Han sprang emot dem.

Redan på långt håll ropade han:

— Säg, Agust, får ja vara mä på demstrationen?

De sågo på honom.

Till slut svarade Agust:

— Nä du! Dä får inga såna som du. Dä ä bara vi folkskolepojkar som ä sossalister.

De fortsatte fram mot Lillegård. Han följde ett stycke efter.

Plötsligen ryckte Agusts yngre bror Agust i rockärmen. De drogo sig in på trottoaren med ryggen åt gatan och viskade. De tre andra rabulisterna ville också deltaga i konferensen, men avmotades.

Stellan stod ensam mitt på gatan. De båda hemlig-

hetsfulla förhandlade med varandra med huvudena ända in mot väggen.

Till slut nickade Agust. Konferensen var slut. Agust gick långsamt fram till Stellan. Han sade:

— Bjuder du på karameller och wienerbröd då?

Stellan nickade ivrigt.

— Men då ska dä va ett wienerbröd och två karameller var?

Stellan nickade.

— Men dä ska va *ett* wienerbröd och *tre* karameller var?

Stellan nickade flera gånger.

— Får ja va mä på demstrationen då?

— Dä vet ja inte, svarade Agust, men ja ska fråga.

— Ja, men ä de riktigt säkert?

— Ja. Men det ska va *ett* wienerbröd och *tre* karameller.

— Ja.

Stellan störtade in på Lillegård. Han skulle be Kerstin om pengar. Han brukade då och då få en slant av henne. Mitt i trappan erinrade han sig plötsligen, att han dagen innan bett henne hålla käft. Han stannade, satte sig på ett trappsteg och funderade. Till slut knackade han. Han var mycket ödmjuk, då han kom in. Han blev stående vid dörren en stund och såg ned på golvet, medan Kerstin fortfor att slamra med väven. Till slut sade hon:

— Vad ä de han vill?

— Jo, snälla Kerstin, rara Kerstin, ja skulle be så mycke om förlåtelse för att — — —

Kerstin upphörde att slamra i väven. Hon tog av sig glasögonen och sade:

— Ja, de behövs ska ja säga honom. Först kör hans far mig på dörren och så ber han mig hålla käft. Och här har ja burit honom på mina armar.

Plötsligen började han storgråta. Han förstod nu, att han inte skulle få tjugufem öre. Han skulle inte få lov att vara med i demstrationen. Nu när han höll på att få vara med, så skulle han inte . . . Han stod vid dörren och tårarna strömmade ur honom.

Då steg Kerstin ur vävstolen och kom fram till honom:

— Se så, gossen, kom nu å sätt sig här i soffan hos mig.

Han följde med henne, satte sig vid sidan om henne, medan hon talade om hans salig mor, hur snäll och gudfruktig hon varit.

— Å nu ska ja förlåta honom för denna gången å så ska han inte gråta mera.

Men Stellan fortfor att gråta. Han tänkte på tjugufemöringen.

— Men va gråter han nu för? Nu har ja ju sagt att ja förlåter honom.

— Jo-oo-o, snälla, rara Kerstin, ja — — — får ja — — — ja — — — skulle ha tjugu — — — fem öre — — —

— Va skulle han me dom å göra?

— Jo-oo-oo, ja skulle — — — ja skulle ge Agust och di andra wie — — — ner — — — bröd.

Kerstin svarade ej. Han gned huvudet upp mot hennes ärm:

— Ja skulle inte ha — — — dä för mig själv — — — ja — — —

— Jaså, han har börjat och tänka på andra. Ja, de ä Gud nåde mig tid han tänkte på di som har de fattigt också och som inte får allt de di pekar på. Ja, då ska han väl få de för denna gången å så för att han visar att han har hjärta i kroppen och inte ä som sin — — —

Kerstin hade tänkt säga: far, men hon hejdade sig.

Han tackade ödmjukt och störtade nedför trappan. Rabulisterna väntade honom på trottoaren utanför porten. Han visade dem silverslanten och sedan de alla noga betraktat den, tågade de i väg till konditoriet.

Rabulisterna väntade utanför, medan Stellan gick in för att köpa de fem wienerbröden och femton karamellerna. De stodo med näsorna mot fönsterrutan för att se att allt gick, som det skulle.

Stellan kom ut med en påse wienerbröd och en liten strut karameller. Så tågade man i procession tillbaka till Lillegård och in i vedboden. Där öppnades påsen och struten och bytet delades.

Det visade sig att Stellan glömt att köpa något åt sig själv. Han fick sitta och se på, medan de andra tuggade och sögo.

*

Och så kom den stora dagen.

Det var en onsdag, då man endast hade lektioner mellan nio och tolv. Demonstrationen skulle starta från Fisktorget klockan ett.

Innan Stellan gick till skolan hade han träffat sin far vid frukosten. Han var vid ett förfärligt humör. Han hade "brickan", d. v. s. vakten och var som sådan ansvarig för ordningen bland artilleristerna. Redan dagen förut vid orderutdelningen på Högvakten hade regementschefen gett befallning om att inga artillerister fingo visa sig ute i stan, och utom den vanliga vaktmanskapsstyrkan skulle särskilda reserver ligga till hands i kasernerna i händelse någonting inträffade. Det var första gången socialisterna demonstrerade i staden. Man var väl inte precis rädd. Men man saknade erfarenhet och beredde sig på det värsta.

Löjtnant Petréus svor sig genom frukosten. Hans första maj var förstörd. Han satt och talade om, hur den firats förr i världen på regementet. Då hade musikkåren spelat klockan fem på morgonen utanför chefens och regementsofficerarnas fönster och klockan tolv hade hela officerskåren ridit i parad genom gatorna med musiken i täten, och på kvällen hade det varit stor middag med bal på Stora hotellet. Och nu skulle ett par hundra sådana där förbannade verkstadsarbetare med en lappskräddare i spetsen tåga genom gatorna i stället för officerskåren och hålla möte på själva exercisfältet.

Att borgmästaren var en civil kruka, det kunde han förstå. Men att regementschefen gett dem tillåtelse att prata smörja ute på exercisfältet, *det* var ett brott mot den ed, han svurit konungen. Chefen skyllde visserligen på borgmästaren, som så fort som möjligt ville ha uppviglarna utom sta-

dens hank och stör. Men vad bevisade det annat än att man var ena förbannade krukor, som inte kommenderade manskap till Fisktorget med detsamma och skingrade packet.

Stellan hade inte hört sin far så mångordig så länge han kunde minnas. Han bara tänkte på, hur lyckligt det var, att hans far hade "brickan": då skulle han inte vara hemma på hela dagen och Stellan kunde smita ut och komma hem som han ville. Och alla faderns svordomar kom det att spränga ännu våldsammare i hans bröst. *Allt detta skulle han få vara med om...*

Innan han sprang till skolan gjorde han en hastig titt in på Lillegård. Den låg tom. Men i rabulisternas bostäder stodo fönsterna öppna, och han kunde se Agusts och de andras fäder stå inne i köken med nakna överkroppar och tvållödder i öronen.

Han kunde inte hålla sig stilla under lektionerna, och det var först när han hotats med att få sitta efter en hel kvart, som han gjorde våld på sig, spände alla sina muskler till stelkrampsstyvhet.

Tre och en halv minut över tolv stod han inne på Lillegård. Så fort hade han ej sprungit från skolan sedan den första dagen, då han rymt. Lillegård låg tom, övergiven, öde, död. Inte en röst, inte ett knäpp från rabulisternas fönster. Det var som om pesten gått fram över gården och Lillehus. Till och med råttorna hade vågat sig ut från sina hål. Det satt två vid pumpen.

Han blev stående mitt på gården och kunde höra sitt hjärta slå i denna ödsliga tystnad. Det var som

om han lämnats alldeles ensam i en obebodd värld. Bitterheten, som bröt fram ur honom, tycktes så överväldigande att den på samma gång upplöste och förlamade honom. Det var som om han samtidigt flutit bort och stelnat. Han kände sig så trött, att han skulle ha kunnat sjunka till jorden för att aldrig mera resa sig. De hade lurat honom... De hade smitit... Han var inte ens mäktig några hämndkänslor. Han gav sig ej själv några heliga löften att han aldrig, aldrig skulle ha med dem att göra mera, eller att han skulle straffa dem med helvetets eld och svavel. För allt detta var hans känsla av bitterhet och övergivenhet för stor.

Han såg upp på raden av stängda och livlösa rabulistfönster: lurad, de hade lurat honom, de hade smitit, fastän han hade gett dem wienerbröd och karameller.

Plötsligen började han känna sig hemsk till mods i denna övergivna ensamhet. Det var som om det vita spöket med den gapande munnen kunde ha visat sig när som helst. Med en isande känsla mellan skulderbladen stack han ut på smalgatan. Också den låg öde. Endast långt borta kom en gammal gumma gående med en torgkorg på armen. Det var Kerstin. Han dök in på sin egen gata. Vaktposten stod ensam borta vid kaserngrindarna i parad och med plym i képin... I kasernen hängde artillerister i skjortärmarna med halva kroppen utom fönsterna och visslade till en piga, som kom från torget, också hon med en korg på armen.

Så fick han en idé. Folkskolan! Kanske de funnos

där! Han störtade dit och träffade på vägen några brackor.

— Demstrationen? flämtade han, demstrationen, var — — —

— Va fan bryr vi oss om demstrationen.

— Men var, var — — —

— Norrevall, hörde han någon svara.

Han vände helt om och sprang genom hela staden till Norrevall.

Och där stodo de. Han såg en hel klunga av dem. De stodo uppställda på två led...

De sista par hundra meterna gick han, som en utpumpad Maratonlöpare. Äntligen... Han flämtade... Där stod en stor pojke framför leden. Han tyckte sig aldrig ha sett en så stor pojke förr. Och där... Nu upptäckte han Agust. Han såg så liten ut, mindre än han nånsin gjort, bland alla dessa stora pojkar. Och nu fick han syn på Stellan... Han blev röd i ansiktet och såg bort.

Stellan blev stående några meter från demonstrationen, utan att någon tycktes uppmärksamma honom. Han tog ett steg närmare. Samma resultat. Ett steg till — — —

Då, plötsligt, sade den förfärligt store pojken, som var löjtnant:

— Va fan står du å glor för?

Stellan rätade upp sig, gjorde ställningssteg med klackarna och sin vackraste honnör:

— Ja skulle va mä på demstrationen.

Den förfärligt store pojken såg på honom från topp till tå.

— Vem har sagt, att du ska va mä?

— Dä har Agust.

— Vem fan ä Agust?

Stellan pekade på Agust.

— Han fick ett wienerbröd och tre karameller för att ja skulle få va mä?

Men nu bröt indignationen fram ur Agust:

— Dä va en djävra lögn. Ja sa aldrig att du *skulle* få va mä, men ja sa att ja skulle fråga de andra. Sa ja inte dä va?

Han vände sig om i ledet till de andra rabulisterna från Lillegård, som nickade bekräftande.

— Ja, men fick du inte ett wienerbröd och tre karameller å fick inte de andra dä också va?

— Ja, men inte för att du skulle va mä utan för att ja skulle fråga å så glömde ja å fråga. Fråga de andra, så får du höra.

Han vände sig åter vädjande till Lillegårds rabulister i bakre ledet, som på nytt bekräftade sanningen av det nyss sagda med en nick.

— Får han va mä, Kalle? frågade Agust den förfärligt store pojken. Han bor i vår gård, fastän på Storegård. Men han får leka mä oss.

Den förfärligt store pojken mönstrade Stellan innu en gång. Agusts rekommendation tycktes ha gjort ett visst intryck på honom. Med en fältherregest pekade han bort mot vänstra flygeln och sade:

— Ställ dig på sladden då.

Stellan placerade sig på anvisad plats. Han stod alldeles rak och militärisk och såg stelt framför sig. Och nu först märkte han, att han mitt emot sig,

andra sidan gatan, hade Norra kaserngården. Inna
för dess höga järnstaket stodo artillerister och så
på. Han stramade upp sig ännu mera och såg o
möjligt ännu högtidligare ut. Det här kunde han
sina fem fingrar och han skulle visa dem — —

Den förfärligt store pojken såg på honom
stund. Så gick han fram till honom och sade:

— Vad fan heter du?

— Per Stellan Severin Petréus.

— Djävla namn. Kan du sjunga Arbetets söne

— N — — — j — — — nä.

— Då får du hålla käft.

— Ja.

— Giv akt, skrek den förfärligt store pojke
Hör nu på va ja säger. När som demstrationen h
gått förbi oss mä musiken å alla fanorna, så följ
vi efter precis som i gymnastiken.

Han tog några steg fram och tillbaka, kastade
snabb blick mot artilleristerna bakom det höga jär
staketet och sade:

— På stället vila.

Långt borta ifrån, åt Östra bulevarden till, hörd
de trasiga tonerna av en tillfällighetsorkester.

— Giv akt, kommenderade den förfärligt sto
pojken. Kom nu ihåg att när demstrationen g
förbi så följer vi efter. På stället vila!

Musiken kom allt närmare.

Plötsligen tystnade den. Det var paus.

Då — — —

Artilleristerna bakom järnstaketet tvärs öv
gatan veko plötsligt under diskreta armbågsstöta

varandras sidor tillbaka. Det var som om en levande ridå dragits åt sidan — — — Och mitt på den nu tomma scenen stod löjtnant Gunnar Petréus, i parad, med plym i képin och vakthavande officerens silverbricka med riksvapnet i ett blått, vattrat sidenband kring den vita attilakragen.

— Vad står på här? frågade han en av artilleristerna, som gjorde honnör och svarade något.

Löjtnant Petréus lät sin barska blick fara längs pojkarna och — — — Han ryckte till ett ögonblick och så skrek han:

— Vad i helvete — — —! Vad innerst inne i det rena, rama, genomglödgade, heta helvetet — — —! Vad i — — —! *Vad gör du där!*

Stellan hade sjunkit till marken, såsom om kroppen trollats bort ur hans kläder och de fallit i en hög på stenläggningen.

— Opp med dig! Ögonblickligen! Hör du vad jag säger, lymmel! Opp! Kvickt! Kvickt! Ännu fortare! På benen med dig! Hem med dig! Ögonblickligen! Med samma! Kvickt! Spring!

Stellan kröp på alla fyra ur ledet, i samma ögonblick som demonstrationståget svängde in på gatan. Musikanterna torkade sig om munnen, satte bleckinstrumenten mot läpparna och löjtnant Petréus' vredgade kommandoröst drunknade i en framtidsmarsch.

*

Den kvällen höll löjtnant Petréus på att slå lemmarna ur led på sin son.

Vart tredje år på hösten kom balettmästare Lindquist till staden och öppnade dansskola. Strängt taget öppnade han två: en för skolungdomen och en för stadens butiksbiträden.

Det året, Stellan gick i 2:a, beslöts det att han skulle lära sig dansa.

Han mottog underrättelsen utan glädje. Han befann sig i en period av sitt liv, då man i allmänhet ej har någon användning för kvinnor. Dessutom satt minnet ännu kvar av all den smälek, han lidit efter historien med Svenska hjältar och riddersmän. Han hade tagit som regel att så mycket som möjligt undvika kvinnligt sällskap för att därigenom vara säkrare på att också undvika löjet.

När hans far därför framhöll för honom nyttan och nöjet av de lärdomar, som inhämtades i en dansskola, gjorde han visserligen inga invändningar. Men han gick in på sitt rum, stängde dörren och sade:

— Fy fanken! Töser! Så fånigt!

Dansskolan visade sig emellertid vara betydligt fånigare än han föreställt sig. Det som i tankarna en smula försonat honom med förslaget var musiken. Och den fanns inte. Å andra sidan fanns det emellertid ej några flickor. Han visste att de skulle komma

till senare. Men han tyckte det var skönt, så länge de höllo sig undan.

På det hela taget var det, som sagt, en fånig tillställning, ej så litet förnedrande för ens värdighet.

Mitt i den för sparsamhetens skull illa upplysta festsalen på Stadshotellet med dess flugsmutsade väggspeglar och ombundna kristallkronor stod balettmästare Lindquist. Han hade ett litet förtorkat ansikte med mustasch och pipskägg liksom Napoleon den tredje i Nordensvans Fransk-tyska kriget, som låg på salongsbordet i Stellans hem. Han hade dessutom ett kritvitt hår, som föll ända ned på kragen, lång svart bonjour, smala svarta byxor och resårkängor med mycket höga klackar. I ena handen bar han en svart käpp med silverkrycka. Han rörde sig sirligt och använde många franska ord, ty han hade lärt sig dansens konst i Paris.

Pojkarna stodo uppställda i en rad utefter ena långväggen från gymnasister ned till förstaklassare. De fingo göra tårna häv, höfter fäst och knäna böj, och långa stunder fingo de stå med fötterna så utåtvridna, att de bildade en rät linje.

De fingo också gå fram till Lindquist och lära sig buga, öppna och stänga en dörr utan att vända ryggen åt de församlade och en massa andra konster.

Balettmästare Lindquist förklarade av vilken oerhörd vikt det var att på ett fullständigt oklanderligt sätt träda in i och lämna en salong. Det sätt, på vilket man gjorde sin entré, var ofta bestämmande för det senare intryck man gjorde på de i salongen

församlade, i synnerhet damerna. Och det sätt, på vilket man gjorde sin reverens och gick ur salongen var likaledes ofta bestämmande för det intryck, man lämnade efter sig: även den briljantaste kåsör hade med en klumpig och oartig sortie förstört det intryck, han med sin kvickhet och sin underhållande konversation lyckats förskaffa sig.

— Alltså, mina herrar, när man träder in i en salong gör man så här!

Gubben försvann ut i kapprummet, medan de äldsta pojkarna fnittrade och de yngre räckte ut tungan. Så öppnade han dörren sakta, stängde den bakom sig, med handen smusslande bakom ryggen som en trolleriprofessor, bugade till höger och vänster och log — — —

Det hela var idiotiskt. Småpojkarna voro alla övertygade om att gubben var fnoskig.

Till sin förvåning märkte emellertid Stellan efter några dagar, att danslektionerna lämnade kvar hos honom en egendomlig känsla, en spänning, en förväntan på vad som skulle hända. Utan att han själv visste, hur det gått till, hade balettmästare Lindquist förändrat hans uppfattning om det andra könet. De voro inte längre töser, utan "damer" eller "moitiéer". Och det var en helt annan sak. Det hade omärkligt kommit över dem en glans och en gloria, av vilka de aldrig förut varit omvärvda.

Han kände det, när han gick hem från lektionerna om kvällarna. Han hade kommit in i en annan värld, balettmästare Lindquists, som i sin ordning var det tredje kejsardömets. Han var ej längre bara

en skolpojke i 2:a. Han var dessutom någonting annat: kavaljer, som balettmästare Lindquist kallade pojkarna.

Spänningen, på vad som skulle komma, stegrades ytterligare, då man hunnit så långt, att man lärde sig de första vals- och polkastegen.

Under dessa övningar gjorde sig frånvaron av dam eller moitiée allt mera kännbar. Det stod plötsligen klart för honom att en moitiée var försedd med händer, armar och midja. Naturligtvis hade han vetat detta förut. Men nu fingo dessa kroppsdelar en alldeles ny betydelse. Händerna skulle han hålla i, kring midjan skulle han slå sin arm. Han undrade — ej utan ängslan — hur det skulle kännas.

*

Slutligen kom den stora dagen, då damer och kavaljerer skulle sammanföras.

Prydnadsbehovet, som enligt nationalekonomien föregår till och med behovet av skydd mot väder och vindar, vaknade hos Stellan. Utan att någon visste om det, tog han på sig sin bästa kostym, och när ingen såg det, passade han på att smita in i sin fars sängkammare och hälla eau de Portugal i håret. Han granskade sig länge i spegeln, innan han gav sig i väg.

Kapprummet var fullt av pojkar och flickor. Men de stodo i två skilda grupper, med en lång rockhängare emellan sig. Man kunde bara se benen på varandra. Det var ovanligt högtidligt där ute. På

båda sidor om rockhängaren talades det endast med låg röst.

Till slut slogos de höga, vita, med mörknade, snirklade guldlister prydda dörrarna upp till festsalen.

Balettmästare Lindquist stötte tre gånger med käppen i golvet:

— Entrez! Damerna som vanligt i rad längs högra långväggen, kavaljererna längs den vänstra. Alltså: entrez!

Då de kommit på sina platser, stötte han åter tre gånger i golvet:

— Kavaljererna *höger* om, damerna *vänster* om. Och hör nu uppmärksamt på!

Stellan ryckte till. Där, bland damerna, vid andra långväggen stod Märta Gyllencrantz — — — och Ebba Boman och Anna Ekenstjerna — — — Han hade ej väntat sig att få se dem här. De voro i hans uppfattning inga damer eller moitiéer. Han kände dem alltför väl. Det var som om ett oblitt öde alltid fört dem i hans väg...

— Kavaljererna framåt marsch längs väggen, till dess ni kommer till dörren, där gör ni *vänster* om och går längs golvets mitt fram, till dess den förste kommer till musikestraden. *Damerna* — hör noga upp — framåt marsch längs väggen, till dess ni kommer till dörren, där ni gör *höger* om och möter kavaljererna. Alltså: framåt marsch!

Lindquist ledde själv processionen. När de båda raderna till slut gjort halt, stod Stellan med en dam, en moitiée, till höger om sig.

Och denna dam var — Märta Gyllencrantz.

— God da, Stellan.

Stellan svarade med ett kort: — God da!

Balettmästare Lindquist stötte åter igen käppen i golvet:

— All vår början är svår. (Han log självbelåtet över sin kvickhet.) Det är därför av vikt att till en början damer och kavaljerer är av ungefär samma längd. Nu ska vi se, hur lotteriet fallit ut.

Han gick granskande längs den dubbla raden, stannade, överlade med sig själv och gjorde ombyten. Nu stannade han vid sidan om Stellan.

— Nej, här får vi också byta.

Stellan svalde en suck av djupaste lättnad.

— Så där ja, sade Lindquist.

Stellan hade fått en ny dam. Men han vågade inte se på henne av fruktan att det kunde vara Anna Ekenstjerna eller Ebba Boman.

Lindquist gick ännu en gång längs raden och granskade sitt verk. Så stötte han på nytt i golvet:

— Kavaljerer och damer vända sig mot varandra, göra reverangs och presentera sig för sina moitiéer. Ett, två, tre! Re-ve-raannngs!

De bugade sig och nego.

— Presentation!

— Per Stellan Severin Petréus.

Han hörde ej sin moitiées namn. Han hann emellertid uppfatta så mycket av henne att han såg det var varken Anna eller Ebba. Han lade också märke till, att hon hade ett mörkt hår och lackläldersskor.

Längst uppe i den långa raden började gymnasis-

terna redan konversera med sina damer. Stellan sade ingenting. Han såg på hennes klänning. Den var röd. Den var dessutom av något tunt tyg med ett svart sidenband om livet. Sidenbandet imponerade på honom. Han märkte också, att hon inte bar fläta. Hennes hår låg utslaget. Och det var lockigt, sammanfäst med ett rött sidenband. Också lockarna gjorde ett behagligt intryck på honom.

Plötsligen ryckte han till. *Hon hade talat!*

— Va var de ni hette?

— Stellan Petréus.

— Mitt namn ä Rås, stavas R. O. S. E., men uttalas på franska.

Stellan sade ingenting. Men han hade ej kunnat undgå att lägga märke till, att hon ej talade som han eller de andra i stan. Och hon talade inte heller som kusinerna i Göteborg eller Malmö.

— Men kanske ni inte läser franska? frågade hon.

— Nä.

— De gör *ja.*

Han var ohjälpligt slagen. En stund efter kom det för honom, att han kunde ha sagt: Ja, men ja läser tyska. Nu var det emellertid för sent. Hon frågade:

— Spelar ni piano?

— Nä.

— De gör *ja.*

Det blev åter en paus. Så frågade hon:

— Samlar ni frimärken?

— Nä.

— De gör *ja.*

Åter en paus. Och så:

— Vad ä er pappa?

— Löjtnant.

— Min pappa ä direktör för den nya klädesfabriken.

Stellan svarade ej.

— Har ni sett den nya klädesfabriken?

Men nu blev Stellan ond. Han såg henne ilsket i ögonen och sade:

— Dä måtte ja väl ha gjort. Och för resten ä den inte färdig.

— Men den blir snart.

Han hade inte sett hennes ansikte riktigt innan. Men han slog genast ned blicken. Sådana ögon hade han aldrig förut sett. De voro alldeles svarta och så stora så — — —

Balettmästare Lindquist kallade det första paret ut på golvet för att visa, hur man skulle hålla en dam om livet.

Stellan hade tillfälle att närmare betrakta sin moitiée utan att hon märkte det. Jo, håret var svart och väldigt lockigt, som ett enda svart burr. Han tyckte bra om hennes ansikte, om det inte varit för näsan. En sådan näsa hade han bara sett på den gamle majoren och på Görans far. *Den var böjd.* Han kände försiktigt på sin egen. Den var trubbig. Han visste inte, vad han skulle tänka om hennes näsa...

Tre stötar i golvet:

— Har ni nu sett, hur man håller sina moitiéer.

Stellan hade ingenting sett. Han lade, med försiktighet och på måfå, sin arm kring Roses liv.

Då hände något, han aldrig anat skulle kunna inträffa. Rose sade:

— *Kom närmare!*

Och så fick hon tag i hans högra arm och lade den kring sin midja.

Stellan blev alldeles förvirrad och höll sin arm så lätt kring hennes liv att den började värka. Till slut hann balettmästare Lindquist fram till dem och inspekterade deras inbördes ställning. Han hade ingenting att anmärka. Stellan kunde stå ledig och placerade ögonblickligen sina händer på ryggen . . .

Han gick hem från lektionen i djupa funderingar. Han var på samma gång missbelåten och förvirrad. Han tyckte inte om att hon så där tagit hans arm och lagt den kring hans liv. Det skulle han ha gjort *själv*. Det var inte som det skulle vara. Han satte hennes tilltagsenhet i ett dunkelt samband med hennes utseende: den krökta näsan och det svarta, burriga håret. Och han sade sig själv: Hon har bestämt lekt pappa och mamma.

När han kom hem frågade han sin far:

— Säg, pappa, den där klädesfabriken — — —

— Ja, vad ä det med den?

— Jo, säg, pappa, direktören vid klädesfabriken — — —

— Ja, vad är det med honom?

— Säg, ä dä fint å va direktör?

— Det beror på.

— Finare än å va officer?

Hans far var vid gott humör och svarade fördenskull:

— *Är du alldeles förbannad!* Varför frågar du det för resten?

— För ingenting.

Han gjorde några slag fram och tillbaka på golvet. Slutligen frågade han:

— Va hetter han?

— Davidson. Han hör till judarna Davidson i Norrköping.

— Jaså.

— Varför frågar du det?

— För ingenting.

Plötsligen började hans far vädra som en stövare:

— Hör du, min unga herre, är det du som luktar så förbannat eau de Portugal.

Stellan blev blodröd i ansiktet:

— Ja, ja — — —

— Ja, jag märker det. Det är inte meningen att du ska *dränka* dig i smörjan. Och för resten ska herrn vara så vänlig och låta mina saker va i fred.

— Ja, pappa.

Han drog sig skyndsamt och rodnande in på sitt rum. Han strök med handen över håret och luktade på sin hand. Den var alldeles flottig.

Till slut blev han sittande vid fönstret. Jaså, Rose var judinna. Det var dom, som korsfäst Kristus. Han hade aldrig träffat någon förut. Det var väl därför han tyckte hon var så olik de andra.

Han lovade emellertid sig själv, att han skulle behandla henne som en dam — — —

*

Nej: hon var inte som de andra. Men ödet hade i balettmästare Lindquists gestalt länkat dem samman, honom och Rose. Med högra armen om hennes liv skulle han lära sig vals och polka, schottis och graziella...

Han tyckte det var synd om henne. Det fanns ingen, som ville vara riktig vän med henne. Hon fick lov att vara med på ett hörn. Men han såg aldrig någon av de andra flickorna ta henne i armen, föra henne bort i ett hörn och *viska* med henne. Ingenting bevisade bättre än detta att hon var ensam och övergiven. Kanske när allt kom omkring, att hon var en slags kvinnlig Josef. Och för resten, nu när han kom att tänka på det: *Var inte Josef också jude?* Tanken slog eld inom honom och värmde hans medlidande till en känsla av hemligt samförstånd, av hemlig släktskap. Han skulle vilja göra något för henne, han visste inte riktigt vad, men så att hon skulle förstå, att *han* i alla fall var hennes kavaljer och hon hans dam.

Men också detta visade sig omöjligt. *Hon behövde ingen hjälp.* När det plötsligt i hennes närhet började alltför ihärdigt talas om fläsk, svarade hon inte. Hon grät inte heller. Men hennes svarta ögon blixtrade så, att Stellan nästan blev rädd.

Hon kunde reda sig själv. Hon behövde ingen hjälp.

Han var naturligtvis övertygad om att han var mycket bättre än hon. Men på samma gång nödgades han ständigt för sig själv erkänna, att hon var honom överlägsen. Inte bara det, att hon läste

franska och på detta språk kunde säga godda, adjö och vackert väder. Mot denna överlägsenhet ansåg han sig i början kunna uppställa sina kunskaper i tyska. Men också häri bedrog han sig. En dag var han oförsiktig nog att säga: — Guten Tag. Han skulle ej ha gjort det. Hon svarade med en ordramsa på tyska så lång, att det svindlade för hans ögon. Han hörde på henne med vidöppen mun, som om ordströmmen varit alltför rik för att kunna komma in enbart genom öronen.

Rose triumferade:

— Nä, försök inte tyska me mig, för vi talar tyska där hemma. *Min mamma ä tyska.* Va ä din mamma?

— Hon ä dö.

Då såg hon på honom en lång stund och sade:

— De ä synd om dig.

Stellan blev blodröd i ansiktet över hennes deltagande. Och på samma gång kände han sig kränkt. Hon tyckte synd om henne, då det skulle vara tvärt om.

Nej, inte behövde en sådan som hon någon hjälp. Hon kunde reda sig själv.

Men hennes överlägsenhet inskränkte sig ej endast till det rena kunskapsmåttet. Hon kunde redan alla möjliga danser. Och när han frågade henne, varför hon gick i dansskola, svarade hon med några ord, vilkas fulla innebörd det tog honom nära femton år att fullkomligt fatta. Hon sade:

— Ja går i dansskola för att göra bekantskaper.

Hon hade också sett så mycket. Hon hade varit

i Berlin och Hamburg och Leipzig och Dresden och Stockholm och Köpenhamn. Och överallt hade hon släktingar. Själv kunde han bara skryta över Göteborg och Särö och Lund och Malmö.

Och ändå var hon föraktad.

Han funderade på allt detta utan att finna någon förklaring. Han visste bara ett: att hon inte var som de andra och att han inte riktigt hade klart för sig, om han skule älska henne eller inte.

Han talade med Göran om saken en kväll på väg hem från dansskolan. Göran svarade:

— Inte ska du bli kär i henne. Känner du inte, att hon luktar hedniskt blod.

Men då blev Stellan förgrymmad. Han skrek:

— Det va en djävla lögn. Hon luktar gott. Hon luktar eau-de-cologne.

Redan nu erfor Stellan den djupa sanningen i de ord, den lärde Winckler yttrat i sitt märkliga arbete "Kärlekens historia":

"*Den* är en sällspord och lycklig älskare, som ej inom sig finner känslor fientliga mot sin egen passion. Och det är kanske mera en temperamentstillfällighet än ett återspeglande av situationens verkliga fakta, att dessa känslor finna sitt uttryck än i blyg och självisk försiktighet, än i en djup och osjälvisk övertygelse om plikten att försaka, än i ett förhatligt tvivel på den älskades värde, än i en givmild fruktan för ens egen ovärdighet."

Men för bekämpandet av alla dessa stridiga känslor fanns intet medel. Ödet hade smitt dem samman. Ödet måste ha sin gång.

Saken var den, att — — —

Men det är en lång historia.

*

Redan efter en fjorton dagar sade Rose under en lektion till honom:

— Pappa säger, att du blir rik en gång, när din morfar dör.

Något sådant hade Stellan aldrig förr hört. Men han kände det med ens, som om han blivit mycket större.

— Hur vet han det, frågade han med en röst, som sökte vara obesvärad, fastän den skälvde av nyfikenhet.

— Pappa vet allt sånt. Å om han inte vet de, tar han reda på de. Han vet, hur mycket pengar varenda mänska har här i stan, fastän vi kom i augusti. Sånt tar han reda på i ett nafs.

Hon såg på honom gillande. Åter igen hade Stellan känslan av att i ett slag ha skjutit i vädret. En lång stund kunde han ingenting säga. Men till slut fick han fram några enkla ord:

— Ah, de ä väl ingenting. De har ja vetat *länge*.

— Men du blir *mycke* rik, har pappa sagt. Din morfar ä konsul Axelson i Göteborg.

— Han ä i första kammaren också.

Rose nickade instämmande. Hon såg på honom med samma gillande blick. Och plötsligen förstod han, att han beslutat sig för att bli kär i henne. Det var ej ett beslut, fattat i huvudet. Han *kände* det. Det var inte längre bara ödet, som smitt dem

samman. Nu fanns det också någonting annat mellan honom och henne: Han skulle bli rik; *och hon visste det.*

Han tyckte sig växa i pausen, som uppstått. Och som om han under detta ständiga skjutande i vädret ej helt och hållet ville växa från henne, sade han:

— Du blir rik, du också.

— Naturligtvis!

Den kvällen gick han hem utan att söka sällskap med någon, inte ens med Göran. Och då han befann sig mitt emellan två lyktstolpar, där det var som mörkast, viskade han till sig själv:

— Jag blir rik. Ich liebe dich.

Han sade de senare tre orden på tyska, dels därför att han ej riktigt vågade säga dem på svenska, dels också därför att Rose talade tyska där hemma.

Men innan han gick hem, tittade han upp ett slag till gamla Kerstin:

— Säg, Kerstin, ä dä sant, att ja blir rik, när morfar dör?

Kerstin lyfte på glasögonen:

— Vem har sagt honom de? De ä väl några dumma ungar, som tutat de i örona på'n?

— Dä ä dä visst inte. Ä dä sant?

— Ja, gunås så visst. Å fördöljas kan de ju inte i evighet heller för att de ä rättfånget gods, hans morfar samlat. Men nu ska han inte springa omkring å bli högfärdig.

— Dä ä väl ingenting och va högfärdig över.

— Hin tro't. Han ska komma ihåg vad Biblen säger.

— Va säger den då?

— Den säger, att det är lättare för en kamel å gå genom ett nålsöga än för en rik å komma in i himmelriket.

Stellan svarade ingenting. Han tackade för upplysningen och gick upp till sitt. Där blev han sittande över skolböckerna. Han tänkte på vad Kerstin sagt om kamelen och nålsögat. Det var hemskt. Men han tröstade sig med att det i alla fall skulle dröja länge, tills han dog.

Och så tänkte han på Rose. Han mumlade:

— Ich liebe dich.

Och det kändes skönt och högtidligt både att älska Rose och veta, att man skulle bli rik.

*

Några lektioner efter sade Rose:

— Så väldigt synd, att du inte samlar frimärken, Stellan. Varför gör du inte de?

Den frågan ville han av finkänslighet ej besvara. Han hade alltid hyst förakt för pojkar som samlade frimärken. Det var inte en sysselsättning värdig en person, som med tiden skulle bli löjtnant och skjuta med kanoner och kanske komma ut i krig.

— För de skulle va så livat, om vi samlade frimärken båda två, för då kunde ja få dina dubbletter.

Och hon tillade efter en stund:

— Och du kunde få några av mina.

Men ej heller detta lockade honom. Han mumlade någonting om att: jo visst, det skulle — — —

Under hela lektionen funderade han emellertid

över vad hon sagt. Hennes förslag hade väckt till liv inom honom någonting, som han ännu ej riktigt kunde reda ut, men som på ett oförklarligt sätt förband sig med två andra förnimmelser: känslan av att han skulle bli rik och att han älskade Rose.

Det tog honom en hel dag innan han fick full klarhet i detta dunkla sammanhang mellan Rose, rikedomen och frimärkena.

Och så — med ens — visste han vad han ville. Han gick Västra Storgatan fram på eftermiddagen, och som alltid stannade han framför Antonia Perssons Pappers-, Konst- och Leksaksaffär, för att se, om det kommit några nya leksaker i fönstret. Hans ställning som enda barnet i hemmet hade utvecklat honom till en person med plötsliga och våldsamma besittningsbegär. Han hade redan en hel garderob full med leksaker, han tröttnat på, men vilka han vårdade med kapitalistens starka känsla av att ingenting bör förfaras.

Han stod och såg i Antonia Perssons ena fönster och där — — — alldeles nere vid rutan lågo några kuvert, på vilka det stod: 100 sorterade frimärken: 35 öre, 200 sorterade frimärken: 60 öre, 500 sorterade frimärken: 1 kr. 25 öre.

I samma ögonblick han såg dem, visste han, att de legat där länge och att hans spanande öga ofta flugit över dem. Men han hade ej fäst sig vid dem. De hade aldrig kittlat hans besittningsbegär.

Men nu stirrade han på dem. Och medan han stod så, med blicken hängande fast vid dem, sprang en

fullfärdig tanke ur hans hjärna: Han ville ge Rose frimärken...

*

Mellan detta ögonblick och den eftermiddag, då han gick in i Antonia Perssons butik och köpte 100 sorterade frimärken låg emellertid en lång, allvarlig och smärtsam process.

På sätt och vis skulle dess betydelse kortast kunna uttryckas så, att han genom den utvecklades till en medvetet och på egen hand uppträdande medborgare, som på eget bevåg och egen risk bestämde över sina handlingar.

Hittills hade det ej varit så. Hittills hade han handlat antingen med auktoriteternas tillåtelse eller på måfå eller för ett begär, som lätt och omedelbart kunde tillfredsställas.

I fråga om kuvertet med de 100 sorterade frimärkena var förhållandet ett helt annat. Detta var ej detsamma som att köpa karameller eller bakelser. Han var redan nu tillräckligt mycket nationalekonom för att *känna* skillnaden mellan de båda handlingarna. I ena fallet beredde han sig själv en njutning. I det andra — — — Ja, det var frågan. Vad väntade han sig av Rose? Ingenting, så vitt han visste. Han ville helt enkelt ge henne frimärkena. Det var allt. Naturligtvis: han hade gett bort saker förr: julklappar till pappa och Kerstin och farmor och morfar. Men då hade han alltid väntat sig någonting annat och dyrbarare i gengåva. Men här väntade han sig ingenting alls — — —

Tanken att gå in i butiken och köpa frimärkena för att helt enkelt ge bort dem var så ny för honom, att den föreföll honom syndig.

Han kom emellertid ofta tillbaka till Antonia Perssons fönster för att se om frimärkena fortfarande funnos kvar. Och det gjorde de. Och när han nästa gång gick till danslektionen och mötte Rose ute i kapprummet, kände han, att någonting fattades. Han skulle ha haft någonting i sin hand eller i sin kavajficka, ett kuvert med 100 sorterade frimärken. Det var inte tillräckligt att han en gång skulle bli rik, när hans morfar dog. Han hade skyldighet att visa det redan nu. Han tyckte till och med att hon såg på honom, som om hon väntade sig något av honom, nästan som Lya, när hon tiggde vid bordet.

Han tänkte på frimärkena under hela lektionen. Nu voro de och Rose oupplösligt förenade. Han kunde ej se på henne utan att samtidigt också få en skymt av Antonia Perssons skyltfönster.

Skulle han säga till sin pappa: — Säg, snälla pappa, får jag trettifem öre? Men om hans far skulle fråga: Vad ska du ha dem till? Vad skulle han svara? Han kunde inte säga, att han skulle köpa frimärken och ge dem till Rose. Något sådant *gjorde* man helt enkelt inte. Om man gav Rose frimärken, talade man inte om det; sådant bevarade man som en hemlighet till det sista.

*

Nu var det emellertid så, att Stellan sedan han kommit in i elementarskolan varje lördag fick 25 öre

i veckpengar av sin far. Det hade hittills aldrig fallit honom in, att dessa pengar skulle användas till något annat än bakelser och karameller. Men när han nu denna lördag stod med silverslanten i sin hand, slog den tanken plötsligt ned i honom: Om jag hade tio öre till, skulle jag kunna köpa kuvertet med de hundra sorterade frimärkena.

Också denna tanke var ny för honom, och i stället för att störta till J. P. Anderssons konditori gick han in på sitt rum och funderade. Och här, i ensamheten, blev det så småningom klart för honom, att om han gömde pengarna till nästa lördag, skulle han ha femtio öre. Han skulle då kunna köpa kuvertet och ha femton öre över till två bakelser.

Han funderade en stund längre och kom underfund med att om han tiggde tio öre av Kerstin skulle han kunna köpa frimärkena med samma och så kunna behålla tjugufemöringen nästa lördag.

Han stack över de två gårdarna upp till Kerstin.

— Säg, Kerstin, kan ja få tie öre?

— Va ska han me dem?

— Ja ska köpa frimärken.

— Får han inte frimärken av sin far?

— Jo, men inte såna. De här ä gamla.

— Va ska han med gamla frimärken och göra?

Stellan vände och vred sig, han lovade henne att detta var sista gången han skulle tigga henne om ett enda öre, men det var *alldeles* nödvändigt, att han skulle ha frimärkena i dag, annars var det alldeles säkert någon annan som köpte dem.

Han fick de tio örena och sprang till Antonia

Perssons. Han blev stående utanför en lång stund. Åter igen föreföll honom den handling han var i begrepp att begå så fullständigt stridande mot allt sunt förnuft, mot alla de lagar som hittills reglerat hans liv, att känslan av synd på nytt steg upp inom honom.

Och då han till sist öppnade dörren, då klockan ringde och fröken Persson kom ut i butiken med pincené på näsan och det alltså ej fanns någon återvändo, då kände han sig som en person, som bränt sina skepp, som begått någonting så oförnuftigt, så dåraktigt, att handlingen i ett slag förändrat hela hans liv.

Han sprang ej tillbaka hem. Han gick mycket långsamt med kuvertet i fickan och när han hunnit in i tamburen frågade han skuldmedvetet:

— Ä pappa hemma?

— Ja.

Han smet ögonblickligen in på sitt rum och gömde kuvertet allra längst nere i en byrålåda.

*

Men allt eftersom tisdagen och nästa danslektion närmade sig, blandade sig en annan känsla med förnimmelsen av synd och brott. Hans hjärta klappade snabbare, när han tänkte på vad Rose skulle säga, när han lämnade kuvertet. Hur skulle hon bära sig åt? Skulle hon tacka? Han visste inte vad hon skulle göra. Men hans hjärta klappade hårt av spänning.

Det blev emellertid inte som han tänkt. Han kunde

inte förmå sig att lämna henne kuvertet. Han hade det i fickan. Han kände på det. Flera gånger hade han handen nere för att ta upp det. Men det fanns alltid någon i närheten. Till sist såg det ut, som om han inte alls skulle kunna ge henne frimärkena. Lektionen var redan över. De stodo åter ute i kapprummet och krängde på sig ytterplaggen. Han blev allt oroligare.

Till slut gick han fram till henne, räckte henne kuvertet, så att ingen skulle se det i trängseln och viskade:

— Ta det! Kvickt!

— Vilket?

— Kvickt!

Han stack det i handen på henne och skyndade mot dörren...

Han hade redan hunnit ned i stora trappan då han hörde en röst:

— Stellan, Stellan!

Han visste att det var hon. Han stannade utan att vända sig om. Hon kom fram till honom, stod alldeles inpå honom. Men fortfarande vände han sig inte mot henne.

— Tack ska du ha, Stellan.

Han blev blodröd i ansiktet. Han kände sig het över hela kroppen. Det sprängde inom honom av en alldeles ny och underlig känsla, glädjen av att ge, bara ge...

Han var så glad, att han stod alldeles stilla utan att säga något, utan att se på henne. Han kände att från denna stund Rose och han voro oupplösligt

förenade. Det fanns hos henne någonting av honom själv. I hennes kappficka låg ett kuvert med 100 sorterade frimärken. *Och dem hade han gett henne . . .*

Hon hade gått sin väg. Han såg efter henne, snabbt och skyggt. Hans kinder brände. Och med en djup suck gick han långsamt hem.

*

Men då de träffades nästa torsdag, sade Rose:

— Hör du, Stellan. Ja har alla de där frimärkena.

Han kände med ens, hur han blev stel och styv.

Hon räckte honom kuvertet.

— Vad ska ja med de. *Jag* samlar inte frimärken.

Hon såg på honom. Och så, sekunden efter, hände något märkvärdigt. Hon lutade sig in mot honom och viskade i hans öra:

— Du ä väl inte ond på mig, Stellan?

Han skakade på huvudet, men på ett mycket litet övertygande sätt.

Hon viskade på nytt:

— För ja kan ju inte hjälpa att ja hade alla frimärkena. De va snällt av dig i alla fall.

Hon tog försiktigt hans hand. Han blev blodröd i ansiktet och kastade en snabb blick omkring sig för att komma underfund med, om någon märkte det. Men när han ej kunde upptäcka någon, kramade han hennes hand tillbaka.

En stund efter, i dansens virvlar, viskade han:

— Ich liebe dich.

Och hon svarade:

— Je vous aime.

Det ödesdigra ordet var uttalat.

*

Nästa tisdag sade Rose:

— Men *om* du vill ge mig frimärken, så vore det väldigt stilit.

Det var inte utan, att Stellan — med en viss känsla av plågsam plikt — de sista dagarna hyst liknande tankar. När allt kom omkring, hade han ju ingenting gett henne. Han hade visserligen blivit 25 öre fattigare och för en hel vecka försakat karameller och bakelser. Men å andra sidan hade denna försakelse ej medfört det åsyftade resultatet: att ge henne frimärken. Han insåg fördenskull fullständigt det rättmätiga i hennes begäran, ehuru utan någon speciell glädje.

— Jag menar inte, att du ska ge mig ett frimärke *varenda* gång.

Nej, det menade inte han heller. Han skulle visserligen bli rik, men ännu så länge — — —

— Ja menade bara någon gång.

— Ja, svarade han, iblann — — — jo — — —

Men nu blev hon stött:

— Ja *tigger* dig inte, ja kan köpa frimärken själv, om ja vill. Ja bara frågade, därför att ja tyckte de skulle va stilit, om du iblann — — —

Han medgav i all tysthet, att det låg någonting i vad hon sade. Det var i alla fall inte mera än rätt.

Ännu så länge hade hon inte fått något frimärke. Han svarade:

— Ja, men hur ska ja veta, va frimärken du vill ha.

— De ska ja säga dig. Ja ska ge dig en lista på dom ja önskar mig.

— Har Antonia Persson dom då?

— Asch, Antonia Persson, hon har väl inga *riktiga* frimärken. Hon har bara skräp. Du ska gå till Ebenezar Svenson. Han som går i fjärde klassen. Känner du honom?

Stellan nickade. Han kände Ebenezar Svenson en smula. Han kom från landet och hans far var lanthandlande, och han var fräknig och rödhårig. Stellan visste, att han handlade inte bara med frimärken utan också med knivar och Åbergare och indianböcker, som han lottade ut för två öre lotten. Stellan själv hade tagit lotter hos honom.

— Jo, ja känner honom.

— Han säljer *riktiga* frimärken. Vill du de? Bara iblann?

Stellan nickade, en smula motvilligt, såsom den som erkänner billigheten i en fordran. Och för resten hade han ju sagt: Ich liebe dich, och också detta medförde förpliktelser.

*

De följande dagarna betraktade han Ebenezar Svenson på lämpligt avstånd. Ibland hade han en klunga pojkar omkring sig och visade någonting.

Ibland gick han omkring och utbjöd sina varor. Han var en fullfjädrad affärsman och stod under ferierna i sin fars butik.

Han kom också till Stellan:

— Ska du ha en lott i en Åbergare. Djävla bra Åbergare. Nästan som ny.

Ebenezars far var frireligiös och Ebenezar passade fördenskull på att svära ut under terminerna.

Han plockade fram en Åbergare ur ett gömställe under västen och byxlinningen:

— Här ska du få se. Nästan alldeles ny. Inte en enda sida borta.

Stellan skakade på huvudet.

— Ah, du ä en skit. Ska du ha frimärken då?

Stellan drog på det. Ebenezar kom ögonblickligen ett steg närmare, drog ur sin innerficka fram *en gul plånbok* med gummiband kring och sade:

— Säg ifrån vilka du ska ha, så ska ja se efter, om ja har dom.

Stellan såg på plånboken med stigande respekt.

— Ja har inte listan med mig på frimärkena.

— Ta den med dig i morron då.

— Ja, men ja får den inte förrän i morron kväll.

— Ja, men glöm den inte till freda då!

— Nä.

— Va hetter du?

— Stellan Petréus.

Ögonblicket efter började Stellan fyllas av onda aningar. Ebenezar drog en smal blyertspenna ur

västfickan och skrev upp hans namn i den gula plånboken.

— Glöm inte listan på freda!

— Nä!

*

Dagen efter vid danslektionen överlämnade Rose listan. Den var lika lång som en av hans egna önskelistor till julen. Han frågade, med ett kort tonfall i rösten:

— Ska du ha *allesamman?*

— Nä då! Förstår du inte. Bara ett iblann. Då och då. De skulle va så stilit.

Han nickade en smula tvärt och avmätt och stoppade listan i fickan.

Han var inte längre glad. Han anade att någonting skulle hända. Han ångrade att han gett henne de 100 sorterade frimärkena. Han kunde ha gett henne någonting annat i stället. En bakelse eller några karameller. Ibland. Varför hade han inte tänkt på det förut? Han kunde ha gett henne en bakelse. *Och på samma gång kunde han ha köpt en åt sig själv!* Varför hade han inte tänkt på det förut!

Men nu var det för sent. Han hade listan i fickan. Och Ebenezar Svenson hade hans namn i den gula plånboken.

*

Nästa morgon under rasten kom Ebenezar fram till honom:

— Har du listan med dig?

Stellan hade den i fickan. Han hade nog funderat på att söka smita undan genom att glömma den, men av en eller annan anledning vågade han inte. Men nu sade han i alla fall:

— Ja har glömt den.

— *Glömt den!* Mig lurar du inte. Du har naturligtvis inga pengar.

Men nu blev Stellan förnärmad:

— Har ja inte pengar, va! Ja ä rik.

Ebenezar såg på honom. Hans blick svepte över Stellans kläder och skjorta. Han tog ett steg närmare och frågade:

— Va ä din far?

— Han ä löjtnant.

— Vid artillriet?

— Ja.

Ebenezar nickade:

— Glöm inte och ta listan med dig efter frukostrasten.

Stellan kände sig ej längre rädd för honom. Han hade märkt, vilket intryck han gjort på honom, och han ville imponera ytterligare:

— Ja har listan på mig.

— Varför sa du då att du glömt den?

— Å, de va bara som ja ville skoja.

— Nå, ta fram den då!

Ebenezar granskade den, tog upp sin gula plånbok och jämförde:

— Här ä tre som ja har. Hur många ska du ha?

— Ett.

— Bara ett.

— Ja.

— Vilket?

— De vet ja inte.

— Här ä ett. Ska du ha dä?

Stellan såg på det. Det var avlångt och blått med palmer och en sjö. Han tyckte det var vackert.

— Ska du ha dä?

— Ja.

— Dä kostar sexti öre.

Stellan stirrade på honom med vidöppen mun:

— Sexti — — — ö — — —

Ebenezar såg på honom.

— Du har inga pengar?

Stellan skakade på huvudet. Ebenezar funderade en stund.

— Nå, du kan ta dä på kredit.

Stellan stirrade på honom.

— Vet du inte va kredit ä?

— Nä.

— Jo, dä betyder att du inte behöver betala mä samma. Din far ä ju löjtnant vid artillriet?

Stellan nickade.

— Jo, ja kan skriva upp dä så länge.

— Men när ska ja betala?

— En vecka innan skolan slutar.

Nu ringde gudskelov klockan. De skildes åt.

Stellan hade ljugit när han sagt, att han inte visste, vad kredit var. Han hade tagit på kredit förut. Han gick bara in i boklådan, begärde en skolbok och sade:

— Och så ska dä skrivas upp på löjtnant Petréus.

Systemet var honom alltså inte obekant. Men i fråga om frimärkena var saken en helt annan. *Här skrev han upp på sig själv.* Nej, det var inte rätt. Det var syndigt.

Han funderade vidare: Kanske han kunde skriva upp frimärket på sin far? Men i alla fall skulle han själv få betala det. Han kunde inte säga, att han tagit frimärken på kredit. Då skulle hans far fråga: var ä di? Och det var den gamla historien. Han skulle inte kunna svara, att han gett dem till Rose. Sådant gör man helt enkelt inte. Och om man gör det, talar man inte om det.

Han funderade vidare. Det var sextio öre. Om han sparade i tre veckor, så skulle han kunna betala frimärket och ändå ha 15 öre över till två bakelser. Han skulle kunna gå i land med det. Det skulle kunna gå — — — Han kände sig lättare om hjärtat. Jo, det skulle kunna — — —

Kamraten, som satt bakom honom, sparkade på hans stol. Han vände sig om och hörde kamraten viska:

— Du har frågan, dumsnut.

Han ryckte till, men innan han hunnit vända sig om, stod läraren över honom:

— Hör du inte! Sitter du och sover? Översätt!

Stellan visste inte, var han skulle börja. Han fick en rungande örfil:

— Nästa gång det händer får du anmärkning och nedsatt sedebetyg.

Rasten efter kom Ebenezar åter fram till honom:

— Nå, ska du ha frimärket.

Stellan nickade.

— Å dä ä riktigt sant, att din far ä löjtnant vid artillriet.

— Ja.

Han tog frimärket, stoppade det omsorgsfullt i sin annotationsbok, medan Ebenezar antecknade hans namn bland gäldenärerna i sin stora gula plånbok.

Stellan lämnade honom med en känsla av häpnad och glädje. *Han hade inte behövt betala ett enda öre med samma.* Ebenezar hade ingenting begärt av honom.

Han insåg för första gången i sitt liv den oerhörda fördelen av det system, som heter krediten.

*

Det fanns emellertid ett moment i kärleken, Stellan ännu ej gjort bekantskap med: det *ömsesidiga* behovet av att giva.

Lektionen efter den, under vilken han överlämnat frimärket, sade Rose:

— Spring nu inte din väg, när de ä slut, för ja ska bjuda dig på bakelser efteråt.

Stellan antog förslaget. Han hade visserligen inte tänkt sig denna utveckling av saken. Men vid närmare eftersinnande insåg han förslagets billighet, på samma gång som han kände sig rörd och tacksam. Det föreföll honom som om de genom denna ceremoni skulle bli ännu mera oupplösligt för-

enade. Åter ett band, som skulle knyta dem fastare samman.

Men han hade aldrig föreställt sig att ceremonien skulle taga sig sådana former, som den visade sig göra. Han hade tänkt sig, att Rose skulle gå in på kondis och inköpa bakelserna, varefter de skulle förtära dem ute på gatan.

Detta var emellertid något, som ej tilltalade Rose:

— Inte ska vi stå ute och äta som tiggarungar. Tänk om pappa och mamma skulle se mig. De skulle bli onda.

Han medgav att hennes invändning hade fog för sig. Hans far kunde också komma förbi och se dem.

Han kände sig emellertid mycket osäker när de gingo in. Men Rose gick rakt fram till disken, tog med övad hand en assiett och pekade på en bakelse:

— Va så god och ge mig den.

Stellan uppbjöd alla sina krafter för att imitera henne.

Rose promenerade före honom in i det inre rummet, där det fanns röda plyschmöbler och palmer och ett piano. Stellan var blodröd i ansiktet, när han i hälarna på Rose trädde in i detta rum. Han vågade inte se sig omkring. Han insåg plötsligen hela den oerhörda vikten av vad han företog sig: *han gick ensam på konditori med en flicka.* Det var som att officiellt ge till känna för hela världen, att han och Rose voro oupplösligt förenade. Han skämdes, och han var på samma gång också rädd. Tänk om det fanns någon som kände honom där inne, någon som

kände hans far och som talade om det. Han vågade inte se sig omkring. Han satt alldeles stel och åt sin bakelse.

— Tycker du om din bakelse? frågade Rose.

Han nickade svagt gillande.

— Ja tycker väldigt mycke om min, sade hon.

Det blev tyst, en lång tystnad. Slutligen frågade Rose:

— Vill du ja ska spela?

Han såg på henne:

— Spela va?

— Piano, naturligtvis.

Han blev nära nog stel av skräck:

— Nä, nä, nä, gör dä inte — — —

Men hon hade redan lämnat bordet. Stellan hörde henne öppna locket på pianot och så — — —

Han satt alldeles orörlig och stirrade på den tomma bakelseassietten. Han hörde inte alls på, vad eller hur hon spelade. Hans hud hettade som den gjort en gång han haft nässelfeber.

Nu slutade hon. Men någon vid ett bord vid fönstret sade:

— Spela en bit till.

Rose spelade en bit till. Hon spelade länge, och när hon till slut kom tillbaka, frågade hon:

— Tror du *nu* att ja kan spela?

Han nickade.

— Och de här va bara smörja ja spelade. Ja kan spela både Mozart och Beethoven och allt det där. Tycker du om Beethoven?

Stellan visste inte vad det var, men han nickade.

— Vill du ha en bakelse till?

— Nä, nä, låt oss gå, sade han.

Det var första gången han sade nej till en bakelse.

— Ja, då går vi.

De reste sig upp och kommo ut i rummet med bakelsedisken. Stellan gick direkt mot dörren, medan Rose betalade. Men ute på gatan, genom fönstret, såg han, att hon betalade *med portmonnä.*

När hon kom ut frågade han:

— Va va dä för ena där inne?

— Några gamla käringar. Varför frågar du det?

— För ingenting.

— Jo, de gör du visst. Du skäms för å gå i sällskap med mig. Ja vet de nog. Du ä likadan som alla di andra. Men ja ska bara säga dig en sak, att om några år så ä pappa stadsfullmäktig i den här lilla hålan, det har han själv sagt å han kommer att regera hela stan. Å du ä lika högfärdig som di andra, pappa har själv sagt, att detta ä den högfärdigaste håla som finns å att ni inte vet vad fina judar ä, utan bara di där som går med säck på ryggen.

De hade kommit ut i bulevarden. Han lyssnade till henne utan att riktigt förstå, vad hon sade. Men han beundrade hennes flytande tunga, och han skämdes över att han för en stund sedan skämts inne på konditoriet.

Plötsligt tog hon upp en näsduk och började gråta. Hon ställde sig mot en av de gamla kastanjerna och snyftade i näsduken, medan hon mumlade ord, han ej kunde uppfatta.

Han stod vid sidan om henne, handfallen, rådlös. Han visste inte, hur han skulle bära sig åt. Till slut sade han:

— Rose? Rose? Du ska få ett frimärke till av mig.

Men det hjälpte ej. Hon fortfor att snyfta.

— Rose? Rose! Nu har vi ätit bakelser tillsammans, så att nu ä vi — — —

Han tystnade. Han kunde inte nöjaktigt förklara, vad han menade.

Men hon fortfor att gråta.

— Ich liebe dich, Rose!

— De ä bara som du säger.

— Nä, dä ä dä inte.

— Men varför kysser du mig inte då! De gör di i Norrköping.

Stellan stod åter handfallen.

— Ja kan inte, ja vet inte — — —

— Vet du inte, hur man ska kyssas. Har du inte kysst din mamma.

— Ja har ju sagt dig, att hon ä dö.

Hon tog näsduken från ansiktet och såg på honom, länge. Och så sade hon:

— Så skojit. Har du aldrig kysst någon?

— Jo, farmor och mormor.

— Ja, de förståss, men — — —

Stellan skakade på huvudet.

— Så skojit, sade Rose.

Det blev en paus. Så skrattade hon och sade:

— Då ska ja visa dig.

Hon lade sina händer på hans skuldror och kysste honom mitt på munnen.

Han var blodröd i ansiktet. Han visste inte vad han skulle tänka eller känna i fråga om kyssen och allt som passerat. Men han hade förnimmelsen av att något måste göras och han sade:

— Tack.

— Så skoji du ä. Inte ska man tacka för en kyss.

— Nä. Men ja menade — — —

Han kunde åter igen inte få fram vad han hade på hjärtat. Och för att någonting säga, som kunde överskyla hans brott mot etiketten, tillade han:

— Och så ska du inte tro att ja ä högfärdig, för dä ä ja *inte.*

När de sagt adjö till varandra, tog han en lång omväg hem. Ännu visste han inte, vad han skulle tänka eller hur han skulle känna i fråga om allt det, som passerat. Han hade emellertid en förnimmelse av att händelserna under denna kväll varit honom övermäktiga och att de skulle fortfarande bli det.

Han var varken sorgsen eller glad. Han endast väntade, att någonting skulle hända, någonting, över vilket det var Rose och inte han, som bestämde. *Hon* hade kysst honom, *hon* hade bjudit på kondis. Det var inte som det skulle vara. Och så hade hon betalat *med portmonnä.*

*

Nej, det var inte som det skulle vara.

Han hade kommit in i en circulus vitiosus av fri-

märken och bakelser, på vilken han ej kunde se något annat slut än katastrofen. Det vill säga: han såg den ej. Men han anade den, kände den.

Efter den ödesdigra kvällen stod det nämligen plötsligen klart för honom, att han i alla fall inte gett henne någonting. Hans frimärke uppvägdes av hennes bakelse. Tanken att de genom denna utväxling av gåvor voro jämställda och att alltså ett slut lämpligen kunde uppnås föll honom ej in. Det var hans tur nästa gång...

Och så gick han till Ebenezar Svenson.

Han önskade att dansskolan snart skulle vara slut. Och på samma gång var han framsynt nog att inse, att denna tidpunkt endast skulle förvärra hans läge. Ty just vid denna tid skulle han betala Ebenezar.

Han frågade sig ofta, med ett plötsligt sting i hjärtat, hur han skulle kunna klara sig. Han tröstade sig med att någonting skulle hända. Hans morfar låg just då sjuk. Kanske han skulle dö. Och då skulle han själv bli rik. Eller kanske morfar eller mormor skulle skicka pengar till hans födelsedag. Eller i värsta fall skulle han be Kerstin om pengar.

Men hans morfar kryade till sig. I det sista brevet, hans mormor skrivit till hans far, stod det, att han nu satt uppe i en rullstol.

Med födelsedagen gick det lika illa. Mormor skickade tjugufem kronor, som sattes in på sparbanksboken och av sin far fick han en ny tvåkrona, som lades i sparbössan.

Han visste inte längre, hur mycket han var skyl-

dig Ebenezar. Han vågade inte räkna efter. Han skulle i alla fall inte kunna betala genom att spara på sina fickpengar.

De enda lyckliga stunder han hade voro de, då han överlämnade ett nytt frimärke till Rose.

Hon såg på det:

— Nä, så stilit. Vem ska ha de?

— Du.

— Tack, snälla, snälla Stellan. De har kostat — — — Och så nämnde hon priset. Hon visste, hur mycket varenda frimärke kostade.

— Tack, tack!

— Å, dä ä väl ingenting.

Det låg något bittert ljuvt i att höra hennes tack. Snart, snart skulle någonting hända, någonting — — — vad visste han inte.

Men en dag, då han som vanligt under en rast kom fram till Ebenezar för att köpa ett frimärke på kredit, sade denne:

— Nä, nu får du inte flera. Nu vill ja ha betalt. Du ä skyldig mig tre kronor och sextifem öre.

Han behövde inte ens se efter i den gula plånboken. Han hade alltsammans i huvudet.

Och han tillade:

— Nu ä dä bara fjorton dar kvar. Och ja vill ha betalt. Kom ihåg de! Snart.

Stellan såg bort och svarade ett lågmält: — Ja.

*

Ebenezar gav honom ännu några dagars frid. Men så började han ansätta honom. Varenda rast var han över honom:

— Har du pengarna nu?

— Nä.

— Du ska ha dom i morron, annars tar fan dig.

— Ja.

Ytterligare några dagar lyckades Stellan rädda sig under rasterna genom att stänga sig inne bakom en spjäldörr, som låg vid sidan om en rad liknande dörrar och på vilken det stod målat: II A.

Han sprang från skolan så fort han kunde. Eller också stannade han kvar inne i klassrummet, till dess korridorerna lågo öde.

Men till sist fick Ebenezar tag i honom. Han var fruktansvärd:

— Om du inte betalar i morron anmäler ja dig för klassföreståndaren.

— Ja.

Nu, sedan morfar kryat på sig och födelsedagen visat sig vara en besvikelse, fanns det endast en utväg kvar: gamla Kerstin. Han hade försummat henne mycket hela hösten.

Han smet upp till henne på eftermiddagen. Hon satt vid fönstret med sladderspegeln åt smalgatan. Glasögonen hängde långt nere på hennes näsa. Hon stickade strumpor. De voro till honom. Och han avskydde dem, därför att de stuckos.

Han satt på soffan och såg på henne. Hans hjärta klappade. Det susade i hans öron. Då och då öppnade han munnen för att kasta fram frågan. Men

han vågade inte. Inte nu — — — inte nu — — — om en stund — — — Om han frågade henne nu, skulle hon alldeles säkert säga nej. Men om han väntade en liten stund till, skulle hon kanske säga ja. Och under tiden kunde han sitta här i soffan och inbilla sig, att hon skulle ge honom pengarna.

Kerstin talade som alltid om världens och mänskornas ondska. Alla hade bedragit henne. Och till och med han, gossen, som hon burit på sina armar, hade övergivit henne.

— Hans salig mor — — — hon va en go mänska och gudfruktig också på slutet.

Stellan försökte manövrera det därhän att slutligen kunna säga, att Kerstin också var en god och gudfruktig mänska.

— Men pappa ä god.

Kerstin svarade ej med ett enda ord. Först en lång stund efter sade hon:

— Löjtnanten han ä — — — ja, han ä väl go på sitt sätt.

Nej, det gick inte.

— Ja, men Kerstin ä god.

— Ä ja go! Nä de ska han inte tro. Om ja får leva några år till, om så ä Guds vilje, så kanske ja blir go. Men de ska ja säga honom, att ja har varit snärjd i satans garn ja me.

Nej, det gick inte. Han vågade inte be henne nu, inte i dag. Han satt länge kvar. Det susade i hans öron.

— Kerstin, lampan ryker.

Hon såg upp och skruvade på veken:

— Ja, en ä så gammal, att en inte kan putsa en veke längre.

Till sist reste han sig upp.

— Go kväll, Kerstin.

— Go kväll.

Han blev stående vid dörren med handen på nyckeln:

— Go kväll.

— Jösses, så han skrämde mig. Har han inte gått ännu! Go kväll.

Storegård låg mörk med ljusstrimmor silande ut mellan gardinerna och fönsterposterna. Han blev stående mitt på gården. Han kände det i detta ögonblick, som om han sade farväl till allt detta, som om någonting skulle hända, så att han aldrig mera skulle återse den gamla gården. Han kom plötsligen att tänka på Köttlund och hur han en gång för många år sedan sökt sparka kull gödselhögen. Vad han hade varit lycklig då! Om han bara hade varit så liten som då. Då visste han inte att det fanns frimärken.

Han fylldes av ett djupt medlidande med sig själv. Hans ögon började tåras. Gråten bröt fram. Den kom våldsamt, i långa snyftningar. Han brydde sig ej om att hålla händerna för ögonen. Han stod alldeles stilla, ensam på den mörka gården och grät — — —

*

Första rasten nästa morgon var Ebenezar över honom:

— Har du pengarna?

— Nä.

Ebenezar såg på honom, som om han ville kasta sig över honom och slita honom i stycken. Han blev så röd i ansiktet att fräknarna nästan stodo vita.

Stellan skälvde.

Ebenezar spottade.

— *Kan* du betala?

— Ja.

— Ä de sant?

— Ja.

— Ja, för annars tar fan dig. Annars anmäler ja dig för rektorn.

— Ja kan betala.

— När?

— I morron.

— I morron första rasten vill ja ha pengarna, annars slår ja först ögonen ur dig och sen anmäler ja dig.

Han spottade en gång till, stod en stund stilla, stirrade Stellan i ögonen och sade till sist:

— Djävla skit.

Och så gick han.

Stellan stod ensam kvar. Han kunde ej röra sig ur fläcken. Runt omkring honom sprungo pojkar och lekte. Det var plötsligen, som om världen delat sig i två hälfter: de andra och han själv. De andra voro lyckliga. De hade inte tagit frimärken på kredit. Och han — — —? Det föreföll honom så länge sedan han varit som de. Mellan honom och den tiden, då han sprungit och lekt som de, låg avgrunden.

Och hur trött han kände sig. När klockan ringde — långt borta som i en dröm — och han kommit in i klassrummet, sjönk han ned på sin bänk, framåtlutad, med huvudet i händerna. Runt omkring stojades det. Ett radergummi flög genom luften. Han fick en papperstuss i huvudet. Han brydde sig ej ens om att se sig kring för att upptäcka, vem som kastat den. Vad rörde allt detta honom? Han stod ju utanför. Han hade inte läst över läxorna, han skulle inte kunna svara på en enda fråga. Han hade inte ens tänkt på, vad han skulle ljuga ihop som skäl att han inte läst på.

Läraren kom in. Han reste sig till hälften i bänken och hälsade. Var skulle han få pengarna från? Han måste tänka ut något, *måste* — — —

Det blev med ens i hans hjärna som en myrstack man stuckit i med en käpp. Hans tankar flögo ej längre, sträckte inte på vingen som fåglar eller fladdrade kring likt fjärilar. De myllrade likt myror, som gripits av panik, alla varandra lika:

— Var ska ja få pengarna? Kerstin, Kerstin. Var ska ja få pengarna från?

Han skulle be henne. Han skulle tigga henne.

Han försökte sätta samman en lång historia. Men han kunde inte. Han var för trött.

Han fick en fråga. Han mumlade någonting till svar. Han hade inte läst på. Varför hade han inte läst på? Hade han varit sjuk? Vad hade det varit för slags sjukdom? Jaså, huvudet. Jaså, tänderna. Varför hade han inte sagt från vid timmens början? Trodde han, att han skulle kunna smita undan utan

att få någon fråga? Var han uppstudsig? Varför svarade han inte ordentligt? Varför satt han där och mumlade? Jaså, han *var* uppstudsig?

Han såg läraren öppna katederlådan och ta fram den långa liggaren och bläckhornet och pennskaftet. Det var dödstyst i klassrummet. En och annan vände sig om och såg på honom. Han hade ej ens blivit blodröd i ansiktet eller bleknat. Han satt alldeles okänslig. Vad rörde detta honom? En anmärkning! Nedsatt sedebetyg! Vad betydde det? Var skulle han få tre och sextifem från? Kerstin, Kerstin — — — Jag måste tigga henne, *måste* — — —

Det värkte vid hans tinningar och i bakhuvudet. Han satt sammansjunken i trött och likgiltig slöhet.

Äntligen ringde det. Han var den siste som gick ur klassrummet. Då han kom ut i korridoren för att kränga på sig ytterrocken, stodo några kamrater och väntade på honom.

— Du va allt djävla fräck, Pitter.

Pitter var på grund av hans efternamn Stellans öknamn.

— Hur vågade du?

Det låg beundran i deras röst.

Men också för denna var han alldeles okänslig. Vad betydde kamraternas beundran?

Han hade ingen aptit till frukosten och gick in på sitt rum, lade sig på soffan. Han var så dödstrött, dödstrött.

*

Då han kommit hem från skolan på eftermiddagen, blev han sittande vid fönstret och såg ned på gården, försjunken i sin olycka.

Snart skulle han gå till Kerstin, snart måste han gå — — —

Skymningen föll på.

— Ja måste gå snart, sade han till sig själv, ja måste gå — — —

Till sist reste han sig upp.

Han knackade sakta på hennes dörr. Hon hörde inte och han måste knacka en gång till, innan hon svarade.

— Jösses, ä de han. Kommer han i dag igen.

— Ja.

Hon såg på honom över glasögonen:

— Då ä de väl nånting han vill ha, eftersom han kommer två dar i ra.

Det blev plötsligt stilla inom honom, stilla och dött. Han visste att han han inte skulle få pengarna.

De sutto båda tysta. Kerstin stickade på sin strumpa. Då och då kastade hon en blick på honom över glasögonen.

Slutligen sade hon:

— Ja kan väl tro han har kommit för å tigga pengar, eftersom han kommer två dar i ra?

— Ja, sade han lågt.

Det blev åter länge tyst.

— Hur mycke ä de han vill tigga?

— Tre kronor och sextifem öre, viskade han.

Kerstin hade tappat strumpan i knät. Hon tog av sig glasögonen.

— Herre Jösses! Ä han *alldeles* från vettet.

Det tog en stund innan hon hämtade sig:

— Ä han rent från vettet. *Tre kronor och sextifem öre.* Tror han en stjäl pengar som hans morfar! Tre kronor och sextifem öre! Ä han tosi! Här har ja gått och släpat i alla mina dar först för hans salig mor och sen för honom å så ä tacken man får att hans far kör en ur huset. Å så ser man inte till honom på Gud vet hur länge å så kommer han å tigger om tre kronor och sextifem öre. Han kommer aldrig utan han vill ha nåt. Ä han rent från vettet! Tre kronor och sextifem öre. Och här har ja gått och släpat och slitit i alla mina dar å så kör di en på dörren — — —

Stellan kröp ej samman under hennes ordflöde. Han var känslolös också för det. Han hade vetat hela tiden, att han inte skulle få pengarna. Han hade *alltid* vetat det.

— Va ska han ha pengarna till? Va ä de nu han ska köpa? Han ska då ha allt han ser!

Stellan hade ej ens viljekraft att ljuga längre:

— Ja ska inte köpa. Ja ska betala.

Hon såg på honom:

— Va menar han me att han ska betala? Va ä de han ska betala? Han kan väl inte betala utan å köpa?

— Ja har redan köpt.

— Har han *redan köpt?*

— Ja.

— Och har inte betalat?

— Nä.

— Har han tagit på bok då?

För Kerstin fanns det ingen annan kredit än den att taga på "bok" i specerihandeln, ett system hon lärt sig känna i salig fruns och konsulinnans tid, men som hon aldrig för egen del använt sig av.

— Nä, ja har inte tagit på bok. Ja har tagit på kredit.

Kerstin blev sittande med sammanknäppta händer i knät utan att säga något. Men hennes huvud vaggade fram och tillbaka.

— Men vet han inte de ä syndigt.

— Jo.

— Å så gör han de synd ä?

— Ja.

— Va ä de han har köpt?

— Frimärken.

— Jösses, ja har väl aldrig hört maken. Va skulle han me dom?

— Ja skulle inte ha dom själv.

Nu såg hon åter igen på honom länge:

— Va har han gjort med dom då?

— Ja har gett bort dom till en flicka.

— Jösses! Gud i himlen! Nej, nu har ja inte hört på maken. Han har köpt för tre och sextifem frimärken *å så har han gett dom till en flicka.*

— Ja.

— Jösses! Gud min skapare!

Det blev tyst, länge, länge.

— Hur gammal ä de han ä? Låt mig se: han föddes mellan Mårtens gås och Lucia — — —

— Tie år.

— Ja, han ä tie år. Jo, han blir snygg me tiden. Ä han alldeles från vettet. Jösses, han kommer och hamna inom fängelsets murar, va de lider. Va ska de bli av en sån?

Nu satt han med ens alldeles kapprak. *Nu visste han, hur det skulle sluta.* Han skulle sluta i fängelset. Han hade sett det utifrån, det stora mörka tegelstenshuset andra sidan kanalen, med de små fönstren och gallren. Han hade också sett fångvagnen komma körande från stationen med fångar i. Det var så det skulle sluta. Polisen skulle komma och ta honom. En dag, då han gick ut från skolan, skulle en konstapel komma och säga: följ med mig! Det var så det skulle sluta. Nu visste han det.

Gamla Kerstins ordflöde strömmade fortfarande. Men han hörde ej längre på vad hon sade. Orden nådde honom ej mera. Han satt ej längre i hennes soffa. Han var där borta, i det höga, smutsbruna huset andra sidan kanalen, med de små fönsterna och gallren — — —

Till slut stod han på golvet.

— Go kväll, Kerstin.

— Go kväll. Å må Gud vara honom nådig och rädda honom från va synd ä. Han kan ju fråga löjtnanten om pengar. *Löjtnanten, han ä ju go.* Han hjälper dom, som ä betryckta och ä i nöd, han vräker inga mänskor på dörren för att de som syndit ä ska regera i hans hus — — —

Stellan stängde dörren och gick.

Han stod åter igen som kvällen förut på den mörka

Storegård. Det var så det såg ut i ett fängelse, mörkt och ensamt.

Nej, nej, han ville inte i fängelse. Han ville inte komma dit — — — Han ville inte!

— Då — plötsligen — medan han stod på den mörka fängelsegården, fick han en idé.

Han var ju rik! Han hade ju pengar!

Han hade ju många pengar i sin sparbössa. Den stod på byrån i hans rum. Kanske han kunde skramla tre och sextifem ur den.

Han blev het över hela kroppen och störtade in i bakdörren till stora trappuppgången, som om denna tanke med ens gett honom vingar.

Så blev han, lika plötsligt, stående på nedersta trappsteget med handen om ledstången.

Nej, det skulle inte gå! Det skulle märkas, när hans far öppnade sparbössan, innan de skulle gå och köpa julklappar till farmor och morfars och kusinerna — — —

Han blev sittande på trappsteget och tänkte, tänkte, tänkte.

Det var synd. Det var ett riktigt brott. Och det skulle märkas. Han skulle kunna klara sig undan Ebenezar. Men hur skulle det gå sedan — — —?

Men idén ville inte släppa. Det var långt till jul, hela fjorton dar. Till dess skulle han kunna klara sig. Fjorton hela dar — — — Denna tid föreföll honom med ens oändlig. Han räknade långsamt till fjorton: ett — — — två — — — tre — — — fyra — — — Nej, han måste räkna ännu saktare: e — — — tt — — — tv — — — åååå — — —

Han satt och stirrade ned på trappsteget med händerna på knäna och huvudet i händerna.

Men det var synd i alla fall. Och om han stal, skulle han *alldeles* säkert hamna inom fängelsets murar.

Då ryckte han till. En sabel skramlade på trappstegen in till förstugan. Han kröp samman och dolde huvudet i händerna. Han skrek till, som om han ertappats mitt i ett brott. Det var hans far som kom...

— Vad sitter du här för?

Han tog ej händerna från ansiktet. Men han hade hört på rösten, att det inte var hans far. Det var en av farbror löjtnanterna på nedre botten.

Han kom närmare.

— Är det du, Stellan?

— Ja.

— Vad står på?

Det var som om hans bröst sprängts, som om slussarna plötsligt öppnats för överfyllda dammar. Han grät, grät — — —

— Men vad är det med dig, min pojke? Kom med in till mig så får jag höra.

Han kände en stor behandskad hand i sin och han leddes över förstugan till en dörr, som öppnades.

— Stå nu här, tills jag har tänt lampan.

Det blev ljust. Mellan tårarna såg han att det var farbror Ekenström. Han spände sabeln från sig, krängde kartuschen över huvudet och sade:

— Sätt dig nu här i länstolen, så ska vi talas vid.

Stellan satte sig. Farbror Ekenström placerade sig vid sidan om honom på sidostödet och lade sin hand på hans axel.

— Nå, berätta nu, vad du har på hjärtat.

Stellan kände, att han luktade punsch. Han kunde ingenting svara. Han bara grät.

— Nå, då får du väl gråta dig torr då.

Farbror Ekenström reste sig upp, tände en cigarrett och började gå fram och tillbaka på golvet, medan han visslade. Till slut sade han:

— Nu har du gråtit nog. Kläm nu ut med vad du har på hjärtat. Något riksviktigt kan det väl inte vara vid din ålder, då man inte har några skulder.

— Jo-o-o — — —

Farbror Ekenström brast i skratt, men hejdade sig:

— Du menar väl inte, att du har skulder?

— Jo-o-oo — — —

— Det var mig en baddare. Och jag som har gått och trott att vid dina år var man åtminstone lycklig. Du lyfter en sten från mitt hjärta, som det står i Biblen. Hur många tusen ä det?

— Fy — — — ra — — —

— Precis en tiondel av vad jag har.

Löjtnant Ekenström började åter gå av och an på golvet, plötsligen fördjupad i sina egna bekymmer. Så såg han på nytt på Stellan, som om denne med ens höjt honom upp på ett plan, från vilket han betraktade sig själv, livet och mänskorna i ett allt oändligare perspektiv.

— Jaså, du har trasslat in dina affärer. Fyra tusen. Hur gammal ä du?

— Tie — — —

— Inte illa.

Han stannade:

— Hör du min pojke. Jag kan kanske hjälpa dig med affärerna, om du sanningsenligt talar om, hur du råkat i klistret. Det skulle intressera mig att höra, hur andra bär sig åt.

— Ja-aa — — —

— Nå, alltså! Hur gick det till?

— Ja tog frimärken på kredit hos Ebenezar Svenson.

— Jo, det finns Ebenezare lite varstans här i världen. Jag känner dem. Men det ä väl inte så farligt.

— Och så ga ja frimärkena till en flicka i dansskolan för att hon samlade frimärken.

Farbror Ekenström visslade till, en lång, utdragen vissling:

— Ack, ack, den gamla historien. Das ewig Weibliche. Och så kom du i klistret?

— Ja.

— Och så vågar du inte be din pappa?

— Nä!

— Jag förstår dig, unge man. Gud bevare din utgång och din ingång. Sådant talar man inte om för pappa. Men säg mig en sak till: Är hon vacker, flickan?

— Ja-aa — — —

— Vad heter hon?

— Rose.

— Farligt namn. Man sticker sig på törnena. Tycker du mycke om henne?

— Nä — — — inte nu längre.

— Unge vän! Torka dina tårar! Du kan räddas! Du har ännu inte tömt sorgens bittraste kalk. Den verkliga janitscharmusiken börjar först, när man tycker mera om flickan, ju mer man kommer i klistret för henne.

— Ja.

— Det förstår du redan?

— Ja-aa — — —

— Du har framtiden för dig, unge vän. Du kommer att gå långt på den bana, du utstakat åt dig. Det var fyra du sa? Här har du fyra kronor.

Stellan brast åter i högljudd gråt.

— Vad nu då! Är det mera än fyra kronor. Har du flera skulder, så kläm ut med samma, så slipper du och komma tillbaka. Kläm ut nu, när pinan är som värst.

— Nä — — — ää — —— de ä inte mera, de ä bara tre och sextifem — — —

— Nå, då har du trettifem öre över och kan börja på ny kula med dem. Tacka behöver du inte. Det är det ingen mening med.

Stellan satt med två tvåkronor i handen. Han kunde inte röra sig ur fläcken. Och han fortfor att gråta av tacksamhet.

Efter en stund sade farbror Ekenström:

— Nej, unge vän, nu får du ursäkta mig. Jag

väntar besök. Adjö med dig, gamla vän! Kanske vi ses igen.

Stellan snyftade fram ett tack och gick hickande ut i förstugan — — —

*

De sista lektionerna hade han skolkat från dansskolan utan att säga någonting där hemma. Han hade tagit på sig sina bästa kläder och de nya chevreauxskorna, han skulle dansa in till slutbalen, strukit runt på stadens gator, till dess lektionen var över och sedan gått hem, som om ingenting hänt.

Han ville inte återse Rose. Han kunde inte. Han hatade henne. Och han var rädd. Den spänning, han den sista tiden levat under, hade berövat honom all initiativkraft. Han hade handlat på eget bevåg. Och han hade misslyckats. Han hade räddats som genom ett underverk. Han behövde bara gå förbi farbror Ekenströms dörr, för att det ögonblickligen skulle stå klart för honom, hur nära undergången han varit. Om Ekenström inte bott där? Hur skulle han då ha kunnat klara sig? Då hade det inte funnits någon annan utväg än att göra inbrott i sparbössan. Och om han själv inte suttit på trappan, då farbror Ekenström kom hem? Och om farbror Ekenström inte kommit hem just då?

Han började för första gången i sitt liv ana livets underbara lek med mänskorna, tillfälligheternas vidunderliga spel, den tunna tråd, på vilken ens väl eller ve hänger.

Och han blev rädd. Inte på samma sätt som när

Ebenezar stått över honom och hotat honom med stryk och rektor, utan på ett annat, mera skrämmande sätt, en rädsla, som ej kunde uttryckas i ord eller i form av konkreta faror.

Och för denna nya rädsla gav han Rose skulden. Han ville inte träffa henne mera. Han ville inte ha med flickor att göra. Det var andra gången de fört honom ut i löje och olycka.

Men en eftermiddag, då de bara hade tre lektioner till innan uppvisningen och slutbalen, stack Ida in huvudet i hans rum.

— Dä ä en flicka, som vill tala mä'n.

Stellan stirrade på henne och stammade:

— En flick — — —

— Ja, just dä! Hon står ute i tamburn å väntar. Hon vill tala mä'n. Pallra sig ut bara.

Stellan gick långsamt till tamburen och stack ut huvudet. Det var Rose.

Det var redan skumt där ute. Han kunde knappast urskilja hennes ansikte.

— God da, Stellan, sade hon med en röst, som lät underligt mjuk.

Han var blodröd i ansiktet.

— God da, svarade han kort.

— Får ja tala me dig, Stellan?

Han visste ej, hur han skulle bära sig åt och nickade villrådigt.

— Ja, men så att ingen hör oss, sade Rose efter en stund.

Stellan blev allt mera osäker. Inte kunde han

bjuda en flicka in i våningen! Det skulle inte vara passande.

— Ingen hör oss, sade han kort.

— Hur länge ska du va sjuk, Stellan?

Han lyfte ögonblickligen ena handen och viskade:

— Tyst! Tyst! Nån kan höra dig. Ja har inte vatt sjuk. Ja har skolkat.

— Har — — — du — — — skolk — — —

Han gick henne närmare in på livet:

— Tyssst! Tyssst. Hör du inte va ja säger. Nån kan höra oss.

— Ja men, ja ville tala me dig, Stellan. De ä nåt ja ville be dig om.

Stellan såg sig förtvivlad omkring. Han tänkte på gatan eller trappan. Men någon kunde komma och se dem. Till sist sade han:

— Kom mä mig in på mitt rum då. Men gå tyst!

De smögo sig genom salongen och hans fars rum in i barnkammaren. Stellan stängde omsorgsfullt dörren, lyssnade en stund vid nyckelhålet och viskade:

— Säg det nu kvickt!

— Varför har du skolkat?

Han lade händerna på ryggen:

— För ingenting.

— Ska du inte komma till uppvisningen heller?

— Nä. Ja ska säga ja ä sjuk. Ja ska lägga mig till sängs, om dä behövs.

Hon såg på honom med sina stora, svarta ögon. Det började rycka i hennes underläpp.

— Ah, men kom i alla fall!

Han skakade på huvudet.

— Ja ska bjuda dig på bakelser och konfekt hela kvällen.

— Dä kan ja bjuda mig själv på!

Plötsligen satte hon händerna för ögonen och började gråta. Han blev alldeles vettskrämd. *Där stod hon inne i hans rum och grät.* I detta ögonblick lovade han sig att han aldrig, *aldrig* skulle ha med flickor att göra. Tänk om hans far eller tant kom just nu! Vad skulle de säga? Han blev svag i knäna av skräck.

— Gråt inte, gråt inte, viskade han med en röst, som stockade sig i halsen.

Men Rose bara tjöt. Hon hade fått upp sin näsduk, och i den anförtrodde hon hela sin smärta.

— Ja har ingen å dansa me på uppvisningen, om du inte kommer. Du å ja har ju dansat samman hela tiden och vi skulle dansa samman på uppvisningen också å nu ä ja ensam. Å så undrar alla mänskor, varför ja inte har nån å dansa me å så säger dom att de ä för att ja ä judinna. Ja ska bjuda dig på bakelser hela kvällen. Mamma kommer dit å hon har så många pengar me sig. Hon kan köpa alla bakelserna, om hon vill.

Han stod och hytte åt henne med ena handen. Men det var ej för att hota henne utan av skräck.

— Tyssst! Tyssst! Gråt inte!

— Ja, men kommer du då?

Han nickade.

— Ja, men du ljuger inte.

— Nä, nä, bara tysst! Å så gå din väg!

— Ä de *riktit* säkert?

— Ja, ja!

Hon torkade sina tårar. Han stod och vred sig otåligt.

— Gå din väg nu, innan nån kommer.

— Ja kan väl inte gå ut på gatan, sån som ja ser ut.

Hon torkade omsorgsfullt ansiktet.

Till sist var hon färdig, såg sig i spegeln och gjorde en sista fråga:

— Å du narras inte?

— Nä.

— För om du narras, så talar ja om att du skolkat.

Stellan blev åter blodröd i ansiktet. Han ledsagade henne på tå genom rummen ut i tamburen. När han stängt dörren efter henne, sjönk han ned på galoschhyllan. Det var som om benen vägrat att längre bära honom. Han var alldeles utmattad. Och åter igen lovade han sig att aldrig, *aldrig* mera ha någonting med flickor att göra, inte förrän han blev riktigt stor.

Men han infann sig till uppvisningen och slutbalen.

Det ville ej bli någon riktig vinter den julen.

Ibland snöade det några timmar. Man satt vid fönstret och betraktade flingorna, medan hoppet tändes i ens hjärta. Och så såg man dem smälta på gatan, medan hoppet slocknade inom en.

Ibland kunde det frysa till om kvällarna. Morgonen efter steg man upp tidigare än vanligt, störtade till fönstret för att studera himlen, sprang i kläderna och rusade ned till kanalen. På kanalbanken stod redan en klunga pojkar och kastade sten ut över den nattfrusna isen, som svarade med en lång, spröd, klingande ton.

Men fram mot middagstiden regnade det på nytt. Ens längtan efter is och snö satt som en klump i halsen, man aldrig lyckades riktigt svälja. Man satt åter vid fönstret och stirrade ut i det piskande stormregnet. Eller också kröp man i ytterkavajen och sprang till en kamrat för att låna en Åbergare eller en indianbok, man till äventyrs ännu inte läst. Och under kavajen, i skydd mot regnet, hade man en liknande volym i utbyte.

En eftermiddag, då den låga, smutsgrå himlen tycktes bli högre och tunnare och det alltså åter fanns hopp om att det skulle knäppa till fram på kvällskvisten, satt Stellan orkeslös vid fönstret till

sitt rum. Det var bara en vecka kvar till uppropet och han hade till den grad uttömt sina kamraters litteraturtillgångar, att han tagit fram en Topelius från den lilla bokhyllan över skrivbordet.

Plötsligen såg han upp. Nere från porten hördes ett förfärligt oväsen. Köttlund var full igen. Svordomarna kommo Stellan att rycka till och lystra som en gammal nummerhäst vid en trumpetsignal.

Nu raglade Köttlund in på gården, vände sig svärjande om, svor, knöt nävarna, samtidigt som någonting kastades på honom utifrån gatan.

Efter en stund kom Stellan underfund med att projektilerna, som träffade Köttlund, bestodo av halvfrusna hästbullar.

Köttlund retirerade allt längre in på gården och räddade sig till sist in i stallet.

Ur portgången stack ögonblicket efter ett huvud fram, sakta, försiktigt, som när en råtta tittar fram ur sitt hål. Och så försvann det. Allting hade gått så hastigt för sig, att Stellan ej kunnat se, vem det var. Han hade bara fått syn på en klassmössa med klassmärket bortrivet och tippen av en trubbnäsa.

Han satt i spänd väntan på fortsättningen.

Minuten efter stack huvudet åter fram, lika långsamt, men med mera trygghet över de vädrande rörelserna.

Det var Kalle Möller. Han såg sig omkring för att orientera sig på denna för honom främmande gård, tittade upp mot fönsterna, fick plötsligen syn på Stellan och gjorde en grimas, åtföljd av finger-

tecken, vilka Stellan uppfattade som en fråga, om han bodde där. Stellan nickade jakande och inbjudande och lät likaledes genom tecken Kalle förstå att den lilla dörren snett över gården ledde till stora uppgångens baktrappa.

Kalle Möller störtade över gården i anvisad riktning, på samma gång som Köttlund kom raglande och haltande ut ur stallet med en kvast i högsta hugg.

Stellan hade alltid hyst en blandning av beundran och fruktan för Kalle, ända sedan han förra höstterminen börjat i Stellans skola. Dels hade han kommit från Malmö, som var en mycket större stad. Dels kunde han en massa nya lekar. Men framför allt hade Kalle redan vid den första gymnastiklektionens början vetat att icke blott sätta sig i en oerhörd respekt utan också skaffa sig ett anseende, som sträckte sig långt utanför klassens gränser. Han hade nämligen hängt i krokig arm på bommen så länge, att kapten Bergenstråhle, som var gymnastiklärare, till sist sagt:

— Nej, hör du, knallhatt, laga dig ner från bommen nu! Vi har inte tid längre. *Uppställning!*

Från denna stund var Kalle Möller klassens självskrivne ledare. Ingen vågade mucka mot honom, fastän det fanns många, som voro mycket större än han. Till och med pojkar i högre klasser behandlade honom med nedlåtande sympati och efter en vecka hade han flyttats upp *i den allra högsta gymnastikavdelningen.* Något sådant hade aldrig hänt förut i mannaminne.

Men liksom alla andra hade Stellan ej bara beundrat Kalle utan också, på slutet, fruktat honom. En gång, under ett litet meningsutbyte om hästar, ett område, där Stellan ansåg sig vara expert, hade Kalle, offentligen, hånat honom med orden:

— Dä ska du säga, du, som går i dansskola och går på kondis mä den där judetösen. Du ska hålla käft, när förståndigt folk talar.

Stellan hade blivit blodröd i ansiktet. Han hade satt sig ner utan att svara. Man gav sig inte in i alltför långa dispyter med Kalle. Men nu fruktade han honom. Han gjorde det till den grad, att han, för att förebygga vidare smädelser, ej räknade det under sin värdighet att genom smicker söka vinna Kalles bevågenhet. Tyvärr hade resultatet knappast motsvarat hans förväntningar. Kalle hörde till dem, som äro så starka, så säkra på sig själva, så otroligt oavhängiga, att de ej ha behov av smicker: sanningen om dem själva är dem nog.

Och nu stod denne beundrade och fruktade Kalle Möller i Stellans rum. Det kunde ej hjälpas: han kände sig stolt, smickrad.

Kalle såg sig omkring i rummet med en van upptäckarblick:

— Bor du här?

— Ja.

— Koss i Jisse nam! Då ska vi ha skojit! Skojar du aldrig mä gubbfan?

Han hade inte ens tid att vänta på svar. Han gick fram till fönstret för att se, om han kunde upptäcka Köttlund. Men Stellan hejdade honom.

— Nä, visa dig inte, för då kanske han ser, att vi håller ihopa.

— Ä du rädd för honom?

— Rädd! *Ja rädd! För honom! Nä du!*

— Ja, men så du, hur han fick! Den ena hästskiten efter den andra rakt i planeten! Koss i Jissenam! Om ja bodde på den här gåren, så skulle ja skoja mä'en, så att han ble alldeles tosi å inte visste, vikket ben han skulle stå på! Skojar du aldrig mä'en?

Stellan rätade upp sig förnärmad:

— Har ja inte skojat mä honom va? Du skulle bara ha sett! Har *ja* inte skojat mä honom? Du skulle bara ha sett hur många tusen gånger ja sprungit opp i hans gödselhög och sparkat omkull den. Å så säger du, att ja inte skojat mä Köttlund!

— Hetter han så?

Stellan nickade. Han började förklara. Han talade upp sig. Han blev ordrik och höljde sig själv med ovansklig ära och han såg med välbehag och stolthet, hur Kalle lyssnade. När han slutat, tillade han, efter en paus:

— Så du kan se själv, att fastän ens pappa tvingar en å gå i dansskola, så behöver man inte va en skit för dä.

— Kommer han hit varenda eftermidda?

Stellan nickade.

— Du tror förståss att de va ja, som bjöd Rose på kondis. Men se du, dä va dä *inte*. För dä va hon själv. Å då kunde ja inte säga nä!

— Men ä han full varenda da också?

— Nä, inte varenda.

Kalle blev sittande på soffan försjunken i ett leende framtidssperspektiv. Efter en stund sade han:

— Hör du, då kan ja få komma opp till dig om eftermiddagarna å så kan vi skoja mä gubbfan.

Stellan nickade.

Kalle försjönk åter i framtiden. Till sist reste han sig:

— Koss i Jisse nam! Va ä klockan?

Stellan tog upp sin rova:

— Halv fyra.

— Halv fyra! Koss i Jisse nam! Å ja som bara skulle gå ett ärende.

Han fick tag i sin mössa. Sekunden efter var han försvunnen. Med den säkra instinkten hos ett djur hade han letat sig genom två rum ut till tamburen och var borta, innan hans värd hunnit visa honom vägen.

Stellan såg honom, efter en snabb blick mot stalldörrarna, störta ut i portgången. Men Köttlund märkte det ej. Han låg redan i halmen och sov.

Stellan blev sittande kvar vid fönstret och såg länge ned på gården. Han kände det, som om han först nu efter sin olyckliga kärlekshistoria åter trätt in i ordnade förhållanden. Det var som om Kalles besök och hans löfte att komma tillbaka på nytt tillrättalagt Stellans dagliga liv, fört honom tillbaka till hans naturliga omgivning. Han kände sig återigen *hemma,* efter en lång och förnedrande äventyrsfärd. Världen var på nytt sig lik, visserligen full av äventyr, men av ett annat slag än kärlekens

och kreditsystemets, äventyr man ej behövde skämmas för i sin egenskap av mankön.

Han kände sig lycklig. Kalle Möller skulle komma till honom varje eftermiddag! Han hade fått en vän. Och vilken vän! Tack vare Kalle såg han sig redan på en upphöjd och eftersträvad plats i samhället. Det låg en utmärkelse i att vara Kalles förtrogne. Bara detta att kunna säga: Kalle kommer hem till mig om eftermiddagarna!

Ju mera han tänkte på detta, ju starkare blev känslan av tacksamhet för Kalle, ju större Stellans beundran för honom.

I ett enda slag hade han blivit Kalles vän! Inför detta blev till och med frågan om is och snö betydelselös.

*

Och det *blev* lyckliga dagar.

Det var inte skojandet med Köttlund, som i Stellans ögon i första hand gav dem deras strålande glans. Det var samvaron med Kalle. Han skulle ha känt samma lycka bara av att vara tillsammans med honom. Han gick fullkomligt upp i sin nye vän och hövding. Det kändes så skönt, efter allt handlande på eget bevåg, att förnimma en annans påtagliga överlägsenhet och ovedersägliga styrka, att följa och lyda.

Utan att han märkt det själv hade all Åbergares och indianböckers romantik så småningom gett konturer åt hans idé- och känslovärld, förlänat den form och innehåll, skänkt den standard och kodex,

förtätat sig till en livsåskådning, ett livskriterium. Och det första budet i denna värld var vänskapens obrottsliga lag. Den var heligare än allt annat.

Och nu hade han fått en vän! Och vilken vän! På honom koncentrerade Stellan all denna romantik, som under den hjärtklappande lektyren av äventyrsböcker omdanat hans själ. Här slog den ut i full och flammande låga.

Han endast tänkte i termen Kalle Möller. Han försökte så gott han kunde härma hans språk, hans maner. Han gick ända därhän, att han slet klassmärket från mössan. Hans dagar voro delade i två avdelningar, att gå och vänta på Kalle och, då han kommit, vara tillsammans med honom. Hans rum var ej längre platsen, där han själv hade sin varelse, fylld av minnen från tidernas morgon: det var platsen, där Kalle och han tillbringade eftermiddagarna tillsamman, där de välvde sina planer.

Men ej heller denna lycka var utan sina mörka skuggor. Ibland, då regnet stod som spön i backen, då man ej kunde skoja med Köttlund, då det ej fanns någonting annat att göra än att hålla sig stilla inomhus, kom oron över Kalle. Han beklagade sig över att hans far blivit bankdirektör i denna djävla håla, där det inte fanns någon hamn eller något hav. Han kände sig innestängd.

— Ja, men ån då?

Kalle gav honom en föraktfull blick:

— Ån! *Sa du ån!* Där finns ju inga skutor eller ångare. *Ån sa du!* Du menar väl inte att man

ska leka med barkbåtar heller. Man är väl ingen barnrumpa.

Stellan rodnade och vände sig bort. Han skämdes. Det var just vad han brukat göra i Särö. Han lekte inte precis med barkbåtar, men med vackra små fartyg med vita segel och blåmålade, fernissade skrov. Efter en stund sade han:

— Ja, men ja vet va vi kunde göra.

— Va då?

— Vi kan leka med tennsoldater.

Kalle såg åter på honom.

— Nä, hör du! Du ä för djävli. Tennsoldater!

— Ja, men du förstår inte va ja menar. Man leker riktigt fältslag. Ja har en sån massa tennsoldater. Så ställer man opp dom i två härar på matsalsbordet liksom Gustav Adolf vid Lützen eller Breitenfeld eller Karl den tolfte vid Narva. Å så *manövrerar* man mä dom liksom Gustav Adolf och Karl den tolfte å ser, hur de gick till. Pappa har själv visat mig. Å så om man vill skjuter man på varandra med kanoner. Fast dä gör aldrig pappa.

Kalle funderade en stund.

— Har du kanoner då!

Stellan nickade.

— Får ja se dom!

Stellan dök in i leksaksgarderoben och plockade fram en kanon med fjäder bak, så att man kunde skjuta ärter ur den.

Kalle undersökte den. Minuten efter var fjädern sönder.

— Å du menar, att vi skulle leka med sånt där,

som går sönder bara man tittar på de. Nä du! *Inte ja!*

Stellan kände sig mycket sorgsen.

— Djävla regnande, sade Kalle och lade sig på soffan. Efter en stund sov han.

Stellan satt vid fönstret och vakade över sin vän och hövding, så att han inte skulle komma för sent hem till middagen. Och då han väckte honom, störtade Kalle upp, ryckte till sig mössan och försvann med ett:

— Koss i Jisse nam!

— Kommer du i morron?

Men Kalle hade ej tid att svara. Minuten efter kunde Stellan höra honom ramla nedför stora trappan.

Men dagen efter infann han sig i alla fall. Stellan kände sig lättare om hjärtat. Kalle var i alla fall hans vän, hans verklige vän.

*

Då uppropet till vårterminen var över, fick Stellan tag i Kalle.

— Du kommer väl som vanligt.

— Visst!

Stellan gick hem och satte sig att vänta. Men hans vän kom ej. Var och varannan minut öppnade han dubbelfönstret i sin fars rum och spejade ut på gatan. Men Kalle syntes ej. Han gick tillbaka till fönstret i sitt rum, blev sittande och stirrade ned på gården. Kanske han kom den vägen. Han gick ut i tamburen, öppnade ytterdörren och lyss-

nade ned i trappan. Inte ett ljud. Han gjorde samma rond på nytt, många gånger.

Då klockan var fem och han visste, att Kalle skulle äta middag, tog han på sig ytterkavajen och gick till honom. En jungfru kom och öppnade.

— Ja skulle fråga om Karl ä hemma.

— Ja, han äter middag. Ja ska säga till honom.

Efter en stund kom Kalle ut. Han tuggade ännu. De sågo på varandra.

— Du kom inte, sade Stellan lågt.

Kalle såg sig om för att vara säker på att matsalsdörren var riktigt stängd.

— Nä, ja glömde dä.

De blevo länge stående kvar utan att säga något. Ingen av dem visste, hur man skulle handla i en dylik belägenhet. Till sist klämde Stellan fram med en lögn.

— Köttlund va så djävla full.

— Köttlund — — — ja ä trött på Köttlund — — — .

— Ja, men dä kan dröja länge tills han blir så full igen.

Det blev åter tyst, en lång tystnad. Slutligen stängde Kalle dörren sakta bakom sig. Stellan stod ensam ute i förstugan. Han blev stående länge, innan han gick nedför trappan. Och han gick med steg så smygande, som om han hittat på något otillåtligt.

Kalle sökte ej mera upp Stellan om eftermiddagarna. Stellan kunde ej längre förebrå honom att smita undan eller bryta sina löften. Kalle var upp-

riktig. Då Stellan frågade honom: — Kommer du i eftermiddag, svarade han:

— Dä vet ja inte.

Det var förgäves, som Stellan vädjade till det förflutna och dess minnen. Kalle Möller levde alltför mycket i nuet och den allra närmaste framtiden för att låta det, som låg bakom honom, tynga hans känsloliv eller företagsamhetslusta. Han tog sina drabanter och väpnare, var han fann dem, utan att i valet låta leda sig av hänsyn till gamla minnen eller exklusiva vänskapsband.

Och Stellan förstod rent instinktivt allt detta. Han insåg, att om han ville vara i sällskap med Kalle, berodde det på honom själv att träffa honom.

— Men va ska du hitta på i eftermiddag?

— Dä vet ja inte. Hur kan ja veta dä i förväg. Dä blir väl nån rå.

— Men var kan vi träffas då?

Kalle nämnde tid och plats, ett gathörn...

Men det hände ej så sällan, att han ej ens anträffades där. Stellan stod och väntade länge, till dess han omsider började ströva omkring på stor- och smalgatorna. Ibland stötte han på honom, ibland inte

— Du kom inte?

— Va fan kunde ja hjälpa dä. Vi hade skojit inne på Ahlströms gård, ja och en massa andra pojkar.

Och Stellan förstod. I de äventyr, som voro Kalles älsklingslekar, kunde man ej vara bunden av tid och plats. Leken kallades att "gå på gårdarna" och bestod däri, att man strövade omkring några styc-

ken på gatorna, stack huvudet in genom en portgång, såg efter, om det fanns någonting man kunde förstöra och tog sin chans. I en sådan lek spelade det gynnsamma tillfället den avgörande rollen. Inför detta måste alla andra hänsyn vika.

Stellan förstod. Men förståelsen bragte ingen lättnad i hans sorg. Han hade ingenting att förebrå Kalle Möller. Han beundrade honom lika mycket som förr. Men han var avundsjuk på de andra pojkarna, som Kalle i sin bekymmerslöshet samlade omkring sig på måfå om eftermiddagarna och med vilka han strövade omkring på gatorna i hopp om en chans. Stellan hade ingenting emot att vara Kalles drabant. Men han ville vara den förste, den trognaste. Han ville ej låta någon tränga sig emellan honom och Kalle.

I en sådan situation fanns det ingenting annat att göra än att ständigt hålla sig i Kalles närhet, att ständigt vara till hands och på sin plats. Stellan infann sig fördenskull hos honom om eftermiddagarna, så tidigt anständigheten tillät det. Det var endast ytterst tvingande skäl, som förmådde honom att hålla sig borta. Han blev Kalles långa, bleka skugga. Genom själva sin ihärdighet skaffade han sig på sätt och vis första platsen om icke i Kalles hjärta så i alla fall i hans tankar, vid uppgörandet av planer.

Stellan blev en vana hos Kalle.

*

En av de första dagarna i februari kom vintern. Sent en kväll började den med en snöstorm, som yrde genom gatorna. Den varade hela natten. När Stellan på morgonen kom stickande ut ur Storehus med morgonchokladen brännande från tungan ända ned i magen och med de valfrusna fingrarna knäppande ytterkavajen, måste han vada genom en snödriva, som dränkt de tre trappstegen ned till trottoaren. Gatorna lågo med kullerstenarna alldeles nakna. Men längs husväggarna hade snön tornat upp sig i väldiga vågor med spetsiga, blanka kammar. Snökornen stucko som knappnålar i ansiktet.

I skolan gick stämningen hög. Pojkar, som bodde i utkanten av staden berättade vidunderliga äventyr om snödrivor, de måste plumsa sig igenom, så oerhörda, att det gått dem över axlarna. Man *ville* tro dessa berättelser, men visste inte om man vågade. Morgonbönen hade mindre andakt över sig än någonsin. Snökornen piskade mot bönsalens höga fönster och lukten av smält snö och smorlädersstövlar stack som en ljuvlig rökelse i näsan.

Redan under den första lektionen lade sig stormen. Det skedde plötsligt. Som på ett kommando vände alla pojkarna huvudena mot fönsterna, där en grå dager grydde. Det hade med ens blivit så tyst där ute. Nu kom den *riktiga* snön, den efterlängtade, de stora, sakta dalande flingorna. Det var omöjligt att hålla sina ögon från dem. Och allt eftersom dagern steg blevo dessa flingor vitare, mjukare, fylligare. Vid andra timmens slut, då man gick hem till frukosten, talades det i gymnasistkretsar redan

om slädparti med bal, medan småpojkarna vältrade sig i snön som hundvalpar i gröngräs.

Åter igen hade livet i ett enda slag fått ett innehåll och en mening.

Hela den dagen fortfor snön att falla. På eftermiddagen hördes den första bjällerklangen. Man störtade i väg genom tvärgatorna för att se, vem det var och man fick så småningom veta, att det varit löjtnant Hartman, som kört major Schwerins äldsta dotter i en släde med ett väldigt slädtäcke och silverbjällror. Och så hördes en släde till. Nu var man förberedd och höll sig i spänd väntan på Västra Storgatan. Denna gången var det handlande O. Th. Borg, som var ute och körde för sin fru. Det var inte lika vackert, åtminstone tyckte inte Stellan det, men det var i alla fall släde och bjällerklang. Och sen kom det många flera, officerare och handlande.

Innan det var tid att gå till sängs, slutade det upp att snöa. Och den sista gången under kvällen, som man lyfte på gardinen och tittade ut, var himlen hög och svartblå med tusentals stjärnor, som tindrade med en glans som om de blivit nypolerade.

Då Stellan nästa morgon sprang till skolan, voro redan snöplogarna ute. Och det var kallt. Andedräkten stod som rökstrålar ur näsan. Kölden stack rakt genom yllevantarna och strumporna. Det isade kring knäskålarna och på vaderna över stövelskaften. Men det var en skön smärta. Mot detta kalla, gnistrande vita kommo från alla kanter svarta figurer med händerna nedstuckna i fickorna och näsan

i rockkragen springande mot skolan, där de höga fönsterna i bönsalen lyste som kyrkan en julotta.

— Jo då. Kanalen ligger redan. Och isen ä så här tjock.

En yllevante stack fram ur en rockficka, mätte isen och dök tillbaka igen.

— *Kanalen!* Va pratar du för skit! Tacka för att *kanalen* ligger. Men *åkanterna* ligger också. Ja har själv sett dä.

— Då blir det skridskolov.

I gymnasistkretsar tillsattes redan en kommitté för att uppvakta rektorn med en förfrågan om möjligheten av arrangerandet av ett slädparti med ty åtföljande bal på Fjelkinge gästgivaregård. Man skulle lova att inte dricka glögg eller andra sprithaltiga drycker.

Kölden höll i sig. Vid frukostlovet tog man fram skridskorna. Varje rast medförde nya underrättelser. Om två dagar skulle skridskoklubben öppnas. Nästa lördag skulle regementsmusiken spela där, om det inte blev så kallt, att spottet frös i trumpeterna. Det hade Stellans far själv sagt. Han var musikofficer det året. Och det var han som bestämde, när och var musiken skulle spela. Alltså var det sant.

Och kölden höll. Gymnasisterna fingo sitt slädparti.

Fredagsmorgonen steg rektorn efter sista psalmen upp på katedern. Alla visste vad det gällde. Strömfåran hade lagt sig. Men det var liksom en officiell

bekräftelse på detta av alla kända faktum att höra rektorn offentligen förkunna nyheten.

— I natt har åns strömfåra lagt sig. Jag behöver ej påpeka, hur många gosseliv den redan krävt och jag förbjuder härmed skolans lärjungar att försöka det farliga vågspelet att gå över ån, innan jag från katedern gett tillåtelse därtill. Ett sådant försök kommer att av mig personligen bestraffas med kroppslig aga inför den felandes klasskamrater. Och med klassmörj följer som bekant nedsatt sedebetyg.

Kalle Möller satte armbågen i sidan på Stellan.

— Dä ska vi göra.

Stellan svarade ej. Men inom sig vägrade han.

De talades närmare vid om saken under första rasten. Stellan gjorde fortfarande invändningar.

— Du förstår inte va dä ä å gå över ån.

Kalle såg på honom länge:

— Förstår ja mig inte på is, va? Dä ska du säga! Koss i Jisse nam!

Han snurrade flera varv runt på klacken.

— Kan du inte simma?

Stellan rätade upp sig:

— Jo, dä kan ja visst!

— Ja, men ja ä simkandidat. Å ja vet, hur man ska bära sig åt, när man dråsar i plurret.

Stellan såg på honom.

— Å vill du inte va mä, så kan ja lätt få en annan. Dä ä ingen konst.

Stellan vred på sig:

— Nä, dä vet ja väl!

Klockan ringde.

De gjorde en avstickare ned till ån, innan de gingo hem till frukosten. Åkanten var redan belagd med tumstjock is, vit som surmjölk och med vissnade vass stickande upp som skäggstubb. Men längre ut låg rännan med ett tunt, stålsvart istäcke. Kalle hade plockat fickorna fulla av stenar av olika storlekar. De gingo ända fram till strömfårans kant. Kalle kastade stenarna ut över den nattgamla isen och lyssnade till tonen, han fick till svar. Stellan sade ingenting. Han stirrade ut över detta glansiga stålsvarta band; det klingade i isen, när Kalle kastade en sten, som när man slår på en trekant. Och Stellan frös ända in i benstommen.

Till sist skakade Kalle på huvudet.

— Nä, dä går inte i eftermidda. Vi får vänta till i morron.

Stellan andades lättare. Medan de gjorde sällskap in i staden, underhöll han Kalle om alla de olyckor, som hänt på ån. Kanske han skulle kunna lyckas att övertyga sin vän och hövding.

— Du så ju själv, hur djävla svart isen va. Du kan inte tro, hur stark strömmen ä ute i rännan.

Kalle tycktes ej lyssna. Först när de skildes åt, sade han:

— I morron går dä. Å dä skulle nog gå i eftermidda också, om man *kröp* över. Om dä bara funnits en pojke till, som va simkandidat.

Han såg nedåt gatan, som om han sökte upptäcka någon, som avlagt denna examen.

Hela eftermiddagen höll man till nere vid åkanterna.

I horisonten i väster stod en röd skybank, som för varje minut skrumpnade till färg och form, medan solen sänkte sig. Långt borta, andra sidan maderna, steg den höga skorstenen från det nybyggda sockerbruket och bolmade ut en rök, som krympte samman, nästan trollades bort till iskristaller.

Stellan gick vid sidan om Kalle längs strömfåran. De hade också andra pojkar med sig, som under edligt tysthetslöfte invigts i planen. Kalle hade använt middagsrasterna att gå omkring och säga:

— I morron går ja å Stellan över rännan. Men andas du ett enda ord om dä, får du på käften.

Nu hade också Stellan fickorna fulla av stenar, som han då och då med kännarmin och huvudet på sned singlade ut över den stålsvarta isen i strömfåran.

Han var rädd. Men han vågade ej visa det. Han hade i ett enda slag för alltid befäst sitt anseende i klassen som Kalles drabant. Han hade plötsligen framstått som en oomtvistligt oförvägen och modig natur. Förvandlingen hade väckt så mycket större uppmärksamhet som han bara för några veckor sedan gått i dansskola och ätit bakelser på kondis med flickor. Man skulle ha haft svårt att tro på en så snabb förändring, om inte Kalle själv genom att utvälja honom till drabant gått i god för den.

— Kom ihåg, sade Kalle, innan de skildes åt, att du tar gymnastikskor mä dig.

Stellan nickade. Och samtidigt stack det till inom honom som ett plötsligt hopp. Det var som om han med ens funnit en utväg att i sista stund kunna klara sig undan: han kunde ha glömt gymnastikskorna. Det var ett sätt att rädda sig. Glömma hade man rätt till. Det gjorde man var och varannan dag i skolan.

Han skildes från Kalle utanför dennes port.

— I morron, sade han högt och tydligt.

Kalle bara nickade.

*

Det var som om Stellan den kvällen inne på sitt rum för första gången gjort ett överslag av sitt liv, bedömt ett mänskolivs värde och — valt.

Han kände sig fylld av en stämning, så högtidlig, så allvarlig, att det föreföll honom som om hans bröst skulle sprängas. Under denna kväll, medan han stod vid fönstret till sitt rum med rullgardinen uppdragen och såg upp mot de köldgnistrande stjärnorna förtätades Åbergs- och indianboksromantiken till ett beslut. Han fick inte svika. Han måste inte svika. Vad som än hände: man fick aldrig svika en vän. Det var ärelöshet. Hellre då det andra, det kalla, våta, strömmen, döden...

Nu gällde det att visa, vem han var. Nu hade han världens ögon på sig. Nu var den stund inne, som en gång kommer till alla de hjältar, han läst om i böckerna, den stunden, då hans ögon flugit över bokens sidor, då han skakat av spänning, om hjälten till sist skulle visa sig värdig. Och nu var det *hans*,

Stellans tur. Där han stod vid fönstret tyckte han det var, som om hela världen, alla de andra pojkarna i klassen, i detta ögonblick riktat sina blickar mot honom i samma hjärtklappande ängslan, han själv känt inför böckernas hjältar. Skulle han svika...? Nu gällde det!

Han såg upp mot stjärnorna och som för att brädda denna allvarsfyllda stund gjorde han korstecknet som en katolik, medan han sade högt och med fast stämma:

— Karl Möller, jag skall *aldrig* svika dig.

Och så kröp han till sängs, drog täcket över huvudet och rullade sig samman som ett foster.

Men plötsligen låg han på rygg, klarvaken, stirrande ut i mörkret. Hans hjärta bultade.

Han hade fått en idé, en idé så glänsande, att han satt kapprak i sängen.

Kalle Möller och han skulle ingå fostbrödralag! De skulle blanda blod samman, han och Kalle!

Han talade till sig själv, som om han redan höll på att utveckla planen för sin vän.

— Kommer du ihåg, att när två vikingar vatt i livsfara, så blandade dom blod och lovade att va vänner för hela livet. Dom delade ljuvt och lett och så lovade dom att di aldrig skulle svika varandra utan när dä gick galet för en, så skulle den andre hjälpa. Och så hjälpte dom varandra.

Stellans tankar flögo en stund som svalor. Det skulle vara stiligt. De skulle blanda blod och aldrig, *aldrig* svika varandra. Hans kinder brände.

Minuten efter ryckte han till. Vikingarna lät

blodet rinna under en tuva. Och det hade de ingen. Och hur skulle de få blodet att rinna?

Nu arbetade hans tankar som jordens kryp. Han måste fundera ut något annat sätt. Kanske man kunde sticka sig i fingertopparna med en knappnål och krama ut blodet. Och så kunde man slicka av det på varandra. Också det kunde gå för sig. På det sättet hade man ju i alla fall blandat blod med varandra. Han hade Kalles blod i magen och Kalle hans. Egentligen var idén stiligare än vikingarnas. De läto endast blodet rinna under en tuva — — —

Han låg med klappande hjärta och längtade till morgonbönen — — —

Han kunde inte sova. Tanken på den kalla, svarta strömfåran skrämde honom ej mera. Den föreföll honom nästan som en bisak inför detta andra, fostbrödralaget, blodblandningen...

Han hade så bråttom att komma i väg på morgonen, att han inte hann knäppa alla sina knappar förrän han var ett gott stycke från hemmet.

Det var kallt, knastrande kallt. På sätt och vis sörjde han över att det frusit så skarpt. Kanske strömfåran redan var säker. Han tänkte inte så mycket på att han och Kalle skulle berövas vågspelets ära. Men om det inte längre fanns någon risk för livet, skulle hans idé om fostbrödralaget förlora sin glans. Man går inte fram till en vän och säger: — Nu ska vi blanda blod, om det inte har gällt någonting *riktigt*. Det skulle bara se dumt ut, idiotiskt.

Han väntade på Kalle före morgonbönen så länge,

att han var den siste som slank genom bönsalsdörrarna, innan de stängdes. Och när de kommo tillbaka in i klassrummet, fanns Kalle ej heller där. Ordningsmannen anmälde honom som frånvarande utan att kunna säga om han var sjuk eller ej. Han skrevs upp i liggaren som frånvarande utan laga förfall — tills vidare.

Innan Stellan gick hem till frukosten gjorde han en avstickare till Kalles. Han låg påklädd på sängen och läste läxor. Han var sjuk. Han hade ont i magen och i huvudet. Han hade varit uppe flera gånger på natten.

Stellan blev stående vid sängen och såg på honom. Så kastade han en blick mot dörren, som stod öppen till våningen, böjde sig ner och viskade:

— Kommer du inte till skolan *alls* i dag?

Kalle svarade ej. Men inne från våningen hördes en röst, Kalles mors röst, som sade:

— Jo, det gör han visst det. Hans sjukdom är det inte så farligt med. Han har naturligtvis inte läst på läxorna.

Stellan såg åter på honom. Men han bara skakade på huvudet. Till slut, efter att ha kastat ett misstroget öga på den öppna dörren in till våningen, varifrån den stränga rösten kommit, böjde sig Stellan över honom och viskade:

— Ah, hör du, kom! I morron blir dä för sent. Då ä isen så tjock. Ja har en så stilig idé.

Kalle svarade honom med en matt, ointresserad blick.

— Jo, ja har en sån stilig idé. Vi ska bli fosterbröder. Vi ska blanda blod.

Kalle såg på honom med samma matta, ointresserade ögon.

— Du vet, vikingarna, när di vatt i livsfara, så blandade di blod och så bildade di fostbrödralag och lovade att dela ljuvt och lett tillsammans och att alltid hjälpa varandra, du vet.

Kalle nickade, men utan den entusiasm, Stellan väntat sig.

— Ä dä inte stiligt?

— Å jo! — — —

— Ska vi inte göra dä?

— Dä kan vi väl göra — — —

— Ja, tjenis! Ja kommer hit efter skolan och så tar ja gymnastikskorna mä mig.

Kalle nickade.

En klocka ringde.

Inne från våningen klappade någon i händerna:

— *Frukost!*

Kalle infann sig till middagslektionerna. Pojkarna i klassen skockades om honom:

— Ska du och Stellan göra dä i eftermiddag?

Kalle gav intet annat bestämt svar än det, att om någon knyste ett enda ljud, fick han på käften.

Stellan var mera meddelsam. Han kunde visserligen inte ge några upplysningar om klockslag och plats, där övergången skulle äga rum, eftersom Kalle ännu ej gett bestämda order, men i eftermiddag skulle det ske, annars var det ju ingen konst. Så som det frös nu skulle vem som helst kunna gå över

strömmen i morgon. Ville de se på, så fick de själva hålla sig framme.

Också visavi honom själv höll sig Kalle tyst och förbehållsam. Men Stellan tyckte sig förstå denna tystlåtenhet. Han till och med beundrade den och skämdes över att han varit så talför. De riktiga hjältarna pratade inte så mycket. Det fanns indianer, som aldrig sade ett enda ord. Och nästa rast slöt också Stellan sin mun.

Plötsligen tog Kalle honom avsides:

— Men, hör du, om vi skulle åka i plurret, var ska vi torka oss? Kan vi göra dä hemma hos dig? Ja vågar inte komma hem våt.

Detta var någonting Stellan ej tänkt på och han funderade däröver hela nästa timme, till dess han funnit lösningen. Kerstin! Visst djävern! Gamla Kerstin. De kunde springa och torka sig hos henne. Hon skulle inte säga ett knyst. Och hon hade en så bra kamin, som alltid var glödhet.

— Vem ä gamla Kerstin?

— Dä ä min gamla barnpiga. Och hon bor i Lillegård.

Kalle nickade betänksamt.

— Och hos henne kan vi få låna en knappnål, som vi kan sticka oss mä i fingertopparna.

Nu spärrade Kalle upp ögonen:

— Sticka oss i fingertopparna! Va pratar du för skit? Vafför skulle vi göra dä?

— Ack, dä va sant! Dä glömde ja å tala om för dig i morse, när ja talade om vikingarna, som blandade blod. Se du, ja har hittat på ett bättre

sätt än dä där mä att låta blodet rinna under en tuva. I stället ska vi sticka oss mä en knappnål i fingertopparna och så ska vi krama ut blodet och suga dä på varandra så att ja får ditt blod och du får mitt. Du förstår!

Kalle nickade, men också nu utan entusiasm.

Klockan halv tre var Stellan hemma hos Kalle.

— Ä du färdig nu?

— Dä ä väl inte så djävra bråttom.

Kalle gick ut och blev länge borta. När han kom tillbaka, hade han ytterkavajen med sig och drog ur rockfickan fram en torklina.

Stellan stirrade på honom:

— Va ska vi mä den å göra?

Kalle bröt ut med en häftighet, som om han sökte försvara sig:

— Du menar väl inte ja ä en sån idiot så ja vill *dö* heller! Va vi ska mä den? Vi ska ha några pojkar å stå mä den i närheten, så di kan kasta ut den till oss ifall dä behövs.

Han granskade linan ett slag, stoppade den tillbaka på dess plats, krängde ytterkavajen på sig och sade:

— Ska vi kila då?

— Ja, men Kalle, du har glömt gymnastikskorna.

— Visst fan!

De gjorde ett slag kring gatorna för att samla upp en handfull pojkar, fyllde fickorna med sten och vandrade längs strömfårans kant. Nu var det endast mitt ute i rännan isen svarade med en

klingande nattfrusen ton, när man singlade en sten över den.

Till slut stannade Kalle där det svarta isbandet var som smalast.

— Ska vi göra dä här? frågade Stellan.

Kalle nickade.

Plötsligen var det någon som opponerade sig. En av pojkarna, som skulle hjälpa till med linan, ifall det behövdes, sade:

— Men nu ä du allt bra djävla dum, Kalle.

Kalle vände sig om:

— Va hostar du om?

— Jo dä vet ja! Ja vet, att där rännan ä som smalast där ä strömmen starkast.

En lång diskussion utspann sig. Till slut sade Kalle till Stellan:

— Bry dig inte om'en. Han begriper ingenting. Vi gör dä här!

Han tog långsamt av sig ytterrocken, satte sig på den och började kränga av sig stövlarna. Stellan följde hans exempel. Runt omkring stodo pojkarna och sågo på, tysta.

När Kalle fått gymnastikskorna på sig, gick han ända ut till den svarta iskanten. Så vände han sig om.

— Ställ nu opp er här, pojkar, i en rad inåt lann mä linan. Å om nåt händer, så kastar ni ut den, å när vi fått tag i den, så drar ni opp oss.

Han ordnade linjen, som om han varit troppchef i gymnastiken. Pojkarna lydde. De voro imponerade över detta metodiska, vetenskapliga förfarande. Och

de voro också stolta över att på detta jämförelsevis ofarliga sätt få ta del i bragden.

Kalle granskade ännu en gång kedjan av hjälpredor.

— Nu tar vi å oss i skjortärmarna då.

— Ja, sade Stellan.

— Å så ställer vi oss ett stycke från varandra och när jag säger tre så glider vi över.

— Ja.

Han vände sig ännu en gång om:

— Hör du, du på sladden, va fan du hetter, du ska ha linan över axeln och kring livet så du inte släpper taget, precis som sjömän, när di drar.

Stellan stod ute vid strömfårans kant, ett stycke från Kalle och skakade av köld i skjortärmarna. Han frös ända in i hjärtat. Inte svika... Inte svika... Nu hade hans stund kommit...

Så kommenderade Kalle:

— Ett — — — ttt — — — våååå — — — ttttrrr — — —

Stellans hjärta bultade hårt, som om det ville spränga bröstkorgen. Han slöt ögonen och tog ett glidande steg ut på det svarta. Det gick — — — Ett steg till. Nu såg han åt sidan. Kalle stod ännu kvar.

— Kommer du inte? ropade han som i ångest och stannade.

— Stanna inte! ropade Kalle tillbaka. Stanna inte!

Stellans ögon blevo plötsligen alldeles stela av skräck. Och ögonblicket efter gav han till ett gällt,

hest skrik. Det krasade under honom. Han sjönk, drogs ned av något isande kallt och vått och tungt.

— Opp mä armarna! Opp mä armarna! ropade Kalle. Hör du inte! Opp mä dom! Hit mä linan, pojkar! Kvickt! Kvickt!

Det sista Stellan såg var Kalle, som krypande närmade sig honom:

— Hugg tag i linan, hugg tag, ser du den inte! Här! Här!

*

De sutto hos gamla Kerstin, inbäddade i filtar framför den glödheta kaminen. Vid sidan om på bordet stod en tillbringare med ångande mjölk. Över kaminen hängde kläderna. Det rök ur dem.

Gamla Kerstin hade gått ut för att köpa dricka att blanda i den kokheta mjölken. Det var det bästa medlet hon visste mot förkylning.

Ända sedan de kommit upp ur vaken hade de ej växlat ett ord. De hade sprungit genom smågatorna så fort de kunnat i de nerisade kläderna och med tänderna skallrande i munnen av köld. Och så länge Kerstin varit inne hade de ej kunnat få fram ett ord. Hon hade bara grälat i ett sträck.

Nu såg Stellan på Kalle. Djupt nere hos honom låg en misstanke och värkte.

— Varför kom du inte när du sa tre? frågade han till sist med en trevande röst.

— Kom! Va menar du mä dä? Dä skulle just ha vatt snyggt om vi sprungit båda på samma gång. Vem skulle då ha krupit ut å räddat dig. Ja hade själv tänkt å sprungit först, men så i sista stund

tänkte ja, att dä va bäst ja vänta ett ögonblick, om något skulle hända dig, så att ja kunde va klar å hjälpa.

Stellan nickade. Han kände sig tacksam över förklaringen. Hans misstankar hade skingrats. En översvallande tacksamhet steg upp inom honom. Kalle hade räddat honom.

— Ska vi göra dä nu? frågade han efter en stund. Nu, när Kerstin ä borta?

Kalle såg på honom, förvånad, som om de ej utfört tillräckligt med bragder redan:

— Va ska vi göra nu?

— Dä där du vet, som vikingarna gjorde, när di vatt i livsfara, fostbrödralaget, du vet. Di blandade blod...

— Jaså dä! Ja, dä kan vi väl göra.

— Å så svär vi vid Gud att vi alltid ska dela ljuvt å lett å att om den ene ä i fara så ska alltid den andre bispringa.

— Har inte *ja* räddat dig ur fara, va? Hade dä inte vatt för mig, så hade du liggat i plurret nu.

Men nu kände sig Stellan kränkt. *Förstod* inte Kalle vad han menade?! Förstod han inte, att det var just därför, han ville blanda blod med honom, av tacksamhet, av beundran.

— Ska vi! Kerstin kan snart va tillbaks!

Kalle nickade, men utan entusiasm.

Stellan kröp ned från stolen och fiskade ur Kerstins sykorg fram en stoppnål.

— Gör du dä först, sade Kalle, så ja får se, hur dä går till. Ja har aldrig blandat blod mä nån.

— Inte ja heller, svarade Stellan förnärmad. De gjorde vikingarna *bara en enda gång.* Ska vi?

Kalle nickade. Stellan började sticka i pekfingerstippen. Så kramade han och fick fram en droppe blod.

Han sträckte fingret mot Kalle:

— Slicka nu!

Kalle slickade upp bloddroppen.

— Nu ä dä din tur.

Kalle fick tag i stoppnålen, stack till och lät Stellan slicka.

— Nu ska vi göra dä en gång till. Dä va så lite blod.

— Ah, dä behövs inte mer. En droppe ä väl nog. Dä beror väl inte på, hur mycke man får i sig, utan att dä ä blod å inte nåt annat.

— Då svär vi då att vi ska dela ljuvt å lett.

De svuro. Stellan räckte Kalle sin hand och sade:

— Nu ha vi gjort fostbrödralag å dä ä för livet.

Kalle nickade. Det blev tyst. Det sprakade i kaminen.

Stellan kände det, som om han inträtt i ett nytt och högtidligt skede av sitt liv. Nu hade han en vän, en riktig vän. Världen hade på något sätt förenklats. Han var ej ensam längre. Han var två. Han hade blivit starkare. Han hade från och med nu fyra armar att slåss med, två munnar att skälla med, två hjärtan att bevara sina hemligheter i...

Kalle reste sig upp, kände på sina kläder, som hängde över kaminen och satte sig igen. Till sist rös han till ett slag:

— Fy fanken! Nu blir de nog klasstryk i morron.

Stellan såg på honom:

— Inte ä du rädd för dä?

Kalle svarade först efter en stund:

— Slår di en tills rottingen går sönder i den här skolan?

— Dä vet ja inte. Ja har aldrig vatt mä om dä. Har du?

Kalle skakade på huvudet:

— Nä, men i Malmö va dä en gång en pojke som fick klasstryk. Han sa dä gjorde ont.

— Skrek han?

Kalle nickade:

— Han vrålade alldeles djävrigt.

Det blev åter länge tyst. Till sist sade Stellan:

— Men dä ska inte *vi* göra.

Kalle vaknade ur sina funderingar:

— Vikket?

— Skrika. Inte om dä gör aldrig så ont.

— Nä — — —

Kalle tog sig en lång funderare innan han tillade:

— Men ja tror inte ja får smörj hemma för ja kan alltid säga, att ja räddade dig.

Stellan nickade:

— Ja, dä gjorde du. Dä kan ja säga din pappa, om han inte tror dä.

Kalle funderade ännu en stund.

— Kanske man kunde säga dä till rektorn också — — —

Stellan nickade.

*

Morgonen efter voro de hjältar. Det talades inte om någonting annat än om dem. De stodo mitt i en ständigt växande klunga och måste berätta på nytt. Det vill säga: det var mest Stellan som fick föra ordet. Kalle sade inte mycket. Och Stellan berättade gärna. För varje gång han måste upprepa historien slutade han:

— Å om Kalle inte vatt där, så hade ja vatt dö nu. Ä dä inte sant?

Han vädjade till sin fosterbror, som svarade med en nick.

Men när de kommit in på bönsalen, var det inte längre något tvivel om, hur dagen skulle sluta. Rektorn höll sig hela tiden nedanför katedern. Han såg förfärligt ond ut. Och då adjunkten Lundquist slutat bönen, steg rektorn sakta uppför katedertrappan och började tala. Stellan hörde inte mycket på vad han sade mera än rektorsförhör klockan nio, omedelbart efter sista morgonlektionen.

De båda fosterbröderna använde rasten mellan de båda morgontimmarna att komma överens om vad de skulle säga. Nu var Stellan den fåordige. Kalle visade sig åter som vanligt överlägsen, full av planer.

— Nu ska vi komma överens om att du säger att ja räddade dig.

— Ja visst.

— Å så säger vi inte nåt annat.

— Nä.

Men det gick ej, som Kalle tänkt. Stellan uppfyllde sin del av rollen.

— Men repet, frågade rektorn. Var fick ni det ifrån?

— Dä hade Kalle med sig.

— Hade ni kommit överens om att ni skulle gå över ån eller var det händelsevis, som Möller hade ett rep med sig i fickan?

Stellan började skruva på sig.

— Bär Möller alltid ett rep på sig i fickan? Svara, Möller!

— Nä — — — äää.

— Varför hade du ett rep med dig just i går?

— Därför att — — — ja tyckte dä kunde va bra å ha.

— I händelse Petréus skulle gå ner sig? Var det så?

— Ja.

— Då visste du alltså, att Petréus skulle gå över isen?

— M — — — mnnn — — — Han hade talat om dä.

— Skulle han gå över isen ensam?

— Mmmnnn — — — näää, dä skull — — — lle han inte.

— Vem skulle gå med honom?

Kalle svarade ej.

— Var det kanske du som skulle gå med honom?

— Mmnnn — — — kanske — — —

— Ni är några oförskämda lymlar. Det blir klasstryk för er båda två klockan tolv.

*

Och klockan tolv kom rektorn in i klassrummet. Han hade två rottingar med sig, nya, gula, fernissade.

Pojkarna reste sig och bugade djupt.

— Ordningsman, sätt fram en pulpet.

Det gick en rörelse av fruktansvärd spänning genom salen. Pulpeten släpades fram under dödstystnad. Rektorn böjde prövande en rotting.

— Petréus! Fram med dig!

Stellan gick sakta fram och ställde sig vid pulpeten. Ögonblicket efter kände han rektorns hand om sin krage. Nu låg han på pulpeten och väntade — — — Och så kommo slagen. Han bet tänderna samman. Inte skrika. Inte skrika, tänkte han. Han drog ryggen samman under de vinande rappen.

— Stilla, drummel. Spänn dig inte!

Han slappnade åter till. Och så, utan att han visste det, pressades ett ljud fram mellan hans tänder, ett väsande ljud, som blev till ett långt, utdraget skrik:

— A — — — aaa — — — jjj! A — — — aaaaaaaaa — — — jjjjj — — —

Han smög sig bort till sin plats och gömde ansiktet i händerna. Han hörde rektorn ropa Kalles namn, hörde rottingrappen mot byxorna. Men Kalle skrek ej. Inte ett ljud kom från hans läppar.

Stellans kinder brände av skam. Hur skulle han kunna visa sig mera för sin fosterbror? Han var honom inte värdig längre. Hur skulle han bära sig åt för att försona vad han brutit? Fanns det över huvud någon möjlighet att försona ett sådant brott?

Han hade svikit sin fosterbroder. Han hade tjutit. Han hade svikit sin ed, eden, han högtidligt svurit, då de blandat blod. Han hade svikit — — — han var ärelös — — —

Plötsligen blev det tyst. Rottingen upphörde att vina. Tystnaden i klassen var så intensiv, att man kunde höra rektorn flåsa. Och så sade han:

— Hör du — — — h — — — har du — — — något i — — — byx — — — xorna, lymmel!

Kalle svarade ej.

— Kvickt! Svara, drummel, har du stoppat något i byxorna? Knäpp ner dem!

Hela klassen satt med återhållen andedräkt. Kalle knäppte ned sina byxor.

Det gick ett viskande utrop genom klassen, då Kalle drog fram någonting grått.

— Vad är det? frågade rektorn.

— En kökshandduk — — —

Ögonblicket efter låg Kalle med blottad bakdel på pulpeten och skrek så att fönsterrutorna klirrade.

Och under tiden flämtade rektorn, medan rottingen ven i luften:

— Jag ska lära dig att komma med busstreck! Här lyckas det inte, lymmel!

Han var blåröd i ansiktet.

— Bort och sätt dig!

Kalle hasade sig bort till sin plats. Med ena handen höll han upp byxorna, med den andra frotterade han bakdelen.

Rektorn lät de båda sönderslagna rottingarna

ligga. Utan ett ord gick han ur den vördnadsvärt bugande klassen. Men i ena handen bar han Kalles kökshandduk som ett minne att bevaras i sitt privata museum på ämbetsrummet.

Stellan hade suttit med vitt spärrade ögon och vidöppen mun, medan Kalle dragit fram kökshandduken. Han blev sittande så länge. Det var till och med som om han inte hört sin fosterbrors skärande skrik. Det hade blivit alldeles dött inom honom. Han satt som förstenad...

Men så, med ens kändes det som om en blixt slagit ned i honom. Plötsligen *såg* han Kalle. Plötsligen förstod han *allt*. Kalle hade lurat honom hela tiden. Kalle var rädd. Kalle hade inte vågat gå över ån. Det var därför han försökt skolka. Det var därför han försökt glömma gymnastikskorna. Det var därför han inte sprungit, när han sagt tre.

När rektorn gått reste sig Stellan upp:

— Får ja lov å gå ut?

— Gå då!

Då Stellan kommit ut i den långa, öde korridoren, gick han fram till ett av de stora fönsterna. Han stirrade ned på gatan utan att se någonting. Det kom en slöja över hans ögon. Tårarna sipprade fram. Med händerna för ansiktet grät han, över sin fosterbror, över brutna löften, över blod man blandat med mänskor, som svikit, med mänskor, som haft andra hedersbegrepp — — —

*

En kort tid efter förlorade Stellan också en annan vän.

Farbror Ekenström, som rest bort på permission till julen, hade ej kommit tillbaka till regementet. Stellan hade ibland hört sin far svära över honom. Han brukade säga att Ekenströms förfallna växlar kommo med en regelbundenhet som om man prenumererat på dem, ett dunkelt uttryck, vars förfärande innebörd Stellan ej förstod.

Och nu, i mitten av februari kom underrättelsen att han skjutit sig i Köpenhamn. Anledningen var skulder och ett dåligt fruntimmer. Det vill säga: hon var egentligen inte så dålig heller. Men hon var bara cirkusryttarinna. Stellan hade till och med själv sett henne en gång, då hennes cirkus var i staden. Hon hade ridit på en svart hingst med vit sadel och själv hade hon haft hög hatt på huvudet.

Självmordet väckte ett oerhört uppseende. Det till och med skrevs en visa därom, som sjöngs över hela Skåne. Löjtnant Ekenström blev en hjälte, en folkets tragiskt romantiske avgud.

På Stellan gjorde farbror Ekenströms självmord ett outplånligt intryck. När han gick förbi hans dörr nere i farstun blev han ibland stående långa stunder och såg på den. Det kändes så underligt beklämmande i hans hjärta. Han hade, till en början dunkelt, förnimmelsen av att det fanns någonting gemensamt, en likhet mellan honom själv och farbror Ekenström. Han tyckte också att det var, som om han hade någon skuld i Ekenströms död. Han hade fått fyra kronor av honom. Kanske, om Eken-

ström inte hjälpt honom, han hade kunnat klar sig...

Men allt som dagarna gingo förtydligades oc fördjupades likheten mellan dem båda. Med e blandning av förvåning och hemlig glädje så Stellan hur fullständig likheten var: farbror Eken ström hade tagit livet av sig för en kvinnas skull själv hade han varit nära att komma i olycka fö Roses skull. Kunde överensstämmelsen vara störr och mera slående? Han började ana sitt eget fram tida öde. En gång skulle det skrivas en visa on honom, som skulle sjungas över hela landet. Ti och med Ida i köket, som nu gnolade om farbro Ekenström, då hon lagade maten, skulle en gån sjunga om honom, Stellan, som hon under all dessa år varit så ovänlig mot.

Stellan sörjde ej över farbror Ekenström son han sörjde över Kalle Möller. Den döde blev honon en ledstjärna, en förklaring på det öde, som vän tade honom själv, ja, en förklaring på själva livet

Ty en dag sade hans far på tal om sin gaml regementskamrat:

— Ja, det är de bästa, som skjuter sig.

Orden voro ej avsedda att höras av Stellan. Me det var som om de riktats just till honom. De sjönk ända ned i djupet av hans själ och de stannade dän blevo de flytande, växlande dagarnas ankare.

Han förstod dem så, som han knappast förståt några andra ord, som talats eller skrivits. Det ä de bästa, som skjuter sig. Sådana som Kalle Mölle — de skjuta sig inte. De fortsätta att leva och bryt

löften och vara fega; de gå omkring i skolan som hjältar och skryta över att de varit så finurliga, så att de lagt kökshanddukar i byxorna. Och de beundras av kamraterna.

Men de bästa — de skjuta sig.

II.

MEDELTIDEN

Så långt tillbaka i tiden Stellan numera kunde minnas hade han och hans far brukat fira julen hos farmor.

Liksom så många andra skånska prästänkor hade hon efter prosten Petréus' död flyttat till Lund, där hon köpt ett långt, vitrappat envåningshus mitt emot Parkbolaget.

Hennes man hade varit en verkligt evangelisktlutersk kärngubbe, som i änkemannaståndet sett den säkraste vägen till helvetet: prostinnan Petréus var hans tredje hustru — de två första hade varit systrar — och i det avlånga, vita huset vid Svanegatan hade hon uppfostrat, utom sina egna två söner, två kullar styvbarn, tillsammans elva barn, av vilka endast ett var av kvinnokön. Mellan den äldste styvsonen och hennes egen yngste pojke, numera kaptenen Petréus, var åldersskillnaden så stor, att kaptenen som barn haft den föreställningen, att hans äldste halvbror fötts med skägg: han hade nämligen aldrig sett honom utan.

I fråga om barnen Petréus ägde det något ovanliga förhållandet rum, att även om man visavi dem kunde hysa tvivel om, vem som varit deras mor, kunde man däremot med bestämdhet påstå, att prosten Petréus varit far till dem alla. De hade alla hans

stora, runda, säkert och solitt byggda sydskånska kranium.

Av de elva barnen hade endast ett kommit på villovägar. Det var prostinnans äldste son, Erik, som i femte klassen i katedralskolan i Lund hittat på någonting förfärligt — Stellan visste inte vad — gått till sjöss och uppslukats av Amerikas millioner. Det var i alla fall därifrån han sist låtit höra av sig.

För övrigt var förhållandet mellan syskonen Petréus det allra bästa. Man hade tagit fasta på historien om spöknipporna, hållit obrottsligt samman och bildat ett slags familjebolag, som till en början helt och hållet bestått av växlar. De äldre hade hjälpt de yngre, till dess de alla stodo på benen och voro män i staten. Utom den äldste, som numera var professor i exegetik och påstods skola bli biskop med tiden, och den yngste, Stellans far, voro de alla läkare, och, för att ej konkurrera med varandra, specialister var på sitt område.

Kapten Petréus skulle på sätt och vis kunna kallas fjädern i bröderna Petréus' familjehatt. Alla de övriga hade, var och en i sin stad, fått förse sig med svettremmar. Men Gunnar Petréus var deras Benjamin. När han kommit så långt i världen, att hans framtid skulle dryftas i familjerådet, hade det beslutats, att man hade råd till en lyxfågel. Gunnar skulle få bli vad han ville. Och Gunnar ville bli officer. Förslaget tilltalade bröderna. På den tiden stod officeren högst på den sociala rangskalan. Som de arbetsmyror de voro förbundo de sig att var och en draga sitt strå till hans stack på två villkor: dels

att han gick in antingen vid artilleriet eller fortifikationen — man höll styvt på det vetenskapliga momentet också i lyxfågelstillvaron — dels att han, i tidens fullbordan, liksom de skulle välja en brud, som var tilltalande även i ekonomiskt hänseende. Därmed menade de ej, att han skulle helt och hållet bortse från hjärtats krav. Men de kunde samtidigt ej underlåta att framhålla sanningen i det gamla ordspråket, att man lika lätt kan förälska sig i en rik flicka som i en fattig.

Och så hade Gunnar Petréus blivit artillerist. Under flera år hade han ur familjebolaget uppburit de tre tusen kronor om året, som utom löjtnantslönen måste garanteras för att han skulle kunna komma in på just detta regemente. Och i tidens fullbordan hade han valt sig en brud, som i alla avseenden uppfyllde brödernas förhoppningar och tillfredsställde familjebolagets önskningar.

*

Det långa vita huset, som den första tiden efter prostinnans inflyttning mest bestått av sovrum, stod numera nästan tomt hela året om: det var bara hon själv, som bodde där, med en gammal trotjänarinna, hon tagit med sig från prostgården, och en ”sällskapsdam”, en avlägsen släkting, som passade upp både henne och trotjänarinnan och på vilken prostinnan för övrigt kunde utösa sitt dåliga humör utan att alltför mycket såra henne: hon var nämligen ytterst döv.

Men om jularna blev det liv i det vita huset. Jul-

afton och juldagen fanns det aldrig mindre än fem av prostinnans söner med familjer samlade. Lyckligtvis voro ej sönerna barnrika. Det var som om naturen själv satt en gräns för faran, som hotade att översvämma hela provinsen med Petréusar.

*

Dessa juldagar hade emellertid ej förflutit utan allvarliga moment. De hade i synnerhet varit obehagliga för kapten Petréus. Man hade gått till rätta med honom för hans brist på ambition. Tänkte han gå och slå dank vid regementet hela sitt liv? Tänkte han gå och vänta sin tur i hopp om att möjligen bli major en gång och så vänta igen i hopp om att sluta som regementschef? Varför i Herrans namn, när det fanns genvägar? Varför spottade han inte i händerna, tog ett karlatag och sökte komma in vid generalstaben i stället för att stå i kön och vänta?

Kaptenen hade svarat, att det redan var för sent påtänkt och att han för resten ej var ärelysten.

På denna invändning hade han fått till svar frågan, om han ej var en Petréus.

Bröderna förstodo honom ej. De voro dåliga psykologer, så snart det ej gällde bedömandet av en mänska *i aktion*. De insågo ej, att kaptenen Gunnar var samma opportunist som de, att han, som de, följt lagen om "least resistance" och att han hunnit så långt på ärans bana som han för tillfället önskade.

Det hade emellertid varit obehagliga dagar icke bara för kaptenen. Också prostinnan hade tagit

kritiken åt sig, visserligen utan att säga något, så länge styvsönerna voro närvarande. Men hon kände det, som om anmärkningarna riktats också mot henne, som om det var *hon*, som spätt ut och försvagat det starka blodet. Inte nog med att hon hade olycksfågeln i Amerika på sitt samvete: skulle hon nu också behöva höra kritik över Gunnar. Inte nog med att Gunnar var en lyxfågel: skulle han nu också anklagas för att han inte kunde sjunga? (Liknelsen var hans egen.)

När juldagarna voro över och hon befann sig ensam i huset med kaptenen och Stellan — kaptenen brukade ha permission till över trettonhelgen — tog hon itu med honom på allvar. Vad gjorde han egentligen hemma hos sig? Det var som hon sagt ända från början: han hade valt en världslig bana. Hon hade aldrig varit riktigt med på det. Och om Petréus levat skulle det aldrig ha hänt. Men han hade fått sin vilja fram. Och här var resultatet: ingenting hade det blivit av hans glitter och prål och vackra uniformer. Middagar, supéer, mässliv, uteliv, starka drycker och kortspel, det var allt.

Kaptenen ryckte nervöst uttråkad på axlarna.

— Ni kan väl inte begära, att jag ska vara någon Moltke heller!

— Men, kära pojke, du har ett sådant gott huvud! Du är den mest begåvade av allesammans. Och så blir det till ingenting.

— Då tycker jag mor ska va glad över att jag är så begåvad och nöja sig med, att mor är den

enda som har reda på det. Det finns ingenting roligare än att vara ensam om en hemlighet.

Hon kom ingen vart med kaptenen. Och i samma ögonblick hon insett, att en direkt attack var lönlös, sökte hon anfalla honom från en annan sida.

Hon behövde ej söka efter den taktiska punkten. Det fanns Stellan.

Han var det enda verkliga barnbarn, hon ägde. Om olycksfågeln Erik hade några barn visste hon inte. Och hela hennes liv hade varit en enda lång uppfostringsprocess. En mångårig vana, ett överflöd på jämförelsepunkter hade gett henne en psykologisk blick av sällsynt skärpa och framför allt av större skärpa än värme, när det gällde att upptäcka gryende karaktärsfel. Och hon var ej belåten med Stellan. För sig själv kallade hon honom helt enkelt "Göteborgaren", därmed vräkande all skulden för de förefintliga bristerna på hans möderne.

Under den förflutna hösten hade hon legat i en ständig brevväxling med sin son angående Stellans konfirmation. Meningarna mellan henne och Göteborg, i synnerhet konsulinnan Axelson, voro nämligen på denna punkt mycket delade. Konsulinnan föreslog, att han skulle konfirmeras för en på den tiden mycket känd hovpredikant, som vid västkusten om somrarna befäste Göteborgs förgyllda ungdom i den rena luterska läran. Prostinnan Petréus var upprörd. Hon hade över huvud taget ej mycket förtroende för hovpredikanter, och hon visste dessutom, hur det gick till där uppe under beredelsetiden. Man spelade ett nytt spel, som hette tennis, man kurtise-

rade och hade för resten, som hon uttryckte det, alla slags schåser för sig. Hellre då låta den stackars pojken förbli en hedning än att taga den viktigaste händelsen i en ung mänskas liv till förevändning för den mest upprörande flärd och fåfänglighet. I stället föreslog hon, att Stellan skulle konfirmeras av en gammal vän till salig Petréus, en man, som förkunnade underkastelse och ödmjukhet i en enkel och lantlig prästgård söder om landsvägen. Den rena luterska läran, skrev hon i ett brev till kaptenen, och därvid citerade hon salig Petréus egna ord, var en bondereligion: den hade ingenting med rökelse och myrra att skaffa och dess eviga sanningar inpräntades bäst i ett ungt sinne ute på landet, bland bönder, i daglig beröring med bondens strävsamma och pliktfyllda, av Gud och Hans nådegåvor — solsken och regn — avhängiga liv.

Korrespondensen blev under höstens lopp allt ivrigare och gav samtidigt gumman Petréus tillfälle att på omväg ge de världsliga göteborgarna flera väl placerade tjuvnyp.

*

Av denna korrespondens hade Stellan genom sin far då och då fått några smakbitar. Till en början hade han odelat ställt sig på sin mormors sida. Hennes förslag tilltalade honom i alla detaljer: tennis, flickor, promenader och så, då och då, ett litet förhör i katekesen och en och annan psalm.

En dag hade emellertid hans far på sitt skrivbord glömt kvar ett av herdabreven från Lund. Stellan

tjuvläste det och förstod, att det var hans farmor, som innerst inne hade den rätta — och besvärliga — synen på tingen. Det stod plötsligen klart för honom, att konfirmationen var någonting, som gällde hans själ...

Han hade under det sista året ej varit helt och hållet okunnig om att han ägde en själ. Han befann sig i de första pubertetsårens svårmod, i tiden för de dvaltyngda, förvirrade drömmarna före det långa, plågsamma uppvaknandet. Han var otålig och nervös. Ibland greps han av ett plötsligt missmod: han ville ej gå ut, han satt om eftermiddagarna inne på sitt rum, olustig, orkeslös, modfälld. Och ibland åter igen längtade han bort, långt bort. Den sista sommaren på Särö hade han drömt om att bli sjöman. Havet hade med ens fått en mening för honom. Det var den äventyrliga vägen, som ledde ut i världen, till stora städer med främmande mänskor och farliga kvinnor.

Det fanns denna sommar för honom intet ord i det svenska språket, som ägde en sådan hjärtsprängande klang som ordet jungman. Att vara jungman på en fullriggare med vita segel, svartmålat skrov och vita kanonportar! Han hade sett en under en utfärd till havs: den var på utgående med alla klutar uppe och när solen gick ned var det, som om den seglat bort på en ström av glittrande guld.

Då hade Stellan våldsammare än någonsin förr känt, att det inom honom fanns en själ, som längtade att segla bort på en ström av glittrande guld, bort

till det okända, det äventyrliga, de främmande männen och de farliga kvinnorna. Och han hade skrivit hem till sin far och framställt en darrande fråga, om han inte kunde få gå till sjöss och bli jungman. Hans far hade svarat, att man fick tala vidare om saken, när han kom tillbaka och det blev vinter och kallt. Och när Stellan kom tillbaka till skolan hade han av sig själv låtit planen falla. Han insåg, att han som jungman ej kunde bli officer, rida på hästar och gå omkring i artilleriuniform...

Men minnet av fullriggaren på guldströmmen satt kvar. Den levde som en symbol i hans hjärta. Hans själ hade vaknat. Ibland ryckte den till inne i honom som ett foster. Det sprängde i bröstet på honom och han sjönk samman inom sig själv i en spleenfylld modfälldhet över alla de år, som ännu lågo framför honom, innan han blev stor, riktigt stor. Och ur denna modfälldhet steg missnöjet, hatet mot det närvarande.

Men detta hat gällde ej honom själv. Det gällde mänskorna och den med snigelgång framkrypande tiden. Han *visste*, att han skulle bli någonting, ingen annan än han själv kunde ana. Men det var så långt till dess, fyra, fem oändliga år, som lågo som en öken framför honom. Och ej nog med dessa ökenår: det fanns också mänskorna omkring honom, som ej förstodo honom, som ej kunde begripa, att han en gång skulle sluta som Josef i Egypten, på ett eller annat sätt, han ännu ej hade klart för sig själv. Men detta insågo ej mänskorna, därför att han

ej satt bland de översta i klassen och ej på något sätt intog en ledareställning bland kamraterna.

Han visste alltså att han hade en själ. Och på det hela taget var han tämligen belåten med den.

Nu, sedan han läst farmors brev, stod det emellertid klart för honom, att han måste syssla betydligt mera med denna själ än han hittills gjort. Han förstod, att det bakom hans sätt att sköta sig i skolan och i det dagliga levernet fanns någonting annat: ett inre liv. *Och detta inre liv var det viktigaste.* På detta inre liv berodde inte bara hela hans framtid utan också hans själs salighet.

Ett nytt perspektiv öppnade sig för honom. Men det var ett perspektiv *inåt*. Det kändes, som om han inom sig gick och bar på en djup, mörk brunn, från vilken locket i ett slag lyfts av. Hurdan såg hans själ ut? Var den beskaffad på det rätta sättet? Det var detta som skulle visa sig under konfirmationen. Däri låg konfirmationens betydelse. Han insåg det nu.

Och med denna insikt följde också en annan: hans farmor hade rätt. Han försonade sig med hennes plan, idealiserade den, byggde upp på den en romantisk idyll: den gamla prästgården, överväxt med vildvin, i en trädgård med gamla fruktträd. När han inte läste för den gamle vitskäggige prästen, skulle han hjälpa arrendatorn med lantbruket: det vill säga han skulle åka överst på hölasset, köra och hämta posten i trillan, och på kvällarna skulle han sitta på bänken under en stor kastanj. Kanske det också fanns en flicka i närheten, kanske arrenda-

torn hade en dotter, inte en sådan som grosshandlareflickorna i Göteborg, utan en riktigt enkel flicka . . .

Jo, det tilltalade honom. Det var mera passande, enklare och högtidligare än tennis och hovpredikanter.

*

Plötsligen förlorade emellertid också denna lilla konfirmationsidyll sin mening. En dag insåg han, att också den ingenting annat var än det farmor kallade flärd och fåfänglighet. Han förstod, att det, som väntade honom, var någonting mycket tungt och allvarligt.

Det var dagen före trettonafton. Han hade tagit sig en promenad på Bullis i Lund, gått gatan fram som man går i en stad, där man ej är bosatt, med en främmande klassmössa på huvudet: skolflickor ha betraktat den med något av nyfikenhet och undran i blicken, och inför dessa blickar klappar hjärtat snabbare; man sträcker upp sig och ger sig sken av att man kommit långt, långt borta ifrån, att ha rest genom dagar och nätter; och nu går man här, bärare av oanade öden och upplevelser . . . Och plötsligen spränger det i ens bröst. Man önskar man var stor, riktigt stor, att man var löjtnant vid artilleriet och klädd i uniform, att man kom ridande in i denna stad med kanoner dundrande mot stenläggningen . . . Och man drömmer vidare, att det är krig och att man just skall draga ut i fält för att försvara fosterlandet och alla dessa flickor . . . Och

man drömmer ännu vidare, att man kommer som segrare tillbaka: trottoarerna äro fullpackade med mänskor, som kasta blommor åt en, där man sitter brunbränd och manöverdammig på en svettig, fradgande och illa ryktad häst...

Det var från en sådan promenad Stellan just nu återvände till det vita huset vid Svanegatan.

Dörren mellan tamburen och salongen stod på glänt. I lilla förmaket innanför salongen hörde han sin fars och farmors röster, medan han tog av sig ytterkavajen. Då han hängde upp mössan, blev han plötsligen stående med mössan på hängaren och handen hållande i skärmen. Han hade hört sin farmor nämna hans eget namn... De talade om honom...

Hans arm föll sakta ned längs sidan, och han kröp bakom dörren med återhållen andedräkt och lyssnade.

— — — luktar kosmetik om honom långa vägar. Om det roar dig, kan du gå upp på hans rum och se på hans huvudkudde. Den är alldeles nersmord, fastän örngottsvaret byttes i förrgår morse. Och att han är högfärdig, det *kan* du väl i alla fall inte komma ifrån. Men det är inte det värsta, fastän högfärd går före fall. Men det värsta är, att pojken är *falsk*. Han har ingen ärlig karaktär. Ja, försök inte och komma med invändningar. Han är inte det första barnet, jag har haft och göra med i mitt liv, som du vet. Jag har ögonen med mig. Jag har sett det länge. Och jag är inte den enda. Du kan ju fråga dina svägerskor och bröder, om du inte tror din gamla

mor. Han är nog artig och uppmärksam mot dig och mig och alla, han anser "fina". Men vet du, hur han behandlar jungfrurna eller gamla Kerstin? Sist jag var hemma hos dig, hade jag ett långt samtal med henne. Fråga henne får du höra! Pojken är falsk, sanna mina ord. Och får han fortsätta länge på det sättet, gitter jag inte tänka på, hur det ska sluta. Det är inte nog med att ha eller få pengar. Pengar kan försvinna. Det har hänt förr. Och all denna flärd och fåfänglighet hos honom! Det är ynkligt bara att se på det. Och så säger du, att jag tar det där med pojkens konfirmation *för allvarligt.* Jag har väl aldrig hört på maken. Jag tar pojkens konfirmation *för allvarligt!* Min käre gosse, det är en Guds innerliga lycka, att Petréus ligger i sin grav och inte hör dig. Är det inte fråga om pojkens själ och salighet! Kan man ta Gud och Hans enfödde son *för* allvarligt! Nej, vet du, Gunnar! Och så mycke har jag sett på honom, att han är bra långt från Gud och Frälsaren redan. Han är redan fången i glitter och prål, så jag fruktar att det redan är för sent. Och det har du Axelsons att tacka för — — — Ja, du behöver inte rycka på axlarna. Men tänker de mänskorna på annat än — — — Ja, du behöver inte va rädd, jag vet, vi ska inte tala om det. Jag ska heller ingenting säga mera, men — — — jag vill bara säga dig det, att om du tycker att jag tar pojkens konfirmation för allvarligt, får jag säga dig, att din gamla mor tycker du går *bra* långt.

Gumman Petréus hade talat så fort, som om hon andats med hjärnan i stället för med lungorna.

Men nu blev det tyst inne i lilla förmaket, alldeles tyst. Stellan smög sig uppför trappan till gavelrummet så sakta, så ljudlöst, att de gamla trappstegen knakade under honom.

För första gången i sitt liv hade han hört mänskor tala om sig, då han själv inte var närvarande. Han hade visserligen fått anmärkningar förr, av sin far, av gamla Kerstin, av Ida, i skolan. Men han hade aldrig tagit dem på fullt allvar. Överdrifterna i dem hade varit alltför påtagliga, allt för tydligt avsedda att genom själva sin överdrift framkalla ett önskat resultat.

Men det, han nu hört, var någonting helt annat.

Han reglade dörren bakom sig och blev stående mitt på golvet. Han kände sig plötsligen iskall. Det var som om frossan ätit sig in i honom, ända in i hjärtat. Han skakade till ett par slag. Han var ensam, alldeles ensam i hela världen. Han hade ingen, han kunde lita på, ingen enda. Inte ens hans far hade tagit honom i försvar. Han var utan vänner, utan någon, som tyckte om honom.

Det kändes som om det lilla gavelrummet så småningom vidgats och blivit till en isande kall rymd, i vilken han stod, ensam, skakande av frossa. Och utanför denna isande kalla rymd låg världen, där mänskorna gingo omkring utan att bry sig om honom, utan att bekymra sig om att han stod här ensam och frysande — — —

I lilla förmaket under sig hörde han sin far och farmor tala. Han kunde ej uppfatta deras ord, och han var ej längre nyfiken.

Han satte sig på sängkanten, sammankrupen i sig själv som skydd mot kylan. Att en mänska verkligen kunde vara så ensam som han...

Han gick genom hela sitt förflutna. Det ena halvt förborgade minnet väckte det andra. Alla hade svikit honom, inte bara farmor och pappa. Där var Kalle Möller, hans fosterbror, som han blandat blod med — — — Och där var Rose, som lockat honom att köpa frimärken — — — Och där var rabulisterna, som sökt smita från honom den första maj — — — Alltid detsamma, alltid hade han stått där besviken, ensam, lurad, övergiven...

Han hade bara haft en enda riktig vän, en som förstått honom, genast och på det rätta sättet. Och det var farbror Ekenström. Och han hade skjutit sig.

Skulle han själv också en gång behöva skjuta sig? Han tyckte sig i denna stund förstå farbror Ekenström bättre än nånsin. Han hade skjutit sig, därför att han varit så här ensam. Han hade suttit på ett hotellrum i Köpenhamn precis som Stellan satt här. Mänskor hade promenerat förbi nere på gatan. Han hade hört ljudet av deras steg, och de hade gått förbi utan att veta, att han satt där uppe, alldeles övergiven, utan att någon brydde sig om honom. Och då ingen kommit upp till honom, inte ens hon, han älskade, hade han tagit fram revolvern och skjutit sig.

Skulle det gå likadant med honom, inte just nu, men en gång långt fram i tiden, då han blev löjtnant?

Han blev sittande alldeles stel och styv och stirrade framför sig. Jo, så skulle det sluta. Han visste det nu, alldeles säkert. En dag skulle han skjuta sig som farbror Ekenström, därför att ingen tyckte om honom och därför att han var bättre än alla andra. Men innan dess skulle han leva som löjtnant, som farbror Ekenström levat, i sus och dus, i glitter och prål och flärd och fåfänglighet, som farmor kallade det, med uniform och hästar och en kvinna i Köpenhamn som var så vacker att hon var syndig ... Jo, så skulle han sluta! Han visste det nu. Han visste också nästan, hur det skulle kännas att leva så, i sus och dus. Han *förstod* farbror Ekenström. Han hade själv gjort något liknande, då han gett Rose frimärkena ...

Vad han varit lycklig då! Han hade gett henne frimärken. Och så hade de kyssts. Och hon hade spelat piano på konditoriet. Varför hade han inte tyckt bättre om att kyssas? Han ångrade det nu. Och varför hade han skämts, när hon spelat piano på kondis. De skulle ha kyssts, kyssts, kyssts, till dess han en dag sköt sig ...

Jo, så skulle det gå till! Så skulle hans liv sluta, i sus och dus och prål och flärd, musik och kaféer och en Rose och så: Pang! Och där hemma skulle de andra offcerarna säga: — Nu har Stellan Petréus gått och skjutit sig i Köpenhamn för en kvinna, som han gett för många presenter. Han var i alla fall en hygglig karl, den hyggligaste av oss, men det är alltid de bästa som skjuter sig.

Så skulle de säga — — —

Han satt ej längre och skakade i frossa. Han var het över hela kroppen — — —

*

Det ringde till middagen. Han gick ned i en stämning av kallt och högtidligt allvar. De tyckte inte om honom. De kallade honom falsk och högfärdig. Han brydde sig ej om det mera. Han *var* falsk och högfärdig. De visste inte, hur han skulle leva och hur hans liv skulle sluta. Han var ensam. Det var skönt att känna sig ensam. Han behövde inte ta några hänsyn längre. Han var kvitt alla förpliktelser. De väntade sig inte mera av honom. Hans farmor hade själv sagt, att det var för sent. Han kunde göra vad han ville. *Han var fri!* Det var en underbar känsla, som om han plötsligen vuxit och blivit *riktigt* stor. Han visste sitt öde, visste, hur det skulle sluta... Och han var fri...

Han svarade kort på de vuxnas frågor om var han varit och vad han hittat på. Vad hade de med honom att göra? De tyckte ju inte om honom. De sutto hemma och baktalade honom, när de trodde han inte hörde dem. Varför frågade de då? De sade, att han var falsk. Var inte hans farmor ännu falskare, som nu satt där och kallade honom mitt älskade barn och frågade, om han inte ville ha mera äppletårta. Han gav fan i hennes äppletårta. Den kunde hon äta själv.

Efter middagen gick han åter ut i stan. Han sade, att han skulle gå och hälsa på professorskusinerna. Men i stället drev han omkring på gatorna. Han

såg på mänskorna på ett nytt sätt, i synnerhet på kvinnorna. Han kastade inte längre skygga blickar på backfischar. De intresserade honom inte längre. Han såg på de vuxna, som ännu voro unga, sökte efter en kvinna, som var så vacker, att hon kunde vara syndig. Han upptäckte bara en, som tilltalade honom. Hon gick med en student. Han följde efter. Han var inte svartsjuk på studenten. Honom skulle han nog kunna peta ur brädet, när han en gång fick uniform på sig. Det var ingen konst.

Han gick bakom dem och såg på hennes svajande höfter. Och ju längre han betraktade dem, ju längre han följde deras svängande rörelser, ju osäkrare kände han sig. Han tvivlade inte på att han med sin uniform skulle kunna peta studenten. Men han började bli rädd, rädd och varm vid åsynen av dessa höfter, av de två vecken i kappan, som rörde sig snett ned över ryggen för varje steg, hon tog. Han visste inte riktigt vad han skulle säga henne, då han en gång gett studenten respass. Han hade en känsla av att han inte skulle kunna säga någonting, bara falla ned framför henne, med en present i ena handen och en revolver i den andra — — —

Nu skrattade hon. Han ryste till. Det var som om någon kittlat hans hjärta. Och i detta ögonblick visste han ännu säkrare, att det skulle sluta med ett revolverskott.

Han följde efter dem, till dess de stannade utanför en port, där den unga kvinnan gick in. Han såg inte hennes ansikte. Men över porten, där hon försvann, stod det: J. A. Krooks Herrskrädderi.

Han tänkte på henne hela kvällen, på de svajande höfterna och vecken i ryggen på hennes kappa, då hon gick. Han satt och tänkte på det till och med, då farmor efter kvällsvarden läste aftonbönen i lilla förmaket. Han hade redan beslutat sig för att när bönen var över skulle han gå upp på sitt rum, lägga sig och tänka på höfterna och vecken i kappan.

Han kysste sin farmor på kinden. Men i stället för att kyssa honom god natt, sade hon:

— Stellan lille, vill du stanna ett slag. Jag vill tala med dig.

Han ryckte omärkligt på axlarna. Vad hade hon med honom att skaffa? Han var ju ensam. Han var fri!

Ögonblicket efter fann han till sin förfäran att både tant Selma, den döva sällskapsdamen, och Nilla, trotjänarinnan, smitit. Och de hade stängt dörren efter sig...

— Kom nu och sätt dig här i soffan hos farmor, så ska vi talas vid *riktigt ordentligt*, riktigt på tu man hand.

Han satte sig bredvid henne. Hon tog hans hand.

— Du förstår, lille Stellan, jag håller ju så obeskrivligt mycket av dig, mera än av mina andra barnbarn, därför att du är mitt enda riktiga, mitt enda.

— Ja-a — — —

— Förstår du det?

— Ja, farmor.

Och så började hon, med låg och innerlig röst, medan hon smekte hans hand.

För varje ord tyckte han sig bli allt mindre och mindre. Känslan av frihet hade försvunnit. Det föreföll honom till sist, att han var så liten, att han kunde sitta gömd i hennes knä...

Han lämnade henne alldeles förgråten. Hon hade talat med honom oavbrutet. Han visste knappast vad hon sagt annat än om Gud och vår Herre Frälsaren och om det enda viktiga här i livet: att rädda sin själ, att bevara den undan världens fåfänga och prål och glitter.

Han bara storgrät. Han var alldeles upplöst av tårar. Han kramade hennes hand och snyftade gång på gång:

— Ä dä för sent, farmor? Säg, att dä inte ä för sent. Jag *vill* inte skjuta mig!

Hon såg förskräckt på honom:

— Men mitt älskade barn, var får du sådana tankar från? Må Gud bevara dig för sådana förfärliga tankar!

— Jo, ja vet så *säkert*, ja *vet*, att ja kommer att skjuta mig, ja vet dä *så säkert* — — —

— Men mitt älskade, älskade barn — — —

— För ja *vill* inte skjuta mig. Ja vill bli en god mänska. Ja vill, ja *vill!* Ja vill älska Gud och Kristus — — — Ja vill va god — — — Ja ä så olycklig, så olyck — — — liiii — — — Ja vill inte bli rik. Ja vill inte ha morfars pengar, ja vill — — —

Hon måste följa med honom upp på hans rum och lägga honom till sängs som ett litet barn.

Där, på örngottsvaret, såg han en stor flottfläck från kosmetiken i sitt hår. Den bruna fläcken fyllde honom med äckel och avsky. Jo, han var en dålig mänska. Han var en förtappad varelse. Han frös så att hans tänder skakade, då han klev i sängen. Hans farmor stoppade om honom, blev sittande på sängkanten och läste ännu en bön. Han tog hennes hand och började gråta på nytt:

— Läs mammas psalm, läs — — — mam — — —

Och prostinnan Petréus läste hans mors älsklingspsalm, den som hon brukat läsa, innan hon dog.

Min vilotimma ljuder
en gång, den sista gång
och mig i jorden bjuder
en bädd så kall och trång.
Dock den mig ej förskräcker;
så sött jag sover där,
tills Herrens röst mig väcker,
då ingen natt mer är.

Efter en stund reste hon sig:

— God natt med dig nu, min käre gosse. Sov nu gott. I morgon vaknar du som en annan Stellan, pappas och farmors snälla, goda, rara Stellan.

Han höll kvar hennes hand. Tårarna kommo fram på nytt.

— Dä blir så svårt, sade han.

— Ja, men Herren hjälper. Ser du mitt lilla barn, det finns någonting som heter underverk, Guds underverk med oss fattiga, syndiga mänskobarn. Mänskorna nu för tiden rycker på axlarna åt det.

Men tro du din gamla farmor: underverket *finns*, det sker underverk *varje* dag. Utan underverk räddas ingen mänska. Tro din gamla farmor! Förlita dig på Frälsaren i ödmjukhet och tro på underverket att det kommer. Nej, nu måste jag gå ner. Nu kommer din pappa hem.

Stellan höll henne ännu kvar:

— Säg, farmor, lova mig, lova mig att inte säga något till pappa — — — lova det — — —

— Det ska jag visst göra, mitt barn. Sov nu gott.

Hon tände ett ljus och släckte lampan.

Han låg länge vaken. Han var så förgråten, att det kändes som om hans inre endast varit en flytande massa. Och i denna flytande massa var det som om tankarna simmat omkring snabbt som fiskar i ett ringlande stim. Han tänkte på underverket, på farbror Ekenström, på allt han upplevat denna dag, som föreföll honom lång som ett år. Och han somnade in vid en sista förbiglimmande tanke på att farbror Ekenström varit en dålig mänska. Hans far hade sagt något om farbror Ekenströms växlar, som haglade över honom, som om han prenumererat på dem...

Under sig, i lilla förmaket, hörde han otydligt röster...

*

Han var åter tillbaka i sin hemstad. Vårterminen hade börjat. Till det yttre var allt sig likt: hans eget hem, gatorna, husen, kamraterna, skolan. Och ändock föreföll det honom som om allt under dessa

korta julveckor blivit åratal äldre, blivit gammalt, föråldrat.

Det var han själv, som förändrats. Den kväll, han suttit ensam med farmor, hade han genomgått en som han tyckte fullständig förändring, som om allt inom honom först lösts upp i tårar för att sedan samla sig i alldeles nya kombinationer. Han längtade. Han gick och väntade på något. Men drömmen, som levde inom honom, var en annan än förr: den sökte sig inte längre mot fjärran länder och äventyr eller mot den avlägsna tid, då han för alltid lämnat skolan bakom sig och kommit ut i livet med dess lockande möjligheter. Det, han väntade, låg honom nära. Det fanns inom honom. Han tyckte sig ibland kunna känna det rent kroppsligt, som en sprängning i bröstet.

Det, han gick och väntade på, var underverket, farmor talat om, Guds underverk.

Själva ordet hade satt hans fantasi i en häftig rörelse, gett den en våldsam stöt framåt, i en som han trodde alldeles ny riktning. Han visste ännu ej, att detta nya ej var någonting nytt, att det endast, i en förändrad gestalt, var hela barndomens koncentrerade sagolängtan, som med detta nya ord åter sökte sig fram till förverkligande: det våldsamma kravet på den plötsliga förändringen. Underverket skulle ske: han skulle bli en annan, inte genom en långsam och mödosam uppflyttning från klass till klass, till dess han en gång blev stor, utan med ens, i ett enda slag.

Han anade till och med, hur det skulle ske. Det

skulle ej komma i form av en yttre förändring, genom en yttre upphöjelse, en oväntad utmärkelse, likt överräckandet av sagoprinsens krona och mantel. Underverket skulle ske *inne i hans själ.* Det skulle komma ungefär så, som det en gång visat sig för Saulus, en plötslig syn, så bländande att den skulle tvinga honom på knä. Och i detta ögonblick, i denna blindhet, skulle han bli *seende.* Han skulle förstå *allt,* han skulle i ett enda slag lära sig tro på Gud, älska Frälsaren, bli god, bli helt och hållet en annan.

Men underverket inträffade ej. Han gjorde i yttre måtto allt, som stod i hans makt att underlätta dess förverkligande: han lade bort kosmetiken, var hövlig mot Ida och tittade varje eftermiddag ett slag upp till Kerstin.

Men det hjälpte ej . . .

Var det redan för sent? Hade farmor haft rätt, då hon sagt till hans far, medan han själv stod gömd bakom dörren, att han redan var alltför fången i flärd och fåfänglighet?

Han funderade mycket över detta. Kanske låg felet däri, att han en gång skulle bli rik? Det stod någonting i Bibeln om den rike, kamelen och nålsögat. Han insåg, att liknelsen ej fick tagas för bokstavligt: Kerstins bokstavliga bibelutläggningar hade han för länge sedan lämnat bakom sig; han visste att nålsögat var en port i Jerusalem. Men han insåg också på samma gång den djupa symboliken i detta. Den som var rik eller skulle bli rik måste lära sig ödmjukhet. Frågan var hur det skulle ske. Han

tyckte sig i yttre måtto ha gjort allt, som i den vägen rimligtvis kunde begäras av honom.

Också på detta funderade han mycket. Med den medeltida skolastikens hela skärpa staplade han som han tyckte ovedersägliga argument på varandra för att klargöra för sig, att rikedomen i och för sig inte behövde utgöra ett oöverstigligt hinder för underverket. Paulus själv hade ej varit en fattiglapp utan en bildad man. Han hade gått i skola och varit skriftlärd.

Och för resten: var det alldeles *nödvändigt,* att han skulle bli rik? Kunde han inte helt enkelt avsäga sig sin morfars pengar? Kunde han inte säga nej, då de kommo och erbjödo honom rikedomen, säga, att han inte ville ha den och att de fingo göra med den, vad de ville?

Men ej heller detta beslut hjälpte. Ingenting hände ... För några dagar greps han av panik. Så blev allt åter lugnare inom honom, allt eftersom den dagliga skolrutinen snörde in honom i sitt växlingsrika enahanda. Veckorna gingo. Till slut låg drömmen om underverket endast som ett halvt igenvuxet sår långt inne i bröstet på honom. Ibland stack det till i en plötslig smärta, när han satt med böckerna framför sig på bordet och han såg den ändlösa vägen, han hade att gå, innan han skulle bli stor, riktigt stor ... Och efter denna plötsliga smärta var det, som om det kittlat i såret: han hade en dunkel och angenäm förnimmelse av, att kanske, trots allt, underverket skulle ske, fortare än han nu anade ...

*

En dag kom klarheten strömmande in över honom som ett plötsligt knippe solstrålar.

En morgon efter bönen steg rektorn upp på katedern i bönsalen och förklarade, att de av skolans lärjungar, som under terminen önskade åtnjuta konfirmationsundervisning, skulle anmäla sig på rektorsexpeditionen.

Han kände det, som om om han suttit och halvsovit och i ett ryck blivit klarvaken av något, som värmde hela hans kropp.

Underverket — det var konfirmationen! Det var genom den, det skulle ske. Genom den skulle han förstå allt, sin längtan, sin egen själ...

Han hade förnimmelsen av en obeskrivlig lättnad. Äntligen — — — Nu hade han funnit vad han sökt. Nu visste han, vad han ville. Han skulle inte uppskjuta konfirmationen till sommaren. Han *kunde* inte gå en hel termin och vänta på detta, som i ett slag skulle förändra hela hans liv. Han var rädd för sig själv, misstrodde sig själv. Kanske när sommaren kom, drömmen om underverket skulle helt och hållet ha försvunnit. Och på samma gång skulle också flärden och fåfängligheten ha ytterligare flera månader att arbeta sig allt längre in i honom.

Han gick hem till frukosten med snabbare steg än han gjort på länge.

— Har inte pappa kommit hem ännu?

— Nej!

Han gick av och an runt matsalsbordet och vän-

tade. Till slut hörde han sabelskrammel ute i tamburen. Han skyndade ut:

— Säg, pappa, får ja lov och tala mä pappa ett slag.

Ivern hade gjort honom blossande röd i ansiktet. Och samtidigt såg han mycket allvarlig ut.

Fadern gav honom en snabb blick:

— Ska det vara med samma?

— Ja tack!

— Nå, kläm ur dig då!

Han kastade en hastig blick in i matsalen, där hushållsfröken redan stod bakom sin stol.

— Ja kan inte säga dä här. I enrum!

Fadern såg åter på honom ängsligt och skarpt:

— Vad i Herrans namn står på? Har du hittat på några dumheter i skolan?

— Nej, men dä ä viktigt!

Han gick före sin far in i skrivrummet och stängde dörren efter honom.

Kapten Petréus var ej längre säker på Stellan. Han och prostinnan hade haft ett långt samtal nere i Lund en viss kväll. Pojken hade suttit och pratat någonting om, att han inte ville skjuta sig. Kaptenen var i grund och botten en smula rädd för honom. Likt de flesta andra vuxna vid hans ålder hade han av sin barndom glömt det mesta, och han hade ännu ej hunnit tillräckligt långt upp i åren för att åter minnas den. Han förstod sig inte på Stellan.

Han såg en smula osäkert på sin son:

— Nå, vad är det du vill?

Stellan fäste sin blick öppet i hans:

— Jo, dä ä konfirmationen.

— Nå?

Fadern besvarade hans blick ännu osäkrare. En plötslig aning for genom honom: nu vill pojken inte konfirmeras; det är någon, som satt dumheter i huvet på honom, och så blir det bråk och förtvivlan både i Lund och Göteborg.

— Jo, dä ä så att — — — Ja kanske kommer och göra pappa och farmor emot, och ja vill dä inte gärna, dä försäkrar ja pappa, men — — —

— *Nå, kläm ur dig!*

— Jo, får ja lov och konfirmeras nu i skolan under terminen i stället för på landet i sommar?

Stellan såg sin far fortfarande allvarligt i ögonen.

Kapten Petréus vände sig om för att hämta sig efter förskräckelsen. Med händerna bakom ryggen tog han några steg fram i rummet för att dölja ett leende, i vilket låg lika mycket häpen undran som löje.

Stellan följde honom med blicken:

— Ja vet att ja gör er emot, men — — —

— Tjo-oo, det kan du väl få — — —

— Då kan ja få anmäla mig på rektorsexpeditionen i dag?

— Tja, det går visst för sig — — — det ser jag inte något särskilt — — —

Stellan bugade sig högtidligt och sade med säker och varm röst:

— Tack, kära pappa.

Nu vände sig kaptenen om och såg på honom:

— Vad är det som gör att du ändrat dig?

Nu var det Stellans tur att slå ned ögonen:

— Dä ä svårt att säga — — —

— Nå, då vill jag inte fråga.

— Tack, snälla pappa.

— Tja, då äter vi väl!

Stellan gick före honom ut i matrummet. Men kaptenen blev stående kvar en lång stund mitt på golvet och såg rakt framför sig.

Samma kväll skrev han ett långt brev till prostinnan i Lund. Det kom omgående svar, också ett mycket långt brev, adresserat till Stellan själv. Hans farmor var mycket belåten över hans beslut — allra mest därför att hon segrat över konsulinnan Axelson, ehuru hon ej nämnde någonting därom i skrivelsen till Stellan. I stället talade hon om konfirmationens allvar och vikt. Hon skrev också om att hon själv skulle komma i god tid för att bistå honom under dessa för hela hans framtid och hans andliga liv så betydelsefulla veckor.

Både beslutet och farmoderns brev fyllde Stellan med ett högtidligt allvar och en känsla av trygghet, som om han vandrat omkring i en värld av vit bomull. Det föreföll honom som om alla mänskor plötsligen blivit vänligare. Varje gång han mötte kristendomsläraren, som skulle konfirmera honom, tog han av sig mössan på ett alldeles särskilt vördnadsfullt sätt, och med en hemlig värme sökte han de kamraters sällskap, som i likhet med honom skulle beredas till den för hela deras andliga liv så betydelsefulla stunden.

*

Han gick sedan flera veckor och läste för adjunkt Lundquist.

Men intet underverk skedde. Den stora, hela själen genomskakande Paulusuppenbarelsen inträffade ej, bländande med sitt övermäktiga sken, tvingande honom på knä . . .

Han läste katekesen och Bibeln på nytt; han lärde sig en massa psalmer utan att därigenom komma närmare Gud eller Kristus. Han kunde ej inom sig upptäcka någon nämnvärd förändring annan än den att han allvarligt bemödade sig att tro.

Den sista kvarten under varje lektion, sedan läxorna och bibelutläggningarna traggats genom, brukade adjunkt Lundquist tala, som han kallade det, "varmt och innerligt". Men ej heller detta gjorde något intryck på Stellan. Han försökte göra sig riktigt mjuk och mottaglig för vad prästen sade, riktigt öppna sitt hjärta för hans ord. Men det lyckades ej. Inte heller nu kände han, att han levde i, genom och med Frälsaren.

Kanske det redan var för sent. Utan att man var som ett barn, skulle man ej kunna ingå i Guds rike. Och han var ej längre ett barn. Han var femton år.

Han kastade sig in i diskussioner med sig själv, byggde upp stora logiskt oemotsägliga tankesystem på grundval av vad prästen sade. Konfirmationsundervisningens stora betydelse, brukade prästen säga, bestod ej i att bibringa exakta kunskaper utan att leda det unga sinnet fram till förståelse av och kärlek till vår Herre Frälsare. Kunskaper båta föga. Ja, när kunskapen ställer sig i strid mot

mänskans tro, hopp och kärlek till Kristus, är den en förbannelse.

Var det däri felet med honom själv låg: *visste* han redan för mycket?

Han försökte klargöra sin egen ståndpunkt. Trodde han på en Gud? Nej! Åtminstone inte på det sätt, prästen menade. Förnekade han en Gud? Nej! Trodde han på Kristus? Ja! Älskade han honom? Nej! Åtminstone inte på det sätt, prästen menade. Trodde han på ett evigt liv? Ja!

Men var detta nog för att avge konfirmationslöftena? *Nej!* Hade han det rätta sinnet? Nej! Fanns det någon förutsättning att han skulle kunna få det? Blev han inte med varje dag som gick allt äldre? Och försvann inte för varje dag möjligheten för honom att skaffa sig det rätta barnasinnet? Obetingat jo!

Det blev honom för varje dag allt klarare att han endast skulle kunna räddas genom underverket, uppenbarelsen, som aldrig kom. Han sade sig att också aposteln Paulus själv under en lång levnad varit en otrogen och en hedning, högfärdig över sina saduceiska kunskaper. Och så hade undret inträffat, bländat honom, tvingat honom på knä. Vandringen till Damaskus hade varit *hans* konfirmation.

Men var det inte redan för sent för honom själv? Det var inte mera än en månad till dess han skulle avlägga löftena.

Han blev brännande het. Det stack till i honom av ångest...

Han sökte framtvinga underverket på egen hand.

Han började bedja inne på sitt rum. Han lade sig på knä vid sängen: — Kristus, lär mig älska dig! Kristus, visa mig vägen till räddning och frälsning! Kristus, ge mig ett tecken att det inte är för sent! Jag vill inte ljuga för dig inför altaret!

Ibland, medan han låg och bad, kunde det hända, att han föll i gråt. Då kände han sig lättare. Det var som om han tyckte sig kunna skymta Kristus genom tåreslöjan, som om han passerat förbi likt en ljus skugga. Men då han på detta sätt skönjde honom, såg han också, och på ett ännu mera levande sätt, framför sig den botfärdiga synderskan. Det var som om hon helt och hållet skymde bort Frälsaren, fastän hon låg på knä. Och hon var alldeles lik majorskan Gyllencrantz, som han ofta tänkte på med avsky och lockelse därför att han hört, att hon hade funnits en eftermiddag hos en ung löjtnant.

Men oftast kunde han ej gråta alls. Han upprepade bönen gång efter annan. Det blev bara ord. De stego ej ur hjärtat. Och ändock var hans hjärta inte kallt eller livlöst. Alltid hade han förnimmelsen av att själen levde inom honom som om det varit för trångt inne i hans bröst, som om den sakta och varsamt sökte sig en väg ut...

Han började med ett annat knep, genom vilket han kunde pressa fram tårarna, nu när bönen ej längre visade sig ha någon verkan. Han tvingade sig att tänka på någonting riktigt sorgligt. Han tänkte på sin kärlek till Rose, på farbror Ekenström eller den isande ensamhet, han känt uppe på gavelrummet hos farmor, då hon talat illa om honom.

Då greps han av ett outsägligt medlidande med sig själv: han var ensam, alldeles ensam. Det fanns ingen, som brydde sig om honom; hans enda vän, farbror Ekenström, hade skjutit sig. Tårarna började rinna nedför hans kinder. Men Kristus visade sig ej. Han sjönk endast samman i en frysande känsla inför mänskornas grymhet och orättvisa.

Han började bli nervös, retlig och otålig, den verkliga, djupa ångestens förelöpare. Han ångrade att han inte väntat med konfirmationen till sommaren. Nu var det så mycket som drog hans tankar till värdsliga ting, så mycket som hindrade honom från att försjunka i allvaret. Där var till exempel skolan. Vad hade geografi och tyska och latin och matematik att göra med det, som väntade honom, den stora uppgörelsen? Och så var det mänskorna omkring honom. Tog hans far sin egen sons konfirmation på allvar? Hade han under hela tiden nämnt ett enda ord om den? Och där var majorskan Gyllencrantz? Varför hade han just nu fått veta, att löjtnant Gatenbergs uppasserska funnit hennes vigselring i hans säng?

Han kände äckel för allt detta, som drog hans tankar från det andliga liv, han ville ägna sig åt: skolan, fadern, majorskan Gyllencrantz... Han kände leda vid dessa mänskor för deras världsliga tanklöshet. Han önskade ibland att han kunnat göra med dem, som Jesus med månglarna i templet: driva ut dem...

*

Vid denna tid anlände hans farmor och fritänkaren Boberg till staden.

Först kom hans farmor. Hon infann sig med två svarta sidenklänningar, ett halvt dussin svarta spetsmössor att ha på huvudet och Korta Betraktelser för varje dag på året, utarbetade av Per Anders P: son Petréus, adjunkt i moralteologi vid Lunds Kongl. Akademi.

Dagen efter sin ankomst avlade hon besök hos adjunkt Lundquists, bjöds på eftermiddagskaffe och nagelfor under tiden adjunkten och hans fru, kaffeservisen av silver, möblerna, prydnadsföremålen, allt — — — Rummens inredning tilltalade henne ej. För mycket bjäfs och för litet gammallutersk enkelhet, ehuru hon nödgades erkänna, att adjunkten onekligen kunde göra sig bra vid altaret med sin resliga gestalt och sin djupa stämma.

Hon avlade också visit hos stadens övriga prästerskap, av vilka hon från föregående besök kände de flesta.

Den tredje dagen installerade hon sig vid ett litet fönsterbord i salongen. Där stickade hon tjocka ullstrumpor, med vilka hon olyckliggjorde sina barnbarn. När hon tröttnat på strumpstickningen, lade hon patience, och ibland om kvällarna fick hon sig till sin stora glädje en träkarl med sin son och husföreståndarinnan, som visade sig vara ganska skicklig i konsten.

En halvtimme varje eftermiddag tog hon en promenad, iförd kapotthatt, lång svart pälsfodrad kappa och ebenholtskäpp med silverkrycka, en gåva till

salig Petréus på hans sextioårsdag från tacksamma församlingsbor. Färdigklädd till promenad påminde hon i mycket hög grad om drottning Victoria på gamla dar. Ett par dagar i veckan gick hon på kafferep till stadens prästfruar, och ibland blev hon också bjuden på en préférence, ett tiondels öre poängen. Klockan halv nio läste hon i enrum aftonbönen med Stellan och samtalade länge med honom. Hon sökte komma underfund med vad han tänkte och kände. Men det var omöjligt att komma till någon klarhet. Han satt tyst och såg på sina händer, eller också började han promenera av och an på golvet och skruvade på axlarna, som om samtalet plågade honom.

Hon kände sig besviken på honom. Hon hade väntat sig honom så mycket mera känslig och mottaglig för de eviga sanningarna efter samtalet i julas och med anledning av det brev, hennes son skickat henne. Men av all denna sinnesförändring märkte hon ingenting. Stellan föreföll alldeles okänslig. Ju mera hon talade, ju stelare blev han. För mycket "Göteborg", tänkte hon och skakade för sig själv på spetsmössan.

Hon visste ej att Stellan föraktade henne, föraktade henne för hennes världslighet och humbug. Kom hon inte från patiencen och kortlapparna direkt till aftonbönen! Kunde det kallas att ta konfirmationen på allvar? Var det detta hon menat, när hon sagt, att hon skulle komma för att bistå honom vid den viktigaste och allvarligaste tidpunkten i hans liv?

Han kände för henne samma äckel som för faderns och majorskan Gyllencrantz' världslighet.

*

En vecka efter farmor kom gudsförnekaren Boberg till staden. Han uppmanade i den "rabulistiska" tidningen stadens präster att möta honom i öppen och offentlig diskussion i frågan om Guds existens, Kristi gudom, Treenigheten och Jungfru Marias obefläckade avlelse.

Stellans farmor var upprörd. Hon rasade. Hon förklarade, att den förtappade uslingen borde sättas inom lås och bom för livstid i stället för att tillåtas fara omkring och sätta myror i huvudet på okunnigt folk. Och hon hoppades till Gud, att ingen av stadens präster skulle låna sig till ett sådant ohyggligt uppträde och bevärdiga en sådan usling med ett svar.

Hon gick dagligen på kafferep till stadens prästfruar och kom tillbaka fullproppad med nyheter.

Stellan levde i en oerhörd spänning.

Inte nog med att hans farmor rasade över gudsförnekaren. Också i skolan under rasterna diskuterades han bland gymnasisterna. Man bildade små grupper . . .

Stellan tänkte ej på något annat än ateisten.

Hur vågade han!

Hur vågade han förneka Gud och Kristus? Hur kunde han vara så *absolut* säker på att en Gud inte existerade? Visste denne Boberg så mycket mera än så många andra bildade och erfarna mänskor?

Eller var det den rena okunnigheten, som gjorde att han offentligen vågade förkunna sin otrohet? Visste en sådan mänska egentligen vad hon gjorde? Var en sådan gudsförnekare så alldeles viss på att han i alla fall inte till sist skulle straffas, att inte någon gång något alldeles förskräckligt skulle hända honom, det förskräckligaste av allt: den eviga fördömelsen?

Han visste inte, om han skulle beundra eller avsky honom, beundra hans mod eller avsky hans okunniga fräckhet. Han undrade, hur en sådan mänska såg ut. Han föreställde sig honom med ett stort svart skägg och långt, illa vårdat svart hår. Till sin oerhörda förvåning fick han under en rast höra, att gudsförnekaren hade ett slätrakat ansikte och mest såg ut som en Waldenströmsk predikant. Det var en sjundeövrist, som berättade det. *Och han hade själv sett honom.* Gudsförnekaren bodde i samma hus som han, hos faktorn på den radikala tidningen.

Stellan tog reda på var faktorn bodde och gick utanför hans port en hel timme i hopp om att få se ateisten. Men det lyckades ej.

På kvällen kom hans farmor hem i en ännu upprördare sinnesförfattning än någonsin förr.

— Kyrkoherden ska svara uslingen i morgon kväll klockan åtta på missionshuset, sade hon. Först ska uslingen ha ordet. Sen är det kyrkoherdens tur, och så ska de ha ordet en gång till var. Jag önskar kyrkoherden inte hade gett sig in på det. Måtte det nu bara gå bra!

Stellan såg på henne. Han skulle ha velat fråga,

varför hon var rädd. Men han vågade inte. I stället sade han:

— Ska farmor gå?

— Jag skulle mena det, om jag också ska *bäras* dit.

— Får ja följa mä? frågade han så oskyldigt han kunde.

Hon såg på honom över glasögonen:

— Det skulle bara fattas det!

Dagen efter höll sig Stellan under rasterna i närheten av gymnasisterna. Annonsen hade stått i morgontidningen, med ett särskilt Observera! på slutet: Skolungdom äger ej tillträde.

Men sjundeövristen, som bodde i samma gård som faktorn i den radikala tidningen skulle dit i alla fall. Han skulle ta på sig plommonstop och fälla upp rockkragen. För resten hade han redan en liten mustasch på överläppen, han tänkte svärta med en sotad kork. Ingen skulle känna igen honom. Det fanns flera stycken, som ville följa med. Men han betackade sig. Det fanns gränser för solidariteten. Här dög det inte att uppträda i klunga eller alltför många i spridd ordning. Man skulle spricka på kuppen. Och det skulle fan utsätta sig för nedsatt sedebetyg i studenten eller kanske helt enkelt relegering. Om andra tänkte gå, gick inte *han*. Det var bara att säga från med samma. Var det någon, som ville sänka sig så lågt att *plagiera* honom, så var så god! Men han fordrade uppriktighet i oärligheten. Han tog sig bara friheten påpeka för de närvarande, att det var *hans* idé. Dixi!

— Men efteråt talar du väl om, hur det gick till?

— Visst fan! Snålhet ä inte min dygd.

Den kvällen åt man kvällsvard hemma en timme tidigare än vanligt. Klockan halv åtta hjälpte Stellan sin farmor på med ytterplaggen. Hon var så upprörd, att hon glömde salig Petréus' ebenholtskäpp.

— Ska farmor inte ha käppen med sig?

— Jo, det ska jag visst. Och jag önskar jag kunde använda den också.

Och så gick hon.

Stellan drog sig tillbaka till sitt rum, satte sig vid skrivbordet med den latinska grammatiken framför sig. Men han läste ej. Han tänkte på Boberg och kyrkoherden. Nu var klockan snart åtta. Nu skulle gudsförnekaren snart börja. Vad sa han? Stellan försökte föreställa sig, hur det gick till. Sa han: Det finns ingen Gud och ingen Kristus! Stod han med armarna i kors över bröstet, liksom Luther i Worms, då han sa: Här står jag och kan inte annat, så Gud hjälpe mig. Amen! Men det sista kunde han ju inte säga. Han förnekade ju Gud!

Hur vågade han! Fanns det inte hos honom åtminstone ett *tvivel?* Hur kunde han, i missionshuset, i Guds eget hus? Hur kunde han *absolut* veta? (Absolut var ett av Stellans nya ord och han använde det med förkärlek.) Nej, det kunde *ingen* mänska absolut veta.

Han såg åter gudsförnekaren för sig, som Luther i Worms. Kanske var landshövdingen där och generalen och borgmästaren, liksom furstarna suttit och lyssnat till Luther — — —

Och inför alla dessa stod gudsförnekaren och sade:

— Det finns ingen Gud — — —

Stellan lade själv armarna i kors över bröstet och upprepade med en målbrottsstämma, som började nere i basen:

— Det finns ingen — — —

Men plötsligen hejdade han sig. Han blev het över hela kroppen. Vad gjorde han? Vad höll han på att göra — — —? Han skälvde till ett slag i ångest och lutade huvudet i händerna.

— Om bara gudsförnekaren inte kommit, mumlade han, om han bara inte kommit.

Det föreföll honom, att han varit lyckligare innan hans tankar börjat syssla med Boberg. Det hade varit svårt då också, men han tyckte nu, att han bara för några dagar sedan i alla fall varit på rätt väg... Han kände inte mera någon längtan efter underverket. Det hade blivit meningslöst. Det fanns en annan fråga, som var viktigare: Finns det en Gud? Just nu besvarades den frågan på missionshuset... Och han hade ej fått lov att gå dit. Varför hade man nekat? Hade han, som om några veckor skulle avlägga löftena till denne Gud, ej rätt att få veta *allt,* mänskotanken visste om honom, tvivel, tro, kärlek, *allt!* Varför voro de vuxna så dumma? Voro de rädda? Vad voro de fega för? Sökte de med vett och vilja lura honom in i något, lura honom att avlägga löften, han inte kunde hålla?

Han föraktade dem, sin farmor, adjunkten Lundquist... Han föraktade dem mera än sin far och

majorskan Gyllencrantz. De gåvo sig åtminstone inte något sken... Han hatade dem.

Han blev sittande uppe och väntade på sin farmor. Han lyssnade spänt efter ett ljud i trappan, en knäppning i ytterdörrens patentlås. Och då hon äntligen, vid halvtolvtiden, kom, sprang han ut i tamburen och öppnade dörren.

Hon såg mycket ond och allvarlig ut. Hon hade så bråttom att bli fri från kapotthatten att hon glömde lösa upp hakknuten.

— Är du uppe ännu, pojke?

Han såg på henne med en blick, som tiggde om ett svar, ett enda svar, ett ja eller nej.

— Ja satt och läste, svarade han lågt.

— Läste så här dags! Klockan är ju över elva.

Hon sade ett kärvt god natt utan att ens kyssa honom.

Han gick sakta tillbaka till sitt rum och blev sittande länge vid skrivbordet med huvudet i händerna. Ibland blev han het av vrede mot alla dessa föraktliga, hatfulla, fega, dumma mänskor, som sökte lura honom. Men minuten efter var det som om vreden smält inom honom till en darrande fråga:

— Finns det en Gud?

Dagen efter under morgonrasten var det ej svårt att se, var sjundeövristen, som bodde i samma gård som faktorn, höll till. Han var omgiven av en hel klunga gymnasister. Stellan sprang dit.

Sjundeövristen stod mitt i klungan och sade:

— Dra åt helvete med er allesammans! Jag tänker inte hålla cirkusföreställning.

Han banade sig väg ur skaran och räddade sig in bakom en dörr på vilken det stod: VII: 2.

Efter frukostlovet fick emellertid Stellan veta, vad sjundeövristen sagt. Han hade yttrat sig på följande sätt:

— De sprack skändligt både prästen och Boberg. De resonerade som barnrumpor båda två.

Uttalandet fyllde Stellan med en hopplös förtvivlan. Nu, när allt var ohjälpligt förbi, förstod han, hur mycket han hoppats av tvekampen mellan prästen och gudsförnekaren. Han hade väntat på vissheten, på ett svar att kunna hålla sig till, ett svar i endera riktningen, ett ja eller nej, en vägvisare för livet...

Hemma nämndes ingenting om diskussionen. Men hans farmor gick på kafferep flera eftermiddagar å rad, och om kvällarna talade hon med Stellan om otroheten och gudsförnekandet, som rasade ute bland okunnigt och halvbildat folk.

*

Nu var det endast tre veckor kvar till konfirmationen. Och ännu hade underverket ej skett. Inom sig kände Stellan ingenting annat än en stigande ångest, omväxlande med någonting, som föreföll honom ännu värre: det var ibland, som om hans hjärta blivit stelnat och stenhårt. Det låg inne i bröstet på honom som en tung, död klump. Ingen värme strömmade därigenom. Och också hans fantasi tycktes lika livlös som hjärtat.

Då greps han av panik. Hur skulle det sluta? Så-

som han nu var, ömsom ångestfylld, ömsom trött likgiltig, kunde han inte avlägga konfirmationslöftena. Han kunde inte binda sig för ett helt liv till något sådant, med ett kallt och livlöst hjärta. Någon bedragare ville han ej bli, inte i en sak som denna. Han ville inte ljuga. Han kunde inte böja knä vid altaret. Nu, i det viktigaste ögonblicket i sitt liv, ville han ej vara falsk.

Och det var också detta: han var ej riktigt säker. En lögn *kunde* straffas. Kanske inte nu, inte med samma. Men längre fram, en gång i tiden, plötsligen, kanske just då han var som gladast. Då skulle straffet kunna komma, förfärande, förkrossande. Man kunde ej vara säker.

I denna paniska ångest tog han åter till bönen. Han bad om straffet, nu, innan lögnen uttalats, innan han avlagt löftena.

— Jesus, straffa mig nu. Jag ber dig, straffa mig nu! Jag vill inte vara en bedragare. Jag vill inte ljuga. Om du inte kan frälsa mig, så straffa mig, straffa mig hårt, men nu, nu! Jag ber dig, Jesus!

Men det hjälpte ej. Svetten stod i pärlor på hans panna. Men hans ögon voro torra och heta.

Var han verkligen förtappad? Var det för sent? Fanns det ingen räddning? Skulle han *tvingas* att bli en bedragare vid det viktigaste ögonblicket i sitt liv?

En kväll, efter en lång tvekan, beslöt han att öppna sitt hjärta för farmor. Han föraktade henne visserligen för hennes världslighet, men hon var i

alla fall den enda, han kunde tala med utan att behöva skämmas, utan att känna sig löjlig.

Han sade snabbt och med osäker målbrottsstämma:

— Farmor, ja tror inte ja kan konfirmeras — — —

Hon såg på honom: en skarp blick, skjuten över glasögonen:

— Vad för slag?

— Ja ä inte färdig — — —

— Vad menar du med att du inte ä färdig?

— Ja ä — — — Ja ä inte redo — — — Ja har inte dä rätta sinnelaget — — —

— Det har du visst det, mitt barn! Tro din gamla farmor!

Han satt tyst en lång stund. Till slut sade han:

— Farmor — — — Ja kan inte förklara dä, men ja kan inte tro på Gud, ja kan inte *älska* Kristus, ja kan inte *känna* honom som ja ville — — — Ja kan inte förklara dä på annat sätt — — —

Han tystnade. Hans farmor sade ingenting. Det susade i hans öron, som om hela världen blivit en jättesnäcka. Det var som om tid och rum försvunnit.

Plötsligen reste sig den gamla, gick fram till honom, tog hans huvud i sina händer med de höga, blå ådrorna. Han sökte vrida sig undan. Han fylldes med ens av motvilja vid hennes smekning. Han tänkte: ämnar du försöka med samma manöver som i julas, så går det inte, därför att jag inte är sådan som jag var då.

Han vred sig inne i kläderna för att komma loss.

— Mitt barn, du är på rätt väg, den enda rätta vägen. Ha bara tålamod.

Nu ryckte han sig fri. Han kastade huvudet tillbaka och såg på henne. Han skulle ha tålamod! Han var på rätta vägen! Det var lätt för *henne* att säga som redan var konfirmerad. Men *han* hade bara några veckor kvar. Och så stod hon där och talade om tålamod. Förstod hon inte vad det gällde? Voro mänskor galna? Eller var det hela humbug? *Var han den ende i hela familjen, som tog detta på allvar?* Var det alltså sant att de helt enkelt lurat honom, överdrivit som vanligt, skrämt honom — — —?

Men av allt detta sade han ingenting. Han hade endast omedvetet skakat på huvudet. Och hon hade märkt det:

— Jo, mitt barn. Du är på rätt väg. Ha bara tålamod. Vänta så ska du få se!

Nu reste han sig upp:

— Farmor menar underverket?

Han log omärkligt. För första gången log han en *vuxen* mänskas bittra leende.

— Ja, det gör jag. Jag menar den benådade stunden, den som öppnar mänskobarnets hjärta.

I detta ögonblick *hatade* han henne mera än någonsin för hennes prat. Allra innerst i sitt hjärta kallade han henne en gammal skitkäring. Han skulle ha kunnat slå henne av bara otålighet.

Han sade god natt. Hon kysste honom på kinden,

medan det rös till inom honom av motvilja, och han gick skyndsamt in till sig.

Han blev sittande vid skrivbordet med handen knuten som kring en kniv. Hur han hatade henne! Och hur han föraktade dem alla, alla, *alla* mänskor! Humbug! Fy fan!

Han grep till språkets allra brutalaste och vulgäraste ord, slungade ut dem, meningslöst, i ett gränslöst förakt.

Plötsligen ryckte han till och blev sittande styv, kapprak. Var eller hur tanken kommit för honom, visste han ej. Men plötsligen stod den där, rakt framför hans ögon: *Calvin har rätt!*

Han hade omedvetet uttalat de tre orden högt. Och nu upprepade han dröjande, som ett eko: Calvin har rätt...

Att han inte tänkt på detta förut! Somliga är predestinerade till salighet, andra till fördömelsen.

Och jag hör till de fördömda — — —

Han blev med ens iskall. Han satt som förstenad inför tanken. Han kände rent fysiskt dess förfärande sanning. Den var så klar, så logisk, så *absolut* logisk och klar. Hade han inte känt det hela denna tid? Ingenting hjälpte. Vad han än gjorde var till ingen nytta av den enkla anledningen, att *ingenting kunde hjälpa*. Han var predestinerad. Hade inte Kristus själv sagt, att många voro kallade men få utvalda.

Han ryckte åter till. Hade han för resten inte alltid känt, att han var predestinerad till fördömelsen? Hade han inte alltid haft klart för sig, att det

skulle gå honom som det gått farbror Ekenström, att det skulle sluta illa?

Han hade rest sig upp, som om en röst kallat honom, en hård och befallande röst utifrån mörkret, och han stirrade mot rullgardinen i väntan att åter höra den.

Plötsligen sade han lågt till sig själv:

— Äntligen har jag fått klarhet i allt detta.

Han kände sig ej förtvivlad längre. Han kastade sig ej ned på sängen och grät. Det var som om han med ens blivit oerhört lugn och stark. Och i detta lugn, i denna plötsliga styrka insåg han i ett enda slag, att hans liv förändrats. Det låg en förbannelse över honom. Och med denna förbannelse skulle han alltid leva. Hade han inte alltid hört till de utstötta? Hade inte Rose — — —? Hade inte Kalle Möller — — —? Hade inte rabulisterna — — —? Hade han inte alltid stått ensam, övergiven, predestinerad?

Kunde någonting vara mera *absolut* logiskt och klart?!

Han satte sig åter vid skrivbordet med huvudet i händerna. Hur besynnerligt lugn han kände sig! Lugn och allvarlig. Hur skulle han leva? Hur skulle han bära denna förbannelsens visshet, denna predestination? Det visste han inte. Det kunde han inte svara på nu.

Men det var, som om klarheten i hans hjärna också så småningom lyst upp och lättat hans hjärta, förlänat det liv och rörelse. Han behövde inte gå omkring i ångest längre. Vad han än gjorde skulle i alla fall ingenting hjälpa. Han kunde vara lugn.

Vad som sedan skulle hända var en annan fråga. För tillfället kunde han vara lugn. Han hade fått ro.

Men allt medan han satt försjunken i denna behagliga förnimmelse av att ha löst konfirmationsproblemet, började en annan känsla stiga upp inom honom: Luciferdrömmen, Sataninstinkten, behovet och stoltheten att känna sig som Varg i Veum. Han var predestinerad. Han var en av de utvalda, en av förnekarna, en av Gudaskändarna och tempelrånarna, en Boberg, som mitt i Guds hus vågade ropa: *Det finns ingen Gud!*

Förnimmelsen fyllde honom med ett högtidligt allvar så starkt, att det var som om han skulle sprängas inifrån. Nu såg han sitt liv framför sig. Nej, han skulle inte sluta som farbror Ekenström, övergiven av ett syndigt fruntimmer. Luther i Worms, armarna över bröstet, mitt inför världens furstar och väldige! Så skulle han sluta, med en förbannelse över sina läppar, en förbannelse som skulle eka genom tiderna.

Han började gå av och an på golvet. Om han bara vore några år äldre! Om han bara vore student, så att han kunde träda fram inför allt folket — — — Om han bara hade tagit studentexamen, så att mänskor togo honom på allvar! Ännu var det för tidigt. Man skulle inte tro honom. Han var ännu för ung för att anses hysa sådana tankar. Om han bara vore student — — —

Han gick till sängs allvarlig och högtidlig.

Under flera dagar höll sig denna stämning. Han såg på världen och mänskorna med en ny blick.

Det var som om han först nu fått system i det honom omgivande virrvarret. Var den eller den av hans klasskamrater predestinerad? Han använde ordet endast i betydelsen predestinerad till evig fördömelse. Han satt under timmarna och studerade dem från denna nya synpunkt. De föreföllo honom med ens mera förståeliga allesammans. Han tyckte sig bättre kunna tyda deras sätt att ta skolan. Han gick genom hela klassen, skilde fåren från getterna. Han kände sig stolt över att inte höra till de bästa i klassen eller till plugghästarna. Och han kom slutligen till det resultatet att det utom honom själv endast fanns två kamrater, som voro *verkligen* predestinerade: Axel Ahlberg och Pelle Stenberg, vilka båda två — händelsevis — voro de två i klassen, han hyste den största respekten för.

Det svårtydda livet hade plötsligen blivit klart och förståeligt.

Man var predestinerad.

Men också bakom predestinationslärans absolut logiska klarhet lurade gåtor.

Redan efter ett par dagar började de skymta fram.

Varför voro somliga predestinerade och andra inte? I samma ögonblick han uppställt denna fråga, fann han sin absoluta visshet vackla. Han var ännu ej tillräckligt härdad i tanke och känsla för att draga de yttersta konsekvenserna av läran: fatalismen. Liksom all annan i grunden sund ungdom var han med liv och själ indeterminist, icke minst i sin känsla av att vara förutbestämd till någonting stort och märkligt. Om det nu verkligen förhöll sig så, att han var predestinerad, hade han ingen som helst lust att skriva förtjänsten på någon annan än sig själv för sina personliga egenskaper. Han kunde inte nöja sig med mindre.

Men det var just på denna punkt i hans skolastiskt spetsfundiga resonemang dilemman öppnade sig. Han började nämligen hysa tvivel på, att han redan kunde vara tillräckligt framstående för att vid så unga år åtnjuta den utmärkelse, han förband med predestineringen till evig fördömelse. Till den grad usel och dålig var han ännu inte. Han kunde bli det med tiden. Det var till och med mycket troligt att han *skulle* nå målet, men ännu så länge måste

han innerst inne erkänna, att han på det hela taget ej utmärkte sig framför de andra kamraterna i annat än det allvar, han tillskrev sig själv.

Kanske låg anledningen till utmärkelsen hos föräldrarna?

Han tänkte på sin far... Och han skakade på huvudet.

Nej, han kunde omöjligt vara predestinerad. Det fanns två skäl, som talade emot. Dels var fadern ej framstående nog. Inte framsläpade *han* sitt liv under tyngden av en förfärande och ofrånkomlig förbannelse! Han var inte *allvarlig* nog. Han satt för det mesta om kvällarna på mässen, och Stellan förstod att anledningen varför han höll sig mera hemma den sista tiden var farmor: han *vågade* helt enkelt inte hålla sig så mycket från hemmet. Och den, som är predestinerad, *vågar allt!* Men det fanns också en annan orsak, varför hans far ej kunde höra till de utvalda: Stellan önskade honom ej dömd till den eviga förtappelsen. Ett sådant framtidsperspektiv kan man tänka sig för sin egen del och tänka på det med en viss kylig stolthet, men man önskar det ej åt sin far, även när man fått ögonen öppna för hans små skavanker.

Hans mor då?

Det var otänkbart av en ännu enklare anledning: hon var redan död. Hur skulle han själv kunna leva, om han visste, att hans mor sedan flera år hörde till de evigt förtappade.

Han var åter slungad ut i mörker och ovisshet,

och det kändes dubbelt förtvivlat efter dessa dagar, som strålat i absolut logisk klarhet.

Men mörkret hade ej kommit förgäves. Det hade gett hans tankar en stöt i en ny, alldeles ny riktning: hans mor.

En dag mindes han plötsligt vad Rose sagt en gång, den gången de varit på kondis tillsammans och hon gråtit och frågat honom, om han inte skulle kyssa henne. Hon hade sagt: Så synd om dig, att du inte har en mor.

Var det däri felet låg? Var det därför, som allt föreföll så svårt?

Vad ville det säga, att ha en mor? Han visste det inte. Men nu stod det klart för honom, att om hans mor bara levat, hela hans liv skulle ha varit annorlunda, på något sätt han ej kunde förklara.

Ja, det var synd om honom. Han fylldes av ett djupt medlidande med sig själv. Han kände på nytt en oförsonlig förbittring mot sin farmor. Varför förstod hon inte, att det var fördenskull han blivit som han var, fåfäng, falsk och högfärdig: *han hade aldrig känt sin mor!*

Han fördjupade sig i tanken på henne, *föresatte* sig att tänka på henne. Men han hade ej något minne av henne. Jo, kanske ett, svagt, flytande, ohållbart: någonting i vitt och med regementsmusik . . .

Han visste hur hon såg ut från porträtten på faderns skrivbord, i fotografialbumet och hos morfars och farmor. Men de sade honom ej mycket: han tyckte mest hon såg besynnerlig ut, egendomligt gammaldags, i kläder, som ingen mera använde. Det

fanns också några, där hon satt till häst, med hög hatt på huvudet och såg mera lustig ut än någonting annat, och ett, där hon stod i vit klänning, brudslöja och med hans far vid sidan i full parad: det var från deras bröllop. Av alla fotografierna hade han, ända så långt bort han kunde minnas, tyckt bäst om detta. Men det var sin far, han beundrat: attilan, képin i vänstra handen, lackläderskorna med silversporrar och de vita glacéhandskarna.

Han satt länge vid faderns skrivbord eller över albumet och stirrade på fotografierna, till dess de blevo en dimma för hans ögon och hans tankar flöto bort i en formlös undran: hur skulle det kännas att ha en mor?

Skulle hon ha kysst honom som farmor brukat göra? Skulle hon ha tagit honom upp i sitt knä, då han var liten, och smekt honom som gamla Kerstin gjort? Han såg på fotografierna, på det unga ansiktet, de stora ögonen, munnen, som log. Nej, det skulle inte ha känts, som när farmor närmade sitt gamla rynkiga ansikte mot honom eller som när Kerstin klappade hans kind med sina hårda, valkiga, blåådriga händer. Kanske som när Rose — — —? Eller hur?

Han såg åter på porträtten, på sin mors läppar. Jo, snarare det, snarare som Rose — — —

Det strömmade varmt genom honom, en värme, han ej kunde förklara.

Och så gick han till Kerstin. Hon var i alla fall till sist den, han kunde tala med om allt, därför att han ej skämdes för henne.

— Berätta mig någonting om mamma?

Och Kerstin berättade. Hon talade om, vilken snäll och rättrådig kvinna salig frun varit. Den, som kom med något ont om henne, den for med lögn och sade inte det sant var. Nej, det gjorde den då visst inte. En sådan snäll och rättrådig kvinna får en leta efter i hela Sveriges rike.

Stellan satt tyst och hörde på, tyst och lycklig. Jo, nu förstod han. Om hans mor levat skulle hela hans liv varit annorlunda. Också han skulle ha varit en god och rättrådig mänska. Det var som om hjärtat mjuknat inne i bröstet på honom. Han hade en rent fysisk förnimmelse av sötma.

— Berätta mera, Kerstin, sade han med låg röst.

— Å när han föddes! Ja, aldrig glömmer ja *den* dan i hela mitt liv, fastän dä va nu en natt.

— Berätta, Kerstin — — —

— Ja har väl aldrig vatt mä om maken. Han föddes klockan fyra på morronen och skräddare Kronquists fru, hon lå ju också i de sista värkarna.

— Va ä värkar?

— Dä ä, när dä gör ont, innan en ska till och födas. Och fru Janson, hon som va barnmorska på den tiden och som ä dö nu, hon sprang från sali frun till Kronquistens och från Kronquistens till sali frun. Ja, dä va ett rännande kan en tänka. Klockan tre va hon hos Kronquistens, då måste ja springa dit och säga, att nu fick di minsann va färdiga mä sitt för nu behövdes fru Janson hemma hos löjtnantens i röda momangen. Och när ja sto där i köket och vänta, så sto ja mitt opp i alltihop.

Men se gick, dä gjorde ja nu inte. Ja sto kvar och sa, att ja inte rörde mig ur fläcken förrän ja fått fru Janson mä mig. Och Kronquisten, han kom ut i köket och så eländi ut och sa: här blir bestämt tvillingar. Men dä ble dä nu inte. Karar har så många påhitt för sig, och klockan halv fyra fick ja fru Janson mä mig och kom gjorde vi i grevens tid för en halvtimme efter va han född. Ja, dä va ett elände. Och löjtnanten, han va nu så dan, han svor och förbannade och sa, att om Kronquistens inte va färdiga snart, så skulle han skjuta dom.

Stellan skrattade ej. Han inte ens log. Han hörde knappast på vad hon berättade. Han var försjunken i sin mor.

— Säg, Kerstin, gör dä mycke ont, när man föds?

— Ja skulle mena, att dä gör ont! Jo, dä kan man lita på!

Han rös till. Han satt och bad sin mor om förlåtelse för att hon lidit för hans skull. Och på samma gång fyllde honom tanken på hennes lidande med ett sällsamt välbehag. Det var, som om han plötsligen kommit henne *riktigt* nära. Hon har lidit, hon har lidit för min skull...

— Ja, å så va allting bra förstås! Och dä ska man tro, att en lyckligare mor har ja *aldrig* sett. Dä va riktit vackert till å se på, sali frun, när hon lå där vit och fin mä dä lilla knytet på armen. Å hon grät å bara glädje och ingenting kunde hon säga annat än: Ja har ett barn, ja har ett barn, Kerstin! Ja har en gosse, Kerstin — — — Å så grät hon igen. Ja, ja ska *aldrig* glömma dä, om ja så blir

hundra år, hur hon lå där och grät och sa: Kerstin, ja har ett barn, ja har en gosse. Å dä va han!

Stellan satt alldeles stilla. Heta tårar rullade nedför hans kinder, medan han bet tänderna samman över en viskning:

— Jag älskar dig, mamma, jag älskar dig — — —

— Ja, å så dog hon. Stackars, stackars salig frun. Och ja vet inte, hur många gånger hon sa till mig: Varför ska jag dö så ung, Kerstin, varför ska jag dö — — — Å så ba vi till Gud, sali frun å jag å ja läste för henne, när vi va ensamma — — —

Kerstin såg upp förfärad. Stellan hade kastat sig framstupa på soffan. Hans kropp skakade under konvulsioner, han jämrade sig högt som i smärta, och ur hans mun kommo lösslitna meningar:

— Mamma, mamma, älskade mamma, bed för mig, bed till Gud för mig, mamma, du som är i himlen, bed att han räddar mig, mamma, mamma — — —

Till sist hade underverket skett, underverket, han längtat efter.

Han var förlossad. Han var frälst.

Det var Madonnan som frälst honom.

Kerstin satt tyst och orörlig och såg på.

*

Han *kände* sin mor. Han förnam henne rent fysiskt, än hur hon hade lidit för honom, då han kom till världen, än som ett vitt varmt leende, som omvärvde honom likt en brudslöja, svepte hans hjärta i något varmt och vitt och mjukt och genom-

skinligt. Han behövde bara gå in i salongen, slå upp albumet med bröllopsporträttet, hålla ena handen över fadern för att få en levande bild av henne, som hon varit, då — — — då — — — Detta leende på hennes brudansikte, som inte var likt leendet på de andra fotografierna, strålade in över honom, övergöt honom med en värme, som kom honom att rysa.

Han hade äntligen fått ro. Han var ej längre ensam. Det fanns ett väsen, som lidit för honom, ett väsen i vitt med slöja och myrtenkrona, som gråtit . glädje och sagt: Jag har ett barn, jag har en gosse — — —

Hur han älskade henne! Hon var det vitaste, som någonsin funnits. Han behövde bara sitta och se på henne som brud, och hålla handen över fadern, för att tårarna skulle tränga fram och han själv känna sig fylld av en renhet och vithet i släkt med hennes. Han var nu övertygad om, att bara hon evat, skulle han ha varit en god och lycklig mänska. Hur skulle han ha *velat* vara annat än god, om han varje dag hade kunnat lägga huvudet i hennes knä, blivit smekt av henne, omvärvts av denna vithet. Hur hade det varit möjligt annat!

Men också i denna lycka fanns det stunder, då det tack till inom honom av avundsjuka mot fadern. Även när han på bröllopsporträttet höll sin hand över honom, stack i alla fall hans svarta attilaärm med den vita glacéhandsken fram över moderns rm. Det plågade honom, plågade barnets längtan efter den obefläckade avlelsen. Tanken att han själv

kommit till genom synd gjorde honom blossande röd. Hur hade hon kunnat? Hur hade hon velat? Hon, som var så vit och ren!

Men också häri fann han en tröst. Han var enda barnet. *En* gång hade hon — — — nej, han kunde inte få ordet över sina läppar, knappast ens utforma det till tanke. Men han var henne tacksam därför. En gång, för att han skulle kunna födas. Och sen aldrig mera — — —

— Jag älskar dig, mamma, jag älskar dig med hela min själ — — —

*

Han gick numera upp till Kerstin varje eftermiddag och bad henne tala om moderns sjukdom, död och begravning. Och när hon slutat läste hon salig fruns älsklingspsalm, den hon brukat läsa, då hon fått visshet om att hon skulle dö.

Han började också taga för vana att varje eftermiddag gå ut till hennes grav. Han blev stående och stirrade på den lilla kullen med blommorna och gravvården, och han läste psalmen halvhögt för sig själv:

Min vilotimma ljuder
en gång, den sista gång,
och mig i jorden bjuder
en bädd så kall och trång.
Dock den mig ej förskräcker;
så sött jag sover där,
tills Herrens röst mig väcker,
då ingen natt mer är.

Men Herre Gud, bevara
min själ till evig tid
för syndasömnens fara,
för världens falska frid!
Här hjälp mig att fullkomna
mitt värv med tro och hopp!
Sen kan jag roligt somna
och stå med glädje opp.

Tårarna sökte sig nedför hans kinder. Han såg sig förstulet omkring. Ibland kunde det hända, att någon gick och pysslade vid en grav i närheten med en liten spade och en liten vattenkanna. Då fingo tårarna torka av sig själva, till dess han kom fram till pumpen bakom gravkapellet, där han vätte sin näsduk och strök den över ansiktet. Men oftast var han ensam. De allra nyaste gravarna lågo mycket längre borta, och det var mest där, folk gick och vårdade och ansade. Han kunde torka sina tårar i fred.

Till sist — efter ännu en blick omkring sig — tog han av sig mössan:

— Adjö, älskade mamma för i dag. Jag kommer till dig i morgon.

En eftermiddag, då han stod vid graven och läste hennes älsklingspsalm, ryckte han till vid fotsteg mot gångens grus. Han såg upp. Det var hans far, som kom...

Han vände honom ryggen och gick med stora steg in på en sidogång. Han kunde knappast förklara varför han gick. Han ville vara ensam. Han kände,

att han och hans far ej sökte samma mänska härute, att de sörjde olika personer. De älskade samma kvinna båda två, men på olika sätt: fadern älskade det jordiska hos henne, han själv det himmelska.

Men efteråt ångrade han sig, och ju mera det närmade sig till kvällsvarden blev han rädd, som om han ertappats med någonting hemlighetsfullt och otillåtligt. Han var rädd att hans far skulle nämna något därom.

När de möttes vid bordet, vågade han ej se honom i ögonen. Och fadern nämnde ingenting om mötet.

*

Stellan närmade sig med stora steg hysterien. Han brast i hejdlös gråt av de obetydligaste anledningar. Fiendskapen mot fadern ökades tack vare Kerstin, som på sitt i hennes eget tycke beslöjade sätt lät Stellan ana orsaken, varför hon en gång jagats ur huset. Nu föraktade han honom för att han till den grad kunnat glömma hans mor. Det var upprörande, vidrigt...

Hans nätter voro fulla av drömmar. Det fanns särskilt en, som åter och åter kom tillbaka. En man och en kvinna hade en gång mördat ett barn. Han, Stellan, var den ende, som visste något om mordet. Och nu kommo de till honom och hotade att om han talade om det, skulle de mörda också honom. De stodo alldeles över honom. Han sökte krypa undan, springa från dem, men kunde ej. Han vaknade med ett ångestrop...

Dagen efter sådana drömmar kände han av en oförklarlig anledning oviljan mot sin far ännu starkare.

Men plötsligen inträffade något, som med ens riktade hans hat mot en annan person, prästen, som konfirmerade honom.

En dag efter konfirmationslektionen höllo läsbarnen ett sammanträde för att tillsätta en kommitté med uppgift att välja en minnesgåva till prästen.

Stellan hade — av ej fullt klara anledningar — varit övertygad om att han själv skulle bli invald i denna kommitté. Men hans namn blev ej ens föreslaget vid de något oregelmässigt förda förhandlingarna.

Han gick hem från mötet i en egendomlig, dov känsla. Han var inte sorgsen. Ej heller förbittrad. Det föreföll honom som en dröm, som en elak overklighet, att han ej blivit invald. Hur hade det gått till? Hur kunde det vara möjligt? Hade de ingen aning om, vem han var, ingen aning om, vad som under hela denna konfirmationstid försiggick inom honom? Och om de också inte insågo och förstodo detta, borde de åtminstone veta, att han var son till kapten Petréus och att hans morfar var ingen annan än konsul Axelson i Göteborg, ledamot av första kammaren och kommendör av Vasaordens andra klass.

Och så hade de som ordförande i kommittén valt Percy Anderzén, son till speceri- och diversehandlanden på Västra Storgatan.

Hans första rediga tanke var att ej ge något som helst bidrag till presenten, att helt enkelt inte nämna ett ord därom där hemma. På så sätt skulle han kunna slå två flugor i en smäll: han skulle kunna visa sitt förakt för kommittén och samtidigt undgå att tala om att han blivit förbigången vid valet.

Senare på kvällen förkastade han emellertid denna plan, som för några timmar förefallit honom så lysande. Den var inte värdig en sådan som honom. Han var och ville handla som en gentleman — ett av de nya och något vaga begrepp han införlivat med sin föreställningskrets. Och en gentleman bar sig inte åt på ett så futtigt sätt. Dessutom: han ville vara med om presenten. Hans fåfänga var ännu inte tillräckligt raffinerad för att tillåta honom lysa med sin frånvaro.

Vid kvällsbordet sade han:

— Pappa, dä ska samlas till en present åt adjunkt Lundquist.

— Jaså.

Hans farmor bröt ögonblickligen in:

— Vem ska välja presenten?

— Percy Anderzén ä ordförande.

— Vem är Percy Anderzén?

— Hans far ä specerihandlande på Västra Storgatan.

Nu vände sig kapten Petréus till sin mor med en glimt i ögat:

— Herr Anderzén vill väl bli av med en av sina kristallskålar.

Stellan såg på sin far. Deras blickar möttes i två

vuxna mänskors leende. Han tyckte plötsligen om sin far, inte på samma sätt som han älskade sin mor, utan kallt, på förståndets vägnar.

— Hur mycket ska du ha?

— Tjugu kronor ä dä högsta, någon fick ge. Annars mindre.

— Aha! Då blir pappa Anderzén av med mer än en kristallskål.

Stellan gav åter sin far en blick fylld av beundran. Också hans far föraktade kommittén. Och inte nog med det. Han hade ett skarpt huvud, hans far. Han hade ögonblickligen förstått det djävulska spelet bakom valet av ordförande. Så långt hade han själv inte tänkt. Nu förstod han också, varför hans namn ej ens nämnts. *Hans* far hade ingenting att sälja. Och han var stolt däröver.

Dagen efter lämnade han de tjugu kronorna till Percy med en likgiltig gest:

— Här har du!

Percy var mycket viktig. Han drog upp en anteckningslista ur kavajens innerficka och bad Stellan vända sig om, så att han kunde skriva bet. för hans namn på ryggen. Stellan vände honom föraktligt ryggen, och Percy skrev.

— Nu kan du se själv att ja skrivit bet. för ditt namn.

— Det bryr ja mig inte om.

Percy fortsatte:

— Å så hade vi sammanträde hemma hos mig i går kväll, och vi kom överens om å köpa en kristallkrona.

— Var ska ni få den?

— Jo, pappa har en, som han säljer för inköpspris, för den goa sakens skull.

Stellan log; han försökte härma sin fars leende:

— Jaså!

— Va tycker du?

— Ja bryr mig inte om va ni ger honom.

— Ja, dä va bra dä! För pappa sa, att om dä va nån, som satte sig emot dä, så ville han inte på nåra villkor — — — Men billigare kan vi inte få en kristallkrona hos nån i hela stan, inte ens hos plåtslagare Svenson, för pappa säljer den till inköpspris.

Stellan log på nytt sin fars leende, vände honom ryggen och gick. Percy Anderzén blev stående och såg efter honom.

— Hör du, Stellan, ropade han, efter en stund: Varför skrattade du?

Stellan kastade huvudet bakåt och svarade:

— Ja skrattade inte. Kan du inte skilja på skratt och hånleende, din dumbom.

Men det blev ej någon kristallkrona. Vid nästa lektions slut höll pastor Lundquist ett anförande, i vilket han nämnde sig ryktesvis ha hört, att hans kära konfirmander som ett minne av den stora och viktiga milstolpen på deras levnads väg tänkt skänka honom en gåva. Han hade — också ryktesvis — förnummit, att denna för honom så dyrbara minnesgåva var ämnad att taga formen av en kristallkrona. Han tackade dem på det innerligaste därför, inte minst för det symboliska i gåvans form. Utan tvivel

hade de tänkt sig att denna kristallkrona, då den vid högtidliga tillfällen stod tänd och med sina många ljus lyste upp hans älskade hem, skulle vara en sinnebild för det ljus, han hoppades ha tänt i deras hjärtan. Men ledsamt nog hade han redan en kristallkrona, som han erhållit i minnesgåva för några år sedan. Fördenskull, för att i någon mån underlätta valet av en gåva, bådo han och hans hustru dem välkomna på kaffe och dopp dagen efter klockan fyra. Han och hans hustru ville därmed ej ha sagt, att de skulle komma enbart för denna sakens skull. Tvärt om hade det alltid varit honom och hans hustru ett vackert bruk och en innerlig glädje att en gång före konfirmationen se årets konfirmander i sitt lilla hem.

Stellan satt och såg på honom, medan han farbroderligt leende höll sitt långa anförande. Och plötsligen fylldes han av ett oerhört äckel.

Det var alltså för att få kristallkronor, som prästen konfirmerade dem! Det var alltså detta, som låg bakom det hela!

Han blev het över hela kroppen av avsky och vrede. Han knöt händerna samman i kavajfickorna, till dess det började smärta i fingrarna. Här hade han gått alla dessa veckor och ängslats! Här hade han legat på knä och under tårar bett Gud om räddning för sin själ! Och så var det en minnesgåva det hela gällde! Han kände det som om prästen skändat honom, bedragit honom på allt det, för vars skull han lidit...

Han hade ej längre ord för sitt förakt och sin

vrede. Det knöt sig inom honom till svordomar, som han satt och mumlade för sig själv bakom sammanbitna tänder: — Fy fan, en sådan satans präst! Fy fan!

Han förnam ingen skamkänsla inför dessa förbannelser, som han slungade mot den, inför vilken han om några korta dagar skulle avlägga löftena. Han hade tvärt om förnimmelsen av att den Högste gillade honom, att han uppträdde å Hans vägnar, i en helig vredes namn.

De andra pojkarna samlades i en klunga efter lektionens slut för att åter diskutera frågan. Man visste ej längre vad man skulle göra. Kommittén med Percy Anderzén i spetsen hade uttömt sina idéresurser och stod rådlös. Stellan stod och lyssnade på de många förslagen, som kastades fram från annat håll och när någon föreslog ett par silverborstar, gick han sin väg. Pastorn var nämligen skallig.

Han gick direkt ut till sin mors grav. Han kom denna gång ej som Madonnans varma tillbedjare och hjärtupplöste älskare. Han hälsade ej god dag. Han läste inte hennes älsklingspsalm, och han fällde inga tårar. Han kom till sin mor så, som han mången gång skulle ha kommit till henne om hon levat, med krossat hjärta och bröstet alltför sprängande överfullt av lidna oförrätter. Med blicken på den lilla röda pelargonian, som stod nedgrävd i sin kruka på kullen, berättade han om allt som hänt. Utan att han visste det själv talade han halvhögt om för henne, hur prästen bedragit och skändat honom, hur

han i ett enda slag slitit bort från honom det allvar, han med så många inre strider till slut lyckats tillkämpa sig. Och på sin mors grav nedkallade han helvetets eviga förbannelse över sin konfirmationslärare.

*

Dagen efter gick han emellertid med de andra kamraterna till adjunkten Lundquists kaffebjudning. I motsats till sin make var pastorskan en liten torr och mager kvinna med en hy som skinnet på ett skrumpet julgransäpple. Där hon stod vid sidan om pastorn och tog dem i hand, räckte hon honom ej ens till axlarna. Hon såg bokstavligen ut, som om hon formats av ett av sin mans revben.

Stellan hade lovat sig själv att uppträda som en gentleman. Han gjorde sin stelaste, artigaste, mest militära bugning och tog därefter en överblick över kaffebordet: *bara fyra sorters småbröd!* Och för de där fyra sorternas småbröd skulle de ge något, som kostade lika mycket som en kristallkrona!

När man druckit kaffet, tog hussynen vid. Man fördes in i salongen och förevisningen började. Där hängde kristallkronan i taket, som erinrade prästen om det ljus, han tänt i gamla konfirmanders hjärtan. Framför kakelugnen stod en sidenskärm med drakar och storkar i guld och silver. På byråar och bord stodo kristalluppsatser, silverkannor, silverbrickor, silverljusstakar . . . Det hela var som guldsmed Dahlquists skyltfönster dagarna före hästlöpningarna ute på exercisfältet.

Adjunkt Lundquist gick omkring, förevisade och förklarade: — Detta är en minnesgåva från konfirmanderna år — — — låt mig se — — — Han satte pincenén på näsan och såg efter: Jo, det var som jag trodde år 1889, och den här silverbrickan är från — — —

Det kokade inom Stellan. Prästen visste inte ens vem han fått sakerna från utan att behöva se efter! Han kände det som om allt detta silver, alla dessa kristaller varit förrådda själar liksom han själv. Här voro bönerna de bett! Här var ångesten! Här var allvaret! Silver- och kristallpjäser. Kapplöpningspriser! Fy fan!

Hur hade han en gång kunnat tro, att en sådan mänska som prästen skulle ha kunnat hjälpa honom fram till underverket, till aposteln Paulus' bländande uppenbarelse! Han var ju som en av månglarna i templet, en av dem, Kristus drev ut! Varför tilläts han att konfirmera? Varför lät rektorn år efter år denne hycklare förråda själar? Eller var inte detta det allvarligaste ögonblicket i ens liv? Det var fjorton dagar kvar till dess de skulle avlägga löftena, som bundo för evigheten. Och nu skulle de tänka på vad slags silverpjäs prästen saknade i sin salong eller på sitt skrivbord! Fy fan! Fy fan!

Förevisningen var över. De kallades åter tillbaka till matrummet och bjödos på saft och apelsiner. Pastor Lundquist passade i förbigående på att berätta att knivarna, med vilka de skalade apelsinerna, voro en gåva från minnesgoda och tacksamma konfirmander år, låt mig se — — —

Stellan stack kniven in i sin apelsin, så att saften sprutade. Han hade fått tag i en blodapelsin. Det var likt blod, som sprutat ur den. Han stack flera gånger. Och han njöt. Det var som om han stuckit i sitt eget förrådda hjärta...

Ute på gatan höll man ett extra ordinarie sammanträde. Percy föreslog att medan man ännu kom ihåg, skulle kommittén gå till hans pappas butik och titta efter, om det fanns någonting, Lundquist inte hade. I annat fall fick man gå till guldsmed Dahlquist.

Stellan gick långsamt hem, bräddad med hat mot prästen och skadeglädje över att kommittén sprack.

Vid kvällsvarden var hans farmor full av nyfikenhet.

— Nå, hur hade ni det hos adjunkt Lundquists?

— Det fanns en massa silver där.

— Nå, har ni bestämt er, vad ni ska ge.

Stellan skakade på huvudet:

— Ja har ju inte mä saken å göra. Och den där Percy Anderzén förstår ju ingenting.

Hans farmor blev ivrig:

— Jag har då aldrig hört på maken. Kan ni inte fråga en äldre och förståndig mänska till råds. Nu ska jag säga dig en sak: jag *vet,* att pastorskan gärna skulle vilja ha en ny sockerskål med lock till, en sådan där i rokoko, den finns hos guldsmeden, vad är det nu han heter — — —

— Dahlquist!

— Just han, ja! Och den kostar inte mer än 125 kronor, och så kunde ni sätta undan det som blir

över till en konfirmationskostym åt någon, som har ont om det.

Stellan såg på henne, bara såg...

— Ja, det *vet* jag. Men det begriper du väl, att hon eller adjunkten inte kan säga från själva om såna saker.

Stellan nickade.

Mellan bönen och första timmen sökte han upp Percy Anderzén.

— Vet ni, vad ni ska ge prästen?

Percy skakade på huvudet.

— Nä, dä vet vi inte, och pappa sa, att dä var bäst å fråga adjunkten själv.

Stellan stod tyst en stund och njöt av sin triumf. Till sist sade han:

— Dä kan ni väl begripa att ni inte kan gå och fråga *honom* om va *han* vill ha?

— Varför inte dä?

— *Varför inte dä?* Ä du så dum? Förstår du inte en så enkel sak?!

Percy såg på honom med vidöppna ögon.

Stellan gjorde ännu en konstpaus för att ytterligare känna sitt oerhörda övertag. Och så, slutligen, kom det, med tonvikt på varje ord:

— *Men ja vet, va di önskar sig!*

Percy bara stirrade på honom. Först efter en lång stund fick han fram ett:

— Va då?

Stellan gjorde åter en paus, innan han svarade:

— Pastorskan önskar sig en sockerskål med lock på, som finns hos Dahlquists, å den kostar 125

kronor, å blir dä nåt över så ska dä användas till en svart kostym åt nån som inte har rå.

De stodo båda och sågo på varandra, Stellan med sin fars leende på läpparna, Percy med stirrande, beundrande ögon.

— Hur vet du dä?

— *Därför att ja vet dä.*

Nästa rast sammankallades kommittén, och vid frukostlovets början kom Percy Anderzén till Stellan och frågade, om han ville vara med i den.

Stellan samtyckte. Han sammankallade på stående fot kommittén till sammanträde *hemma hos sig* samma eftermiddag, klockan fyra.

Och så gick han hem till frukosten. Äntligen hade de insett hans verkliga värde! Äntligen hade de förstått, vem han var! Han log, sin faders ironiska leende. Men han förhävde sig ej. Han föraktade Percy och hela bunten, och han hatade prästen med ett hat, i vilket det låg någonting av överlägsenhetens befrielse, den givandes överlägsenhet gent emot den mottagande

*

Men just nu, då han nått sitt mål, då han fått sin fåfänga tillfredsställd, började han känna, att han var på väg att förlora någonting annat, det viktigaste av allt: sin själ. Det stack till i bröstet på honom: han tyckte sig ha kommit allt ohjälpligare bort från det högtidliga allvaret, den kristliga sinnesstämningen. I hans egenskap av kommitténs ordförande var det hans uppgift att till pastor Lundquists över-

lämna sockerskålen, och hans tankar sysslade med det mest anslående sättet. Inne på sitt rum inövade han ceremonien. Han höll en blomstervas i handen, tog ett steg framåt, bugade, sträckte fram vasen och sade: — Adjunkt och adjunktskan Lundquist! Som ett minne av denna, den högtidligaste milstolpen i vårt liv, den för våra själar viktigaste stunden i en mänskas liv, ber jag å konfirmandernas vägnar att till adjunkten och fru Lundquist få överlämna denna lilla minnesgåva. Så bugade han sig på nytt, tog ett steg tillbaka och satte blomstervasen på dess plats. Och så blev han sittande en lång stund vid skrivbordet: han kände sitt hjärta slå, hans panna blev het, han började till och med tycka om prästen...

Men för varje gång han upprepade ceremonien, hade han förnimmelsen av ett allt starkare äckel. Vart bar detta hän? Var det på detta sätt han beredde sig till den stora stunden? Var det med tanken på en silverskål han skulle avlägga löftena?

Han greps på nytt av ångest, över sin egen flärd, över prästens världslighet, över all den fåfänglighet, i vilken det allvarligaste ögonblicket i en mänskas liv förfuskades.

Det var endast tio dagar kvar. Hade han ännu tid? Var det inte redan för sent?

Här gällde det att fatta ett beslut, ett snabbt beslut. Och han gjorde det som en man. En morgon under frukostrasten fick han tag i Percy Anderzén och sade:

— Hör du, Percy, ja vill inte lämna skålen till prästen. Dä får någon annan göra.

Percy såg på honom:

— Varför vill du inte dä?

— Samvetsbetänkligheter.

De sågo på varandra en lång stund utan att säga något, Percy undrande, Stellan med ett uttryck av lugn och beslutsam stolthet.

Till sist sade Percy:

— Vill du inte va ordförande i kommittén heller?

Stellan tänkte sig för ett ögonblick:

— Jo, sade han, dä kan ja ju gärna va. Nu ä dä ju för resten inte mer å göra, sen ja köpt skålen. Dä ä bara å ge pastorn den.

— Men då får vi ha ett nytt sammanträde.

— Ja, men ja kommer inte dit. Å för resten kan du komma å hämta skålen hem till dig, nu när ja inte längre kan överlämna den. Du kan komma i eftermiddag.

Stellan skildes från Percy och ställde sig vid ett av fönsterna i korridoren. Den låg där, lång och öde. Han kände sig underligt ensam, men det var en lycklig ensamhet, som om han i ett enda slag befriat sig från världen och all dess flärd. Han tyckte sig rent fysiskt kunna förnimma, hur allvaret, den högtidliga stämningen åter steg upp inom honom, som om han stigit i ett varmt bad. Och medan klockan ringde där nere, sade han halvhögt till sig själv:

— Nej, dä ä inte för sent! Ja känner att dä inte ä för sent. Nu ä ja snart redo.

På eftermiddagen, sedan Percy varit hemma hos

honom och hämtat sockerskålen, gick han ut till sin mor. Han blev länge stående vid graven, läste henne älsklingspsalm och stod för övrigt försjunken i sin egen sinnesfrid. Han grät ej. Men frånvaron av tårar ängslade honom ej. Han visste, att de skulle komma, i morgon eller dagen efter.

Han vände sakta tillbaka hem i en känsla av tryggt förväntansfull glädje och upphöjt allvar.

Men vid kvällsvarden sade plötsligen hans far:

— Hör du, min pojke, jag har varit inne hos skräddaren och sett ut tyg till din konfirmationskostym. Du får gå dit i morgon eftermiddag och ta mått.

— Ja, pappa.

— Du säger det som om det var en plåga för dig att gå till skräddaren.

— Nej, pappa.

Han hade önskat, att han kunnat svara ja i stället. Han kände sig plötsligen förrådd i sitt eget hem, utlämnad till världslighet och flärd av sin egen far. Skulle han behöva tänka på kläder nu, när han av samvetsbetänkligheter avsagt sig det andra? *Gällde det inte hans själ?* Hade Kristi lärjungar haft svarta kläder, när de sutto till bords med Frälsaren och nattvarden instiftades. Skulle man vara klädd på ett särskilt sätt, när man böjde knä inför altaret?

Hans far såg på honom, på det plågade uttrycket i hans ansikte. Och han blev ond.

— Har du inte vett att tacka, när du får en ny kostym?

— Jo-oo — — — tack, pappa!

Det sjöd inom honom. Han kunde inte längre sitta stilla vid bordet, mumlade en ursäkt, och gick in på sitt rum.

Var han den ende, som tog detta på allvar? Hans farmor hade kallat honom högfärdig och fåfäng och falsk. Var det inte *han*, som gjorde allt för att bli en god mänska, för att träda fram med den rätta sinnesförfattningen? Och så kommo de med silverpjäser och skräddare! Var det ingen, som förstod honom?

Han satte sig vid skrivbordet, med huvudet i händerna, i en dov vrede och trött förtvivlan.

Han försjönk i funderingar, hur han skulle vilja vara klädd, då han konfirmerades. Det skulle inte vara hans vanliga kläder, varken vardags- eller söndagskläderna. Han skulle vilja vara klädd som en tiggare i trasor, han skulle vilja komma barfota och nedböjd till altaret. Han skulle vilja vara smutsig och illaluktande. Och de andra, i sina nya, svarta kläder skulle förakta honom, och prästen själv skulle visa honom bort från altaret. Och han skulle gå, gå sakta den stora mittgången ned till dörrarna, medan alla sågo på honom med förakt och avsky.

Men då, *då skulle någonting hända* . . .

Kristus, som stod i marmor över altaret, skulle plötsligen stiga ned och ropa: — Stellan, Stellan, välsignad vare du, välsignad vare du, den ende som kommit till mitt bord i anda och sanning! Kom tillbaka till mitt nattvardsbord, till min åminnelsehögtid! Kom, Stellan, kom!

Och så skulle han driva alla de andra, prästen,

konfirmanderna och församlingen ur kyrkan. — Ut med er, I månglare och skrymtare, ut med er, I, som förråden barnasjälar för silverskålar! Ut! Ut!

Och de skulle störta ut ur bänkarna, nedför den stora gången, och i sin skräck skulle de trampa ihjäl honom, Stellan, där han låg ensam, klädd i trasor, medan Kristus ropade: — Stellan, Stellan! Kom till min måltid!

Hans huvud sjönk ned mot skrivbordet. Hans kropp skakade under stönande snyftningar, innan gråten bröt fram — — —

Han märkte ej ens, att dörren sakta öppnats och att hans farmor stack in huvudet och med förfäran åter försvann — — —

*

Tack vare den nya konfirmationskostymen hade Stellan åter kommit in i en period av häftiga gråtattacker, omväxlande med lika häftiga anfall av hat och helig vrede.

Ty nu kämpade han den sista avgörande striden, striden mot Djävulen själv, mot den store Frestaren inom sig.

Först var det konfirmationskostymen.

Han stod och provade hos sin fars skräddare framför den stora spegeln, som räckte ända ned till golvet.

En så vacker kostym hade han aldrig förut haft. Det svarta tyget var fint och mjukt. Det låg över det en underbar glans. Skräddare Ström, som lärt yrket i Köpenhamn och som för resten med sina

svarta, vaxade, uppvridna mustascher, sitt spetsiga helskägg och det pomaderade håret i en hornliknande tupé påminde ej så litet om en Mefisto, som stångat ena hornet av sig, stod med måttbandet över den prickiga sammetsvästen, kritan i ena handen, knappnålarna i munnen och granskade honom med en förförisk och smekande blick, medan han mumlade älskvärdheter: — Nu ska vi göra vårt *allra* bästa för unge herrn, så att kostymen sitter *riktigt* bra, som gjuten på kroppen och ändå lös och ledig. Förmodligen kommer unge herrn att använda den på många baler efter konfirmationen. Och en konfirmationskostym är minsann ingen småsak. Den ska vara nobel utan att verka prålig. Vad säger unge herrn, om vi skulle ta in en *liten, liten* smula här, ett litet *känn* bara — — —

Och skräddare Ström skisserade det lilla kännet i veka livet med ett på samma gång vårdslöst och målmedvetet kritstreck.

Stellan stod och betraktade sig själv i spegeln:

— Jo, ja, kanske — — —

— För se jag vill att när unge herrn visar sig ute i officerssocieteten, så ska varje linje i den här kostymen va som en annons: Ströms militär- och civilskrädderi. Det är det jag vill. Och vi ska lyckas. Med unge herr Petréus' figur, en blivande löjtnantsfigur, *ska* vi lyckas.

— Ja.

Stellan rodnade. Det var inte rätt att stå så här framför spegeln och beundra sig själv, nu när det andra, det viktiga väntade. Men han *kunde* ej låta

bli. Han tyckte sig rent fysiskt känna, hur fåfängan och världsligheten svepte sig kring honom i något mjukt, svart. Han kunde intet motstånd göra. Det var så mycket lättare och så oändligt mycket skönare att låta sig föras med av all denna fåfänga och alla de bilder den framkallade, danstillställningar, flickor, flirt, syndiga kvinnor, majorskan Gyllencrantz, alla dessa tankar, han under dessa långa veckor kämpat mot.

Men när han åter befann sig utanför skräddeributiken med en häftig aprilskur svepande genom gatan, blev han stående med regnet piskande ansiktet, som om han vaknat ur en angenäm dröm.

Han gick direkt ut till sin mor. Han läste hennes älsklingspsalm med en järnhård vilja, en energi, som om det gällt att lära in en svår läxa. Han koncentrerade alla sina tankar på hennes bild som brud. Men nu var det, som om han såg henne i en balsal. Han dansade med henne, dansade med ingen annan än henne, till dess hans far kom fram och tog henne ifrån honom. Och hans far var ond och svartsjuk. Men när hon följde fadern, vände hon på huvudet och gav honom, Stellan, en blick, en sådan lång blick, som Rose en gång gett honom...

Han ryckte upp sig.

— Va gör ja? Va tänker ja på? mumlade han halvhögt till sig själv. Hur ska dä här sluta — — —

Men han kände ingen ångest längre, greps ej mera av panik. Dessa drömmar voro så sköna. Det lät som musik inne i hans bröst. Och på vägen hem föresatte han sig, att han dagen efter på allvar skulle

samla sig till den viktiga stunden, inte tänka på något annat än den. Det kändes skönt att ha fattat beslutet och det kändes också skönt att ha framför sig en hel kväll, under vilken han kunde hänge sig åt sina drömmar precis som han ville.

Då konfirmationskostymen sedan två dagar hängde inne i garderoben och den förlorat nyhetens behag åtminstone till den grad att han ej längre tog fram den för att beundra den, kom ett långt brev från mormor. Hon beklagade, att hon inte kunde komma ner för att övervara den högtidliga akten. Men hans morfar låg ju vid riksdagen och själv kände hon sig inte riktigt kry. Hon bad emellertid Gud välsigna och bevara sin älskade dotterson. Hon hoppades, att den konfirmationslärare, han undervisats av, gett honom den riktiga föreställningen om dessa dagars oerhörda vikt för hela hans kommande liv. Ungdomen är minsann så tanklös och begiven på nöjen nu för tiden, att det sannerligen behövs en lärare med ett alldeles speciellt grepp om barnasjälen för att lära den inse ögonblickets allvar och helgd. Och hon tillade: ”För att du skall förstå, min käre, älskade gosse, hur nära din morfar och jag äro dig i tankarna i dessa betydelsefulla dagar och för att du ska ha ett också i yttre måtto synligt bevis på, av vilken oerhörd vikt det steg är, som du nu går att taga, sända morfar och jag dig samtidigt med detta brev i ett särskilt paket några saker, som du för hela ditt återstående liv ska bära som minne av denna betydelsefulla händelse. Och vi tro och hoppas av dig, att du inte, när du blir äldre

och kanske får smak för mera lysande prydnader, skall slarva bort dem utan vårda dem som de vackraste minnen du äger från en stund, som du, hur gammal du än blir, dock kommer att uppskatta som den betydelsefullaste."

Detta brev kom dagen före konfirmationen. Det gjorde ett i dubbel bemärkelse oerhört intryck på Stellan. Hans första tanke var: att hon inte skämdes! Hur kunde hon hyckla så, hon som var världsligare än till och med farmor. Skojade de med honom, mänskorna? Här hade han gått nu i ett par dagar och förebrått sig själv att han tack vare konfirmationskostymen inte kunde komma tillbaka till den höga och allvarliga stämning, han levat i innan. Och så skickade hans mormor honom ett sådant brev, hans mormor, som var världens världsligaste mänska! Det kokade inom honom av harm. Han for åter ut i svordomar: — Fy fan, sådana mänskor! Fy fan! Har de ingen skam i sig. Hon hade ju inte behövt skriva ett så långt brev. Varför gjorde hon det då? Han hade förstått tillräckligt av vad farmor sagt, att hans mormor inte brydde sig ett dyft om det hela. Hon gick aldrig i kyrkan, aldrig till nattvarden. En sådan satans humbug! Det fyllde honom med ett outsägligt äckel.

Men med detta intryck blandade sig ett annat, som grep hans fantasi med det okändas hela makt, lockade den ut på gissningar, som inga gränser hade. Vad var det, hon hade skickat honom? Vad var det för slags presenter, som voro sådana, att de kunde räcka ett helt liv och som han skulle vårda sig om,

också när han fått smak för mera lysande prydnader. Vad kunde det vara? Det kunde inte vara pengar. Pengar kunde inte räknas till prydnader. Någonting av guld kanske? En klocka? Den var en prydnad. Men hon hade skrivit *saker*, några saker. Det måste alltså vara mera än en klocka. Vad mera? Hans fantasi förlorade sig i gissningar. Han *måste* veta vad det var.

Till sist funderade han ut en plan. Han gick in till farmor:

— Snälla farmor, ja fick ett brev från mormor.

— Ja, jag såg det i morse då posten kom. Det vill säga, jag såg det var avstämplat i Göteborg. Och så förstod jag ju.

Stellan såg på henne. Hon nämnde ingenting om paketen, som mormor skrev, hon skickat samtidigt.

Han funderade en stund vidare. Om han erbjöd henne att läsa brevet och hon alltså själv såg, att hans mormor skrivit om presenterna, skulle hon ju inte kunna undgå att säga något.

— Vill farmor läsa brevet?

Prostinnan Petréus önskade ingenting högre. Tacka för att hon ville läsa Göteborgsbrevet! Hon hade hela morgonen glatt sig åt njutningen och föresatt sig att i vidrigaste fall be sin son säga till Stellan, att hon bra gärna skulle vilja se det. Hon sökte dölja sin förtjusning:

— Det var riktigt snällt och omtänksamt av dig, mitt kära barn att låta din farmor ta del av brevet. För brev man får *på en sådan dag* är i alla fall *familjeegendom.*

Stellan gick in och hämtade det. Han betraktade noga sin farmor medan hon läste det. Han såg hånleendet sitta och darra allra längst inne i de rynkiga mungiporna. Pupillerna lyste bakom glasögonen av en intensiv skadeglädje. Han tyckte sig förstå detta hånleende, denna skadeglädje bättre än om de varit uttryckta i ord. Och fastän han förstod och gillade dem, fyllde de honom på samma gång med äckel för farmodern. Hon harmades inte, som han gjort! Där satt hon och läste detta skamliga hyckleri. *Och hon njöt av det!* Hon tog inte brevet, skrynklade det samman och kastade det från sig i avsky. Hon satt helt enkelt och hade roligt. En sådan gammal satkäring! Han visste inte, vem han föraktade och hatade mest, sin mormor eller sin farmor. I detta ögonblick föreföll det honom, som om hans farmor i grunden var en sämre mänska än gumman i Göteborg.

Hans farmor räckte honom brevet:

— Ja, det var ju riktigt vackert och känsligt skrivet.

Han tog brevet. Hans händer darrade och han skrynklade papperet samman.

— Men pojke, vad gör du?

Han bet sig i underläppen.

— Ingenting...

Hans farmor vågade ej se på honom. Hon böjde sig över sin stickstrumpa.

Efter en stund sade Stellan:

— Säg, farmor, paketen, har den kommit?

— Ja, det har den.

— Var ä den?

— Den har jag låst in. Din pappa och jag har resonerat om det. Och vi har kommit överens om att det allra bästa är, att du inte öppnar askarna, förrän vi kommer hem från konfirmationsförhöret i morron. Vi anser det bäst så. På en dag som den i morron, ska du inte låta dina tankar förirra sig bort på världsliga ting, bort från det enda viktiga. Förstår du, min gosse?

Han gjorde en tvär helomvändning utan att svara, gick in på sitt rum, slog igen dörren med en skräll och reglade den så hårt att det skulle höras in till hans farmor.

Han gick fram och tillbaka på golvet. Han rasade. Han knöt händerna. Sådana mänskor! Sådana satans, föraktliga, dumma mänskor! Fanns det ingenting annat än hycklare och bedragare här i världen. Sådana idioter! De ville inte, att hans tankar skulle förirra sig bort från det enda viktiga! Och så läto de honom gå här i ovisshet om vad som fanns i askarna, så att han inte skulle kunna tänka på *någonting* annat än det! Voro mänskorna galna! Voro de alldeles från vettet, som gamla Kerstin brukade säga! Fy fan! Fy fan!

Det knackade på dörren. Hans farmor sade:

— Kära barn, jag vill tala med dig!

Han stannade ett ögonblick och svarade kort:

— Ja vill helst va ensam nu.

Han fortsatte att gå fram och tillbaka så länge, att hans ben kändes blytunga. Han sjönk ned vid bordet, utmattad av vrede och avsky, med händerna

döljande ansiktet. Han var trött. Gud vad han var trött! Om bara allt detta var överståndet. Han längtade till nästa måndag, då han åter skulle gå till skolan, som till en helgdag, en lovdag... Om han bara kunde ta det, som förestod, liksom de andra: hyckla sig genom det, humbuga sig fram...

Och så, plötsligen, stod tanken på innehållet i askarna åter för honom. Var hade han mormors brev? Han sökte efter det och fann det i en ficka. Det var tillskrynklat och han slätade ut det, läste de sista raderna åter och åter. Det var alltså askar. Så mycket hade han fått ur farmor. Vad slags askar kunde det vara? Kanske från en guldsmed. Smycken? En ring kanske. Eller en kråsnål. Kanske båda delarna. Askar, hade farmor sagt. Hur många? En kråsnål. En ring. Vilket skulle han helst vilja ha? Han satt och övervägde, höll fram handen och såg på ringfingret. Det skulle se stiligt ut. Och en kråsnål — han tog med två fingrar om halsduken — det skulle också se snobbigt ut — — —

Plötsligen rusade han upp, gick av och an på golvet och mumlade för sig själv:

— Ja ä tosig! Ja ä alldeles tosig som tänker på detta nu! Hjälp mig, Gud! Hjälp mig, Kristus!!! Varför hjälper ni mig inte! Ser ni inte att ja lider!

*

Han satt i sin nya kostym bland de andra pojkarna på en stol framför altaret. Han hade fått en fråga på salighetsläran och svarat rätt. Det förundrade

honom själv, att han kunnat ge det rätta svaret. Det föreföll honom hela tiden, som om han vore på samma gång frånvarande och närvarande, som om han satt ett stycke bort, uppe på läktaren och såg ned på det hela som ett skådespel, en ceremoni. Ingenting undgick honom, inte den minsta detalj. Han såg på adjunkten Lundquist, som stod innanför altarrunden, som om han sett honom för första gången och lagt märke till varje småsak i hans dräkt och utseende. Han hade klippt sitt skägg. Han såg också renare ut, som om han tagit en badstu på morgonen. Prästkragen satt en smula på sned. Och han visste det. Gång på gång rätade han till den. Han hade tydligen klämt nageln på högra långfingret dagen innan. Det var blått nere vid nagelroten. Han såg för resten äckligt farbroderlig och vänlig ut. Och så var det pojkarna. Han studerade deras kläder, deras ansikten. De voro alla nyklippta. Han tyckte de sågo ovanligt dumma ut, där de sutto stela och raka i ryggen.

Han ryckte till. Nu svarade de alla med en mun:
— Ja.

Vad stod på? Ack, det var konfirmationslöftena. Och han hade inte svarat. Han blev blodröd i ansiktet. Och samtidigt var det, som om hela hans inre lysts upp av en blixt. *Han skulle inte svara!* Han skulle inte avlägga löftena! Det skulle inte märkas. Och vem kunde hindra honom? *Kunde någon tvinga honom att svara?* Var det inte en sak mellan honom och hans Gud? Stod han till svars för någon annan än sin Gud? Var han inte ärligare, om han teg?

Hade han inte räddat sin själ undan ett brott, om han teg?

Nu kom det andra löftet som en djup ekande stämma från kyrkans alla valv och vrår:

— Tron I på Jesus Kristus, hans enfödde son, vår Herre, vilken är avlad av den Helige Ande; född av Jungfru Maria — — —

Stellan bet ej samman läpparna. Han öppnade munnen för att ge sig sken av att ha svarat. Men han drog endast ett djupt andetag — — —

*

Där ute väntade honom farmor och hans far. Farmor kysste honom upprepade gånger, medan hon mumlade något han ej brydde sig om att lyssna till. Han drog sig plågad undan hennes smekningar och såg sig skyggt och skamset omkring för att upptäcka, om någon lagt märke till det.

De gingo tysta Storgatan fram. Vid en blomsteraffär stannade hans far.

— Följ med mig in. Innan vi går hem, ska vi gå ut till mammas grav med några blommor.

De stodo alla tre framför hennes grav. Stellan hade tagit av sig den nya klassmössan och placerat en stor bukett röda rosor på kullen. Ingen av dem sade något.

Plötsligen brast Stellan ut i gråt. Hans kropp skakade under våldsamma snyftningar.

Det var som om han sagt farväl till sin mor, en sista gång tackat henne för allt det, hon under denna tid av ångest och lidande varit för honom. Han

skulle aldrig, *aldrig* glömma det. Så länge han levde skulle han handla så, att han utan att blygas kunde visa sig inför hennes ansikte. *Alltid! Alltid!*

Det var till sin Madonna, Stellan avlade konfirmationslöftena under skakande gråtattacker.

Med näsduken för ögonen sprang han från graven.

Hans far och farmor följde tysta efter.

*

Han hade kommit hem långt före de andra och stängt sig inne på sitt rum.

Det knackade på dörren; det var hans farmor:

— Stellan, mitt barn, kaffebordet är dukat.

— Låt mig va i fred, låt mig va i fred, skrek han till svar.

Det var ett skrik som från en mänska i nöd — — —

Stellan och hans kamrater talade mycket litet om konfirmationen, sedan den väl en gång hörde till det förflutna. Percy Anderzén, som gick vid sidan om Stellan tillbaka från altaret, fällde endast den anmärkningen, att om han inte fått vinskvätten, hade den där oblaten eller vad de kallade det fastnat i gommen på honom.

Hemma nämndes ej heller någonting. Farmor reste åter tillbaka till det vita huset i Lund med en viss nervös iver vid tanken på vårrengöringen, och hans far andades åter i fulla drag friheten på officersmässen.

Men hos Stellan lämnade dessa två månader kvar en känsla av djup olust. Det var en rent fysisk olustkänsla, som om han förätit sig på sötsaker. Han kände sig tung och dåsig och allra längst inne hos honom fanns det någonting, som skämdes, han kunde ej förklara riktigt varför. Han hade en dov förnimmelse av att han föraktade sig själv, att han under hela denna konfirmationstid burit sig löjligt åt. Tanken på att det var *han själv,* som tagit det hela alltför allvarligt började forma sig inom honom. Kanske när allt kom omkring, att det var *han,* som burit sig åt som en humbug och inte de andra.

Det skulle väl ännu dröja många år, innan för-

ljugenhetens och självbedrägeriets problem stod klart för honom i hela sin försåtliga gestalt. Men han *anade* dess existens. Han liksom vädrade tillvaron av en lögn, olik alla andra lögner, dem man slungar ut till lärare, kamrater och ens närmaste för att klara sig undan ett tillfälligt eller långvarigare obehag, en lögn mot någonting inom en — — —

Men de sista månaderna hade uttömt hans förråd av sinnesrörelser. Hela hans väsen strävade efter balans, efter en nykter och varaktig vila. Hjärtat hade fått sitt lystmäte och mer än det. Nu ville han ha ro. Själva den sunda livsinstinkten hos honom sköt problemet åt sidan, ställde det på framtiden.

För att emellertid ge ett rent yttre tecken på att han för alltid lämnat en period av sitt liv bakom sig ändrade han sin hårfrisyr. Han lade bort officersbenan mitt i pannan. I stället strök han håret rakt upp, som han sett blivit modet i de allra högsta klasserna.

Redan samma kväll, den nya hårfrisyren anlagts, lade hans far märke till den. Han kunde för övrigt ej med bästa vilja i världen undgå att märka förändringen. Han sade:

— Det var fan, vad du ser ut i kalufsen. Du ser ju ut som en bondpojke. Vad ska den frisyren föreställa?

— Jag ska ha uppstruket hår.

— Kallar du det håret uppstruket?

Stellan svarade med ett ödmjukt leende:

— Det kan väl bli.

— Låt oss hoppas det.

Den nya koaffyren var emellertid ej endast i yttre bemärkelse det mest utmärkande tecknet på att Stellan under konfirmationen blivit en annan. Också för honom själv betecknade frisyren ett evigt farväl till ett för alltid förflutet: mittbenans raserande betydde ingenting mindre än ett avskedstagande till hans barndoms dröm och längtan: att en gång i tiden bli löjtnant. Vad han skulle företaga sig, när han om några år tagit studentexamen visste han ännu inte. Men *ett* hade han klart för sig: officer skulle han aldrig bli. Det var ett fåfängt och världsligt yrke. Det förde endast till prål och ståt och prakt. Det ledde allt längre bort från det väsentliga, det viktiga, vad nu detta i grunden var. Han insåg, stödd på sitt eget livs erfarenheter, att officersbanan var det billigaste och bekvämaste sättet att skaffa sig anseende. Man var löjtnant. Man hade ett visst slags kläder, som utmärkte en framför alla andra. Man hade rätt att befalla. Man *var* någonting. Man var *någon.* Man kunde husera i stan som man ville. När man kom till häst på gatan eller i bulevardens ridbana, vände sig mänskor om och såg på en beundrande. Nej, officer ville han inte bli. Det var ej på detta enkla sätt — genom att gå omkring i uniform — han ville skaffa sig anseende och makt.

Det som förvånade honom mest i hela denna förändring, han genomgått, var lättheten, med vilken förändringen skett. Han kunde ej minnas den dag, då han ej önskat att bli löjtnant. Hur långt han än gick tillbaka, hade han alltid vetat vad han skulle

bli: officer. Hela hans barndom — han ansåg sig redan vara jämförelsevis stor — hade rört sig kring detta enda: sablar, hästar, kaskar, sporrar, knektar. Och nu, sedan han blivit äldre och hans tankar gingo till framtiden, hade han alltid tänkt sig som löjtnant i denna stad, där han fötts och levat. Han var ute och red i bulevarden eller på exercisfältet. Han gick med andra löjtnanter och drack punsch och whisky på Stora Hotellet eller mässen eller Sällskapet. Artillerister och underofficerare hälsade på honom. Han stod och kommenderade inne på kaserngården. Han red med regementet eller divisionen ut på fältmanövrer och skjutövningar. Stadens flickor vände sig om och beundrade honom . . .

Och nu hade han sagt farväl till allt detta. Och — vad som var det underbaraste — han hade gjort det utan att känna någon smärta. Den vackra uniformen, den vidunderligt sköna képin med den svarta plymen, lackläderssstövlarna med de försilvrade sporrarna — allt hade han lämnat bakom sig för evigt, utan saknad, utan sorg, utan smärta.

Han såg sig själv i spegeln — på det uppstrukna håret, som ännu strävade emot den nya sinnesförfattningen. Och han sade till sig själv:

— Jo, du ä förändrad.

Men frågan var: vad skulle hans far säga? Förmodligen skulle han anse honom ombytlig: först officer och nu någonting annat. Och han kunde ej ens uppge, vad detta andra var. Skulle han bevara sin hemlighet, till dess han blev student, och så — plötsligen — förklara allt. Men han insåg risken i

denna plan. Antag att hans far sade nej! Det bästa vore att så småningom förbereda honom.

En dag efter middagen, då de sutto inne i skrivrummet, reste sig Stellan och började gå av och an med händerna på ryggen.

— Säg, pappa, sade han till slut utan att stanna — han hade känslan av att faderns svar skulle verka bestämdare, ofrånkomligare, om han stannade:

— Säg, pappa, skulle ja göra dig mycke ledsen, om ja inte blir officer?

— Vad ska du bli då?

— Ja vet det inte än. Men ja känner, att ja inte vill bli officer.

— Jaså, du känner det?

Här stack faderns ironi åter fram. Man kunde aldrig tala allvar med honom. Han hånlog åt allt.

— Nå, det var det förståndigaste ja hört dig säga på långa tider.

Stellan stannade tvärt och såg på honom i häpen stumhet.

— Ja, du ser på mig! Officersbanan är nog bra så länge man är ung och tanklös. Den kan till och med vara bra ända till majorsfebern kommer. Men sen — — — Det är inte roligt, ska jag säga dig, min vän, att vid fyrtifem års ålder bli förbigången, ställas på hyllan och veta, att hela ens liv varit till ingen nytta. Jag vet fall, där det knäckt en mänska. Ja, du behöver inte stå och stirra på mig, som om du fallit från skyarna.

— Nej.

— Och så ska man ha munnen stängd. I annat fall får man tandvärk.

— Ja.

Stellan var alltför upptagen med sig själv för att fullt förstå innebörden i den tragedi, hans far vidrört, den tragedi, kapten Petréus just stod i färd med att genomleva och vars utgång han redan var viss om. Nej, Stellan var alltför upptagen av sig själv och sitt. Faderns ord hade plötsligen skänkt honom en trygghetskänsla av ett alldeles nytt slag: *han kände rätt.* Också när han inte i fullt klara meningar kunde bevisa riktigheten av vad han ville, förstod han nu, att han innerst inne hade rätt. *Inom honom fanns det något, som ej tog fel.* Han hade med ens förnimmelsen av att det skulle gå honom väl här i livet, om han endast följde denna röst i sitt inre, som aldrig tog fel.

Han gick långsamt och med händerna på ryggen mot dörren. På dessa korta stunder tyckte han det var, som om han vuxit ut till sin slutliga längd, som om han blivit man, riktigt man.

Han var redan vid dörren då hans far sade:

— Hör du, min pojke, när fick du klart för dig att du inte skulle bli knekt?

— Å, en tid sedan.

— Det var då du började skaffa dig bondkalufsen.

Stellan mötte sin fars ironiska leende utan att väja tillbaka eller känna sig sårad och förlöjligad. Nu, när han visste, att rösten inom honom ej kunde taga fel, log han tillbaka och sade:

— Du hånar alltid, pappa.

Och så gick han in till sitt.

Nu hade turen kommit till kapten Petréus att gapa med vidöppen mun. Han blev sittande en lång stund och stirrade mot dörren, Stellan stängt bakom sig. Nu var det *hans* ansikte, som speglade en häpen stumhet.

— — —

Det var i stort sett en lycklig tid för Stellan, dessa vårveckor, som följde på konfirmationen. Syrener och jasminer i stadsparken doftade som aldrig förr. Det var, som om de först denna vår av Skaparen försetts med denna underbara doft. Göken gol från stadens alla utkanter. Näktergalen hade börjat flytta in i träden på gamla kyrkogården och vid södra folkskolan. Det var, som om den först denna vår fått sina toner.

Han tyckte sig ha *rätt* att njuta av allt detta, nu sedan han levde i denna trygghet, i denna känsla av att det inom honom fanns någonting, som ej tog fel. Han försökte ej ens klargöra för sig, vari detta något bestod. Men fastän han ej brydde sin hjärna med att söka analysera dess natur, spekulerade han då och då över frågan: hur länge har det funnits inom mig? Har jag ägt det länge. Fanns det redan, då jag föreställde mig att jag var Josef? Är det detta, som gjort, att jag *alltid* vetat att jag är överlägsen alla jag känner, fastän det bara går skapligt för mig i skolan? Är det det, som gjort, att jag vet att jag på något sätt är bättre än andra?

Dessa spekulationer störde ej hans trygghet. De

gjorde den endast starkare. Och de skänkte honom egendomligt nog också en känsla av ödmjukhet. Det var inte *hans* förtjänst utan en gåva. Från vem? Han visste det inte. Kanske han i alla fall var predestinerad, men till det goda. Och detta något, denna gåva befallde honom att vara ödmjuk, att bekämpa de fel, med vilka han var bekajad, att förbättra sig, att fullkomna sig.

Han lydde rösten i sitt inre. Han var lycklig.

Under dessa funderingar märkte han emellertid, att han ej längre hade någon religion. Han visste ej, hur det gått till. Den hade försvunnit lika smärtfritt som barndomsdrömmen om att bli officer. Frågan hade helt enkelt upphört att intressera honom. Den hade upphört att ha någon betydelse. Han insåg, att han måste skaffa sig en ny världsåskådning i stället för den gamla, som så omärkligt trollats bort och blivit betydelselös. Men inte nu. Inte än. Och inte under sommaren heller. Nu ville han njuta av tryggheten, i känslan av gåvan inom honom. Han skulle vila sig till hösten. Då var det tids nog att skaffa sig en världsåskådning.

Efter skolans slut for han till morföräldrarna på Särön.

Han badade, stekte sig brun, spelade tennis, seglade och dansade. Allt detta tillät honom rösten. Den drog endast gränsen för flirten och sommarsvärmeriet. Han *kunde* ha blivit förälskad denna sommar. Men han ville det ej. Först skulle han skaffa sig en världsåskådning. Sedan skulle han förälska sig. Men på allvar och för alltid.

Redan i mitten av augusti började emellertid tanken på världsåskådningen oroa honom. Han kände allvaret, som väntade honom. Det infann sig samtidigt med att han måste syssla en smula med ferieläsningen. Han började vidtaga förberedande arbeten i och för världsåskådningen, en kort överblick över, var han för tillfället befann sig. Trodde han på en Gud? Nej! Förnekade han honom? Nej! Inte precis det heller. Trodde han på Kristus? Nej! Förnekade han honom? Nej, inte det heller. Trodde han på ett liv efter detta? Ja!

Men någon bestämd lära bekände han sig ej till. Den saken måste uppskjutas till hösten.

III.

RENÄSSANSEN

Sommaren var slut. Han hade kommit tillbaka hem, gått genom våningen i en obestämd förhoppning att finna den förändrad, suttit vid sitt skrivbord en stund som om han prövat dess lämplighet för fortsatta studier och meditationer. Det tycktes ännu duga. Det tycktes vara starkt nog att bygga upp en världsåskådning på.

Med en känsla av vemod över tidens snigelgång konstaterade Stellan, att inga nämnvärda förändringar skett.

Gamle Swärd, majorens betjänt, hade tagit avsked och flyttat. I stället för en ny betjänt hade majoren skaffat sig en tjänsteande, som bättre kunde tillgodose hans behov: en sjuksköterska. I Swärds bostad nere på gården hade en änkefru Johanson flyttat in. Det påstods att hon skulle ha skolpojkar inackorderade hos sig.

Gamla Kerstin hade också blivit synbart äldre. Hans far talade om möjligheten att sända henne till en sinnesvårdanstalt. Hennes fixa idé att vara övergiven av alla mänskor hade utvecklat sig till förföljelsemani. Hon hade också anträffats tiggande av officerare på gatorna och förklarat att löjtnant Petréus inte gav henne tillräckligt understöd.

Eljest var allt sig likt där hemma, vemodigt oförändrat.

Stellan gjorde på eftermiddagen en inspektionspromenad genom stadens gator. Också den var sig lik. Han hälsade på farbröder officerare, som solbronserade i hyn åkte cykel längs Storgatan på väg till sina tjänstgöringar med sabeln fastspänd vid styrstången och framhjulets gaffel. Han mötte kamrater och skakade hand med dem i en vag förväntan, som upplöstes i intet.

— God da!

— Tjenis!

— Nu börjas det igen!

— Ja, nu börjas det!

— Har du tittat på ferieläxorna?

— Håller på.

Och så ingenting mera. Man skildes.

Senare på eftermiddagen, då skymningen föll på, då lyktorna tändes och butiksfönsterna strålade, gick han en halvtimme på Västra Storgatan, gymnasisters och skolflickors rendez-vous.

Han gick där nu med full rätt: han var själv gymnasist.

Han såg på flickornas brunbrända ansikten och av havsbaden blekta flätor. Då och då hälsade han. Där var Märta Gyllencrantz och Anna Ekenstjerna och Ebba Boberg . . . hela raden. Liksom gymnasisterna gingo de i par eller tre i led. De två könen hade ännu ej hunnit beblanda sig med varandra. Det var säsongens första dag. Men man möttes med snabba ögonkast, som tycktes fråga: Har du blivit

stiligare sen förra terminen? Är det dig jag ska svärma för i höst i brist på den *riktiga,* den okända, hon som nu går någonstans på en gata i en stad långt, långt härifrån?

Han mötte också Rose. Hennes hy var ej brunbränd som de andras, fastän han var säker på att hon varit på landet. Hon hörde till överklassen, till den, som inte ligger i stan om somrarna. Hennes far var för resten redan pamp i samhället. Motvilligt hade man nödgats ge honom plats och släppa fram honom, till dess han visade sig oumbärlig.

Rose var som sagt ej brunbränd som de andra. Hon var ett söderns barn och hennes hy krävde hetare strålar. Men i stället lade han märke till något hos henne, som kom hans hjärta att klappa och också väckte hos honom en känsla på samma gång hetsande och oangenäm. Hon hade fått bröst som en vuxen kvinna. Hennes blus var fyllig och rund över bysten. Det var som om all sommarens sol hos henne koncentrerat sig på denna kroppsdel.

Han kände sig förvirrad och rodnade svagt, då han tog av sig mössan och hälsade. Hon nöjde sig ej med att svara med en knyck på huvudet som de andra flickorna. Hon stannade och sade: — God dag, Stellan, hur står det till, har du haft livat i sommar, jag har haft så rolit, ska du tro och nu reser jag till Stockholm för att börja mina musikstudier på allvar.

Den lätta rodnaden på hans kinder försvann. Hennes ordflöde verkade som en kalldusch på honom. Varför skulle hon alltid stå i och prata så

förbaskat? Hennes tilltagsenhet stod stick i stäv mot *hans* uppfattning av hur en flicka skulle uppföra sig. *Hans* ideal skulle hålla sig tyst och stilla, vandra vid sidan om honom med en skygg, rädd, undrande blick och inte stå och glo en mänska rakt i ögonen och slå käft så att munnen kunde gå ur led.

När hon slutat svarade han endast med ett kort:

— Jaså!

— Ska du inte önska mig lycka till!

Nu rodnade han igen, men av ilska. Hon fick genast övertaget över en, hon manövrerade det alltid därhän, att man i sin rättmätiga vrede förgick sig, blev ohövlig och drullig.

— Lycka till, sade han.

Men då hade hon redan gått sin väg.

Stellan lämnade i en obehaglig stämning denna gata, som från och med i dag var hans rättmätiga promenadplats. Han hade gjort fiasko. Och det förtröt honom. Det hjälpte ej att han för sig själv förklarade, att han inte gått på Storgatan för att leta ut, vem han skulle kurtisera. Han hade bara gått dit *för att se.* Han hade viktigare saker att tänka på denna termin än flickor. Han skulle skaffa sig en världsåskådning.

Men känslan av fiasko ville ej försvinna. Hela kvällen tänkte han på Rose. Först tänkte han på hennes överlägsenhet. Men så småningom samlade sig hans tankar kring någonting annat hos henne. Han blev het i kinderna. Hon hade redan bröst . . . Det på samma gång lockade och stötte honom bort. Han hade en förnimmelse av att denna rundning

över bysten var opassande och att hon på något sätt, med ett eller annat medel, borde söka dölja den. Men det kunde inte nekas, att hon var olik alla de andra flickorna, olik dem på ett sätt, han ej tyckte om, men som i alla fall lockade och hetsade.

Dagen efter gick han tillbaka till Västra Storgatan under den gymnasistfashionabla halvtimmen. Han sökte efter henne. Han hade föresatt sig att han i kväll skulle stanna och tala med henne. Men hon visade sig inte. Han gick gatan upp och ner, till dess butikerna stängdes. Men utan resultat.

Hon hade redan rest... Han tog hennes försvinnande som ett gott omen. Nu fanns det ingenting, som kunde bringa hans tankar på avvägar från det stora målet: världsåskådningen.

*

Det hade varit upprop. Man stod nere på skolplanen, klassvis och i smågrupper och diskuterade schemat och lärarna. Nu skulle man ha rektorn i historia och svenska. Fy fan! Han var sträng. Stellan undrade, om han ännu kom ihåg att han en gång gett honom klasstryk. Och klassföreståndaren var en skit. Han var ointroducerad adel och fisförnäm.

— Du får nog medhåll hos honom, Stellan, var det någon som sade.

— Varför tror du det?

— Därför att din far ä kapten. Han fjantar för knektarna.

— Men såg ni den där lilla fan, vi ska ha i latin. Den nye!

— Ä det den, vi ska ha i latin?

— Den där som ser ut som han släppt en smygare och försökte skylla ifrån sig?

— Visst! Visst fan! *Det* ska han hetta! Smygaren! Djävla bra namn! Smygaren!

Ett par av klungan detacherade sig ögonblickligen för att sprida nyheten i vidare kretsar.

Den nye lektorn hade fått sitt namn för den återstående delen av sitt liv.

Stellan drog sig så småningom hemåt.

Då han svängde in på sin gata såg han Axel Ahlberg ett stycke framför sig. Han ropade på honom:

— Bor du på den här gatan?

— Ja! Jag har flyttat. Jag bor i Björkmans gård.

— Ja, men där bor ju jag också!

Ahlberg såg på honom bråkdelen av en sekund och svarade:

— Det hindrar väl inte, att *jag* kan bo där också?

— Nä, jag bara menade, att jag inte visste, var i gården du bodde.

— Hos änkefru Johanson.

— Ack, ja visst. Det var livat!

— Man får röka där, svarade Axel kort.

Det blev tyst en stund. Till slut sade Stellan:

— Vill du inte komma och titta upp till mig någon gång?

— Det kan jag väl göra.

Någon bakom dem ropade: — Axel!

De vände sig om. Det var Josef Nilson. Han gick i sjunde nedre och hade klumpfot. Fördenskull kallades han lord Byron.

— Bor han också där?

Axel stannade och nickade. Också Stellan blev stående och väntade på Josef, som närmade sig med de kokett rytmiska stegen hos en person med klumpfot. Han nickade kort och avmätt åt Stellan utan att bevärdiga honom med ett ord.

Alla tre gingo i sällskap in genom porten till Storegård.

— Bor du också här? frågade Josef.

Stellan pekade upp på sitt fönster:

— Där har jag mitt rum. Kom upp och hälsa på mig.

Josef värdigades ej ens svara.

Stellan kände sig förlägen och för att något säga kastade han fram:

— Ja, på den här gamla gården har man haft mycke roligt i sina dar.

Men så fort han sagt det, ångrade han sig och blev ännu osäkrare. Det lät så dumt.

Josef gav honom också ett leende, som ögonblickligen reducerade honom till hans enklare beståndsdelar och gick in i den lilla förstugan, som ledde till fru Johansons bostad.

Axel Ahlberg följde efter som ett eko.

Stellan gick sakta över gården uppför trappan till sitt rum. Det stack till inom honom. Varför hade de varit så ovänliga? Han kunde förstå Josef. Han var en klass över Stellan. Men Axel? De hade

varit klasskamrater ända sedan fjärde klass. Stellan hade aldrig haft något otalt med honom. De hade visserligen aldrig heller varit närmare vänner. Men Stellan hade alltid hyst en alldeles särskild respekt för Ahlberg, en respekt så stor, att han under en kort period av sitt liv ansett honom vara en av de få verkligt predestinerade i klassen. Och i grunden var det denna respekt som hindrat Stellan från att söka närma sig honom. Instinkten förbjöd honom. Han var *rädd* för Axel Ahlberg, rädd att han själv vid närmare bekantskap skulle nödgas erkänna sin egen underlägsenhet. Men nu var denna känsla helt och hållet försvunnen. Han hade känt sig uppriktigt glad över att bli granne med Axel. Han skulle gärna vilja vara hans vän. De två och så Pelle Stenberg voro i alla fall de tre bästa i klassen, inte i kunskaper, men på något sätt han *kände*, utan att närmare kunna förklara känslan. De voro de bästa, var och en på sitt sätt.

Han blev stående länge vid fönstret till sitt rum och såg ned i fru Johansons bostad. Han tyckte sig kunna se Josef och Axel röra sig där inne som skuggor.

Han kände sig djupt och orättmätigt sårad. Och han blev blodröd i ansiktet vid tanken på att han sagt det där om hur roligt han haft på den gamla gården.

Hur hade han kunnat säga något så idiotiskt! Kanske sutto de just nu och skrattade åt honom där nere.... Han hade känslan av att redan ha blottat sig inför Axel, visat hur idiotisk han innerst

inne var. Och det *var* han inte. Det var bara hans förlägenhet som gjort att han släppt dumheten ur sig. Men det kunde ju inte Axel veta.

Sutto de och skrattade åt honom...?

Han blev het över hela kroppen.

*

Axel Ahlberg kom ej upp och hälsade på Stellan. Ibland hade de sällskap till eller från skolan. Men oftast gingo Josef och Axel tillsammans. Och då höll sig Stellan försynt undan.

Han stod emellertid ofta om eftermiddagarna och såg ned på deras fönster med en underlig känsla, som ej riktigt ville forma sig inom honom. En blandning av bitterhet och besvikenhet, av begär att hämnas och behov av vänlighet. Närmast kände han sig som Lya måste ha gjort, då hon kommit emot honom viftande med svansen, fått en spark i stället och dragit sig tillbaka med en djupt sorgsen blick och med svansen fortfarande i en vänlig viftning. Det var närmast så han kände sig, då han från sitt rum stod och såg ned på deras fönster.

För resten drev han om eftermiddagarna en timme på Storgatan med andra, världsliga kamrater, han i grunden föraktade. Barndomsdrömmen, löjtnantsdrömmen, som han för alltid bjudit farväl terminen innan, började åter vakna. Den gjorde sig särskilt påmind de eftermiddagar, man haft lektioner i fäktning. Då gick han och andra världsliga klasskamrater längre än vanligt på Storgatan med floretterna instuckna under ärmen.

Han började längta efter en sabel...

Det gick allt mer och mer åt skogen med hans världsåskådning. Till en början kände han det som ett brott mot plikten. Men efter några dagar slog han bort samvetskvalen med frågan: Vad ska man med en världsåskådning? Är det nödvändigt att skaffa sig den just nu? Har jag inte tiden framför mig?

Och varje eftermiddag, han promenerade på Storgatan, tänkte han på Rose. Nu när han ej längre hörde hennes svada eller hade obehag av hennes överlägsenhet, älskade han henne, älskade henne på ett sätt, han aldrig känt förr, ett alldeles särskilt, hetsande sätt.

*

En eftermiddag gick han emellertid ned och hälsade på Axel Ahlberg. Han ville göra ett sista försök. Stötte de bort honom också nu, skulle han aldrig mera besvära dem.

Han tog till förevändning att fråga, hur långt de hade i Norbecks teologi.

Rummet var fullt av piprök. Axel satt vid ett bord med några papper, som han smusslade under ett skrivunderlägg, då Stellan visade sig i dörren. Josef Nilson låg i ett rökmoln på en soffa.

De bjödo honom ej sitta ner eller stanna kvar. Men han drog ut på visiten med en massa frågor.

Josef Nilson reste sig upp och började gå av och an på golvet med sina rytmiska, koketta steg. Han strök sig i sin stora rödlockiga man. Han liknade ett

lejon, som legat och dåsat i sin bur och väckts av ett pladdrande barn.

Josef gick, som redan nämnt, i sjunde nedre och var för övrigt två år äldre än Stellan. Men ej nog härmed: i sin egenskap av son till en folkskollärare var han utpräglat demokratisk med ett särskilt förakt för krigsmakten.

— Du ska naturligtvis bli knekt? kom det efter en stund ur rökmolnet.

— Nä!

— Då ska du bli jurist!

— Nä.

— Det va väl fan också. Va ska en sån som du bli då?

— Det vet jag ännu inte.

Det blev en stunds tystnad, innan Josef med särskilt eftertryck på rösten sade:

— Nå, du har ju tiden på dig.

Det blev åter en lång paus. Samtalsämnet tycktes, vad Josef beträffade, redan vara uttömt.

Men Stellan gav sig ej. Han frågade:

— Va ska du bli?

Josef stannade, gav honom en snabb och förvånad blick:

— Va *jag* ska bli! Naturvetenskapsman naturligtvis! Det finns ingenting annat som duger. Fakta! *Fakta!* Det ä det, vår tid behöver. Det ä det, som gör susen. Åt helvete med alla fria fantasier.

Han strök sig över sin höga, välvda panna, där pannbenen lågo som järnband för att hindra sutu-

rerna från att sprängas. Och med samma handrörelse passade han på att skingra rökmolnen som samlats kring hans hjässa.

— Naturvetenskap! *Och så demokrati!* Det ä *det*, som behövs. Men det ena ä strängt taget bara ett korrolarium till det andra.

Stellan hade omärkligt glidit ned på en stol. Han satt alldeles stilla. Så hade han aldrig hört någon tala förr, inte ens farbror Nils, som var professor i Lund.

— Om det sen ska bli parlamentarism eller socialism blir en senare fråga. Men parlamentarism, en verklig folkrepresentation och inte en parodi på den, *det måste vi ha först*, om vi också ska slåss för den.

Han gav Stellan ett flyktigt ögonkast. Den beundran och andakt, som stod att läsa i Stellans ansikte, väckte Josefs inspiration ur den något vresiga halvdvala, den tack vare fridstörarens inträde befunnit sig.

Josef Nilson gick fram och tillbaka på golvet. Ibland var hans olympiska huvud insvept i tobaksmoln, ibland skingrades röken och hans rödlockiga hjässa stack fram som ett berg.

Han talade länge. Han berörde *allt:* vetenskap och religion, olika levnadsbanor, politiska åskådningar, mänskans ursprung, tillståndet i Frankrike före revolutionen, jorden och solsystemet, moralens utveckling, den svenska nykterhetsrörelsen, folkundervisningens anpassning till den moderna kulturen, industrin och kvinnofrågan...

Stellan satt alldeles förkrossad. Han tyckte sig känna, hur han gradvis krympte samman. Han blev så obeskrivligt liten. Han tänkte på dessa problem, Josef framkastade och förklarade. Han jämförde dem med de frågor, han själv sysslat med under konfirmationsläsningen. Hur betydelselöst, hur smått, hur löjligt det föreföll nu, det som han ängslats för, våndats under, rasat mot och hatat...

Men samtidigt som han kände sig så oändligt liten, som han aldrig förr gjort i sitt liv, erfor han egendomligt nog ingen skamkänsla. Han fylldes av en djup och tacksam tillfredsställelse, så stark att han rent fysiskt kände den som en angenäm, nästan dövande kittling i nerverna. Nu visste han, att han trots allt skulle nå det mål, han föresatt sig. Tack vare Josef Nilson skulle han skaffa sig en världsåskådning. Det var inte längre frågan om att *beundra* Josef. Han erfor en glädje av ett alldeles nytt slag: glädjen över att en sådan man som Josef *existerade,* att han fått träffa honom, höra honom tala och förklara...

Till sist tystnade Josef. Han hade för tillfället ej mera att säga. Han strök sig för sista gången över pannan och sade:

— Nä, det här duger inte. Här går man bara och pratar skit. Och jag har en engelsk stil till i morron.

Stellan reste sig upp. Han kände sig så underligt trött och lycklig. Och på samma gång var det åter som om någon med ett lillfinger kittlat hans hjärtspets. Han rös till i en sällsam lustkänsla, blandad

med den tillfredsställda åtråns ljuvt tacksamma vanmakt.

Han satt senare på kvällen uppe vid sitt fönster i mörkret och betraktade den blå rullgardinen, bakom vilken Josef andades och levde.

Plötsligen slog tanken ned i honom: *Om jag aldrig träffat honom!* Vad skulle ha skett då? Ett nytt perspektiv öppnade sig för honom; han tyckte sig plötsligen se själva den punkt, där slumpen grep in i den långa, logiska kedjan av orsak och verkan. Hade inte majoren varit greve, skulle han aldrig haft en betjänt. Och om Swärd ej varit så gammal, skulle han inte ha flyttat. Och om greven inte funnits till — — —? Han kände det som om den gamla majorens existens endast tjänat ett enda syfte: att han, Stellan Petréus, skulle få göra bekantskap med Josef Nilson, tack vare vilken han nu satt här, fylld av tacksamhet och såg en glimt av all tings sammanhang.

Omedvetet såg han upp på den himmelstriangel, som svävade över Storegård. Aldrig hade han förstått de blinkande stjärnorna såsom i kväll. Det var som om han kommit dem närmare . . .

När han till slut tände lampan och tog itu med Norbeck, hyste han ej längre något tvivel om nödvändigheten av att skaffa sig en världsåskådning. Han till och med redan kände all den förborgade glädjen bakom den.

*

Också på Josef Nilson hade denna eftermiddag haft ett visst välgörande inflytande. Ytterst få mänskor äro helt och hållet okänsliga för en brinnande beundran. I alla händelser hörde Josef ej till dem. Det var ej nog med att han lärde sig tolerera Stellan, som nu så gott som varje eftermiddag gjorde visit. Han började till och med anse honom för en i grund och botten hygglig pojke, varken så högfärdig eller så oemottaglig för högre intressen, som han enligt Josefs demokratiska teorier borde vara.

Men såsom Josef Nilson talat den första eftermiddagen, talade han till Stellans stora sorg aldrig mera. Det var som om han sagt sitt sista och definitiva ord. Vad som fanns att tillägga kunde på sin höjd endast bli ytterligare betonanden av vissa punkter och detaljer av de redan förut upplagda helhetsvyerna, framställda i en ny och ännu mera slående form, som till exempel: — Vår tid är inte teologiens eller teleologiens utan vetenskapens. Eller: — Vår tid stöder sig inte längre på pia desideria utan på fakta, fakta, fakta!

I stället för att närmare inviga Stellan i en vetenskaplig världsåskådnings hemligheter, blottade Josef för honom ett annat mysterium: préférencens. I likhet med de flesta andra temperament, som livnära sig av fakta, var Josef en lidelsefull spelare, passionerat hängiven hasardens alla nycker. Helst skulle han ha velat spela riktig hasard. Men hans verklighetssinne förbjöd honom att göra detta utan pengar på bordet. Och det hade varken han eller

Axel Ahlberg råd till. Han nöjde sig därför med priffen och dess blandning av slump och metod, den metodiskt utnyttjade hasarden.

Tack vare Stellan kunde han på ett synnerligen bekvämt sätt få sig en träkarl ungefär när han ville. Det var bara att öppna fönstret och vissla en given signal ut på gården.

Och så kom Stellan.

Axel Ahlberg gick det också att efter vederbörlig stimulus driva fram till spelbordet. Av skäl, på vilka vi senare skola få en förklaring, hade Axel intet som helst sinne vare sig för hasard eller priffe. Men den respekt, han hyste för Josef, var i allmänhet tillräcklig att tvinga honom ned på stolen.

Stellan kände sig till en början en smula besviken över Josefs världsliga passion. Den var ej värdig en man som han. Men han trängde i alla fall beredvilligt in i spelets finesser så gott han kunde. Dels gav det honom en känsla av att vara fullt vuxen, dels visade sig priffespelandet ej fullt så ändamålslöst i fråga om anskaffandet av en världsåskådning, som man vid ett ytligt bedömande skulle kunna tro. Även det att spela kort med en person av Josefs andliga dimensioner är lärorikt och kan helt oväntat leda till utvikningar från det fastslagna programmet, som visa sig vara av den allra största betydelse.

En eftermiddag, då Josef för Stellan utrett maskandets subtila teori, sade denne:

— Jag önskar jag visste vad du vet.

Josef, som var i färd med att ge, såg på honom

ett ögonblick med det tunga, massiva huvudet på sned, för att röken ej skulle komma in i det vänstra ögat:

— Det måtte väl för fan inte va någon konst att lära sig maska.

— Jag menade inte det precis. Jag menade i andra saker.

Josef Nilson log. Och detta leende förkunnade tydligare än långa förklaringar, att därhän skulle Stellan *aldrig* komma.

Stellan kände sig ej kränkt över leendet. Han var ödmjuk. Hans strävan sträckte sig ej längre än till en världsåskådning. Han begärde ingenting mera än att få veta livets mening. Han hade ingen som helst tanke på självständiga spekulationer.

— För resten, sade Josef, om du är *verkligt* intresserad av vetenskapliga frågor, kan du ta reda på rudimenten i Verdandis småskrifter.

Stellan såg på honom:

— Står det där?

— Fan va du ä barnslig i somliga saker. Där står inte *allt!* Jag sa *rudimenten,* om du vet va det betyder?

Stellan gjorde ej flera frågor. Men medan han ordnade sina kort, mumlade han för sig själv: Verdandis småskrifter, Verdandis småskrifter.

När spelet var över sade han stillsamt och som i förbigående:

— Man kan få dom i bokhandeln, de där småskrifterna?

— Visst fan! Ge nu och sitt inte och prata skit.

Stellan gav och under tiden erkände han tyst för sig själv att han ännu var en smula barnslig i vissa saker. Han hade ej vuxit upp bland böcker. För honom var ordet litteratur ännu ett svävande och på det hela taget intetsägande begrepp. Skolböckerna hade ej gett honom någon större kärlek till Gutenbergs berömda uppfinning. Topelius, J. O. Åberg och indianböckerna hörde till det förflutna. Singoalla, som de hade hemma i praktband på salongsbordet och i vars kvinnliga huvudfigur han sett Rose skymta fram, hade också upphört att tillfredsställa hans växande verklighetskrav. Den siste atenaren hade han läst, därför att han hört det skulle vara nyttigt för svenskan men utan intresse. Då hade Braun och Wadman, som fanns i faderns bokskåp, gjort ett starkare intryck på honom. Det fanns till och med dikter hos dessa båda skalder han en tid kunnat utantill. Det som hittills gripit honom mest var emellertid den del av Wallis världshistoria, som beskrev det sedliga fördärvet under Ludvigarna 14 och 15. När han läst om dem hade han tänkt på farbror Ekenström, och mätresserna hade kallat fram för honom bilden av majorskan Gyllencrantz. Och med en rysande beundran hade han otaliga gånger studerat skildringen av Ludvig den femtondes likfärd: han hade varit så upprutten av ett sedeslöst liv, att ingen velat följa honom till graven. Stellans hjärta klappade. Tänk att ha levat ett sådant liv! Hur hemskt skönt!

Av faderns övriga lilla bibliotek hade ingenting

satt hans fantasi i rörelse. Det fanns ingenting, som hade tillämpning på honom själv.

Hos morfars fanns det också en del böcker. Men de voro alla så fint inbundna att de stodo inlåsta i skåp med blå rullgardiner fördragna i vardagslag. Och hos farmor funnos alla farfars böcker. Men det var mest teologi.

Stellan spelade sin omgång dåligt och vid dess slut reste han sig. Han skyllde på att han måste upp och läsa läxor, och inför denna force majeur böjde sig slutligen Josef, dock ej utan invändningar.

Stellan gick direkt till bokhandeln.

— Jag ska be att få Verdandis småskrifter.

— Jaha! Vilka får det lov att vara?

— Alla.

Bokhandelsmedhjälparen såg på honom med ett älskvärt, ehuru alltför roat leende:

— Det finns åtti utkomna.

Stellan rodnade:

— Ja visst! Får jag se på dom.

— Vi har en lista här.

Stellan fick den.

Hans blick for över förteckningen, medan hans hjärta bultade. Här fanns allt, det han sökte efter, *allt!* Mänskans ursprung, Istiden, Skolans ställning till religionsundervisningen i olika länder, Från mänsklighetens barndom, Tillståndet i Frankrike före revolutionen 1789, Voltaire i hans strid mot fördomarna i religion och samhälle, Jorden och solsystemet, Syndafloden, Socialdemokratien, Slumpen, Moralens utveckling, Socialismen, Socialism och

individualism, Naturvetenskapernas betydelse för världsåskådningen, Bildning, Astronomi och Kultur — — — allt, *allt!*

Det ryckte till i honom för varje ny titel han upptäckte. Han kände sig som en guldgrävare i de äventyrsböcker, han lämnat bakom sig: Se där, se där, ett fynd, se där ett nytt! — — —

Han blev het av iver. Han glömde allting omkring sig. Den där måste han ha! Och den också! Alldeles nödvändigt! Och den där!

Han gick genom listan på nytt och bestämde sig för tjugufem häften.

— Var god och skriv opp dom på kapten Petréus.

— Jaha: Det ska ske!

Stellan gick direkt till Josef och Axel. Han *måste* visa dem. Han hade knappast tid att knacka på dörren. Han slet upp omslaget och mumlade:

— Se här ska ni få se!

Axel kastade en blick på det översta häftet utan att säga ett ord och drog sig åter igen tillbaka inom sin slutenhet. Josef log och gav samtidigt sin rumskamrat en överlägsen blick. Men han gick genom häftena, långsamt, bläddrade i dem, lade då och då ett åt sidan, medan han mumlade:

— *Det* har jag haft! *Det* har jag också... Det har jag inte — — — *Det* har jag läst — — —

Till slut sade han:

— Har du köpt dom nu?

Stellan nickade:

— Jag va och tog dom på kredit.

Josef gav åter Axel en lång blick. Så började han

gå av och an på golvet. Till slut stannade han och stoppade sin pipa:

— Kan du köpa så mycke böcker du vill?

— Ja visst!

Josef slängde tändstickan mot kakelugnen, sträckte armarna mot skyn, gäspade och sade:

— Jo, somliga har det bra!

Han gav Axel en sidoblick, bräddad av äckel över förmögenhetens ojämna fördelning i ett odemokratiskt samhälle.

Rytmen i Josefs gång fram och tillbaka i det lilla rummet blev allt hastigare. Han stack med korta mellanrum fingrarna genom den röda, lockiga manen.

Stellan såg på honom oroligt. Han började förstå. Han blev stående alldeles orörlig vid bordet med de många häftena, som under granskningen kommit i oordning. Han kunde ej få för sig att lägga dem till rätta och slå in dem i omslagspapperet. Han skämdes. Han skulle inte ha visat dem.

Men nu kunde Josef ej gå fortare: rummet var för litet. Nu måste han säga sin mening rent ut. Han började tala, såsom han aldrig förr talat till Stellan. Hans lilla mun med det gulvita fjunet på överläppen var förvriden i ett bittert leende.

— Ä det underligt, han vände sig till Axel Ahlberg, ä det underligt, att man tvingas till och bli socialist, hur mycke individualist man än ä, när man ser sådant här. Här ä nu den här ynglingen. För en halvtimme sen satt vi här och spelade kort och han hade inte den blekaste aning om va Ver-

dandis småskrifter vill säga. Han hade aldrig hört ett ord om dom. Och nu kommer han här och triumferar med ett helt vagnslass. Varför? Därför att hans far har pengar. Kan man inte bli socialist och anarkist och nihilist, när man ser sådant. Ä det inte ynkligt! Han har förstånd som en höna. Jag ger mig fan på att han inte förstår ett smack av vad han läser. Men böckerna har han! Det är han som har dom och inte vi! Och vi som förstår, vi som — — — ä det inte så att man kan spy kattor! En sån där kan springa i boklådan och ta vilken bok han vill och här sitter vi och — — — vi som förstår, vi som kan begripa va vi läser — — — vi, vi kan inte springa i boklådan — — —

Han såg åter på Axel:

— Ä det inte rätt, vad jag säger?

Axel nickade borta i sitt soffhörn.

Stellan stod fortfarande stilla med händerna på den oordnade högen. Han vågade ej se upp. Han kunde ingenting svara.

Till slut sade han, fortfarande utan att se upp, utan att röra sig:

— Om det ä några du vill ha, så ska du — — —

— Jag ger fan i dina böcker. Tror du jag tigger av dig. Ta du och samla ihop dem och gå hem till dig och bilda dig. Det behövs!

Stellan rafsade samman häftena, stoppade dem under armen och med nedslagna ögon och ett ödmjukt god kväll gick han mot dörren.

Ingen svarade.

När han kom upp på sitt rum, blev han länge

sittande vid skrivbordet med händerna på skrivalmanackan och stirrade framför sig. Han var upprörd. Och på samma gång kände han sig fullständigt hjälplös. Josef hade rätt. Men vad kunde han själv göra? Skulle han avsäga sig sin morfars pengar, när de en gång blevo hans? Skulle han inte köpa några böcker, därför att Josef inte hade råd till det? Han förstod, hur orättvist det var fördelat här i världen, när han kunde skaffa sig böcker och Josef måste vara utan.

Han såg på häftena, bläddrade i dem, läste en rad här och där. Men han gjorde det utan glädje, utan den heta iver, den guldgrävarentusiasm, han känt inne i boklådan och på vägen hem. Det var som om han stulit sig till denna skatt.

Han nämnde inte heller någonting till sin far om sitt nya förvärv. Han stoppade häftena ned i en skrivbordslåda för att de ej skulle synas och tog fram ett i sänder, med lådan öppen, så att han fort skulle kunna gömma dem, när han hörde någon komma.

*

Tre dagar efter — han satt då och läste om naturvetenskapernas betydelse för världsåskådningen — spratt han till. Nere från Josefs fönster hördes préférencesignalen. Han blev sittande orörlig en stund för att förvissa sig om att han inte hört fel.

Nu visslade Josef en gång till.

Stellan reste sig upp och såg ned över gården.

Där, i fönstret stod Josef och vinkade åt honom att komma.

Han lydde ögonblickligen.

När han stängt dörren om sig sade Josef:

— Du har inte kommit.

— Nej. Jag — — —

— Du blev väl inte förbannad heller för va jag sa sist?

— Nej.

— För det förstår du väl, att det inte var dig personligen jag skällde ut utan det va systemet. Du förstår. Man måste lära sig skilja på person och sak. Annars kan man inte diskutera. Och det va saken och inte personen, jag blev så förbannad på.

— Jag förstår.

— Nå, då drar vi väl en liten spader?

Stellan kände sig rörd och tacksam och under spelets gång formade sig någonting inom honom till ett förslag.

Innan han gick, sade han:

— Hör du, Josef, om det ä nån bok, du vill ha, så säg till, så ska jag köpa den på kredit.

Josef teg en stund. Till slut sade han:

— *Ha* dom vill jag inte. Men du kan ju köpa dom, så får jag låna dom.

Stellan nickade.

— Om du bara säger till, så — — —

— Djävlit hygglit å dig. Som du förstår, jag va bara förbannad på systemet, inte på dig.

Stellan nickade flera gånger och med lättare hjärta grep han sig an med sin stora uppgift: förvärvandet av en världsåskådning.

*

Aldrig förr hade en termin flugit fram såsom denna. För varje vecka tyckte sig Stellan genomgå en förändring så stor, att när han såg sig tillbaka, det föreföll honom, som om han ej längre kände igen sig själv. Var det verkligen han, den gamle Stellan Petréus! Han såg sig omkring i rummet, där hela hans liv förflutit — — — Där, på byrån, hade den Underbara Hästen stått! Där funnos också hans barndoms amuletter mot mörkrets makter ännu kvar: grisen och kaninen! Här på soffan hade han legat och under tårar bett till en Gud — — — Där nere på gården hade han skojat med Köttlund! Var han verkligen densamme, han som nu satt vid skrivbordet med händerna under huvudet och såg världsgåtan lösas med varje ny bok, med varje nytt blad, han vände — — —

Det föreföll otroligt att han kunde vara densamme. Så stark, så genomgripande tycktes honom förändringen, att han endast kunde likna den vid förvandlingen från larv till fjäril. Han var någonting *alldeles* nytt, utan förbindelser med det förgångna.

Den värld, han nu levde och rörde sig i, också den var fullkomligt ny, fullständigt förvandlad. Ord, som blott för några månader sedan saknat mening och betydelse för honom, visade sig med ens gömma på

oändliga krafter. Namn, som hittills aldrig nått hans öron, stodo plötsligen fram som bärare av eviga sanningar, av idéer, som revolutionerade mänskornas tänkesätt, av upptäckter och uppfinningar, som förändrade deras dagliga liv, av tankar så djupa, att de först långa, långa tider efter skulle bli förstådda av den stora hopen.

Och dessa mänskor, vilkas namn han först nu lärde känna, voro endast döda sedan några år tillbaka eller de levde ännu, ej som sagogestalter eller historiens krigare och statsmän, de levde *nu*, i detta nuet, medan han satt och läste deras verk: Darwin, Ellen Key, Nietzsche, Ibsen, Strindberg, Fröding, Heidenstam. De åto som han, bodde i hus som han, gingo på gatorna som han . . . Det var förunderligt. Det var trots allt som en saga, fastän ännu underbarare än en saga. Han hade aldrig förr ägnat några funderingar åt, hur världen styrdes, eller över de personer, i vilkas hjärnor de tankar uppstodo, efter vilka den regerades. Allt detta hade för honom sammanfallit med begreppet historia, något avlägset och förflutet. Men det fanns mänskor, som ännu levde och buro samtid och framtid inom sig, som *bestämde,* vad han och andra tänkte och trodde. De funnos i Stockholm, Paris, Berlin — — — inte i gravkor och på kyrkogårdar utan på gatorna och i husen. Han undrade, hur det skulle kännas, att en gång möta en sådan mänska, som bar världen inom sig, en av dem, som tänkte de tankar, han och alla andra om någon tid skulle tänka. Han tyckte, att han rent fysiskt skulle kunna känna deras närhet

på en gata, att även om han ej kände igen dem från porträtt, han skulle förnimma deras närvaro som en klarhet, ett mera strålande ljus, en snabbare puls. Togo mänskorna av sig hatten för en Strindberg, en Nietzsche, en Ibsen, en Ellen Key? Det vore gudlöst, om så inte vore fallet.

Och han själv?

Nu kunde han följa sin utveckling ända från den stund hans far befruktat ägget i hans mors inre. Han hade redan i sin moders liv genomlevat hundratusentals års utveckling: från cell till mänska. Och långt, långt tillbaka i tiden hade hans stamföräldrar varit gorillor i Afrikas urskogar.

Det var förunderligt, överväldigande.

Men i all sin överväldigande förunderlighet föreföll det honom så enkelt, så påtagligt, så klart, att det ibland tycktes honom besynnerligt, att man först nu börjat tänka sådana tankar. Men denna känsla ingav honom ingen förtvivlan över den något genanta långsamhet, med vilken mänskor lösa till och med de enklaste och påtagligaste problem. Tvärt om fyllde detta faktum honom med stolthet, blev honom en källa till ständigt ny och frisk glädje. *Nu* hade i alla händelser upptäckten skett! Det var en *ny* tid, han levde i, alldeles olik alla andra. Nu hade sanningen uppdagats! Nu hade alla villfarelser, all vantro skingrats! Nu skulle det ej vara långt borta till den stunden kom, då mänskligheten trädde in i det tusenåriga riket!

Och själv hade han förunnats att leva just nu, mitt i denna underbara tid! Själv skulle han få vara

med om det tusenåriga rikets tillkomst. Själv skulle han räknas bland en av dem, som hjälpte till att skapa det. I vad slags kapacitet hade han ännu ej bestämt sig. Ibland funderade han starkt på att utbilda sig till mecenat, att vara en av dem, som med sina rikedomar understödde en Darwin, en Strindberg, en Nietzsche. Han skulle utbilda sig till en av världens välgörare.

Ställningen som mecenat kunde visserligen tyckas tämligen blygsam vid sidan om den, en Josef Nilson en gång i tiden skulle nå. Men Stellan insåg, att också denna uppgift, om den togs på det rätta sättet, ej var så lätt, som den för ett ytligt betraktelsesätt kunde förefalla. Han ville bli en *framstående* mecenat. Han ville förstå *allt*. Han helt enkelt *måste* förstå allt för att veta, *vem* han skulle understödja och uppmuntra. Låg det ej genialitet också i detta, att kunna avgöra, om en sak var värd understöd eller inte — — —

Det var en lycklig tid...

Endast då och då förmörkades den strålande rymd, under vilken han levde, av ett svart och hotande strömoln: tanken på nyåret, då bokhandelsräkningen skulle komma. Han vågade inte ens tänka på, för hur mycket pengar han på Josefs inrådan tagit böcker på kredit. Han vågade inte ens ha böckerna hemma. De prydde Josefs och Axels bokhyllor. Själv lånade han en volym i taget och gömde den i sin skrivbordslåda.

Det blev heller ingen fridfull jul nere i det långa

vita huset vid Svanegatan i Lund. Plötsligen kunde han spritta till vid tanken på att det där hemma i brevlådan låg ett kuvert med en bokhandelsräkning. Han blev het över hela kroppen. Och uppe på det lilla gavelrummet om kvällarna, då bokhandelsräkningen hindrade honom från att sova, anställde han betraktelser över sitt liv, som väckte ångesten inom honom upp från de döda. Han hade genomlevat detta en gång förr, för länge sedan hade han känt samma hjärtpressande ångest ... Då hade det gällt frimärken. Nu var det fråga om böcker. Då hade det funnits en farbror Ekenström. Nu fanns det ingen ...

Och hade han inte då, för många år sedan, när farbror Ekenström hjälpt honom, lovat sig själv, att han *aldrig* skulle göra så mera?

Han blev sittande kapprak i sängen med svetten i pärlor på pannan. Hade han inte förändrats mera än så? Var han ännu densamme? Var han fortfarande likadan som han varit många, många år tillbaka i tiden? *Blev* man aldrig förändrad? Bar man sig alltid lika dumt åt, lika tanklöst, lika brottsligt? Blev man aldrig vis av erfarenheten? Hjälpte det ej att veta sig vara i besittning av en världsåskådning, att känna till mänskans ursprung, hennes utveckling från cell till skapelsens mångsidigaste varelse? Hade all denna kunskap, dessa oerhörda perspektiv intet som helst inflytande på en, så att man åtminstone ej begick samma dumheter som man begått i andra?

På alla dessa avgrundssvarta frågor hade han

intet svar att ge. Men den ångestfyllda tanken att han trots allt *aldrig* skulle förändras, kallade fram en annan skugga från det förflutna: farbror Ekenström . . .

Skulle det gå likadant med honom själv? Skulle detta oförklarliga, som drev honom att begå dumheter och brott, till sist också driva honom i döden, nu när han ingenting högre önskade än att få leva, att se det tusenåriga riket förverkligas? . . . Skulle han . . . just nu . . .

*

Bokhandelsräkningen hade ännu ej kommit, då hans far och han vände tillbaka hem.

Dag följde dag. Varje timme var bräddad med ångest. Jämt och ständigt gick han till brevlådan, öppnade den för att se, om brevet, som låg där inne, var från bokhandeln. Varje gång han kom hem från en promenad, frågade han ängsligt:

— Ä pappa hemma?

— Nä.

Och så gick han in på sin fars rum, snokade bland papperna för att bland skräddare-, spritbolags-, skomakare- och cigarräkningarna upptäcka bokhandlarens. Men den dröjde. Det var som om denna ångest aldrig skulle taga slut.

Till sist en dag, då han kom hem från skolan till frukosten, sade hans far:

— Hör du, där har kommit en räkning från bokhandeln.

Han blev blodröd i ansiktet. Svetten bröt fram på

pannan. Han kände sig plötsligen så trött, att det föreföll som om benen ej skulle kunna bära honom.

— Ja, sade han lågt.

— Det var bra många böcker det där.

— Ja — — —

— Var har du dom?

— Nere hos Josef Nilson.

— Varför har du dom inte på ditt rum?

— Josef ville gärna läsa dom.

Fadern tog upp räkningen och gick genom den. Det var tre sidor.

— Har du läst allt det här?

— Ja.

— Det var fan! Läser du Strindberg och Ibsen och Ellen Key?

— Ja.

— Läser du inte Kata Dalström också?

— Nä, inte ännu.

— Förstår du vad du läser?

— Ja.

— Det var fan! Det må jag säga: det var fan! Och så ser jag att du köpt en bok som heter Stänk och Flikar utav Fröding? Är det den, som det skrivits om i tidningarna och som det talas så mycke om?

— Ja.

— Är det den, som konfiskerats?

— Ja.

— Har du läst den också?

— Ja.

— Har du förstått den med?

— Ja.

— Det var fan! Hur kom det sig att du köpte den?

— Josef Nilson talade om — — —

— Den där Josef Nilson tycks vara en försigkommen herre.

— Ja.

Det blev en lång och pinsam tystnad. Fadern bet sig i mustascherna för att dölja ett roat leende. Till sist sade han:

— Du ska ta och flytta upp böckerna på ditt rum. Josef kan komma till dig och låna, om han vill.

— Ja.

— I kväll ska böckerna vara på ditt rum. Har du förstått?

— Ja.

Samma eftermiddag flyttade Stellan sitt bibliotek. På kvällen gjorde hans far ett inspektionsbesök. Han gick genom volymerna, en efter en, och behöll slutligen Frödings Stänk och Flikar.

— Den här behåller *jag!*

— Var så go!

Stellan återsåg den aldrig mera. Den fanns inte i faderns bokskåp. I själva verket gick den ur hand i hand bland regementets officerare och damer.

*

Men faderns val av just denna bok gjorde ett djupt intryck på Stellan.

Sedan kapten Petréus gått, blev han stående kvar vid bordet länge. Det kom ett lodrätt veck i hans

panna. Hans mun drog sig till en bitter grimas. Det fyllde honom med äckel och harm att fadern tagit just denna bok. Med rätt eller orätt tyckte han sig förstå, att för denna boks skull förlät honom fadern att ha köpt alla de andra. Han tyckte sig i ett enda slag ha sett rakt in i sin fars allra innersta. Det var vidrigt! Nu satt han där inne och läste Morgondrömmen. Hans far, en gammal man på fyrtifem, fyrtisex år, satt nu och läste dikten med samma känslor, som han själv gjort, med bultande hjärta, med pulsarna trummande mot tinningarna, med en brännande törst i strupen...

Det var vidrigt! Hans egen far!

Om han bara förstått det *sköna* i dikten! Men hur skulle han kunna! En gammal man!

Stellan kände det, som om han aldrig mera skulle kunna högakta sin far.

Han gick i sjunde nedre.

Åter kröp tiden fram med snigelgång. Ännu hade han två långa år kvar. Skulle de aldrig taga slut? Skulle han verkligen en gång få uppleva den dag, då han för alltid lämnade detta enahanda helvete bakom sig, då han skulle få störta ut ur skolan som om han fruktat att bli innebränd, slita gymnasistmössan i stycken och kasta den ifrån sig som en boja, man brutit?

Det sprängde i hans bröst vid blotta tanken.

Hur hade gamla mänskor kommit till den föreställningen, att barndomen och ungdomen varit deras lyckligaste år? Kanske förhållandena varit annorlunda förr i tiden! Hur hade de kunnat finna någon glädje i skoltimmarna, som ödsligt släpade sig fram så långsamt, att det ibland föreföll, som om tiden plötsligen stannat och man måste smussla klockan ur fickan för att förvissa sig om att tio minuter verkligen förflutit, sedan man sett på den sist? Och eftermiddagarna och fritiden! Kunde det kallas glädje att ständigt gå och vänta, att längta sitt hjärta sjukt till den stund, då man skulle släppas ur fängelset? Kunde det kallas lycka?

Hade de vuxna glömt sin egen barndom och ung-

dom? Eller sökte de proppa en full med lögner för att man ej skulle göra revolt? Eller var det ett ännu större helvete att vara vuxen???

*

Priffepartierna nere hos Josef hade numera inskränkts till lördagseftermiddagarna. Josef hade ej längre tid. Han hade under höstterminens första veckor genomgått en lång och allvarlig inre strid. Frågan gällde, huruvida han skulle ta det sista året med lugn och ro eller klämma till på allvar för att bli primus och laudaturstudent. Båda alternativen hade skäl för sig.

Å ena sidan stod det faktum, att laudaturstudenter icke alltid visat sig bli så framstående män som deras studentbetyg gett anledning att hoppas. Å andra sidan kunde man ej helt och hållet undertrycka en naturlig längtan efter att äga ett för alla tydligt och påtagligt bevis på ens egen överlägsenhet. Svårigheten låg i att söka förena dessa båda synpunkter. Om man *visste* med sig, att man med en smula ansträngning kunde skaffa sig ett laudatur, kunde det då ej sägas ligga något av hålen i filosofens mantel att *medvetet* sträva däremot? Och dessutom: fanns det ej i historien exempel på att också laudaturstudenter blivit högst framstående män?

Med andra ord: Josef beslöt sig för att bli primus och läsa överkurser. Han ville därför störas så litet som möjligt. Och för att bereda honom allt det lugn, hans uppgift krävde, brukade Axel hålla till

uppe hos Stellan om eftermiddagarna. De läste läxor, rökte cigarretter och mätte tidens snigelgång.

Det hade, som förut nämnt, alltid existerat en känsla av spänning mellan de två, en odefinierbar rivalitet. Någon på fullt objektiva och ofrånkomliga fakta baserad rangskala hade tyvärr ej kunnat upprättas mellan dem. Stellan visste ej vad Axel i grund och botten tänkte om honom. Ansåg han honom i grund och botten vara en skit? Eller vad? Utsikterna att hemligheten någon gång skulle blottas föreföll också ytterst ringa, åtminstone för åtskilliga år framåt, eftersom de ännu ej börjat använda sig av alkoholstarka drycker.

Resultatet av denna spänning visade sig framför allt däri, att ingen vågade blotta sig för den andre. Man läste all nyutkommen litteratur. Men man diskuterade den ej. Man vågade ej öppet säga, vad man tänkte om den bok, man nyss slukat. Man var rädd...

Situationen var så mycket ömtåligare som man ännu ej uppdelat världen sinsemellan. Också på denna synnerligen viktiga punkt svävade man i okunnighet om varandras innersta tankar: ingen ville komma direkt ut med vad han tänkte bli. Möjligheten fanns att man här strävade mot samma mål, ett förhållande som endast kunde skärpa känslan av rivalitet.

Axel hade visserligen anförtrott Stellan, att han skulle bli skald. Men Stellan fäste sig mycket litet vid sådana förflugna och högtflygande planer. Innerst inne skrattade han åt dem. Axel Ahlberg

skald! Hur fan skulle han kunna bli det! Det var visserligen sant, att han skrev vers. Men den, som skulle bli skald med tiden, fick inte se ut som Axel Ahlberg. Inte var han något geni! Hans panna hade inte den nödvändiga volymen. Då var Stellans betydligt högre! Alltså kunde *han* själv med ännu större rätt hysa förhoppningar om att bli skald. Och för resten: var Axel så förbannat dum, så att han trodde, att någon, *han*, Stellan, kände, skulle kunna bli en stor skald? Trodde verkligen inte Axel att om han varit en Strindberg eller en Fröding eller en Nietzsche, Stellan skulle ha märkt det med samma...?

Varje gång Axel visade honom några vers han skrivit och läste upp dem, rodnade Stellan å hans vägnar. Han hade den obehagliga känslan av att hans vän hade en skruv lös.

Och dessutom: när talet föll på vad yrke man skulle välja, svarade Axel alltid:

— Jag ska bli apotekare.

Stellan skrattade invärtes, så att han kunde kikna. Hade man nånsin hört på något mera dårhusmässigt! Här var en kurre, som trodde sig skola bli en stor skald. Och så tänkte han bli apotekare! Stellan kunde ej förstå sammanhanget mellan dessa båda yrken, förrän Axel en dag i vredesmod utbrast:

— Se på Ibsen!

Stellan stirrade på sin vän:

— Va menar du? Ibsen! Va fan har han med det att göra?

Men nu var det Axels tur att triumfera. Han log en lång stund, ironiskt, överlägset. Till sist sade han:

— Du ä så djävla okunnig. *Vet* du inte, att Ibsen till en början va apotekare?

Stellan stirrade med ännu mera vidöppna ögon på Axel:

— Du menar — — —?

Axel rodnade. Till slut sade han:

— Och för resten! Du, som går och inbillar dig att du ska bli en djävla slags Mecenas, som förstår allt. Det ä så man kan spy...

De båda vännerna sågo varandra stelt i ögonen utan att växla ett ord. Två minuter efter hade Axel gått...

Stellan satt vid skrivbordet, egendomligt tom och öde, medan han mumlade för sig själv:

— En sån idiot! Har den inte en skruv lös, så vore det väl fan! Ibsen! Apotekare! Ä mänskor fullkomligt galna!

Axel kom ej mera tillbaka...

*

Men innan dess hade någonting annat hänt. På sommaren hade den gamle majoren samlats till sina grevliga fäder. Och den första oktober flyttade bankdirektör Möller in i våningen över kapten Petréus.

Stellan mötte då och då sin gamle fosterbrors föräldrar i trapporna. Kalle Möllers båda yngre bröder hade övertagit Storegård, där han en gång

härskat suveränt. De hade upptäckt majorens stall, som numera stod tomt och tagit det i besittning med unga rövares till en början sordinerade men så småningom allt fräckare och högljuddare rätt. De hade också dragit en hel del andra pojkar in i sitt eldorado, där de efter ytterligare en tid installerade fyra kaniner, som ibland rastades ute på gården.

Stellan satt ibland och såg ned på dem från sitt fönster. Och med ett visst vemodsfullt förakt konstaterade han, hur tiden förändrats, sedan han en gång själv var barn, hur fantasilösa och oridderliga pojkarna Möllers lekar voro jämfört med hans egna. Vilken glans det legat över *dem!* Kaniner — — — Vad kunde det vara för nöje att leka med sådana dumma djur?

Det blev ingen resa till Lund den julen. Hans farmor var sjuk. Några dagar var det tal om att fara till Göteborg och fira helgen där. Men slutligen beslöt kapten Petréus att man skulle stanna hemma.

Ett par dagar före julafton kom Kalle Möller hem från sjökrigsskolan i Stockholm. Stellan skulle just gå ut, då han såg honom komma från stationen, omgiven av föräldrar och småsyskon. Han var i uniform och beväpnad med stickert. Stellan nickade åt honom. Kalle skildes från sin familj, gick fram till honom, drog av sig handsken, skakade hand och sade:

— God da, god da, Stellan, här går du fortfarande och traskar.

— Ja, sade Stellan. Farmor ä sjuk, så det blev ingen resa till Lund.

— Ja, det va inte på det viset jag menade det. Jag menar, att här går du ännu och traskar.

Stellan nickade. Kalle hade rätt! Han kände sig med ens så överbliven, mossbelupen, möglig. Ja, här gick han fortfarande. Och här skulle han gå ännu ett och ett halvt år. Men ögonblicket efter blev han ond. Han tänkte säga med ett hånleende: — Vi kan ju inte bli kadetter alla. Men nu var det för sent. Kalle hade redan gått tillbaka till de sina. Stellan vände sig om och såg på honom. Stickerten dinglade vid hans vänstra sida. Stellan kände det, som om den riktats rakt mot hans hjärta. Och samtidigt började det klappa hårdare, som om det velat ut, bort, långt bort.

Han blev stående på gatan en lång stund. Han visste plötsligen inte vad han skulle taga sig till. Vart skulle han gå? Vad var det han skulle göra ute? Ingenting. Han hade ingen annan plan än den att gå ett par slag på Västra Storgatan.

Han vände sakta om och gick tillbaka hem. Skulle det aldrig taga slut detta? Fanns det ingen möjlighet att komma bort?

Han blev sittande vid skrivbordet och stirrade framför sig, medan olusten grävde i hans bröst.

På eftermiddagen kom Kalle på besök, i kadettjacka, stärkskjorta och nedvikt krage. Det låg en melankolisk osäkerhet över mötet. De hade ej sett varandra på ett par år. Om somrarna hade Kalle varit till sjöss och jularna hade Stellan tillbringat

i Lund. De båda fosterbröderna visste ej riktigt vad de skulle tala om. Stellan berättade om gamla kamrater, som Kalle låtsade sig ha glömt och som han plötsligen föregav sig minnas med ett: — Jaså den, jaså han, ja, nu kommer jag ihåg — — — Kalle å sin sida ville helst tala om sjökrigsskolan.

Till slut sade Stellan:

— Tycker du inte jag har förändrats bra mycke, sen vi sågs sist?

Kalle Möller såg på honom förvånad:

— Förändrat dig? Inte ett djävla penal. För resten, varför skulle du ha förändrat dig, du, som gått här och stampat hela tiden.

Stellan log ett stilla, invärtes leende. Kalles anmärkning sårade honom. Och på samma gång fylldes han av ett överlägset medlidande med sin förre fosterbroder. Hur litet han förstod av det som *verkligen* händer, av den djupa förändringen . . .

— Men, sade Kalle, den, som förändrat sig, det ä *jag!* Du har ingen aning om vad militärlivet sätter sprätt på en! Men det får du nog se själv, när du blir volontär en gång i tiden.

Stellan log:

— Jag ska inte bli officer.

Kalle såg på honom med stora, runda ögon:

— Varför inte det? Ä det något fel med dig?

— Nej, sade Stellan och log åter. Så skakade han flera gånger sakta på huvudet:

— Nej, det ä inte något fel med mig, åtminstone inte på det viset *du* tror.

Det blev tyst. Kalle såg sig omkring, upptäckte de många böckerna och log. Till sist reste han sig:

— För fan! Jag får ge mig i väg! Min syster kommer med eftermiddagståget. Tjenis! Kom upp och hälsa på!

Ögonblicket efter var Kalle försvunnen. Stellan satt ensam kvar. Nu var det hans tur att le. Kalle hade gett sig i väg precis som han brukat i gamla tider. Och så ansåg han sig förändrad! Stellan log på nytt... Det var något fel med mänskorna. Axel trodde, att han en gång skulle bli en Ibsen. Kalle ansåg sig förändrad. Voro mänskorna i grund och botten galna?...

Men Stellan gick ej upp och hälsade på Kalle. Hans besök hade gjort honom på samma gång djupt melankolisk och bittert avog. Han hade en känsla av att Kalle valt den säkrare och tryggare vägen. Han visste redan vad han skulle bli. Och han själv, Stellan, vad skulle det bli av honom, mera än det att han skulle brottas med höga och vanskliga uppgifter, livets gåta och mening? Han hade redan en bitter känsla av att sysslandet med mänskotankens högsta problem ej enbart skänker glädje. Nietzsche hade blivit vansinnig på kuppen. Fröding satt redan på hospital. Och Josef Nilson hade berättat, att också Strindberg förlorat förståndet. Han försökte göra guld nere i Paris. Och Josef Nilson hade varnande tillagt: — Så går det, när man inte håller sig till rent vetenskapliga fakta.

Ja, det var en törnbeströdd bana, han valt. Hur mycket bättre hade inte Kalle Möller det! Han

skulle visserligen kunna omkomma på sjön. Men det var också det enda ovissa i hans liv . . .

Juldagarna voro också så tysta och trista. Hans far och han sutto mest ensamma. Ej ens julklapparna gjorde något intryck på Stellan. Allt som oftast hörde han pianospel uppe hos bankdirektörens. Ibland sjöng man också och dansade kring julgranen. *Så* firades julen hos dem, som valt den tryggare och säkrare vägen, hos dem, som visste vad de skulle bli.

— Ska du inte bjuda några kamrater till dig en kväll? frågade hans far.

— Nej tack! Vilka skulle det för resten va? Och va skulle vi göra?

Men nu blev kapten Petréus ond:

— Känner du ingen kristen själ i hela stan?

— Jo, det gör jag visserligen — — — men — — —

— Nå, prata inte smörja då! Du går omkring och ser ut som om du gjort i byxorna. Spotta upp dig, gamle man! När jag var vid dina år, skulle jag inte låta tigga mig två gånger, om jag varit erbjuden att bjuda hem kamrater.

Stellan vände plågad sin far ryggen. Han svalde en grimas. Alltid detsamma: när jag var ung, den lyckliga tiden — — — Högt sade han:

— Men om jag nu inte *vill* bjuda någon — — —

— Jag ger sjutton i vad du gör. *Men du ska se glad ut!*

Stellan log bittert. Att man aldrig skulle bli förstådd . . .

*

Annandag jul kom Kalle åter på visit.

— Jo, hör du, sade han, utan att sätta sig ner, mamma och pappa frågar, om du inte vill komma till oss klockan sex i kväll, om du inte har nåt annat för dig?

— Tack, sade Stellan, men jag tror inte jag ä i det humöret. Jag känner mig inte glad och jag kommer bara att förstöra glädjen för andra...

Kalle såg på honom ett slag, skyggt och snabbt:

— Va fan står på med dig?

— Jag vet inte. Det ä ingenting. Jag känner mig bara inte glad.

Kalle blev stående en stund och såg åter igen på böckerna.

— Ä du kär? frågade han till sist.

Stellan rätade upp sig inför förolämpningen:

— *Kär!* Vem skulle jag va kär i?

— Inte vet jag! Men jag bara trodde det. Och då skulle jag ha gett dig ett råd. *Skit i det!* Det finns andra flickor än i den här lilla hålan!

Stellan skakade på huvudet:

— Nej, jag ä inte kär.

Kalle gick. Stellan började gå av och an på sitt rum. Helst skulle han ha velat gråta över det tunga öde, som vilade på honom. Han tänkte på sin mor. Om hon hade levat?... Men han skakade på huvudet. Hur skulle det ha kunnat förändra något? Hur skulle den omständigheten att hans mor ännu var i livet kunnat hindra honom från att viga sitt liv åt de allra högsta problemen? Nej, han insåg det nu. Han var till och med tacksam mot försynen, som

låtit henne gå bort. Hur skulle hon inte ha sörjt över att se honom så här melankolisk och sorgsen! Och hur förtvivlad skulle hon inte ha blivit över att känna sig inte kunna trösta honom, över att se sig stå alldeles hjälplös inför det öde, som vilade på honom. Nej, det var bättre att hon vilade i sin grav! Tusenfalt bättre!

Det knackade igen på dörren. Det var Kalle Möller, som kom tillbaka:

— Jo, mamma och pappa har sagt, att nu hjälper det inte, utan nu ska du komma, om du också ska hämtas med mannakraft. Och jag har för resten själv talat med din pappa.

Stellan blev blodröd i ansiktet. I samma ögonblick visade sig också kapten Petréus i dörren, medan Kalle gjorde stramt ställningssteg:

— Den unge sjömannen här säger att hans föräldrar bjudit dig upp till sig och att du inte vill gå? *Nu går du!* Har du förstått!

— Nå! Laga dig i ordning då!

Kapten Petréus och kadetten Möller drogo sig tillbaka under samspråk som mellan två militärer. Det skar Stellan i hjärtat. Aldrig talade hans far med *honom* som med en vuxen. Men en idiot som Kalle, en fosterbror, som svikit sina löften, som i grund och botten var en feg filur, honom behandlade fadern på ett annat sätt, bara därför att han bar uniform. Vilka mänskor! Hur ytliga de voro!

Han gjorde i alla fall en omsorgsfull toalett, prydde sig med alla de presenter han fått i konfirmationsgåva: klocka, kedja, medaljong med sin mors

porträtt, guldknappar till manschetter och skjortbröst och en kråsnål med pärlor.

Han hällde också rikligt med Eau de Portugal i håret.

Och så följde han Kalle Möller uppför trappan.

— Din pappa ä en djäkla stilig karl, sade Kalle.

Stellan svarade ej.

När han bakom sin värd trädde in i salongen, föll hans blick först av alla på — Rose.

Ej heller henne hade han sett, sedan den eftermiddagen hon sagt adjö till honom på Västra Storgatan.

*

Det hände ej ofta att Stellan var bortbjuden. Barndomens födelsedagskalas hade vid fjortonårsåldern tagit ett abrupt slut, som om minnesdagen ej längre var värd att firas. Hemma var det sällan några gäster, på sin höjd en herrmiddag med kortspel efter. Men i allmänhet föredrog hans far mässen eller Sällskapet. Några damer förekommo aldrig i hemmet. Det saknades ju en riktigt representativ värdinna.

Kalle Möllers föräldrar togo mot honom på ett sätt, som om han på samma gång varit en gammal bekant och en ny intressant bekantskap. Särskilt fru Möller var ytterst vänlig, på ett alldeles särskilt sätt, Stellan ej kunde klassificera, därför att han aldrig känt sin mor. Han blev nästan förälskad i henne med detsamma. Hon var vacker och såg mycket ung ut, lång och smärt, med milda, blå ögon och

rikt blont hår. Och dessutom låg det något drottninglikt över henne: i öronen hade hon nämligen två pärlor.

Också Kalles far och direktör och fru Davidson togo honom hjärtligt och hemlighetsfullt deltagande i hand. Han förstod, att han omedvetet använt en synnerligen verksam taktik genom att första gången avböja Kalles inbjudan genom att hänvisa till sin bristande glättighet. Och Rose nära nog strömmade över av välvilja: — Nej, se god da, Stellan, ja, vi behöver inte presenteras för varandra! God jul!

Han såg på hennes bröst. De hade vuxit. Och så hade hon fått uppsatt hår.

Det blev emellertid en underbar kväll. När han kommit tillbaka ned på sitt rum blev han sittande länge och sökte klargöra kvällens alla intryck. Han kunde knappast föreställa sig att endast ett golv skilde dessa två världar, bankdirektör Möllers och hans egen.

Först var det rummen: den av sidenlampskärmar dämpade belysningen, kuddarna och överdragen, tavlorna på väggarna, statyerna på hyllorna och på piedestaler, nakna kvinnofigurer... De voro så nakna, att han till en början knappast vågade se på dem, kastade endast då och då en snabb och skygg blick på dem, samtidigt som han rodnade.

Och så hade man suttit runt bordet i salongen med russin och mandel, konfekt och nötter och punsch, i vilken man doppade kärnorna. Framför kakelugnen lågo Rose och Kalles stora syster på kuddar och sågo drömmande in i den nedbrunna

brasans glöder. Allt var så underligt och skönt stilla. Man talade med låg röst, som om de gula lampskärmarna dämpat rösterna. Han visste ej att man var slö och trött efter allt julfirandet. Långa stunder var det alldeles tyst, en stilla, skön tystnad.

Så var det någon som sade:

— Rose, spela något!

— Vad ska jag spela?

— Vad som helst utom dansmusik. Något gediget! Chopin, sade Kalles syster.

Rose reste sig och gick fram till pianot, medan Kalle galant och chevalereskt tände de skärmprydda ljusen.

Och så började Rose att spela. Stellan kunde ej tro sina ögon. *Hon spelade utan noter.* Rose, som han med en blandning av förakt och skamlig lockelse tänkt på för hennes brösts skull — — — nu satt hon här och lät fingrarna löpa över tangenterna. Han hade aldrig förr hört en sådan musik. Han förstod ej, vad hon spelade. Men det väckte till liv inom honom något, han inte kunde förklara. Det var, som om han vaggats fram och tillbaka med rytmen som av vågor vid stranden i Särö. Efter en stund brydde han sig ej längre om att försöka komma underfund med vad det hon spelade skulle föreställa. Han följde endast detta svall av en dunkel längtan, som vaggade honom.

När hon slutade blev det tyst en lång stund. Han var alldeles torr i strupen. Bankdirektören applåderade diskret. Fru Möller sade till fru Davidson:

— Hon har verkligen utvecklat sig oerhört. Hon kommer att gå långt.

Stellan skakade till ett slag, rös som i en plötslig frossa. Och liksom han för många, många år sedan i skymningen suttit inkrupen i gamla Kerstins kjolar och darrat inför hennes spökhistorier, så tiggde det nu också inom honom: mera, mera . . .

Och så spelade hon igen, precis som om hon hört Stellans stumma viskning.

Han blygdes över sig själv, över att han gått och tänkt på Rose så som han gjort: för hennes brösts skull. Nu beundrade han henne. Han kände sig med ens så liten i jämförelse med henne. Hon hade visserligen ingen världsåskådning som han. Men hon kunde spela, spela utan noter och göra det så, att han kände sig, som om han låg och vaggade på vågorna; hon kunde spela så, att det väckte all möjlig längtan till liv inom honom, en oförklarlig blandning av glädje och melankoli. Det var visserligen icke detsamma som att ha en världsåskådning, att känna livets underbara vägar från cell till mänska, att veta skillnaden mellan individualism och socialism. Men det var i alla fall *något.* Och detta något var vackert.

Och för resten: kunde hon hjälpa, att hon hade bröst som på en vuxen! Med den kännedom han numera ägde om alltings uppkomst måste han säga sig att hon fått dem i arv efter sin mamma: fru Davidsons byst var så obeskrivligt stor. Och varför var det något opassande med bröst? Var det inte vetenskapligt sett rent naturligt! Och vidare: där,

mitt över salongssoffan, hängde en stor tavla, som föreställde en kvinna liggande naken vid en strand med en slöja över midjan. Och hon hade bröst minst lika stora som Roses. Och där i hörnet, på en piedestal, stod en naken kvinna, och också hon hade bröst, visserligen inte så stora som han föreställde sig Roses, men i alla fall. Och allt detta var konst, skön konst.

Han blygdes över sina sinnliga och orena tankar, över sin smutsiga fantasi. Han satt och såg förstulet på dessa nakna kvinnokroppar och det slog honom med ens att alla kvinnor, inte bara Rose, voro nakna under kläderna. Han hade aldrig tänkt på det förr, åtminstone inte på detta slående estetiska sätt. Rose, Kalle Möllers syster, hans mor och fru Davidson, nej, inte fru Davidson, men de andra tre — — — de voro nakna under kläderna, sköna som statyen och kvinnan vid stranden. Att han aldrig tänkt på detta förut! Hur kom det sig, att då han i fantasien tänkt sig en kvinna utan kläder han alltid tänkt på henne så fult, så simpelt, gett hennes kroppsdelar de allra fulaste och vidrigaste namn? Var han själv så smutsig? Eller var det därför att det hemma hos honom — han tänkte sig sitt eget hem så underligt långt borta — ej fanns några statyer eller tavlor med nakna kvinnor, utan bara hästar, kopparstick med slagfält och färgtryck med jaktscener? Det steg upp inom honom en plötslig motvilja mot fadern: varför hade de inte gula sidenskärmar för lamporna, vackra kuddar och överdrag som direktör Möllers? Varför hade de inte allt detta, som var

skön konst? Pengarna fattades ju inte? Och hans morfar, som var så rik: varför hade han bara landskap och hav och strandpartier på väggarna och inga nakna kvinnor?

— Nu ska du sjunga, Greta, sade Rose.

Kalles syster reste sig från kuddarna framför den slocknade brasan. Hon stod i denna mystiska konstnärliga belysning från de gula lampskärmarna på pianot. Hon var lång som sin mor, men smärtare, med samma rika, blonda hår. Nu vände hon profilen till och började sjunga, medan Rose ackompanjerade. Hon sjöng något på tyska. Det lät ej så vackert som när Rose spelade. Men hon själv var skön. Hon var ännu mera lik statyn på piedestalen och hennes bröst voro ej så stora som Roses. Han kände sig med ens sorgsen över att ha sett henne. Han kunde ej låta bli att jämföra henne med Rose. Hon var skönare. Hon var som en staty. Och hon var ljus. Han hade aldrig tyckt riktigt om mörkt hår på kvinnor. Det var inte svenskt. Varför hade han sett henne? Det var henne och inte Rose han älskade. Han visste det nu...

Det blev supé. Vid bordet talades det om operor, teatrar, musik. Nu, liksom då han de första dagarna suttit lutad över Verdandis småskrifter, var det åter nya namn, han aldrig förr hört, namn, som förmodligen också innefattade var för sig en värld, fastän på konstens och inte på världsåskådningens område. Och Rose deltog i diskussionen som en vuxen. Stellan tyckte ej om det. Alltid skulle hon ta munnen full. Nej, han var inte kär i henne. Hon kunde aldrig

hålla tyst. Hon var inte som en flicka skulle vara. Varför var hon inte som Kalles syster, som satt tyst. Ett slag började hon till och med disputera med sin mamma om någon musiker, som efter vad Stellan kunde förstå på namnet måste vara fransk. Och plötsligen sade hon:

— Det där begriper du inte lilla mamma, du ä inte modern nog!

Nej, hon var omöjlig, Rose.

Men efter supén svängde samtalet om. Fru Möller sade:

— Säg, Karl, var det inte med Stellan Petréus du gick över ån, den gången du fick klasstryk?

— Jo!

— Det måste ni berätta, sade fru Davidson.

Och Kalle berättade allt, till och med om kökshandduken i byxorna.

— Ja, sade Kalles far, men där tycker jag, att Stellan bar sig stiligare åt än du.

Stellan rodnade. Alla sågo på honom. Äntligen kom upprättelsen.

— Jag tycker han var dum, svarade Kalle. Men minns du, när vi ga Köttlund ricinolja i ölflaskan?

— Vad för slag, skrek fru Davidson. Ricinolja i ölflaska?

— Ja, det gjorde vi visst!

— Berätta, berätta!

Kalle berättade om hur han och Stellan kommit överens att ställa till med en försoningsscen med Köttlund. De skulle bjuda honom på en halva öl som ett tecken på att de aldrig mer skulle skoja

med honom. Och så hällde de för tio öre ricinolja i flaskan och satte en ny kork i den.

— Och han drack, skrek fru Davidson.

— Visst drack han och morronen efter — — —

Men nu grep fru Möller in:

— Nej, vet du, Karl, nu får det va slut på den historien.

— Ja, men mamma, jag tänkte bara berätta, att när Stellan skulle gå i skolan morronen efter, så sto Köttlund i porten och fick tag i nacken på Stellan och klådde honom och sa: djävla häraskrivare, jag har sprungit hela natt — — —

— Nu ä det tillräckligt med detaljer.

Kalle slutade. Alla skrattade, fru Davidson så att hennes byst hoppade. Och samtidigt suckade hon:

— Sådana rackerunger! Sådana rackerunger!

Hon var infödd tyska och hennes uttal slog slint, när hon greps av en häftig sinnesrörelse.

Plötsligen, i tystnaden efter skrattet, hörde Stellan Rose säga:

— Aldrig kunde jag tänka mig, att *du*, Stellan, var med om sådant!

Hon gav honom en lång, mörk, eldigt beundrande blick, en blick som en *svart* blixt. Han blev alldeles blodröd. Han såg på sina händer:

— Åjo — — — jag — — —

De äldre gåvo varandra leende ögonkast.

— Den ungdomen, den oskuldsfulla ungdomen, sade fru Davidson.

Stellan satt och vred sig på stolen.

Men nu kom fru Möller, som var värdinna, till hjälp:

— Karl säger, att Stellan har så många böcker, ett helt bibliotek.

Han såg skyggt på henne:

— Jag har några stycken.

— Några stycken! Det ska du säga! Sitt inte och skryt! Det var Kalle som talade. Det ser ut hos honom som hos en professor.

— Nej, det var roligt, ropade Kalles syster. Då kan jag få låna av er. Jag stannar hemma i vår. Vad ä det för böcker ni har?

— Å, det ä Strindberg och Ibsen och Ellen Key och Darwin och Fröding och Heidenstam, lite utav varje — — —

— Jo, jag tackar jag, sade direktör Davidson. Det är att följa med sin tid.

Stellan hade återfått sitt mod. Nu ryckte han på axlarna:

— Man gör så gott man kan för att följa med det, som rör sig ute i världen och livet.

— Naturligtvis, naturligtvis, instämde direktör Davidson.

Stellan hade allas blickar riktade mot sig. Han hade en känsla av att Kalle satt och vred sig. Och det gladde honom. Här hade han suttit i sin kadettjacka och skrutit över barndomssynderna, som om han ensam utfört bravaderna. Nu var det *hans* tur.

Och plötsligen reste sig Kalle upp och gick.

— Vart ska du gå, Karl?

— Jag kommer tillbaks om en halvtimme, för nu

vet jag att Greta börjar tala böcker och det intresserar mig inte. Kom in i salongen, Rose, och spela en vals!

Rose reste sig lydigt och följde honom. Men Stellan erfor ej det minsta sting av svartsjuka. Greta Möller hade börjat tala om böcker. Och plötsligen ropade hon:

— Tyst med klinket där inne! Nu ska vi be Stellan Petréus läsa en dikt.

Han blev blodröd i ansiktet och mumlade någonting till svar.

— Jo det kan ni visst det! Ni har suttit tyst hela kvällen! Vi har alla gjort, vad vi kunnat. Rose har spelat. Jag har sjungit. Kalle har berättat sina rövarhistorier. Nu är det er tur!

Och plötsligen fick Stellan mod. Han visste ej, varifrån det kom. Men han kände det fylla sitt bröst som någonting rent fysiskt. Hans hjärta klappade. Det susade för hans öron. Här hade han känslan av att kunna tala fritt, här, där konsten hade sitt hemvist. Han tänkte på vad han skulle läsa. Och med ens — med ett leende — slog det honom, att han skulle visa fru Davidson, att så oskuldsfull, som hon föreställde sig ungdomen, var den *inte,* åtminstone inte *han.* Nu skulle de få veta, vad han bar inom sig, han, som suttit så tyst — — —

Han reste sig upp, stod med darrande knän och höll sig i stolens ryggstöd. Nu visste han, vad han skulle läsa! Han skulle deklamera den dikt, han under höstterminen velat läsa upp i skolan, men

som förbjudits. Lokes smädelser — — — Der
skulle han — — —

Han började:

— Gudakärngar, Gudagubbar — — —

Hans röst blev säkrare. Han slungade ut Strind-
bergs förbannelser. Här bland dessa mänskor, som
förstodo, bland dessa naket sköna statyer och tavlor
sade han öppet och med rungande stämma ifrån
vad han tänkte om världen, om lärarna, om sin
far, om alla dessa mänskor, som aldrig förstått
honom . . .

Hans panna var våt, när han slutade. Han visste
ej riktigt, hur han kommit tillbaka på stolen. Det
var, som om den lyfts upp under honom, och åter
sakta sänkts ned på golvet. Han hade bara för-
nimmelsen av att han genom ett underverk satt
på den.

Det var alldeles tyst, absolut tyst. Han såg ej
upp. Med näsduken torkade han sig länge över
pannan. Slutligen var det någon som harklade sig.
En stund efter sade direktör Möller: — Skål! Man
drack. Det blev åter tyst, ända till dess direktör
Davidson frågade:

— Ja, apropå det! Hur står Anderbergs affärer
egentligen. Är det sant som jag har hört sägas
— — —

Rose började åter spela en vals.

Men när Stellan samtidigt med Davidsons tog
farväl, sade fru Möller:

— Ja, det var riktigt roligt att Stellan kom upp.
Kom nu så ofta Stellan har lust. Stellan är lika

välkommen objuden som bjuden. Och de där smädelserna försvinner nog, när man inte sitter så mycke ensam.

Men nu rätade Stellan upp sig. För första gången under kvällen sårade honom fru Möllers leende. Tog hon honom inte på allvar? Och för att övertyga henne om att hon misstagit sig, svarade han:

— Smäda hoppas jag jag alltid kommer att göra.

— Nå, då kan det inte hjälpas. Men Stellan är välkommen i alla fall. Glöm inte det!

Han bugade och gick.

*

Från och med denna kväll var hans liv kluvet i två delar. Här nere, i hans hem, existerade det i all sin materiella riklighet karga vardagslivet. Och en våning högre upp, hos Möllers, låg skönhetsvärlden, dess konstrika draperier och kuddar, dess dämpade belysning och nakna kvinnor på väggar och piedestaler.

Han gick dit upp varje eftermiddag. Han tog som förevändning att lämna Greta en bok eller gå ut med Kalle. Men när det kom till det verkliga avgörandet om, vart man skulle gå, lyckades han på ett eller annat sätt ställa det så, att man stannade där man var. För det mesta höll man till i Gretas rum. Det var det konstnärligaste.

Rose kom också som oftast.

Man låg på kuddar framför brasan och lät den ensam lysa upp rummet. Man levde i en ständig klärobskyr. Långa stunder sade man ingenting.

Man satt och såg in i lågorna, som slickade veden, med ansiktena då och då flammande till. Och så, minuten efter, var det som om de åter igen plånats ut, då lågorna sjönko och tynade: ansiktena förvandlades till någonting otydligt, matt lysande, kropparna blevo till skuggor. Och då var det, som om man kommit varandra riktigt nära, som om man omärkligt glidit tillsammans likt skuggor, som gå upp i varandra.

Men Kalle stod ej länge ut med denna estetiska klärobskyr. Plötsligen sträckte han upp händerna, gäspade som en Sankt Bernhardshund och sade:

— Nej, här blir man bara dåsig. Kom går vi ut, Stellan, och drar ett slag på Storgatan.

Stellan svarade ej. Han höll sig tyst som en hund, som inte vill höra på lystringsordet.

— Asch, ska ni nu sitta och prata om böcker igen. Nå, du, Rose! Du gör mig sällskap?

Och det gjorde Rose.

Stellan kände det som en lättnad, när Rose reste sig från braskudden och följde Kalle. Först när han hört dem slå tamburdörren igen bakom sig, blev det på allvar högtidligt inne i Gretas rum.

— Tycker ni om att sitta så här och drömma framför brasan? frågade hon.

— Ja, viskade han.

Och så blev det åter tyst.

Han tyckte sig aldrig ha levat, levat *riktigt,* förrän nu, sedan han mött Greta. Till och med så höga uppgifter som en världsåskådning föreföllo honom intetsägande och torra i jämförelse med denna

estetiska tillvaro, denna klärobskyr av tankar och känslor. Framför allt känslor. Han älskade Greta, älskade henne med hela sin själ. Det var visserligen en hopplös kärlek: hon var tjugu år och hemligt förlovad med en skulptör, ett riktigt geni, som nu låg i Paris och skulle bli världsberömd. Det var han, som gjort alla de nakna kvinnofigurerna i våningen.

Men hopplösheten i hans känslor gjorde hans kärlek endast dubbelt skön. Han var ej svartsjuk på skulptören. Hur kunde man vara svartsjuk på en konstnär, som skapade nakna kvinnor och som var ett geni!

Stellan *älskade* sin hopplösa kärlek, han vårdade sig om den, som man vårdar sig om en sjuk, man aldrig vill, att den skall tillfriskna. Han skulle alltid älska Greta, också då hon blev gift. Han skulle älska dem båda, till och med skulptören. Han skulle bli deras verklige och ende vän. Han skulle aldrig heller förråda sin kärlek till henne utan kanske en gång, långt fram i tiden, då skulptören dog och han följde Greta från graven. Och då de båda stodo i det tomma sorgehuset och hon begrät sin ensamhet och sin sorg, då hon klagade över att hon nu stod övergiven i livet, då skulle det ske — — — Han skulle säga, stilla och ödmjukt: — Och jag, finns inte jag? Och då skulle hon se på honom och i ett enda ögonblick skulle hon förstå hans långa, tysta kärlek, och hon skulle falla i hans armar.

Och den dag, då de som nygifta flyttade in i hans hem och han visade henne sängkammaren,

skulle hon stanna på tröskeln och förvånad se sig omkring. Rummet var fullt av nakna kvinnostatyer, som föreställde *henne*. Och hon skulle fråga: — Har du haft dem länge? Och han skulle svara: I alla dessa år. Jag har köpt dem av din man på villkor att han inte skulle säga något till dig. Det var en hemlighet oss emellan. Och han lovade att bevara den, på villkor att *jag* aldrig med en blick skulle låta dig förstå, hur gränslös min kärlek var.

Och då skulle hon åter igen falla i hans armar.

Ja, så skulle det gå till... Hur torr och innehållslös var inte en världsåskådning, frågan om mänskans ursprung och moralens utveckling i jämförelse med detta!

Och deras våning! Han hade redan möblerat den i tankarna: gula sidenlampskärmar, kuddar och draperier, konst överallt, nakna kvinnor... Sådant skulle deras gemensamma hem vara...

Han kunde också tala med henne om allting. Inför henne var han inte rädd för att blotta sig som inför Axel. Han kände att hon förstod honom. Det han sade lät ej längre så dumt. Han kunde ibland fälla yttranden om böcker, som kommo honom att tänka: varför sa jag inte det till Axel? Hon gav flykt åt hans tankar. Om han bara kunde sitta tillsammans med henne varje dag skulle han kanske en gång i tiden kunna bli någonting mera än en Mecenas. Han kände sig så full av möjligheter, när han talade med henne. Hon skrattade inte åt honom, när han berättade om sin konfirmation. Han frågade henne, om hon inte ens fann det en smula

löjligt eller överdrivet. Men hon bara skakade allvarligt på huvudet och sade:

— Inte är det löjligt att ta sådant på allvar.

Och en gång svarade hon ingenting, utan tryckte hans hand länge.

Han berättade för henne hela sitt liv utom en sak: frimärkshistorien; den hemligheten ville han inte yppa. Och Greta lyssnade till hans berättelser med händerna i knät framför den slocknade brasan. Och när han slutat, sade hon sakta:

— Ett så underligt barn, du måste ha varit, Stellan. Så vek och så fin i dina känslor.

— Tycker du, viskade han.

— Ja, det tycker jag. Du har inte varit som andra pojkar.

Han rös till av lycka.

— Åtminstone inte som Kalle, den vildbasaren, tillade hon.

Han kände ett litet sting i hjärtat, då hon nämnde Kalle. Han hade helst önskat, att hon jämfört honom med fästmannen, skulptören, geniet . . .

Men så kommo Rose och Kalle tillbaka från sin promenad på Västra Storgatan.

— Va det inte som jag sa, Rose! Här sitter di ännu i mörkret och dillar.

Och så tände han utan vidare lampan. Till och med det dämpade, estetiska, gula ljuset verkade på Stellan som om man krossat en dyrbar kristallskål.

Och så kom Rose in, sedan hon tagit hatt och kappa av sig. Och hon pratade! Hur hon pratade i ett enda sträck: — En sån bonnhåla! Det är den

fulaste stad jag sett. Det finns ingenting annat än parken här. För resten bara mader runt kring hela stan.

— Min fästman, sade Greta, sa, när han var här ett slag förra sommaren på ett par dar. Vet ni, vad han sa? Jo, han sa, att nu förstår jag, varför den här stan inte fött en enda konstnär till världen, varken skulptör eller målare. Va inte det bra sagt?

Nu grep Rose in:

— Väldigt! Och inte finns det heller några riktigt stora affärsmän, som kan sätta sprätt på hålan utan bara några futtiga sillstrypare och brännvinsgrossörer. Knektar och brännvin, det är hela stan, brukar pappa säga. Om du visste, Greta, hur mamma och pappa led det första året, innan de blev bekanta med dina föräldrar. Mamma va alldeles förtvivlad. Hon måste resa ända ner till Köpenhamn för att höra ordentlig musik, annars dog hon. Hon höll på och kvävas i denna brackhåla med bara högfärdiga officerare och brackor. Inga andliga intressen! Inte ett dyft!

Stellan satt och lyssnade. Han kände en hemlig glädje över att de skällde ut hans stad. Nu förstod han bättre, varför han gick omkring och längtade bort. Det var skönhetssinnet inom honom, de andliga intressena...

— Usch, låt oss inte tala om det, sade Greta. När jag tänker på att jag ska stanna hemma hela våren och att min fästman inte kommer förrän i slutet på maj, vet jag inte, hur jag ska bära mig åt.

Stellan såg på henne, en blyg, bedjande blick. Och hon tillade:

— Men, gudskelov, jag har träffat Stellan. Du får hålla mig sällskap, så att jag härdar ut. Spela lite Chopin i stället, Rose.

— Ni ä för djäkliga med ert chopängande, sade Kalle. Jag tror jag går ut ett slag till.

Och han gick.

Rose spelade Chopin inne i salongen. Greta och Stellan blevo sittande kvar på sina braskuddar och lyssnade. Musiken tog Stellan. Utan att förstå vad den innebar, greps han av dess känslofrossande nyromantik, de melankoliska drömmerierna, smärtan, nyckfullheten. Han kände, hur svårmodigt allting var, livet, kärleken, i synnerhet kärleken... Men det var ett skönt och lyckligt svårmod, det estetiska svårmodet inför skönheten, vi längtande ana...

*

Dagen efter trettondagen reste Kalle. Stellan saknade honom inte. Snart skulle också Rose fara tillbaka till sina musikstudier. Ej heller hennes avresa skulle Stellan sörja över. Han tänkte på den med en hemlig glädje: Greta och han skulle bli ensamma...

Men innan Rose lämnade brackhålan, skulle hon ge en bal hemma hos sig.

Den blev samtalsämnet i hela staden under långa tider efteråt. Allt vad den ägde av manligt och kvinnligt dansant i gymnasiståldern hade fått

tryckta inbjudningskort. Någonting liknande hade aldrig hänt förut.

Redan i tamburen mottogs man av bankvaktmästare Bergstedt. *Han var i frack* och hjälpte av med ytterkläder och pampuscher. Och innanför salongsdörrarna stod Rose i vitt; hon hade till och med *vita* strumpor och skor, precis som brudar och bättre lik. Och vid sidan om henne stod hennes mamma i svart siden och med blixtrande juveler kring halsen. Och för henne presenterade Rose sina gäster.

Och denna salong och alla de andra rummen — — — Någonting liknande i raffinerad lyx hade Stellan aldrig sett, inte ens hos sin morfar. Tavlor, tunga sammetsdraperier med guldfransar, siden med förgyllda drakar på väggarna, porslinsherdar och herdinnor på små hyllor, förgyllda klockor på kakelugnarnas avsatser... Det var bländande... Det var som på ett slott...

Direktör Davidson tog i sitt eget rum mot den manliga ungdomen. Det stod en bricka med punsch och vatten på ett stort bord och stora askar cigarretter på ett lågt bord med pärlemorinläggningar. Och direktör Davidson skålade med alla och hälsade dem välkomna med några väl valda ord.

Och musiken — — — Det fanns inte mindre än tre musikanter, alla från regementet — Stellan kände igen dem — två fioler och en vid pianot.

Och i all denna lyx öppnade Stellan balen med Rose. Han förstod, att om Kalle varit närvarande,

han skulle ha gjort det. Men denna anmärkning behöll han för sig själv.

Det blev till sist också gående supé *med scherry till glassen.*

Denna kväll skulle emellertid ej förflyta utan några uppseendeväckande händelser.

Två sjundeövrister blevo fulla och måste avlägsnas och en sjätteövrist rökte så många cigarretter, att han blev sjuk. Punschbrickan och cigarrettaskarna trollades bort från direktör Davidsons skrivrum under en vals och ersattes med vatten och konfekt.

Men innan denna katastrof inträffade, hade Stellan gått. Någonting hade hänt. Han hade under hela kvällen ej dansat många danser. Han var ej mera road av det slagets tidsfördriv. Det föreföll honom barnsligt och simpelt efter de estetiska njutningar, han den sista tiden upplevat. Dessutom: Greta var ej där. Hon var förlovad och kände sig för resten för gammal.

Under en av pauserna kom Rose fram till Stellan:

— Du dansar så sällan med mig?

— Jag dansar knappast alls.

— Varför inte det?

— Det roar mig inte.

Hon såg på honom med sina stora, svarta ögon, med denna blick, han aldrig vågade möta. Och så sade hon:

— Minns du när vi dansade som barn i dansskolan?

— Ja.

— Och du gav mig frimärken?

— Ja.

— Vill du se min frimärkssamling?

Han nickade instämmande, av artighet. Han hade i verkligheten ingen lust att se på dem. Han hade lidit alltför mycket av både dem och Rose. Men han kunde ju alltid se på dem. På det sättet undgick han att dansa med henne.

— Kom med mig in på mitt rum.

Han följde henne.

Ett par, som förirrat sig dit in, rusade upp från kuddarna på Roses schäslong som ett par rapphöns ur en rågåker och försvunno.

— Här ä min samling, sade Rose.

Det var två stora, tjocka band i rött, med girlander, lokomotiv och ångbåtar i guld på pärmarna.

— Här ska du få se mitt dyraste frimärke.

Hon slog upp en sida och visade honom. Han kunde knappast se, vad det skulle förställa, så överplottrat med stämplar var det.

— Du tycker inte det är vackert! Du bryr dig inte ens om att se på det!

Han skakade trött på huvudet. Plötsligen sade han:

— Vet du, Rose! Jag ska säga dig, att jag har haft så mycke obehag för dina frimärken, så jag bryr mig inte om frimärken mera.

— Vad då då! Tala om det för mig!

— Jo, för att ge dig de där frimärkena begick jag en dumhet.

Hon såg på honom:

— Så du pratar!

— Nej, det är sant! Berätta!

I detta ögonblick flög lögnens furste in i Stellan. Det föreföll honom med ens, när han såg hennes spänning, att historien med frimärkena ej var tillräcklig i sin verkliga gestalt. Den var alltför enkel, alltför barnslig...

— Jo, jag tog frimärkena på kredit hos Ebenezar Svenson. Och när jag inte kunde betala dom, bröt jag mig in i min sparbössa och *stal* pengarna.

Hon såg på honom länge. Han väjde för hennes blick, som om det varit blixtar.

— Så stiligt! Så stiligt gjort av dig, Stellan! Du är i alla fall bra stilig, Stellan. Mycke stiligare än alla andra. Där går du och begår brott för min skull och säger ingenting, inte ett ord! Det är *väldigt* stiligt!

Han såg på henne, skyggt, snabbt. Han blev blodröd i ansiktet. Han var brännande het. Och han frös.

Plötsligen tog hon ett steg fram mot honom:

— Kyss mig, innan någon kommer!

Han kysste henne. Han kände hennes bröst genom den tunna vita sidenklänningen mot sin kropp. Hennes läppar voro varma, fuktiga och hennes kyss smakade som konfekt. Detta var ingen liknelse utan bokstavligen sant! Han slöt ögonen, tog ett steg baklänges som i yrsel — — —

— Nej, nej, stammade han — — —

Hon gick skyndsamt ut ur rummet, utan ett ord. Han blev stående kvar vid bordet med den sida

uppslagen, där Roses dyraste frimärke fanns. Hans kropp skakade. Han kände ännu hennes mjuka bröst mot sitt hjärta. Det var som om benen inte längre ville bära honom. Mera, mera, ropade det inom honom.

En stund efter hade han lämnat balen. Han hade smitit ut i tamburen, ryckt till sig rock och mössa. Galoscherna glömde han kvar.

Han gick länge omkring på gatorna och talade halvhögt till sig själv:

— Vad har jag gjort! Vad har jag gjort! Greta! Greta!

*

Han satt inne på sitt rum hela dagen. Han ville inte, han kunde inte visa sig för Greta.

Vid fyratiden ringde det på tamburklockan. Husföreståndarinnan stack in huvudet i hans rum och sade:

— Det ä en ung dam, som vill tala med Stellan.

Han gick ut. Det var Rose. Han stängde dörren till våningen. Det gjorde tamburen mörkare, så att hon ej skulle se, hur han rodnade.

— Vart tog du vägen i går?

— Jag kände mig inte riktigt bra . . .

— Jag har väntat på dig hela förmiddagen.

— På mig — — —?

— Ja, är det inte du, som har glömt ett par galoscher. Det stod S. P. i dom. Jag trodde du hade glömt dom med vilja.

— Nä — — —

Det blev en stunds paus. Till sist sade hon:

— Vad ska du hitta på nu?

— Ingenting.

— Kommer du inte upp till Greta?

Han skakade på huvudet:

— Har inte riktig lust.

— Då går vi ut och går, du och jag. Och så kan du hämta galoscherna också.

Han blev med ens alldeles het. Han visste, att när det blivit mörkare, skulle de kyssas. Det sprängde i bröstet på honom. Det bultade vid hans tinningar.

— Ja, ja, viskade han.

Med fumliga händer fick han rocken på sig.

— Kom nu.

De stodo ute i förstun.

— Tyst, sade han. Låt oss gå tyst! Så att Greta inte kan höra oss.

— Hörs det upp, när man går i trappan? frågade hon viskande och kom honom närmare.

— Ja, tyst — — —

Och så kysstes de, länge. Han drog henne intill sig så hårt, att hon till sist bad:

— Inte så — — — inte så — — —

Utan ett ord smögo de som tjuvar nedför trappan.

De gingo länge, utåt landet, i den tomma parken. De sade knappast något till varandra. De förklarade ej sin kärlek. Men med korta mellanrum stannade de som på ett kommando och kysstes.

Stellan tänkte på farbror Ekenström. Så hade det

gått till! Det var så han ruinerat sig och kommit i olycka, genom att kyssas, till dess det svindlade för ögonen och törsten brände som en eld i strupen, törsten efter kvinnoläppar.

Och så skulle det gå med honom själv. Han rö- i känslan av undergångens brännheta lycka. Att få sluta sitt liv i en kyss, ett famntag — — —

Han stannade. Hans pupiller lyste mörka.

— Rose!

Hon stannade. Han kramade henne så våldsamt att hon skrek till...

*

Två dagar efter reste hon. De hade varit ute dagen i ände, vandrat långt utåt landsvägarna, suttit i de avlövade bersåerna nere i parken, sedan det blivit mörkt. Hon hade knappast haft tid att gå upp och säga adjö till Greta. Och Greta hade frågat efter honom.

— Vad sa du?

— Jag sa, att jag haft brått med och packa och att jag inte sett dig.

Han nickade lugnad.

Den passionens våldsamma eld, som brann inom Stellan, hindrade honom emellertid ej från att få influensa. Dagen efter Rose farit, överfölls han av frosskakningar. På kvällen hade han feber.

De två dygn han tillbragte i sängen, voro likväl ej en förspilld tid. Han till och med betraktade sjukdomen med en hemlig tillfredsställelse. Han vilade sig, sträckte också andligen ut sig med händerna under huvudet och gjorde ett överslag över sin ställning. Och när han åter kom på benen, hade han klart för sig, att han ej älskade Rose. Tanken på henne berörde honom obehagligt, som minnet av något lågt, någonting honom ovärdigt.

Det var Greta han längtade efter.

Men han visste inte riktigt, hur han skulle kunna träffa henne igen. Han hade besudlat sin kärlek. Så som det varit skulle det aldrig mera förbli. Han hade varit otrogen. Inte precis henne, utan det som för honom själv stod som ännu betydelsefullare: han hade varit otrogen sina känslor för henne. Hängivenheten, han uppställt som sitt livs mening och mål — — — den var redan borta. Det var bittert att nödgas erkänna, att de känslor, man drömt skulle räcka under en hel levnad, ej visat sig kunna bestå provet längre än ett par veckor.

Han kände sig lumpen och usel.

Men han längtade efter henne som den besudlade längtar till renheten. Han hörde henne spela piano där uppe. Hon var ensam nu, alldeles ensam. Och endast för ett par dagar sedan hade han lovat henne och sig själv, att han inte skulle överge henne.

En eftermiddag, då han åter hörde henne vid pianot, gick han långsamt uppför trapporna och ringde på. Han kände sig skamsen och osäker. Men han hade sin lögn färdig.

Hon reste sig upp från pianot:

— Jaså, du kommer ändå till sist, rymmare?

— Jag har varit sjuk. Jag har haft influensa och legat i flera dar.

Greta skrattade:

— Ja, Rose hade också en förfärlig snuva, när hon reste.

Han blev alldeles blodröd. Han kunde ingenting säga.

— Såna dumbommar! Varför sa ni inte till mig, hur det var fatt, så hade ni ju kunnat träffas här och sluppit och springa omkring ute i det här vädret. Jag skulle inte ha stört er. Men nu får du hålla till godo med mig i stället.

De gingo in i hennes rum. De sutto tysta en lång stund... Till sist frågade Greta:

— Har du inte fått något brev ännu?

Han skakade på huvudet.

— Då ska du få se, att hon också ligger sjuk i influensa.

Det surrade inne i huvudet på honom. Hur hade

Greta fått veta att Rose och han varit ute och promenerat tillsamman? Var det Rose som skvallrat? Var hon så fräck, att hon inte skämdes för att tala om att de kyssts? Det översteg hans fattningsförmåga.

— Nå, sade Greta efter ännu en lång tystnad, hur känns det att vara kär?

Han skakade på huvudet. Han skulle vilja säga henne, att det var henne och inte Rose, han älskade. Men nu var det omöjligt. Om han också haft mod till det, skulle hon i alla fall ej tro honom. Hur kunde han då ha kysst Rose? Han kände, hur ohjälpligt han smutsat sin kärlek till henne.

Hon sade:

— Det svarar du inte på. Men, ser du, du får förlåta min nyfikenhet. Men jag tänker på det så ofta, jag tänker inte på något annat än det. Hur en kvinna känner det, när hon älskar, *det* vet jag. För henne är kärleken *allt, allt!* Det finns ingenting annat. Det existerar ingenting annat. Men ser du, Stellan, det jag alltid undrar på är, hur *han* känner det nere i Paris. Känner han det som jag? Är kärleken också för honom allt! Tänker han på mig som jag tänker på honom, *alltid*, från morgon till kväll? Drömmer han om mig om nätterna som jag drömmer om honom? Och gör han det på samma sätt som jag? Det var *det* jag ville veta.

Stellan svarade ej. Han kunde ingenting säga.

Hon fortsatte:

— Naturligtvis: såsom *han* kan du inte känna,

inte ännu. Men i alla fall. *Någon* likhet måste det väl finnas.

Han satt tyst och såg på sina händer.

— Det vill du inte svara på?

Han skakade på huvudet utan att se upp.

— Vet du, jag läser hans brev, jag läser dom hundra gånger. Jag kan dom nästan utantill. Och ibland är det ett uttryck i dom, en mening, som gör mig alldeles stel. Det känns som om hjärtat hoppade upp i halsgropen på mig och stannade. Känner han som jag? Tänker han som jag? Betyder hans kärlek lika mycke för honom som min för mig? Du har ingen aning om, hur förfärligt det känns, när de tankarna kommer på en! Det är ibland så förfärligt, att jag önskar, jag aldrig mött honom, aldrig älskat honom. Tänk om han skulle älska mig på ett annat sätt än jag älskar honom? Du förstår inte vad det betyder.

— Jo, jag förstår, viskade Stellan sakta, jag förstår — — —

— Nej, Stellan, det kan du inte. Det kan bara en kvinna — — —

*

Det blev förvirrade månader, som följde. Varje eftermiddag kom han upp till henne. De talade bara om ett: kärleken. Till en början var det mest hon, som förde ordet. Greta var Ellen Keyare och förfäktade hennes åsikter på ett sätt, Stellan av åtskilliga anledningar hade en smula svårt att förstå. Dels räckte hans erfarenhet ej till. Dels berodde det väl

till en liten del på den form, i vilken Greta framställde dem. Och kanske i någon mån berodde det också på Ellen Key själv...

Men orden hade en underbar klang, på samma gång svävande och brinnande som de voro, framburna av en skälvande entusiasm i den slocknande brasans klärobskyr eller i de gula sidenskärmarnas estetiska belysning. Det lät så högtidligt och allvarsmättat, allt det Greta hade att säga om kärlekens rätt, om den högsta sedliga moralen, om det estetiskt-etiskas samlande och uppgående i en enda känsla: kärleken, om det borgerliga samhällets föraktliga humbugsäktenskap och lagvigda prostitution.

— Men sådant ska vårt äktenskap *inte* bli, *aldrig!* Dick och jag har kommit överens om, att den dag kärleken slocknar hos en utav oss, då ska han eller hon bli fri. Om du visste, hur glad jag är, Stellan, över att jag ska gifta mig med en konstnär och inte med en jurist eller en officer eller en grosshandlare. En konstnär *förstår* oss kvinnor. De förstår den moderna kvinnans krav på en ny äktenskapsmoral, en ny känsloetik. De förstår att vi moderna kvinnor inte nöjer oss med mindre. Vi *vill* komma ur den gamla slentrianen och vardagligheten i känslolivet. Vi nöjer oss inte längre med den äktenskapliga prostitutionen. Och det förstår en konstnär...

Eller också kunde hon förmana Stellan.

— Vad du än gör, Stellan, fuska inte bort dina känslor! Plottra inte bort dom! Kom ihåg att sådant hämnar sig. Det är precis som om du hade tusen kronor och slösade bort dom i småsummor.

Och så en dag, då du träffar någon, som du skulle vilja ge *hela* sedeln åt, så har du knappast någonting kvar. Pengarna har försvunnit. Du har ingenting att ge. Du står där tomhänt och fattig. Och framför dig står kvinnan med hela sin rika, stora, översvallande kärlek, som hon bjuder dig med sitt rika, stora hjärta. Och du kan inte ta emot hennes kärlek, därför att du själv plottrat bort dina känslor. Jag menar inte bara på det allra grövsta och ohyggligaste sättet, genom ett lösaktigt liv, men det är lika lätt att fuska bort sitt känsloliv på så kallade ofarliga sätt, på flirt och kurtis, sådant som man tycker egentligen inte gör så mycke. Men du kan va säker på att det hämnar sig. Du ska va Rose trogen, riktigt trogen. Och vet du, ibland tycker jag liksom, att jag har en mission att fylla för dig och Rose. När du sitter här uppe hos mig om eftermiddagarna, räddar jag dig från att gå och flirta på Storgatan.

Och hon tillade:

— Ja, nu ska du inte tro jag tänker särskilt fult om dig eller att du är flyktig. Men *frestelsen* finns där i alla fall. Och du är så vek och fin och känslig, att du lätt kan komma på villospår. Och vad skulle du då svara Rose, när hon kommer tillbaka?

Efter dylika samtal blev Stellan sittande länge vid skrivbordet i sitt rum, innan han kunde förmå sig att ta itu med läxorna. Tankarna surrade i hans hjärna. Det kändes tungt och tryckande över bröstet. Det var, som om han knappast kunde andas. Ty han förstod, att han var bunden vid Rose. Han kunde inte överge henne. Sådant gjorde inte en hederlig

mänska. Han var visserligen ingen konstnär, han hade kanske inte den rätta, den djupa synen på kvinnans krav på en ny känsloetik. Den skulle han skaffa sig så småningom. Men en gentleman var han *redan,* en gentleman skulle han alltid förbli.

Vilket sällsamt, underligt öde det vilade över honom. Han var bunden vid Rose och han älskade Greta. Han skulle gifta sig med en kvinna, som bara förmådde locka fram det låga, det fula hos honom. Och så skulle han längta efter en annan, en lång och smärt gestalt, smärt som en statyett, jungfrulig som Snöklockan. Vilket underligt liv! Vilket ironiskt öde! Varje gång han kysste Rose eller höll henne i sina armar skulle han sluta ögonen och se — Greta... Och ingen av dem skulle få veta det, varken Rose eller Greta! Vilket underligt liv. Vilket ironiskt öde!

Men det var inte alltid bara Greta som talade. Så småningom vågade också Stellan ge uttryck åt det, som rörde sig inom honom. Han berättade för henne, hur *han* kände det, vilka förnimmelser *hans* kärlek födde.

Det var så oändligt bittert ljuvt att kunna sitta så här i den långa skymningen och förklara för henne, hur han älskade henne, hur han tänkte på henne som på en statyett, hur han helst av allt endast skulle vilja kasta sig för hennes fötter, utan ett ord, i stum tillbedjan. Och under allt detta visste hon inte, att det var *henne* själv han menade.

En gång försade han sig, då han talade om sin älskades hår.

— Men Rose är ju mörk.

— Ja — — — visst — — —

När han efter en sådan kväll kom ned på sitt rum skrev han så ordagrant han kunde ned allt, vad han sagt och sände det till Rose. Och när han stoppade brevet i lådan log han, ett bittert ljuvt leende. Vilket ironiskt öde! Vilket underligt liv!

Om han inte haft Greta visste han ej, hur han skulle kunnat släpa sig genom terminen. Hemma hade en olycka hänt. Hans far hade blivit förbigången till major. Hans liv var förfelat, meningslöst. Han var utom räkningen, hörde till de levande döda, som släpa fram sina återstående tjänsteår i en enda oavbruten missräkning. Nästa höst skulle han bli tygofficer, en reträttplats för de förbigångna och nedtrampade, där de sluppo att dag ut och dag in gå och lyda under en segerviss major, som var yngre än de. På familjen Petréus gjorde slaget ett outplånligt intryck. Lyxfågeln hade berövats sina vackraste fjädrar. Det kom brev, många brev. Och en dag, då Stellan kom in i sin fars rum utan att knacka på dörren, såg han honom ligga framstupa på soffan med huvudet inborrat i kuddarna.

Han drog sig förskräckt tillbaka. En lång stund blev han stående utanför den stängda dörren och lyssnade. Ej ett ljud hördes där inifrån. Stellan kände det plötsligen, som om hans hjärta stannat. Kanske hans far gjort sig illa? Kanske hans far gjort som farbror Ekenström? Han öppnade försiktigt dörren. Fadern rörde sig ej. Stellan smög sig fram med snabba steg.

— Pappa, pappa, viskade han.

— Pappa, pappa, ropade han — — —

Då ryckte hans far till och såg upp. Stellan ryggade flera steg tillbaka. Han förstod, att hans far var berusad...

Senare under terminens lopp hörde han honom ofta komma hem sent om nätterna med osäkra steg och sabeln slamrande mot uppgångens väggar.

Ja, om han inte haft Greta, visste han ej, hur han skulle kunnat uthärda att leva. Denna tryckande stämning i hemmet. Och denna framtid med Rose vid sin sida...

Greta var hans sol. Han dyrkade henne...

*

En eftermiddag, då han som vanligt gick upp och ringde på hos direktör Möllers, svarade jungfrun:

— Jo, fröken är hemma. Men jag vet inte — — — jag ska fråga — — —

Han blev stående i tamburen och väntade. Till sist kom fru Möller själv ut.

— Greta kan inte ta emot. Hon är sjuk.

I flera dagar var Greta sjuk. Och så — en eftermiddag, då han kom hem från skolan — låg ett brev på hans skrivbord. Han kände inte igen stilen. Det fanns ej heller något frimärke på kuvertet. Han slet upp det och läste:

"Kära Stellan! Jag reser om en timme med mamma utomlands. *Jag tackar dig för allt! Jag skall aldrig glömma dig.* Jag är så gränslöst olycklig. Jag önskar jag vore död. Dick har — — —

han har brutit — — — han lever med en modell — — — hon har fått — — — ska få — — — Vad du än gör: *krossa inte en kvinnas hjärta!* Var värdig din Rose — — — Farväl!

Greta."

*

Hans första och naturligaste impuls var att skriva till Greta. Han skulle öppna sitt hjärta för henne, tillstå, vilken komedi han spelat dessa månader och som ersättning för hennes gränslösa sorg erbjuda henne sin gränslösa, allt annat uppslukande kärlek. Han var visserligen en tre år yngre än hon. Men hade åldersskillnaden i grund och botten någon betydelse?

Hade hans äldsta farbror, som nu var biskop i Kalmar, inte gift sig med hans faster, som var tio år äldre? Och voro inte de lyckliga? Hon var visserligen en gammal gumma nu, men skillnaden i år hade aldrig märkts på dem så mycket, därför att hans farbror alltid haft helskägg. Också han själv kunde lägga sig till med skägg, om det skulle behövas. Huvudsaken var att man älskade varandra.

Men medan han satt och sökte ge form åt dessa tankar, insåg han allt tydligare, att det var omöjligt. Hon skulle inte förstå honom. Hon skulle inte kunna tro honom. Till och med själva förklaringen, hans allt annat uppslukande kärlek till henne, skulle ögonblickligen visa, vilken lögnare han var. Och de sista raderna i hennes brev, detta brev, han läst så ofta och så länge burit i sin ficka, att det

började bli slitet i kanterna, hade inte dessa sista ord varit en bön till honom att aldrig krossa en kvinnas hjärta...

Vilket sällsamt öde, som ledde hans liv. Nu var *hon* fri. Men själv var han bunden på annat håll, bunden av några kyssar, av en massa kärleksbrev, som voro ämnade åt henne, oupplösligt bunden av sitt ord som gentleman.

Men kanske det låg någon mening också i detta, hur ironiskt meningslöst det än kunde förefalla. Han hade ännu ej fått ögonen öppna för det irrationella i livet; ej nog med att hans verdandistiska världsåskådning tvingade honom att se det lagbundna i tillvaron: det strängt logiska, den obevekliga Ananke — som för övrigt var hans valspråk för tillfället och som tjänstgjorde som ex libris i alla hans böcker — tilltalade hans brist på erfarenhet, hans ungdomliga krav på enkelhet, överskådlighet, stora linjer.

Och detta, att vara bunden vid Rose, var *hans* Ananke. Och mot ödet strida till och med gudarna förgäves. Trots all dess påtagliga meningslöshet *måste* det ligga någon mening i detta ironiska spel, där han uppbar huvudrollen. Varför skulle det annars just vara Rose, han bundits vid? Låg det inte ett det obevekliga ödets röda tråd just i detta, att det var hon och ingen annan, hon, för vilkens skull han en gång lidit, hon för vilkens skull han en gång varit nära att begå ett brott, hon, som han *aldrig* älskat. Nu var det åter igen hon, som grep in i hans liv, som *bestämde* det. Sannerligen: detta

kunde ej vara en tillfällighet. Det *måste* vara ödet, hans Ananke.

Och vem visste om inte detta hänt just nu, därför att ödet ville pröva honom, komma underfund med vad slags mänska han i grunden var: en lögnare eller gentleman. Nej, hans Ananke skulle ej behöva oroa sig! Han skulle inte svika! Han skulle leva och dö som en gentleman. Sedan fick det gå med allt annat, som det kunde: framtidsdrömmar om mecenatskap eller vad det nu än skulle bli. Han måste förbli en gentleman.

Och för resten: vem visste om inte ödet till sist bara ville *låtsas* pröva honom, fresta honom, för att till sist, när han visat sig ståndaktig, som belöning skänka honom — Greta! Kanske i alla fall, en gång, långt fram i tiden, det skulle visa sig, att all denna ironi, han nu stod mitt uppe i, varit till hans och Gretas bästa, en lång omväg liksom i en roman, för att de så mycket klarare skulle förstå, hur gränslöst de älskade varandra?

Ja, vem kunde veta — — —?

Han skrev som vanligt sina brev till Rose. Men inspirationen var borta, dess källa sinad. Han visste ej mera, vad han skulle säga annat än: ”Jag älskar dig!” ”Du ska inte tro, att jag är en sådan skurk som skulptören. Jag avskyr det slagets mänskor.” ”Jag är en *gentleman!*”

Rose kunde ej undgå att märka skillnaden. Hon var i grunden en precieuse med starkt krav på formen när den gällde andra, hon älskade broderierna, när andra utförde dem. Och i ett av sina

brev kunde hon ej underlåta att påpeka förändringen:

"Hör du, Stellan, dina brev ha varit de stiligaste kärleksbrev jag läst, men nu börjar de bli prosaiska tycker jag. Du är väl inte ute och går på Storgatan om eftermiddagarna, nu sen Greta rest, för då kommer jag att lugga dig, när vi träffas. Kom ihåg det! Och du behöver inte stryka under med *tre* streck att du är en gentleman. Det *vet* jag!"

Stellan harmades över dessa anmärkningar. Helst skulle han ha velat svara henne, att de brev, hon ansåg så stiliga, inte voro avsedda för henne. Hon var helt enkelt inte värd så stiliga brev. Men han var en gentleman och skrinlade planen. Ett par dagar var han också starkt betänkt på att ge svar på tal genom att hänvisa till *hennes* brev och jämföra dem med hans egna, som skrivits sedan inspirationskällan sinat. Också *då* måste hon erkänna, att hennes voro betydligt underlägsna. Vad handlade hennes brev om? Voro inte de prosaiska, så det räckte till? Hon skrev ju aldrig om något annat än att vad hon hittat på under veckan...

Men också denna plan förkastade han. Det var hans skyldighet att leva i jämnhöjd med sitt anseende. Han bemödade sig om att skriva så, som han skrivit förr. Men det lyckades ej. Breven vållade honom allt större ansträngning och det fanns stunder, då han önskat, att han haft en avskrift av dem, han skickat henne, medan Greta ännu var kvar...

*

Och så kom våren.

Den kom över honom såsom den aldrig kommit förr. Det var som om en stormflod vällt upp inom honom och ryckt honom med sig.

Studentskrivningarna voro redan förbi. Alla hade klarat sig. Stellan stod om kvällarna vid sitt fönster långa stunder, innan han gick till sängs, och såg ned på Josefs och Axels rum. Där nere lyste lampan vid Josefs bord. Några veckor till och han var fri, fri, fri!

Det sprängde i bröstet på Stellan. Hans hjärta slog som om pulsen varit hammarslag. Ett helt år till, ett helt, långt, evigt år till — — —

Hur skulle han kunna uthärda! Fanns det inte något sätt att förkorta det! Kunde man inte ta något gift, som gjorde att man somnade in och blev liggande i dvala till nästa vår? Tolv långa, eviga månader! Hur skulle han orka! Vilket helvete! Vilket olidligt helvete! Det var som om allt inom honom belagts med bojor, pressats in i en tvångströja. Hans tankar snurrade kring i hjärnan som en ekorre i sitt hjul. Bröstkorgen låg tung och tryckande över hans hjärta. Satan, vilket liv, vilket meningslöst år, som väntade! Kunde han inte bli fri, fri, fri — — —

Han låg och drömde om mornarna att han var student. Han var fri. Ingen skola mera, ingen morgonbön, inga läxor — — —

Och så vaknade han. Över honom stod jungfrun, yrvaken, rufsig i håret, halvklädd:

— Klockan ä fem minuter över sex! Choklan står på bordet.

Han satte sig upp i sängen med den underbara drömmen ännu som ett eko i själen. Han såg sig omkring. På bordet stod chokladen och rök. Han skulle aldrig i sitt liv mera dricka choklad.

Och med en förbannelse hasade han sig långsamt ur bädden — — —

*

Den tjugonde maj skulle Rose komma tillbaka från Stockholm.

Till sin förvåning konstaterade han, att underrättelsen beredde honom varken glädje eller sorg. Han erfor snarare en slags lättnad. Nu skulle han inte behöva skriva kärleksbrev längre. Han hade också klart för sig att han skulle behandla henne gentlemannamässigt. Men han hade dessutom intalat sig själv, att om den roll, han nödgades spela, fästmannens och kavaljerens, blev alltför besvärlig, skulle han alltid kunna hålla sig undan genom att skylla på läxor och repetitioner nu så här i slutet av terminen. Och ett sådant skäl *borde* hon förstå.

Det kom naturligtvis ej i fråga att han mötte henne vid stationen. Men i sitt sista brev hade hon stämt möte med honom på Västra Storgatan klockan halv fem.

Till sin ytterligare förvåning konstaterade han emellertid också, att han befann sig på Storgatan redan klockan fyra. Han kunde heller inte undgå att lägga märke till, hur hårt hans hjärta klappade.

Han gick och undrade, hur hon skulle se ut, om hennes bröst blivit större, hur hon var klädd och vad hon skulle säga. Kanske när allt kom omkring att det ej skulle visa sig så svårt att behandla henne som en fästman och kavaljer anstår? Kanske han till och med älskade henne, på ett särskilt sätt, inte som han älskade Greta, men på ett lägre, mera osedligt sätt. Han kände sig med ens het, när han tänkte på att han om en halvtimme skulle kyssa henne. Framför honom låg ett perspektiv av hetsande, lockande dagar, ända till dess han själv skulle resa till Särö: varje eftermiddag skulle han kyssa en kvinna — — —

Tjugu minuter över fyra kom hon! Han såg henne på långt håll på motsatta trottoaren. Han blev allt rödare i ansiktet, allt svagare i benen. Det var som om all kraft runnit bort från honom. Han kunde inte säga, hur hon var klädd mera än att hon hade en vit stråhatt på de svarta burriga lockarna och han hade en angenäm allmänkänsla av att hon var vackrare och stiligare klädd än alla andra flickor i stan. Han tyckte sig också, så här på långt håll, ha en förnimmelse av att hennes bröst ej vuxit, men att hon själv blivit nämnvärt större. Hon såg ut som om hon vore fullvuxen.

Ett ögonblick befann han sig i en ytterst pinsam situation. Han visste ej, hur han skulle bära sig åt för att träffa henne. Att gå rakt fram till henne, tvärs över gatan, föreföll honom olämpligt. Alla skulle lägga märke till det ögonblickligen. Alla skulle genast förstå, att de voro förlovade. Han saknade

mod att så här den första dagen ge deras hemlighet till pris åt offentligheten. Å andra sidan närmade de sig varandra från motsatt håll. På så sätt skulle de aldrig träffas, åtminstone inte om de fortsatte att gå på olika trottoarer. Han gick och funderade på ett sätt att övervinna denna olyckliga tillfällighet: han kunde till exempel gå *mycket* sakta, stanna framför butikfönsterna långa stunder, till dess hon, efter ett par slag fram och tillbaka på gatan, till sist skulle hinna upp honom. Och då kunde de träffas som man borde, av en slump, av en den allra naturligaste tillfällighet...

Nu var han mitt emot henne och tog av sig mössan. Hon stannade och såg på honom. Också han stannade. Han *kunde* inte fortsätta och låta henne stå där, på motsatta trottoaren, och se på honom.

Förvirringen drev blodet till hans ansikte.

— *God da, Stellan,* ropade hon med en klingande röst, som hördes över hela gatan. Kommer du inte och hälsar på mig.

Han gick sakta över gatan, fram till henne:

— God da, sade han.

— Ja, det är så dags nu! *Såg* du mig inte?

— Jo, jag såg dig på långt håll.

— Varför kom du inte och hälsade då?

Han viskade:

— Låt oss gå! Jag ska berätta det sedan. Låt oss gå.

— Vart ska vi gå?

— Utåt landet som vanligt.

Hon gav honom en granskande blick:

— Är du rädd för att gå här? Har du flirtat med andra, sen Greta reste?

— Jag har inte flirtat med Greta.

— Det sa jag väl inte heller. Jag sa: sen Greta reste.

Nu såg han henne i ögonen:

— Nej, det har jag *inte*. Vem skulle jag ha flirtat med?

— Du bär dig alltid så besynnerligt åt. Inte komma över gatan och hälsa, när vi i alla fall stämt möte! Ja, låt oss gå då.

Han gick vid sidan om henne utan ett ord. Han var inte sorgsen, snarare kallt bitter. Vilket underligt öde, som svävade över honom. Skulle *aldrig* någonting bli som han tänkt. Här hade han gått Storgatan upp och ner och längtat efter henne, känt sig het över hela kroppen vid tanken på, hur de skulle kyssas. Och så förstod hon honom inte. Och inte bara det: hon ställde sig att gräla på honom... Kunde detta kallas kärlek? Det var åtminstone inte vad han menade med kärlek, varken den rena eller orena.

De hade kommit utom staden och gingo på en väg, skyddad på ena sidan av en hög järnvägsbank, på den andra av ett sankt albuskkärr.

— Ska vi gå så här och tiga länge? frågade hon.

— Nä-ää — — —

— Är du inte glad över att jag kommit?

— Jo.

— Varför kysser du mig inte?

— Jo.

— Ja, du behöver inte tro, att jag *tigger* dig!

— Det har jag väl aldrig sagt!

— Nå, kyss mig då!

De stannade båda. Han såg sig omkring och så kysste han henne, såsom han aldrig kysst henne förra julen. Hans kyliga bitterhet var borta. Han kände det som om hennes mun varit en djup, mörk brunn, ur vilken han sugit själva livets berusande vatten. Hennes burriga hår kittlade hans panna och tinningar. Han tryckte hennes kropp tätt intill sig. Hans armar kramade hennes midja så att det värkte i dem. Och han drog sig undan henne med ett vacklande steg.

De fortsatte under tystnad. Till sist, då Rose hämtat andan, sade hon till honom, med en blick, som lyste likt en stjärna, som speglar sig i ett vatten:

— Ibland är du så dum. Och ibland är du så stilig. Varför kan du inte alltid va stilig?

Han såg sig åter omkring och stannade:

— Rose, hör på vad jag säger. Jag ska berätta dig, varför jag inte stannade.

Hans pupiller hade mörknat. Han talade. Han berättade, varför han inte stannat. Och han berättade mycket mera: hur han älskade henne, hur han längtat efter henne, hur han gått och tänkt på denna stund, då de skulle träffas och han skulle kyssa henne . . .

Och i detta ögonblick talade han sanning. Greta var så långt borta. Alla, allting var så långt borta, allt utom hennes mun, de fylliga, litet fuktiga läpparna.

Nej, han ljög inte. Han kände det nu, när han kysste henne. Detta var inte något bedrägeri.

— Tror du mig inte? frågade han.

— Jo, visst tror jag dig. Varför skulle jag inte göra det. Du är bara så dum och barnslig ibland.

Och de kysstes igen...

*

Men det blev ej som han tänkt. Nej, det blev aldrig som han innerst inne drömt om.

Varje eftermiddag gjorde de långa promenader utåt landet. Ibland voro de goda vänner. Och då kysstes de. Ibland voro de ovänner och grälade. Och då kysstes de i alla fall, till sist. Dessa kyssar efter ett gräl stredo ej endast mot hans dröm om kärleken, även den orena kärleken: de stredo också mot hans allra innersta *principer*. Det hjälpte ej att hon skrattade åt honom och förklarade, att man mycket väl kunde kyssas efter ett gräl och att man strängt taget *måste* göra det. Han hade icke desto mindre en instinktiv känsla av att dessa kyssar voro på ett eller annat oförklarligt sätt fördärvliga.

Det vill säga: det var mest Rose, som grälade. Själv svarade han nästan aldrig. Han drog sig in i sitt skal, i en kylig bitterhet och teg. Ibland var det någon småsak, hon inte tyckte om hos honom. Halsduken till exempel. Den passade inte. Till en grå kostym skulle han inte ha en grå halsduk. Han hade inte något färgsinne. Varför var han så okonstnärlig?

Och varför skulle han ha mössan på huvudet

såsom han bar den, långt nere i pannan. Det ansågs visserligen fint i en bondhåla som den här, men i Stockholm hade gymnasisterna mössan käckt i nacken och med kullen tillbakadragen.

Hon visade honom, hur den skulle sitta. Han vred sig inne i kläderna, som om han velat skruva sig ur dem och protesterade i tysthet. Kunde han inte få ha sin mössa som han ville? Men han fogade sig till sist. Ensam i hela gymnasiet gick han med mössan på nacken och såg ut som en sjöbuse. Och dagen efter, när de möttes, skrattade hon:

— Du är så dum! Varför skulle du bråka i går, när jag ville du skulle ha mössan som gymnasisterna i Stockholm. Nu har du den ju i alla fall så.

Han såg på henne förnärmad:

— *Bråkade* jag — — — Jag sa ju inte ett enda ord.

Hon skrattade på nytt:

— Tror du inte jag har ögon att se med?

Deras allvarligaste och långvarigaste dispyt gällde emellertid hans levnadsbana. En dag nämnde hon något om, hur stiligt det skulle bli, när han fick uniform på sig.

Han svarade lågt och saktmodigt:

— Ja, men jag ska inte bli officer.

Hon stannade och såg på honom:

— Vad säger du! *Ska du inte bli officer?*

— Nä, det ska jag inte — — —

— Jo, det ska du visst!

De fortsatte en stund under tystnad. Till sist gav hon honom ett snabbt ögonkast:

— Vad ska du då bli?

— Jag ska till Lund och studera filosofi och estetik.

Nu tvärstannade hon:

— Nä, hör du, håll i mig! Varför ska du studera filosofi?

— Därför att jag vill det.

— Du tänker väl inte bli skolfux heller? För då vill jag bara säga ifrån att — — —

Han ryckte på axlarna. Hennes brist på *verklig* bildning plågade honom:

— Vem har sagt, att jag skulle bli skolfux? Kan man inte studera filosofi utan att man ska behöva bli lärare?

— Men vad ska du då med filosofin och göra?

— Jag ska bli mecenat.

Hon stirrade på honom. Han log:

— Du har kanske inte reda på vad en mecenat vill säga.

Hon skrattade, ett högt, hånfullt skratt.

— Ja, det kan du inbilla dig! Jag som har flera släktingar i Stockholm, som är mecenater och som ger statyer till Nationalmuseum och till alla möjliga inrättningar.

Han teg. Efter en lång tystnad frågade hon:

— Och var ska du få pengarna till att bli mecenat för?

— Min morfar — — — när han dör — — —

— Nä, vet du, Stellan! Vet du vad det kostar att va mecenat? För att bli mecenat måste man förtjäna *millioner*. Du kan väl inte leva på att bara

ge bort din morfars pengar? Då har du ju ingenting själv. Ska du *ge bort pengar* till Nationalmuseum, så måste du ju förtjäna åtminstone tio gånger så mycke. Tror du mina släktingar som är mecenater ger bort vartenda öre till museer och inte har något själv.

Rose triumferade, som alltid. Stellan gick tyst. Slutligen sade han, i en pinsam förnimmelse av att ursäkten ej skulle gälla:

— Ja, men jag tänker inte ge bort pengar till Nationalmuseum.

Hon ryckte på axlarna:

— Asch, du ska bli officer.

Gång på gång kom hon tillbaka till detta: han *måste* bli officer, hon *ville* se honom i uniform, annars så — — —

Till sist svarade han med ett: — Vi får väl se — — —

— Det får vi visst inte! Vi *ska* se!

Och så kysstes de. Det kunde inte hjälpas: dessa kyssar försonade mycket, ehuru de stodo i fullständig strid med både hans dröm om kärleken och hans principer. Så småningom började han tycka, att de voro underbarare än de kyssar, de växlade utan att ha grälat. Det fördärvbringande i dem gav dem en särskild bouquet. Det låg över dem en särskild hets, den nakna, skamlösa njutningens hets. Han hade känslan av att de innehöllo ett långsamt dödande gift, att de så småningom skulle leda till förfallet, lidelsens och lustans hemskt sköna förfall. De kommo honom att tänka på Ludvig den

femtonde och hans mätresser och också på löjtnant Ekenström. Och han förstod dem båda två, den franske kungen likaväl som den svenske löjtnanten. Han *kände* den sällsamma lockelsen i förintelsen, i den medvetna njutningsundergången. Aningen om en katastrof gjorde den endast dubbelt hemskt ljuvlig.

*

Och katastrofen kom, långt tidigare än Stellan tänkt sig.

Kvällen innan den utspelades, hade han varit nere hos Josef. Stellan ansåg sig, trots allt det, som förefallit mellan honom och Axel, vara skyldig att avlägga detta besök. Det var på sätt och vis en avskedsvisit. Dagen efter skulle Josef upp i studentexamen.

När Stellan knackat på dörren och släppts in, bröt han isen med att säga:

— Jag ville bara komma ner och önska dig lycka, Josef.

Axel satt tyst och trumpen. Men Josef visade sig vara vid ett ypperligt humör. På en krok i väggen hängde fracken. Under soffan stod ett par nya resårkängor. På byrån låg ett stort söndagsblad. Vid sidan om det en hög krage och en vit halsduk och en flaska eau-de-cologne.

— Ja, sade Josef, medan han med sin rytmiska gång vandrade fram och tillbaka på golvet:

— Ja, pojkar! I morron är detta helvete slut! Och från och med i morron eftermiddag hetter jag inte Josef Nilson längre utan Josef Nihlén. Det

är under det namnet som — — — Nå, det ska vi inte tala om *nu*. Sådant *talar* man inte om. Sådant *visar* man i handling.

Han strök med händerna över det röda, nyklippta håret. Och så lät han dem fortsätta i en gest upp mot himlen:

— Tänk att det verkligen är slut! Det är min själ som en dröm! Jag ska säga dig, att jag ibland måste gå fram och *hålla* i de där paltorna (han pekade på frackkostymen), för att jag ska tro, att det är riktigt sant, att det inte är en Morgondröm, jag menar inte en Frödingsk morgondröm utan en annan, en, som är fan så mycket skönare och betydelsefullare.

Han sträckte ännu en gång armarna i en darrande, entusiastisk lovsång mot höjden; och samtidigt log han, ett leende, som om han framför sig skymtat en syn av övermänsklig skönhet:

— Kors i Jesu namn! Att tänka sig, att det är slut! Slut för alltid! Och ni, era stackars djävlar, ni har ett helt år framför er. Jag ska säga er en hemlighet, mina ärade herrar, det året ni har framför er är det längsta i en mänskas liv. *Jag vet det!*

En stund satt Stellan tyst och lyssnade. Men plötsligen reste han sig upp och rusade ut på gården. Han kände det som om han skulle kvävas.

Han gick fram och tillbaka på sitt rum, av och an, som ett lejon i en bur. Det rasade inom honom. Hans bröst var som ett världshav, där stormen piskade upp skyhöga vågor.

— Ett år, ett år, ett helt långt år — — —

Om det bara hade funnits något gift, så att man kunde domna bort, till dess någon kom och väckte en och sade: — Här är frackkostymen, här är skorna — — — lycka till — — —

Eller om han kunde tillbringa dessa tolv helvetiska månader med att kyssa Rose, med att ligga i hennes armar, krama henne, till dess armarna domnade, en tolv månaders Morgondröm — — —

Ett år, ett helt långt år — — —

Han gick fram och tillbaka, av och an. Till slut såg han på klockan. Hon var redan halv tio. Han hade ej sett på läxorna. De hade latin på morgonen; Virgilius. Han slog upp boken, kastade en blick i den och slängde den med ett uttryck av obeskrivligt äckel från sig på golvet.

— Jag ger fan i den!

Han började åter gå av och an.

— Och för resten är det väl troligt att vi får fritt från latinet i morron. Smygaren ska väl ha studenterna — — — Alltid *en* tröst!

*

Smygaren uppträdde verkligen nästa morgon i frack. Men studentexamen skulle ej börja förrän klockan åtta. Sjundenedristerna fingo alltså endast fritt den sista morgontimmen.

Svordomar! Förbannelser!

Stellan var den förste, som fick frågan. Till en början trodde han, att det berodde på en alldeles särskilt satanisk otur. Han haltade sig genom skanderingen.

— Det där går inte vad man kallar precis lysande, Petréus.

Stellan svarade ej.

— Har du inte skanderat genom det hemma?

— Jo.

— Nå, översätt då!

Stellan stammade fram någonting. Plötsligen gav han upp varje försök att rädda situationen. Han blev ond. Inom honom mumlade det: — Fan också, när han ser att jag inte kan! Vad bråkar han för? Alltid ska man behandlas som en barnrumpa. Aldrig ska man behandlas som en vuxen mänska.

— Du har inte läst på?

— Nej.

Det blev tyst en stund. Slutligen sade Smygaren:

— Ja, kära Petréus, jag behöver inte fråga dig, *varför* du inte läst på. Den, som använder hela eftermiddagen att gå ut och kurtisera flickor, den går det till sist på tok för. Och det gör det med dig!

Stellan blev plötsligt blodröd i ansiktet. Någon längre ned i klassen fnittrade. Han vände sig om för att upptäcka, vem det var. Hela klassen satt och log över detta oväntade frispektakel. Han såg på Smygaren. Också han log, ett helvetiskt, infernaliskt elakt leende.

Plötsligen stod Stellan raklång i bänken:

— Det har lektorn inte rätt att säga!

Också Smygaren blev blodröd. Han bet sig ett slag i mustascherna och sade med en mycket mjuk, leende röst:

— Vad är det jag inte har rätt att säga, Petréus?

— Lektorn har ingenting och göra med, om jag kurtiserar flickor eller vad jag gör om eftermiddagarna.

— Nå, då kan jag upplysa Petréus om, att han kommer att få se, hur mycket jag har att göra med det, när betyget kommer.

— Det är en annan sak. Det hör inte hit. Lektorn kan få ge mig vilket betyg som helst, men lektorn har inte rätt att göra mig och mina känslor till ett åtlöje för klassen. Så handlar inte en gentleman.

Nu hoppade Smygaren jämfota flera gånger:

— Ut med dig, drummel! Ut med dig, lymmel! Ut! Ut! Ut!!!

Han pekade på dörren med en hand, som skälvde.

Stellan gick långsamt och värdigt mot dörren, medan han med ett segermättat leende lät blicken glida över sina kamrater.

I den långa, öde korridoren blev han stående vid ett av de höga fönstren och såg ned.

Han andades djupt ett par slag. Han kände sig egendomligt lugn och kall. Han hade hävdat sig själv. Han hade uppträtt som en gentleman. Liksom en gång med Kalle Möller hade han i sista stunden visat, att han vågade. Och medvetandet om att ej ha svikit sin innersta princip fyllde honom med en befriande förnimmelse av egen kraft. Vad Rose än hade att anmärka på honom, hans brist på konstnärlighet och färgsinne, hans barnsligheter och dumheter: när det verkligen gällde, när det var frågan om att visa, vad man innerst inne var, då svek han

inte, då handlade han som en man, utan att fegt och småaktigt tänka på följderna.

Han hade gett Smygaren en läxa, han *aldrig* skulle glömma. Han skulle nog hädanefter akta sig för att rota i andras känslor och privatliv! Trodde Smygaren att han kunde behandla sjundenedrister som barnrumpor, så visste han i alla fall *nu*, att det fanns *en*, som visat, att det inte gick för sig!

Där nere började de blivande studenterna samlas i frack, vit halsduk och nya vårrockar.

Ett helt långt evigt år kvar — — —

Plötsligen ryckte han till. Det hördes steg i stentrapporna. Det var rektorns röst.

Han tog skyndsamt upp en näsduk och höll den för näsan och munnen.

Nu kom rektorn upp i korridoren i sällskap med vaktmästaren.

— Vem är det, som står där, ropade han.

Stellan vände sig om.

— Vad gör du där, Petréus?

— Näsblod — — —

— Gå då ner till pumpen och stå inte här och skräpa, när censorerna kommer.

*

Uppträdet mellan Stellan och Smygaren hade ej fått den relief, som under normala förhållanden skulle ha kommit det till del. Dagens stora evenemang, studentexamen, fördunklade allt annat, till och med en händelse av uppträdets proportioner.

Man diskuterade det endast helt flyktigt i klassen under rasterna, lämnade det så att säga likt en efterrätt att tagas fram efter de stora festligheterna. På sin höjd betraktade man Stellans uppträdande som en onödig dumhet, när han kunnat skylla från sig med en så enkel förklaring som att han hört sägas, att latinet blivit inställt på grund av examen. Stellan förfäktade emellertid sin egen uppfattning och ej utan framgång. Särskilt fick han en oväntad bundsförvant i Percy Anderzén, som funderade på att bli officer på artilleriet, om de nu skulle ta emot honom, eftersom hans far bara var speceri-handlande i staden. Percy Anderzén ansåg det ridderligt och gentlemannamässigt handlat av Stellan.

Men allt som timmarna gingo, fylldes Stellan av en känsla av osäkerhet. Han började allt mer och mer att ge den allmänna meningen i klassen rätt. Han var visserligen ännu fullkomligt övertygad om att han handlat i överensstämmelse med hederns bud. I alla händelser hade hans uppträdande varit rätt. Att stämpla det som en dumhet ansåg han alltför starkt. Men kanske han burit sig en smula olämpligt åt. Han hade varit en smula onödigt utmanande. Han började också undra över, vad följden skulle bli och det var stunder, då han tröstade sig med att tack vare studentexamen och censorsmiddagen hela saken skulle glömmas bort.

Han träffade Rose på skolplanen, där halva staden väntade på att de nybakade studenterna skulle komma ut. De växlade bara ett par ord. Hon föreföll ovänlig, och då han frågade om orsaken, sva-

rade hon med ett kort: — Det ska du få veta sen! Möt mig i bulevarden klockan fem.

Olyckligtvis var han försenad. Han hade följt Josef hem, blivit presenterad för hans föräldrar och bjudits på ett glas vin av fru Johanson. Man hade druckit Josef Nihléns skål, man hade hurrat för laudaturstudenten, som i sin ordning tackat vid ett andra glas. Och så hade det dragit ut på tiden.

Rose såg bister ut och redan vid åsynen av henne stack det till inom Stellan: hon var en black om foten på honom; helst skulle han ha velat sitta och dricka madeira inne hos Josef och drömma, att det var han själv, som blivit student, att det var han, som äntligen sluppit lös — — — Det blev också för mycket med dessa dagliga promenader. Det stod med ens för honom som alldeles nödvändigt, att han måste sköta sig i latin de återstående timmarna. Det var alldeles nödvändigt, annars kunde det gå åt skogen. Han var säker på att Smygaren skulle klämma åt honom alldeles förbaskat och söka pressa ner hans AB i latin till ett slätstruket godkänt.

Rose var mycket purken.

— Jag har gått här i tjugu minuter.

Han bad om ursäkt för sitt dröjsmål. Men resultatet var dåligt. Plötsligen sade hon:

— För resten bär du dig alltid dumt åt. Vad är det du sagt om mig i skolan?

Han såg på henne:

— Ja — — — ag — — — sa — — — agt om dig?

— Ja, tror du inte jag vet det. Jag fick höra det på skolplanen av en av flickorna och hon hade hört det av sin bror, den där Pelle Stenberg, som går i samma avdelning som du. Du hade sagt något till lektorn i latin om dina känslor för mig.

Och hon tillade skarpt:

— Sådant där undanber jag mig, ska jag säga dig. Jag vill inte gå som ett åtlöje i den här lilla brackhålan.

Han såg på henne i stum och gapande förvåning. Med ens kände han ej endast, att hon behandlade honom orättvist, utan också att han innerst inne var *rädd* för henne, att han fruktade henne som man fruktar en högre auktoritet, en far, en målsman.

Han försökte förklara för henne, hur det *verkligen* gått till, hur han gett Smygaren en läxa i gentlemannaskap, han aldrig skulle glömma. Han sökte visa henne, hur *absolut* rätt och gentlemannamässigt han handlat, hur han, i stället för att prisge deras kärlek, i stället gjort det enda manliga, han kunde, för att i ett enda slag täppa till munnen på alla belackare.

Men Rose förstod ej. Ju klarare han sökte framlägga saken, ju skarpare kom hennes svar:

— Asch, du bär dig så dumt åt. Varför kunde du inte helt enkelt ha sagt, att du inte läst på läxan i stället för att komma dragande med dina känslor. Nu ska man behöva gå här som ett åtlöje hela sitt liv. Varför kunde du inte åtminstone ha tänkt på *mig!* Är du så dum så du inte förstår, att mänskor ska skratta åt mig. Och om historien kommer fram

till pappa och mamma, så blir det just trevligt. Pappa och mamma, som är så stränga i sådana saker. Du ska inte tro, att bättre judefamiljer är som vanliga kristna, som låter sina flickor löpa på gatorna. Det kan mycke väl hända, att pappa till och med piskar mig, om han får höra, att jag är en visa i hela stan. Varför tänkte du inte på det?

Han gick med böjt huvud. Han hade ingenting att svara.

— Och för resten! Du kommer alltid med att du är en gentleman. Det *är* du inte! *Det* ska jag bara säga dig! För en gentlemans första plikt är att skydda en kvinnas heder och inte göra henne till en visa bland mänskor. Man behöver inte ha läst Ibsen och Nietzsche för det. Det kan du läsa i vilken engelsk missroman som helst.

Han gick tyst vid sidan om henne bulevarden fram med blicken ned på gruset.

Plötsligen stötte hon honom i sidan:

— Se opp!

Han såg på henne:

— Vad är det?

Men det var redan för sent. Han hörde någon vid sidan om sig ropa:

— *Petréus!*

Han vände sig om. Några steg ifrån stod Smygaren. Stellan förstod ej med samma.

— Hör du inte! Jag vill tala med dig.

Han gick långsamt fram. Med ens gick sammanhanget upp för honom. Smygaren hade gått förbi dem och han hade inte sett — — —

— Varför hälsar du inte?

— Jag ber om ursäkt, men jag såg inte.

— Nå, då får väl rektor och kollegiet lära dig att se upp.

Smygaren, som fortfarande var i frack och på väg till censorsmiddag, snurrade om på klacken och gick.

Stellan blev stående länge kvar. Det surrade i hans hjärna. Det susade i hans öron.

Slutligen vände han sig om för att hinna upp Rose. Han såg henne ej i bulevarden. Hon hade gått. Han sökte henne med en stirrande blick.

Plötsligen fick han syn på henne. Hon sneddade över gatan och försvann in i en tvärgata.

Och hon vände sig om och såg på honom, ett snabbt, skyggt ögonkast över axeln, som om hon vore rädd att han skulle följa efter... att han skulle hinna upp henne...

*

Hans far var som vanligt ej hemma den kvällen. Stellan åt sin kvällsvard ensam med husföreståndarinnan som så många hundra gånger förut.

Efter en stund gick han ut och drev omkring på gatorna och nere i parken. Den var full av folk. Sommarrestaurangens alla fönster och verandor strålade i olikfärgade ljus. Nere i restaurangträdgården hängde kulörta lyktor. På en av verandorna lyste de nya vita mössorna. På en annan sutto officerarna. Vid småborden i trädgården höll borgerskapet till. Regementsmusiken spelade studentsånger, mar-

scher och operetter. Det sjöngs och applåderades, hölls tal och hurrades.

Men Stellan kände sig stå utanför allt detta. Han drev omkring i parkens utkanter, där den ljusa majnatten låg som silver på de grusade gångarna. Han var Varg i Veum, ensam och övergiven. Han hade burit sig ”onödigt dumt åt”. Han upprepade orden för sig själv med ett bittert leende. Ja, han hade burit sig onödigt dumt åt! Det var så världen dömde hans handling. Han hade inte låtit sig behandlas av vem som helst hur som helst. Han hade värnat om sitt mänskovärde. Han hade försvarat sitt känslolivs helgd. Och för detta skulle han straffas av rektor och kollegium. Han skulle alldeles säkert få nedsatt sedebetyg, kanske skulle de till och med relegera honom. Och den person, för vilken han gjort allt detta, den person, vilkens mänskovärde och känsloliv han velat skydda lika mycket som sitt eget — — — hon hade smitit från honom — — —

Vilka mänskor! Vilken värld, han levde i! Han hade burit sig onödigt dumt åt! Sådant var mänskornas omdöme. Sådan var världens dom: nedsatt sedebetyg, kanske relegering!

Han drog djupt efter andan och medan han gick gången framåt deklamerade han:

— Gudakärngar, Gudagubbar!

Åter igen började musiken spela upp. Från studentverandan skrålades: Sjung om studentens lyckliga dar...

Stellan kunde ej längre uthärda all denna bekym-

merslösa ytlighet. Vad visste dessa mänskor uppe på verandan om livet, dess ohyggliga allvar? Vad visste de om det hårda öde, som vilade på den, som var olik andra? Hade de redan glömt en Sokrates, en Giordano Bruno, en Galilei? . . . Hade de glömt giftbägaren, dödsdomarna, landsflykten, som blev de stora sanningssägarnas arvedel?

Han andades åter djupt.

Och här gick han själv, ensam, övergiven, utan att veta, om han i morgon dag skulle relegeras från skolan eller vad som skulle hända honom. Han kände sig i släkt med hela denna långa rad av historiens store kättare och sanningssägare. Han var en av dem, en i den långa kedjan, den siste och den yngste . . .

Han hade lämnat parken och på måfå gått en gata fram, som ledde ut ur staden. Nu stod han på den långa järnbron och stirrade ned i den sammetssvarta strömfåran. Maderna till vänster lågo i vårnattens dimmor som lätta, vita moln. Men över ån var det klart. Stjärnorna speglade sig som ringlande guldband i det snabba förbiflytande vattnet. Han stod och såg ned på dessa gyllene band. En skjuts for i trav över bron och kom den att svikta och gunga. Borta från parkrestaurangen spelades en vals: Donauwellen.

Stellan såg sig omkring, på madernas lätta vårmolnsdimmor, på stjärnorna, som flöto i vattnet. Han kände gungningen i brons järnkonstruktion, hörde valsens toner borta från parken . . .

Och plötsligen andades han ett djupt, djupt ande-

tag. Det kom en underlig ro och styrka över honom. Det var, som om han befunnit sig uppe i den gungande etern, med moln och stjärnor under sig, som om han hört sfärernas harmoni.

Han såg livet! Han kände det med hela sin varelse. Hur smått var allt, Rose, Smygaren, katastroferna, inför detta: att se, att känna livet, inte som en mening eller som ett mål, inte ur världsåskådnings- eller mecenatsynpunkt, utan som *liv, liv, liv* — — —

Han rös till av lycka. Hans kropp darrade, som om också den försatts i gungning av etern, svajat i rytmen från sfärernas harmoni. Liv, liv, liv, jag älskar dig! Jag känner dig! Jag ser dig!

Och så, plötsligen, sköt det som en blixt genom hans hjärna. Tanken formade sig ögonblickligen i ord, som han mumlade för sig själv:

— *Vi är ej skapade av en Gud! Men vi skola bli Gudar!*

Det var vad Nietzsche menade med sin övermänska. Det var detta, han åsyftade med sitt poetiska språk. Vi skola bli Gudar! Vi skola utveckla oss och bli som Gudar.

Han rös på nytt till av en outsäglig lycka. Sanningen, han såg, föreföll honom så lysande klar, att den tycktes blända honom. Han höll händerna för ögonen. Han kände sig så outsägligt lyckligt matt. Det var som om benen ej ville bära honom.

Och plötsligen, medan han stod där med händerna för ögonen och med sviktande knän, var det

som om något inom honom ropat: Paulus! Paulus! Uppenbarelsen!

Han blev liggande med överkroppen över broräcket. Hans kropp skakade i konvulsioner. Han hade funnit den, Sanningen, Livets Sanning! Han, Stellan Petréus, hade funnit — — — Han hade fått en filosofi, en religion! Vi skola utveckla oss till att bli Gudar — — —

*

Han gick sakta in mot staden, irrade ännu länge omkring på gatorna. Han log, hela hans ansikte lyste som förklarat! Rose, kärleken — — — vad betydde det! Smygaren, ett nedsatt sedebetyg, relegering — — — hur meningslöst inför detta, att ha funnit Sanningen, en Filosofi, en Religion — — —

Han gick sakta hemåt. Nu visste han, att han skulle få kraft att uthärda också ett helt långt år, tolv helvetiska månader. I detta tecken skulle han segra, i Livets och Sanningens tecken.

In hoc signo vinceres!

Hade han för resten inte alltid, innerst inne känt det?! Hade han inte vetat det redan som barn, då han trott sig vara Josef!

In hoc signo vinceres.

Han såg upp mot stjärnorna. De tindrade som om det varit ögon som blinkat åt honom...

Det är Gudar vi skola bli.

Han blev stående på trappsteget till trappuppgången en stund och kastade en sista blick på himlavalvet.

Så vände han sig om och gick in i förstugan, tände en tändsticka och gick uppför trappan.

Plötsligen stannade han. Där i trappsvängen, satt hans far med näsan i knät och sov. Han hade tydligen trasslat in sig med sporrarna i mattan, fallit och blivit sittande...

Stellan smög sig förbi honom utan att väcka eller försöka hjälpa honom.

Han blev stående mitt på golvet i sitt rum. Han andades häftigt. Han höll händerna för ansiktet som för att undgå en ohygglig syn.

Plötsligen föll han med ett kvävt skri framstupa på sängen.

— Ärftlighetslagen, ärftlighetslagen, mumlade han.

Det var som om ordet slagit eko inom honom och kom tillbaka djupt ur hans innersta varelse. Han blev sittande upprätt, lyssnande, som han sökte höra sin far ute på trappan.

Fanns det någon likhet mellan honom själv och hans far, som förspillt sitt liv och som nu förfallit till en drinkare? Hade kanske också han en gång i tiden varit som Stellan? Hade han brottats med samma problem? Hade han också varit allvarlig, haft det svårt och lidit? *Någonting* måste det ju ha funnits hos honom, eftersom Stellans mor kunnat bli kär i honom?...

Skulle det gå likadant med honom själv? Skulle han liksom fadern stanna på halva vägen, trots allt vad han genomgått, trots de krafter, han känt leva inom sig? Skulle han också en gång ratas, bli förbi-

gången, trampas under andras hälar, därför att han inte var stark nog, när det gällde? — — —

I denna stund hade alla barndomens och ungdomens stora frågor förtätat sig i en enda, i ett enda stort tvivel: Var han olik alla andra? Voro de i grunden alla lika? Var det hela en inbillning, att man var för mera än andra?

Där nere, andra sidan gårdsplanen, låg Axel Ahlberg och sov. *Han* trodde att han skulle bli en stor skald. Stellan visste, att Axel aldrig skulle kunna bli det. Han skulle alldeles säkert sluta som apotekare. Det fanns inte något tvivel därom. Och ändå trodde Axel det själv.

Skulle det gå likadant med honom själv? Var det hela en inbillning, som skulle räcka några år och sedan försvinna. Man skulle bli student och några år efter skulle man ratas och förbigås som hans far...

Var det livet? Var det kanske därför de vuxna prisade barndomen och ungdomen som sina lyckligaste år; de hade trott på något, de hade drömt att bli märkesmänskor i en tid, då det tusenåriga riket skulle bli verklighet... Var det därför de ansågo sig ha varit så lyckliga?

Var detta livet...

Han satt och stirrade framför sig mot den blå rullgardinen. Det susade för hans trumhinnor, som om hela världen varit ett snäckskal vid hans öra, en oavbruten, monoton och sövande susning...

Han spratt till. Där ute i trappan hörde han sin far röra på sig, som om han försökte resa sig upp.

Några ögonblick blev Stellan stående med klappande hjärta. Så rätade han upp sig och gick ut.

Fadern såg på honom med en tung och slö blick.

— Förlåt, sade Stellan, jag tyckte det hördes, som om pappa hade fallit över sabeln. Det är så mörkt i trappan.

— Tack ska du ha — — — satans mörk — — —

Stellan tog honom under armen och hjälpte honom in. Han hade känslan av att det var sig själv han hjälpte, sig själv sådan han en gång skulle bli.

Fadern sjönk ned i en länstol. Så sluddrade han:

— Hör du, min pojke, med — — — an du ä i fart — — — en, ökkk — — — a din god — — — het mä att dra av mig ridsss — — — tövlarna.

Stellan drog dem av honom.

— Tackkk — — — ska du ha — — — Och så förrr — — — låt mig — — —

Stellan böjde sig fram över honom:

— Pappa, jag har något att be dig om förlåtelse för också.

Fadern spärrade upp ögonen och stirrade på honom:

— Vva står på — — —

— Jag blir kanske relegerad — — —

Faderns huvud sjönk åter ned mot kolettkragen:

— Dä reder sig nog — — — Alll — — — ting red — — — er sig här i värld — — — en — — — Misss-ter du en ssstår dig tusss — — — ende åter — — — Blir man sssparrr — — — kad ur en skola ssså ssstår en tusss — — — ende åter,

om mmman bbbara inte gör som din dddum — — —
bbbom till farbrorrr: rrrymmer — — —

Plötsligen sträckte han ut sin hand:

— Rrrym inte fffrån mig, vad du än gggör. Dddu ä den ende, jag harrr att leva för! Lova mig det!

Stellan tog hans hand. Han kramade den hårt.

— Och om du vissste, hur lllika vi ä varrr — andra. Du serrr prrecis ut som jag, nnnär jag varrr ung! Vi ska hållll — — — a sammannn — — — du och ja — — — ag! Men rrrymmm inte!

— Nej, pappa!

— Och tttala inttte om för fffarmor, när du kommmer till Lllund som ssstudent att jag sssuper lite för mmmycke — — — Lllova det!

— Ja, pappa!

— God natt med dig dddå! När dddu blir äldre fffförsssstår du dddet här bbbättre.

— Ja, pappa.

— Mmmen kkkom ihåg, inte ett ord till mmmamma — — —

Stellan gick in på sitt rum. Han blev stående mitt på golvet och stirrade framför sig. Och plötsligen log han, ett undrande, bittert leende. Hans far hade bett honom att inte sladdra, som om han varit ett barn ... Underligt ...

Blev man aldrig vuxen? Blev man alltid som ett barn?

Var det detta, som var hemligheten med livet — — —?

Och åter susade det för hans trumhinnor, samma monotona, sövande susning.

Boken om Amerika!

GUSTAF HELLSTRÖM

Ett rekommendationsbrev

»I förmågan och syftet att återge en sociologisk helhetsb
av U. S. A. är Gustaf Hellström den första inträngande fö
psykologen bland Sveriges moderna skönlitterära författare. D
bilden är så pass fullständig att man med skäl kan tala om bok
om Amerika. Ingen bör försumma att läsa den. Den har a
kriterier att vara sann.» *Torsten Fogelqvist i Dagens Nyhe*

»De ovanligt skarpsynta och klarläggande resultaten av f
fattarens mångsidiga, ehuru skenbart nyckfulla undersökning
en överraskande, mahända subjektivt utformad, men mycket sak
ligen riktig karaktärsbild.

Alltid förstår författaren att rycka läsaren med sig, att hå
intresset vaket. Och när vi slutat hans två volymer, måste
erkänna, att umgänget med den i hög grad spirituelle och in
ligente författaren gjort oss rikare.»

Nils Erdmann i Nya Dagl. All

»Hellström har en knapp, hård men ändock smidig stil.
intima, avslöjande dialogerna och världsstadens myllrande o
skrikande yttre scener äro ofta tolkade med brio.»

Sigfrid Siwertz i Stockholms-Tidning

»Om man erkänner att den elake kritikern kommer närma
sanningen än den ljumme och ihålige lovprisaren, är det skäl
lyssna till denne berättare. Han är intelligent och berest, kv
och oblyg; i sådant sällskap har man inte tråkigt.»

Algot Werin i Göteborgs Handelstidni

»Den yttre miljön, jättestadens bullrande, myllrande liv, äg
Hellströms impressionistiska stil alla förutsättningar att återg
starka och blixtsnabba glimtar.» *E. L—m i Göteborgs-Post*

»Gustaf Hellströms bok är lika underhållande som läror
lika spirituell som vederhäftig; den har en god berättelses spä
ning och konst och en fristående och kunnig samhällsskildra
rika och mångsidiga studiematerial och belysning.»

Örebro Dagbl

A L B E R T B O N N I E R S F Ö R L A